DÖRDÜNCÜ FASL

Amasya Târihinin ikinci bâbından dördüncü faslı, adlarının ilk harfi üstünde iki noktalı **(Π)** olan zevâtın terâcim-i ahvâlini, târihen i'tibâra şâyân taraflarıyla beraber mülahhasen kayd ü zabt ider. Bu fasla **" BM faslı"** dinir. **BM** 'dan sonra gelen hurûf hecâ tertibi üzre yazılır.

Tâbuk Beg (Emîr)

Amasya etrafında meskûn Türkmenlerden birinin oğludur. Buna Tâbuh Beg de dindi. Amasya ümerâsından Alâeddin Alişir Beg'in yanında terbiye görüb sipâhi oldu. 641'de Moğol harbinde yararlıkları görüldüğünden bu muhârebede şehîd olan emîr müşârün-ileyhin mahdûmu Emîr Şemseddin Ahmed Beg'in yanında kaldı. **/3/**

Bundan sonra vâkî olan şehzâdegân-ı âl-i Selçuk muhârebelerinde Sultân Rükneddin Kılıçarslan-ı râbi' tarafını iltizâm eylediğinden müşârün-ileyhin devr-i saltanatında nâ'il-i emâret olub 670 sâline doğru dünyadan gitdi. Mahdûmu Seyfeddin Sunkur Beg ümerâdandır. Bunun seng-i mezârında ***"Sunkur bin Tâbih"*** yazılıdır. Evlâdına ***"Sunkuroğulları"*** dindi.

Taceddin Mehmed (Mevlânâ Ebu'n-Nasr)

Mâverâü'n-nehr (Türkistan)'de Keşâniye beldesinden Abdurrahman mahdûmudur. Buna Taceddin Ebu Nasr el-Keşânî de dindi. Mâverâü'n-nehr fukahâsından tahsîl-i 'ulûm iderek seyâhatle Anadolu'ya gelüb Amasya'da yerleşdi.

Amasya vâlisi Nasıreddin Şehinşâh bin Sultân Mes'ûd'un eyyâm-ı hükûmetinde Mes'ûdiye müderrisi, ba'dehû Amasya kâdi'l-kuzâtı olub 590 sâlinden sonra vefât itdi. Meşâhir-i fuzalâdan ve fukahâdan bir zât-ı sütûde-simât idi. Mahdûmu vüzerâ-yı Selçukîyeden Mühezzibeddin Mes'ûd'dur.

Taceddin İbrahim (Pervâne Beg)

Amasyalı'dır. İltegin Gâzi evlâdından Emîr Gıyaseddin **/4/** Mehmed bin Emîr Şerefeddin Mehmed bin emîr-i kebîr Hüsâmü'd-devle Hasan Gâzi bin emîr-i kebîr Nasru'd-devle İltegin Gâzi mahdûmudur. Amasya vâlisi ve hükümdârı Sultân Nasıreddin Süleyman bin Sencer Şâh Selçukî hidmetinde büyüdü.

Ba'dehû, Sultân İzzeddin Keykavus tarafdârı olub Amasya'nın merkez-i hükûmete iltihâkında, ba'dehû Rumlar'a karşı Amasya'yı müdâfa'a iderek Canik ile Sinob'un fethinde büyük fedâkâr-âne yararlıklar gösterüb nâ'il-i emâret oldu.

616'da Sultân Alaeddin Keykubad'ın cülûsunda ma'iyyet-i ümerâsından olub terakkî iderek 627'de pervâne-i sultânî ya'ni baş-mabeynci

ve ser-kurenâ oldu. Bu esnâda Şehzâde Keyhüsrev'in lâlâsı ve müdebbir-i umûru olan Emîr Saaddedin Köpek Beg'i gücendirmişdi.

624 senesi şevvâlinde Sultân Alaeddin Keykubad'ın mesmûmen vefâtıyla Sultân Gıyaseddin Keyhüsrev'in cülûsunda Emîr Saadeddin Köpek Beg sâhib-i a'zam olduğundan Ankara vâlisi olarak merkez-i saltanatdan uzaklaştırıldı.

Saaddedin Köpek, müşârün-ileyhi bir takım tezvirât ile **/5/** gözden düşürüb 627 senesi rebiü'l-evvelinde i'dâm itdirdi. Değerli, sâdık, şecî' bir emîr idi. Bunun i'dâmından Baba İshak Kefersudî istifâde itmişdi.

Taceddin İbrahim Beg (Kara)

Amasya'nın Varay nâhiyesi Türklerinden Artuk bin Boğa oğludur. Sipâhilikle 641 vak'asında Selçukîlere hıdmet itdiğinden Varay ve Turhal taraflarında şöhret kazandı. Ba'dehû Varay emîri oldu.

Amasya kâdi'l-kuzâtı Fahreddin Mehmed Razî'ye intisâb idüb müşârün-ileyhin Konya'da sâhib-i a'zam olduğu esnâda ma'iyyetinde hidmet iderek kibâr-ı ümerâdan oldu. Ba'dehû Kayseriyye emîri olarak iştihâr itdi. 675 sâlinden sonra vefât eyledi. Mahdûmları Ca'fer, Halil Beglerdir.

Ca'fer Beg, pederinin vefâtında Kayseriyye emîri oldu. Bunun mahdûmu Sivas eyâleti hükümdârı Sultân Alaeddin Eretna Hân'dır. Sâhib-i tercemenin nâmıyla meşhûr olan Kara İbrahim çiftliği de Amasya dâhilinde olub **/6/** Sultân Eretna'nın evlâdına intikâl iderek Eretna-zâde Mehmed Beg vakf itdi.

Taceddin Mahmud Beg (Gümüşlü-zâde)

Amasyalı'dır. Memâlik-i Selçukîye defterdârı ve mâlîye nâzırı olan Gümüşlü Muineddin Abdullah el-Müstevfî evlâdından Siraceddin İsma'il bin Saaddedin Yunus bin Muineddin Abdullah el-Müstevfî mahdûmudur.

675'de pederinin Mısırlılar'a esîr olduğu esnâda bir tıfl-ı şirhâr olub Kunduzoğlu Celâleddin Şâh Melik de ceddi Hâce Yunus Beg'i katl itdiğinden her vechile yetîm kaldı. Dayısı Muineddin Süleyman Beg de 676'da i'dâm idildiğinden vâlidesiyle dayı-zâdesi olan Azizeddin Mehmed Beg'in vesâyetinde büyüdü.

'Ulemâdan tahsîl-i ma'ârif iderek Pervâne Beg-zâde Mühezzibüddin Mes'ûd Beg'in Simre ve Amasya vâliliğinde kâtibi oldu. Ba'dehû Sultân

Gıyaseddin Mes'ûd Selçukî cülûsunda ümerâdan olub İşboga Noyin devrinde müstevfî-i eyâlet-i Rumîye oldu. **/7/**

716 senesi evâhirinde cülûs iden Sultân Ebu Sa'id Bahadır Hân'ın sâhib-i a'zamı ve serdârı Emîr Çoban Noyin'e intisâb idüb mahdûmu Timurtaş Beg Sivas eyâletine vâli olarak geldikde bunun teveccühâtını kazandı.

720 senesi saferinde İşboga'nın vefâtı üzerine Amasya vâlisi oldu. Mesned-i isti'fâya ya'ni defterdârlığa Emîr Şehabeddin Şadi Beg geldi. İki yıldan ziyâde Amasya'da ikâmet idüb, ikâmet itdiği konağının civârında güzel bir câmi'-i şerîf inşâasına mübâşeret itdi.

722 senesi rebiü'l-evvelinde Timurtaş Beg'in mu'âvini ve müşâvir-i hâssı olarak Sivas'a celb idilüb orada beş yıl kaldı. Amasya'daki câmi'-i şerîfini ikmâl idüb 726'da evkâfını tanzîm itdi.

727 senesi rebiü'l-evvelinde Emîr Çoban'ın i'dâmından dolayı isyân iden oğlu Timurtaş Beg Mısır'a ilticâ itdiği esnâda berâber gitdi. Fakat hükûmet-i Mısrîye Timurtaş Beg'i i'dâm iderek ma'iyyeti olan sâhib-i terceme ile Muhlis Paşa-zâde Aşık Paşa'yı ve bunlara müte'âllik **/8/** kimseleri İskenderîye zindânında haps itdi.

732 senesi evâ'ilinde Mısır hükûmdarı Melik Nasır Muhammed bin Kalavun'un emriyle mahbûsdan rüfekâsıyla beraber ıtlâk idildiğinden Amasya'ya geldi. Sultân Ebu Sa'id Bahadır Hân tarafından kabz ve müsâdere idilen emlâkı kendisine i'âde idilüb 735 senesi rebiü'l-âhirinde dâr-ı bekâya rıhlet eyledi.

Hazret-i Pir İlyâs Halvetî türbesinin garb-ı şimâlinde vâkî mu'azzam türbesinde medfûndur. Kabrinin baş ve ayak taşları gâ'ib olduğundan kitâbesi bulunamadı. İkâmetgâhı ***"Gümüşlü-zâde mahallesi"*** dimekle meşhûr olub câmi'-i şerîfi de ibtidâ Tâciye câmi'i ve sonra Gümüşlü-zâde câmi'i diye iştihâr itdi. Asrının en büyük ricâlinden, müdebbir, âlim, kerîm bir zât idi.

Mahdûmları Nizameddin Abdullah, Şemseddin Ahmed, Siraceddin Mehmed, Kıvamüddin Kâsım Çelebilerdir. Hâce Nizâmeddin Abdullah el-Müstevfî, Sultân Eretna'nın defterdâr-ı meşhûrudur. Bunun mahdûmu Hâce Sinaneddin Yusuf Çelebi de ricâl-i mâlîyedendir. Hâce Sinanoğulları **/9/** Hüsâmeddin Hüseyin, Celâleddin Mehmed Çelebilerdir. Hâce Celâl Çelebi-zâde Bedreddin Mehmed Çelebi 881 ricâlindendir.

Hâce Şemseddin Ahmed Çelebi-zâde Muideddin Mehmed Çelebi kibâr-ı kuzâtdan olub mahdûmu Mevlânâ Şemseddin Ahmed Çelebi 804'de Helkis bağçesini kâmilen evlâdına ve ba'dehû ceddinin câmi'i olan Tâciye câmi'-i şerîfi mesâlihine vakf itdiği vakfiyesinden anlaşıldı. Birâderi Bedreddin Mahmud Çelebi'dir.

Hâce Kıvamüddin Kâsım Çelebi-zâde Hâce Celâleddin Abdurrahman Çelebi, Çelebi Sultân Mehmed Hân'ın defterdârıdır. Bunun mahdûmu Hâce Kâsım Çelebi de Amasya ricâlinden bir zât idi.

Taceddin İbrahim Beg (Kutlu Beg-zâde)

Amasyalı'dır. Baba İlyâs Horasânî evlâd-ı kirâmından 741'de vefât iden Nureddin Kutlu Beg'in hafîdi Şemseddin Mehmed Beg bin Hayreddin Halil Beg bin Kutlu Beg'in mahdûmudur. Çelebi Sultân Mehmed Hân'ın ümerâsından olub 816 sâlinde vefât itdi. Sultân müşârün-ileyhin istiklâline **/10/** fedâkârâne yardım iden ümerâdandır. Mahdûmları Mehmed, Halil Beglerdir. Bunlara ***"Hayreddin-zâde"*** dinir.

Taceddin İbrahim Çelebi (Şehzâde)

Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Alaeddin Beg'in mahdûmudur. 844'de Amasya'da doğdu. Henüz iki yaşını ikmâl iderken 846'da pederinin ihnâkında boğulub âhirete sefer itdi. Kendisiyle berâber boğulan birâderi Gıyaseddin Çelebi ile Torumtay türbesinde yan yana medfûn görüldü.

Taceddin İbrahim Çelebi (Mevlânâ Hatîb-zâde)

Amasyalı'dır. Hatîb-i meşhûr Mevlânâ Hayreddin Halil bin Mehmed el-Habbâzî'nin mahdûmudur. Amasya'da 'ulemâdan bi't-tahsîl Bursa'ya gidüb Mevlânâ Yegân Mehmed ibn Armağan'dan ikmâl-i tahsîl iderek ders-i 'âmm ve müderris oldu.

Yıllarca tedrîs-i 'ulûm iderek fezâ'il-i 'ilmîyesi ma'lûm-ı Sultân Murad Hân oldukda hakkında ri'âyetler idüb Sultânîye medresesini ve ba'dehû yevmî yüz otuz akçe ile İznik'de Orhaniye medresesini virdi.

838'de Şehzâde Sultân Ahmed mu'allimi olarak berâber Amasya'ya geldi. Müşârün-ileyhin irtihâlinde Şehzâde Sultân Alaeddin Beg'e mu'allim olub Amasya'da kaldı.

846'da müşârün-ileyhin ihnâkında sânîyen Orhaniye-i İznik müderrisi olub oraya gitdi. 856'da orada vefât itdi. Kibâr-ı fuzalâdan, muttakî, fakîh, kâmil bir zât idi.**/11/**

Mahdûmlarından Mevlânâ Zeyneddin Halil Çelebi kibâr-ı 'ulemâdan olub Amasya'da müderris ve müfti oldu. Diğeri Mevlânâ Muhyiddin Mehmed Çelebi olub Fatih Sultân Mehmed Hân'ın mu'allimi olan bir allâme-i meşhûr idi.

Taceddin İbrahim Çelebi (Mevlânâ)

Gelgiraslı'dır. Oranın eşrâfından el-Hâcc Hasan Çelebi mahdûmudur. Amasya ve Merzifon'da Seydî Ahmed Kırımî'den tahsîl-i 'ulûm idüb müderris, 875'de a'yân-ı kuzâtdan görüldü. Ba'dehû vefât itdi. Birâderi el-Hâcc Hayreddin Hızır Paşa beglerbegidir.

Taceddin Beg (Kutlu Beg-zâde)

Amasyalı'dır. Ümerâdan Hamza Beg bin İbrahim Beg bin Halil Beg bin el-Hâcc İbrahim Beg bin Hâce Ali Şâh bin Nureddin Kutlu Beg mahdûmudur.

Amasya hükümdârı Hâcı Şadgeldi Paşa'nın ahfâdından Ahmed Çelebi ibn Şadi Beg'in kerîmesi Rabia Hâtûn ile evlendi. Zu'amâdan olub İstanbul'un fethinde ibrâz-ı hidmet iderek ümerâdan oldu.

Ba'dehû amucası Kemaleddin Ahmed Paşa'nın sâye-i ikbâlinde Sultân Bâyezid-i sânînin Amasya'da ma'iyyet-i ümerâsından iken 88l sâlinden sonra vefât itdi. Kemâl Paşa'nın birâder-zâdesi idi. Mahdûmu Kemâl Beg'dir.

Taceddin İbrahim Paşa (Hâcı Beg-zâde)

Aslen Köprülü ve tevellüden Amasyalı'dır. Amasya'nın kibâr-ı 'ulemâsından Mevlânâ Safiyüddin Mustafa Çelebi bin Hâcı Mehmed Gâzi Beg bin Mevlânâ Şeyh Alaeddin Ali bin İbrahim eş-Şirvânî mahdûmudur. Paşalığından mukaddem ***"Tâci Beg"*** dimekle meşhûrdur.

Ceddi ***"Hâcı Beg"*** dimekle meşhûr Gâzi Mehmed Beg Tâşan-zâdeleri Köprü'den ihrâca ve Koca Kayası'nı Haydar Beg'in elinden **/12/** istihlâsa fevka'l-âde yardımlar iden ümerâdandır. Pederi de ***"Sûfî Çelebi"*** dimekle meşhûr Amasya 'ulemâsındandır. Kendisi Amasya'da doğub Amasya'da büyüdü.

Amasya'da hattât-ı meşhûr Hayreddin Hızır el-Mar'aşî'den hutût-ı mütenevvi'ayı ahz ü temeşşuk iderek kıbletü'l-hattâtîn Amasyalı Şeyh Hamdullah Efendi'ye şerîk oldu. Ulemâdan tahsîl-i ma'ârif idüb Amasya ümerâsından Murad Beg-zâde Ca'fer Beg'in kerîmesiyle evlendi.

Hayli müddet Amasya vâliliğinde Sultân Bâyezid-i sânînin kâtib-i divânı, ba'dehû nişâncısı olub bir kaç defa İstanbul'a gitdi. Yine gelüb mevki'ini muhâfaza itdi. 882 vak'asında Bağdad'a kaçub canını kurtardı.

886'da Sultân Bâyezid'in cülûsunu müte'âkıb Amasya'ya gelüb bir müddet İstanbul'da kaldı. Ba'dehû Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Ahmed'in defterdârı ve 896'da ikinci sâhib-i divân olarak beglerbegi ve 898'de Şehzâde müşârün-ileyhe vezir-i sânî oldu.

900 senesi şa'bânında Köprü'de yaptırdığı câmi'-i şerîfi ve imâret-hânesi ve müte'addid hamâmı hitâma irdiğinden mezkûr **/13/** şa'bânın yirmi yedinci günü Köprü, Merzifon, Osmancık, Çorum, Tokad, Bafra kazâlarında ve Amasya dâhilinde olan bütün emlâkını hayrât-ı şerîfesinin mesâlihine vakf itdi. İstanbul'da Binbir direk de bu cümledendir.

904'de şehzâdenin lâlâsı ve birinci vezir ve sâhib-i divânı olan Hızır Paşa-zâde Mehmed Paşa'nın irtihâli üzerine birinci sâhib-i divân ve vezir olduysa da vâki' olan şikâyetlere mebnî 905 senesi evâ'ilinde azl idilüb Kefe beglerbegisi oldu. Oraya vusûlünden az sonra 906 senesi muharreminde vefât itdi.

Emîr müşârün-ileyh, 'âlim, kâtib, şâ'ir, hattât, sâhib-i hayrât ü hasenât bir zât-ı kerîm idi. Begliğinde İstanbul'a gelüb ***"Tâci Beg"*** diye iştihâr itdiğinden ***"Tâci Beg"*** ünvânıyla mezkûrdur. Amasya ve Köprü'de ***"Tâceddin Paşa"*** diye meşhûrdur.

Mustakim-zâde Süleyman Saadeddin Efendi **Tuhfetü'l-Hattâtîn** adlı eser-i matbû'ında diyor ki: ***"Mîr Tâci - Amasyalı'dır. Tahsil-i 'ulûm içün Bağdad'ın cânib-i şarkîsinde sâkin olduğu*** **/14/** ***Sâray Ca'fer-i Bermekîye nisbetdir***[1]***. İsmi ma'lûm değildir. Ferzend-i mihter-i nîkû-nesebi Ca'fer***

---

[1] Bu cümle her halde yakışdırma olacakdır. Güyâ saray, Ca'fer Bermekî'nin adı Tâc olduğu münâsebetle ***"Tâcî"*** dinmişdir. **Mu'cemü'l-Buldân (c.2 sayfa 348)** de iltâc kelimesi zeylinde yazıldığı üzre cânib-i şarkîde Ca'fer'in yapdırdığı kasra Ca'ferî dinmişdir. Tâc kasrını yapdıran Ca'ferin vefâtından tam yüz sene sonra 289'da cülûs iden halife Müktefi-billâh'dır. Bununla beraber Hülagü Han'ın Bağdad'ı tahrîbinden sonra ne Tâc kasrı ne de Saray-ı Ca'ferî kalmadı.

Çelebi dahî tercemesinde mezkûrdur. Kendileri hüsn-i hattı Şeyh Hamdullah-ı agâh ile şirket üzre meşk idüb Sultân Bâyezid-i Velî, livâ-yı Amasya'da vâli iken defterdâr-ı mâlî olmuş idi. Elli dört yaşında iken zayf 890 tarihi muharreminde rıhlet eylediği Selem'de müsellemdir."

Merhûmun Selem didiği kitâb Kâtib Çelebi'nin te'lîf itdiği **Selemü'l-Vusûl İlâ Tabakâtü'l-Fuhûl** adlı eseridir ki ***"Tâci Beg"*** dimekle meşhûr Tâceddin Paşa'nın vefâtından tam yüz elli sene sonra yazılmışdır. Latifî Çelebi de **Tezkîre-i Şu'arâ**sında şöyle yazıyor: ***"Tâcî rahmetullah-ı aleyh - Nişâncı Ca'fer Çelebi'nin pederidir ki Sultân Bâyezid Hân Amasya'da Çelebi Sultân iken defterdârı idi."***

Mehmed Süreyya Beg de **Sicill-i Osmanî**'de mîr-i müşârün-ileyhin terceme-i hâlini şöyle beyân idiyor: ***"Tâci Beg - Sultân Bâyezid-i sânî şehzâde iken müdebbir-i umûru ve cülûs-ı hümâyûnlarından sonra defterdâr olmuşdur. Evâsıt-ı müşârün-ileyh de vefât eylemişdir. Şâ'ir ve münşîdir. Mahdûmları Sa'di ve Ca'fer /15/ Çelebi olub hafîdi Nâsır Bâlî Çelebi'dir."***

Sonra dördüncü cildin sonunda defterdârları ta'dât iderken ***"898'de sânîyen Leys Çelebi, 905'de Tâcî Beg, 908'de sâlisen Leys Çelebi"*** diye yazıyor. Ya'ni Tâci Beg'in 905'de İstanbul'da baş-defterdâr olub 908'de vefât itmiş olduğunu gösteriyor.

Bunların hepsi de mesmu'âta müstenîd birer tahmînden ibâretdir. İbtidâ-yı taharriyâtımda Murad Molla kütüb-hânesinde mütâla'a itdiğim mezkûr **Tuhfetü'l-Hattâtîn**'in kaydını alub ***"Taceddin Paşa"*** ile ***"Tâci Beg"*** başka başka zâtlardır diye her ikisini de ayırmışdım.

Sonra kuyûd-ı resmîyeden anladım ki her ikisi de bir zâtdan ibâretdir. Yine kuyûd-ı resmîyeden anladım ki Tâcî Beg, Sultân Bâyezid'e Amasya'da defterdâr olmuş değildir. Müdebbir-i umûru da değildir. Ancak kâtib-i divânı ve nişâncısı olub Amasya'da Şehzâde Sultân Ahmed'e defterdâr olmuşdur. Hâtta İstanbul'a gelüb tarih-i mezkûrda baş-defterdâr olduğu bütün kuyûd-ı mâlîye ve resmîyeye muhâlifdir.**/16/**

Amasya'da Sultân Bâyezid'in müdebbir-i umûru Ali Paşa ba'dehû Kemal Paşa 874'de Çandarlı-zâde İbrahim Paşa, 878'de Fenârî-zâde Ahmed Paşa, 884'de Hamza Beg-zâde Mustafa Paşa olduğu resmen sâbitdir.

Defterdârı da Sa'di Çelebi 875'de Hâcı Perviz Beg olub 886 tarihine kadar bunun defterdârı olduğu da resmen sâbitdir. Mîr-i müşârün-ileyhin

875'de kâtib-i divân ve 878'de nişâncı olub 883 vak'asında Amasya'dan gaybûbet itdiği kayden sâbit olmuşdur.

Kuyûd-ı vakfiye idâresinde müseccel olan 27 şa'bân 900 tarihli vakfiyesinin ünvânı şöyledir:

"Ve le-kad hâssa bi-tevfiki'l-ityân bi-mâ üşîru ileyhi mine'l-a'mâli'l-hisân sümme bi-te'bîdihâ ve teşyidihâ bi-evkâfin mü'ebbeditin il'â-âhiri'd-duhûr ve'l-ezman hazretün min-ulâhu Mevlâhu ma'a-mâ-vellâhu mine'l-hükûmeti'l-Kâhireti ve'd- devleti'l-bâhireti el-emirü'l-kebîru'l-ekrem ve'l-veziru'l-hatiru'l-efham umedetu'l-mülûki'd-devleti'l-Osmaniyye usvetu ümerâi's-suddeti's-seniyyeti's-Sultâniyye kurreti ayni's-sa'âdeti'l-uzmâ, gurreti vechi's- siyâdeti'l-kübrâ sadru serîri'l-vizâreti zeynu meclisi'l-imâreti câmi'u mehâsini'l-hasâ'il /17/ ma'denu mekârîmi'ş-şemâ'il marza'l- ahlâk ale'l-ıtlâk memhdûhu'l-âfâk bi'l-ittifâk.

Muhibbu'l-ulemâ ve'l-gurabâ melceu'z-zu'afâ ve'l-fukarâ muhyî merâsimi'l-adl ve'l-ihsân mâhî bünyâni'z-zulmi ve't-tuğyân başiru'l-hasenât nâşiru'l-müberrât mesnedu'l-ümerâi'l-kirâm merciu'l-fuzalâi'l-fahhâm mustahdimu erbâbi's-seyfi ve'l-kalem Nasru'd-din Muhammed Salla'llahu aleyhe ve sellem

Aynu'l-mülûk ve's-Selâtini'l-mahsûs bi-inâyeti'l-meliki'l-mu'în ed-düstûru'l-a'zam el-asâfu's-sânî fî-mâ beyne'l-umem el-es'ad el-emcedu'l-kerim Hazretu Tâcu'd-dîn Paşa, el-müsemmâ bi-İbrahim lâ-zâlet devletuhu ebediyyeten ve sa'âdetuhu ser-mediyyeten mâ-beriha Cenâbuhu'ş-şerîf mecma'an li-erbâbi'l-kemâlât ve bâbuhu'l-munîf meri'an li-ashabi'l-hâcât

İbnu'l-imâmi'l-a'zam ve'l-hümâmi'l-efhâm el-âlimu'l-âmilu'l-fâzılu'l-kâmil es-sa'îdu'ş-şehîd Mevlânâ Safiyu'd-dîn Mustafa bin es-sadru'l-kebîr el-karmu'l-hatîr el-merhûmu'l-mağfûr Hâcı Beg eskenehumu'llah fi-ferâdisi cinânihi bi-mennihi ve ihsânihi"

Şu kayd-ı resmî gösteriyor ki Köprü'de el-yevm mevcûd ve **/18/** müşâhid olan câmi'-i şerîf ve hamâmın bânî ve vâkıfı 900'de Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Ahmed'in vezir ve sâhib-i divânı Taceddin Paşa'dır. Bunun evlâdı da bu hayrât ve evkâf-ı celîlesinin mütevellîsidir.

Şâyân-ı dikkatdir ki 905 senesi evâ'ilinde Taceddin Paşa'nın azlini müte'âkıb büyük mahdûmu olan İstanbul'da Mahmud Paşa müderrisi Ca'fer Çelebi nişâncı ve 906 senesi rebiü'l-evvelinde pederinin evkâfına mütevellî olub küçük birâderi olan İsma'il Beg'e evkâfın idâresi içün vekâlet virmiş,

923 şa'bânında vefât iden Sa'di Çelebi'den sonra İsma'il Beg ve evlâdı bu vakfa mütevellî olmuşdur.

Emîr müşârün-ileyhin mahdûmları Ca'fer, Sa'di, Ahmed, İsma'il Çelebilerdir. Ca'fer Çelebi Anadolu kazaskeri iken 921'de maktûlen vefât itdi. Sa'di Çelebi Sahn müderrisi iken 923'de dâr-ı bekâya irtihâl eyledi. Ahmed Beg pederiyle beraber gidüb Kefe'de kaldı. İsma'il Beg ve evlâdı Amasya'da kalub vakfa mütevellî oldu.

Müşârün-ileyh ***"Tâcî"*** mahlasıyla meşâhir-i şu'arâdan olub **/19/** âsâr-ı şi'riyesi vardır. **Mecmûû'n-Nezâ'ir**'de görülen müntehâb parçaları şunlardır:

Göz yaşlı gönül zûlf-i perişânlar içinde
Kaldım karanu gecede bârânlar içinde

Bir kasîdesinin matla'ı:
Takî tutdu hatt, leb-i lâl-i dür-efşâni dürüst
Kıldı yağma leşker-i gam meleket-i canı dürüst

Bu da O'nundur:
Nola ruh-ı zibâ ki kalursam nazar ey dost
Ayine-i dürer ana nazardan ne zar ey dost

Bu da ;
Hûblukda mâh iderken şems-i tabaniyle bahs
Cânı yokdur kim ide evvel hüsn-i canânıyla bahs

Bu da ;
Sûz-i dilimle söylediğim aşıkânedir
Benzer zebânım ateş-i aşka zebânedir

Bu da ;
Ehl-i diller yüzüne cennet-i âlâ didiler
***Sâye-i kaddinehem sâye-i tûbâ didiler* /20/**

Bu da O'nundur:
Gülşende sabânın yine müşkîn nefesi var
Yârin ser-i kûyuna meger dest-resi var.

Taceddin Mahmud Çelebi (Aşıkpaşa-zâde)

Amasyalı'dır. Aşık Paşa'nın evlâd-ı kirâmından Nefiseddin İbrahim Çelebi bin Kemaleddin Ahmed Çelebi bin Mes'ûd bin Abdurrahman Çelebi bin eş-Şeyh Elvân Çelebi bin eş-Şeyh Alaeddin Ali Aşık Paşa bin Muhlis Paşa bin Baba İlyâs Horasânî mahdûmudur. Amasya'da ***"Nefisoğlu"*** dimekle meşhûrdur.

'Ulemâdan tahsîl-i 'ulûm idüb eş-Şeyh Habîb Karamânî Hazretleri'nin sohbet-i aliyyesinde tefeyyüz iderek ondan hilâfet aldı. Ba'dehû Ya'kûb Paşa tekyesi şeyhi olub Gümüşlü-zâde eş-Şeyh Muhyiddîn Efendi'nin gaybûbetinde fevka'l-âde iştihâr itdi.

923'de ba'zı husûsât-ı siyâsîyenin istifsârı içûn İstanbul'a gidüb Sultân Selim Hân-ı evvelin irtihâlinde avdet ve 932 sâlinden sonra dâr-ı Kudse rıhlet itdi. Meşâhir-i meşâyîhden halîm, sâlih, âşık-meşreb **/21/** bir zât idi. Tasavvufdan **Risâle-i Tâcîye** adlı bir eseri vardır. Mahdûmları Mehmed, Muhibbî, Fethullah Arif, Hamdullah Hamdi Çelebiler ve birâderi Mahremî Mehmed Çelebi şu'arâdandır.

Taceddin İbrahim Efendi (Kadı Çelebi)

Amasyalı'dır. Alaca Beg-zâde Ya'kûb Çelebi bin Yahya Beg bin Ya'kûb Çelebi bin Şâdî Beg bin Devâtdâr Ahmed Paşa bin Hâcı Şadgeldi Paşa'nın mahdûmudur.

Amasya'da 'ulemâdan mukaddemât-ı 'ulûmu görüb İstanbul'a gitdi. Mü'eyyed-zâde Abdurrahman Efendi'den ikmâl-i tahsîl idüb mülâzım ve ba'dehû müderris oldu.

Müşârün-ileyhin irtihâlinden sonra meslek-i kazâya girüb bilâd ve eyâlâta kadı olarak Ankara kazâsından 927'de Adana kadısı 928'de Celâlî eşkıyâsı üzerine ilâveten müfettiş oldu. 931'de Haleb ve Adana vilâyetleri muharriri olub eşkıyânın tahkîk-i ahvâline me'mûr olmuşdu.

Eşkiyâ-yı Celâlîye kendi şekâvetlerini setr içün bunun üzerine amansız bir yerde hücûm iderek 932'de bî-çâreyi **/22/** avânesiyle beraber şehîd itdiler. 'Âlim, fakîh, kâtib, asîl, hükûmetinde şedîd idi. Şiddeti şehâdetini intâc itdi.

Mahdûmları Yahya, Halil, Burak Çelebilere vezâ'if ve mu'inât virildi. Vâlideleriyle berâber Amasya'da ikâmet itmişlerdi. Bunlara ***"Kadı-zâde"*** dindi. Vezir-i meşhûr Ali Paşa bunun hafîdidir. Halil Çelebi'nin oğulları Abdî, İbrahim, Yusuf Çelebiler de ma'rûfdur.

Taceddin İbrahim Beg (Seyyid Tâcî Beg)

Ladikli'dir. Orada medfûn sâhibü'l-hâl Ahmed-i kebîrü'r-Rufaî evlâd-ı kirâmından es-Seyyid Abdurrahman bin es-Seyyid Ali Siyah-pûş bin es-Seyyid İbrahim bin es-Seyyid Mehmed bin es-Seyyid Alaeddin Ali Eşcâ bin es-Seyyid Ahmed-i kebîrü'r-Rufaî mahdûmudur.

Zu'amâdan olub Çaldıran muhârebesinde hayli yararlıklar gösterdi. Ba'dehû, Mısır muhârebesinde şecâ'ati görülüb terakkiyâta nâ'il ve 93l'de Sivas eyâleti alaybegisi olarak Sivas beglerbegisi Sinan Paşa'nın ma'iyyetinde hidmet itdi. 933'de Hüseyin Paşa'nın ma'iyyetinde Celâlîlerle harbe girdi**. /23/**

Ba'dehû mîr-livâ olub 940'da Irak harbinde yararlığı görüldü. Eyâlet-i şarkîyede sancâkları devr iderek 953 sâlinden sonra vefât itdi. Şecî', muhârib, gâzi bir zât idi. Buna ***"Seyyid Gâzi Beg"*** de dindi.

Taceddin İbrahim Beg (Küçük Tâc Beg)

Amasyalı'dır. Tercemesi yazılan Taceddin Paşa-zâde İsma'il Beg'in mahdûmudur. Amasya'nın Maâerâü'n-nehri olan İçerişehir'de ikâmet itdiğinden ***"Mâverâü'n-nehrli"*** dimekle meşhûr oldu. Hattât-ı meşhûr Ebu'l-Fazl A'rec Efendi'den hutût-ı mütennevvi'ayı ahz itdi.

Ba'dehû 'ulemâdan tahsîl-i ma'ârif iderek Sultân Selim Hân-ı evvelin cülûsunda İstanbul'a gitdi. Büyük amucası olan Tâc-zâde Ca'fer Çelebi'nin himmetiyle divân-ı hümâyûn kalemine girdi. Orada bir müddet çalışdı.

921'de Ca'fer Çelebi'nin i'dâmı ve 923'de küçük amucası Sa'di Çelebi'nin irtihâli üzerine kendisine bir vehm ü haşyet ârız oldu. Bu ârızadan dolayı Amasya'ya avdet idüb pederinin irtihâlinde Tâceddin Paşa **/24/** vakfına mütevellî oldu.

945'de Sultân Süleyman'ın şehzâdesi Sultân Mustafa Amasya'ya vâli olub geldikde bunun hat ü iktidârını, letâfet-i tab'ını begenüb ma'iyyetine aldı. Az müddet zarfında kâtib-i divânı, sonra nişâncısı olub ***"Küçük Tâc Beg"*** dimekle iştihâr itdi.

Şehzâdenin teveccühâtını celb iderek mevki'ini muhâfaza idüb 955 hudûdunda vefât itdi. Ma'ârif erbâbından halûk, şâ'ir, kâtib, münşî, hattât-ı meşhûr idi. Hatt-ı siyâkat ve divânîde mahâreti fazla idi. Mahdûmu Ali Çelebi olub birâderi Mehmed Beg mütevellî oldu.

Müstakim-zâde Süleyman Sa'adeddin Efendi **Tuhfetü'l-Hattâtîn** adlı eser-i matbû'ında mû'mâ-ileyhin tercemesini şöyle yazıyor:

"Taceddin - Buhârî'dîr. Asr-ı Sultân Selim-i evvelde dimâğ-ı arzusun Bihâr-ı sevdâ-yı seyâhat tagşiye eyledikde geşt ü güzâr diyâr-ı memleket ve vâsıl-ı dârü's-saltanat oldu. Hatt-ı sülüs ve nesih-i bevvâbâne ve yakûtâneye mâlik ve bi'l-hassa kalem-i **/25/** ***divânînin sebeb-i iştihârı bir zât-ı güzîde-i mesâlik idi. Ferzend-i ercümendi Mehmed Efendi dahî zamanında ser-tâc-ı ehl-i ma'ârif re'is-i tâc-verân -ı 'avârif olmuşdur ki zikr olunur inşâallah"***

Mü'ellif Sa'adeddin Efendi ceddinin terceme-i hâlinde isâbet idemediği gibi bunun tercemesinde de isâbet idememişdir. Re'isü'l-küttâb Mehmed Çelebi, bunun mahdûmu değil, hafîdi olduğu kendi imzâsıyla sâbitdir. Re'is-i müşârün-ileyhin bütün mu'âsırları, kendisini Tâc Beg-zâde hânedânından olmak üzre tanımışlardı.

Taceddin İbrahim Efendi (Şamlu-zâde)

Amasyalı'dır. Amasya'da Hızır Paşa müderrisi iken 909'da vefât iden Şamlı-zâde İbrahim Taceddin Efendi'nin mahdûmu, Amasya kadısı Alaeddin Ali Efendi'nin oğludur. Amasya'da Müfessir Ahmed ve Cum'a Efendilerden tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm ve müderris oldu.

Ba'dehû, İstanbul'a gidüb sadâretden Amasyalı Mü'eyyed-zâde Abdulkadir Şeyhi Efendi'den mülâzım olarak 985 senesi şa'bânında Seydî Gâzi kasabasına müderris ve müfti oldu.**/26/**

992 senesi ramazânında ma'zûl olub Hicâz'a gitdi. 993'de avdetle Amasya'ya gelüb sene-i mezbûre şevvâlinde Hüseyniye müderrisi ve 996 senesi muharreminde şeyhü'l-İslâm bulunan Mü'eyyed-zâde Abdulkadir Şeyhî Efendi'nin himmetiyle İyâs Efendi'nin yerine Amasya müftisi ve Sultân Bâyezid müderrisi oldu.

Sekiz yıl tedrîs ve iftâdan sonra kendisini pek ziyâde bî-huzûr iden ba'zı tezvirât üzerine 1004 senesi ramazânında azl idildi. Ba'dehû kendisine virilen vazife-i tekâ'üdle kanâ'at ve meşâgil-i dünyadan ferâgat iderek Halvetîye Şeyhi Muhyiddin Mehmed Efendi'den inâbet itdi.

Beş yıl kadar muhlisâne Cenâb-ı hakka teveccüh ve ibâdet iderek l009 senesi saferinde dâr-ı na'ime rıhlet itdi. Nev'î-zâde Atâyî Efendi **Zeyl-i Şakâyık**da diyor ki:

"Molla-yı merkûm Tâc beyt-i manzûme-i 'ulemâ-yı Rûm, pîr-i sâlih-i mübârek-dem, pâk-nihâd ve mülk-i nijâd idi." Mahdûmları Ahmed, Mustafa Efendiler kuzâtdan idiler.

Taceddin Efendi (Koca)

Amasyalı'dır. Mahmud Çelebi bin İbrahim Çelebi mahdûmudur. **/27/** Amasya'da İgneci-zâde Ömer Efendi ile beraber Müfessir Ahmed ve 'Allâme Sinan Efendilerden tahsîl-i 'ulûm iderek İstanbul'a beraber gitdi. Şehzâdegân mu'allimi Amasyalı Mazlûm Melik Ahmed Efendi'ye intisâb ve mülâzemet itdi.

Ahmed Efendi mevlevîyetle Kudüs-i Şerif'e gitdikden sonra Hâce-i Sultânî Sa'adeddin Efendi'ye mu'id ve mülâzım oldu. Müddet-i mülâzemeti uzadığı ve akrân ve emsâli kendisine takaddüm itdiği halde müderris olamadığına kızub avdet itdi.

Amasya'da Halfet Gâzi, İyas Ağa, Yörgüç Paşa medreselerine müderris olub l006'da Hâce Sa'adeddin Efendi şeyhü'l-İslâm olduğundan sânîyen İstanbul'a gidüb Edirne'de Çukacı Hâcı müderrisliği ile silsile-i 'ulemâya girdi. l009 senesi cümâd el-âhiresinde Kazancılar müderrisi oldu.

l0l2'de terfi'an Üç şerefeli müderrisi olub l0l3 senesi cümâd el-âhiresinde Amasya müftiliği ve Sultânîye müderrisliği virildiyse de kabul itmeyüb yerinde kaldı. l0l6 saferinde Sahn-ı Semaniye müderrisi olarak İstanbul'a geldiğini müte'âkıb Diyarbekir mollası oldu.**/28/**

1017 şevvâlinde ma'zûlen istanbul'a gelüb 1019 ramazânında Manisa mollası oldu. İki buçuk yıl icrâ-yı kazâ idüb 1022 senesi rebiü'l-âhirinde azl idildi. 1023 saferinde ber-vech-i tekâ'üd Bursa'da Muradiye müderrisi oldu.

1026'da şerîki Amasyalı Ömer Efendi Hâce-i Sultânî oldukda Mekke-i Mükerreme pâyesiyle yevmî yüzelli akçe vazife-i tekâ'üd virildi. l03l saferinde vazife-i tekâ'üdü ibkâ idilerek Muradiye müderrisliği uhdesinden alındı.

l037 şa'bânında Bursa kurbinde Yenişehir kazâsı arpalık vechile uhdesine tevcîh idildi. l039 senesi zi-l-hiccesinde Bursa'da dâr-ı bekâya rıhlet eyledi. Nev'î-zâde **Zeyl-i Şakâyık**da diyor ki: ***"Merhûm-ı mezbûr fezâ'il-i ilmîye ile meşhûr, Hâce Sa'adeddin Efendi merhûmun mu'allimi ve dâ'ire-i meclis-i ifâdenin mütemmimi mu'ammer bir pîr-i sâlih ve şeyh-i***

sa'âdetimiz, muslih idi." Mahdûmları, Ali, Muhyiddin Mehmed, Muslihiddin Mustafa Efendilerdir. Ömer Efendi'nin eniştesi idi.

Taceddin Mehmed Efendi (Bey-zâde)

Amasyalı'dır. Alaca Yahya Beg evlâd-ı kirâmından İbrahim **/29/** Çelebi bin Yahya Beg'in mahdûmu ve Ahmed Paşa'nın birâder-zâdesidir. Amasya fuzalâsından Tursun-zâde Mehmed ve Mü'eyyed-zâde Pîrî Ahmed Efendilerden tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm ve ba'dehû müderris oldu.

Amasya medreselerini devr iderek Kameriyye-i Tokat müderrisi ba'dehû Havza kazâsına Firûz Ağa müderrisi oldu. Hayli kasâbât ve bilâda kadı ve Alaca hamâmları mütevellîsi olub Şâdîye medresesiyle ihtiyâr-ı tekâ'üd itdi.

l063'de mezkûr hamâmları ta'mir ve termîm itdikden sonra şeyhûhetine binâ'en tevliyeti üç oğlu İbrahim, Abdulbakî, Hüseyin Efendilere kasr-ı yed ü ferâgat, ba'dehû dâr-ı bekâya rıhlet itdi. 'Âlim, sâlih, sahî bir pîr-i muhterem idi. Evlâdına ***"Taceddin-zâdeler"*** dindi. Abdulbaki Efendi-zâde Hâfız Ahmed Efendi de kuzâtdandır.

Taceddin Ahmed Efendi (Şeyh-zâde es-Seyyid)

Ladikli'dir. Rifâ'î tekyesi şeyhi es-Seyyid Mustafa Efendi mahdûmudur. Oranın müftisi fâzıl-ı meşhûr el-Hâcc Mustafa Efendi'den tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm ve Hızır Paşa müderrisi **/30/** ve bir aralık Ladik müftisi ve a'yânı oldu.

Servet ü sahâsıyla iştihâr idüb l028'de beş bin kuruş nakdiyle emlâkını vakf idüb Tekye mahallesinde yukarı mescide ve imâmına vezâ'if ta'yîn itdi. Eczâ-yı şerîfe vaz' idüb ruhûna hatm-i şerif tilâvetini şart ve cüz- hânlara vazifeler tahsîs eyledi. Ba'dehû fevt oldu. 'Âlim sâlih, müdebbir, hânedân bir seyyid-i zî-şân idi.

Teberrük Çelebi (Mevlânâ)

Kedagralı Ahmed oğludur. Merzifon'da Mevlânâ Hayreddin Mehmed bin İbarahim ed-Divânî'den tahsîl-i 'ulûm idüb orada yerleşdi. Dersi-âmm ve ba'dehû Hâcı Hasan-zâde medresesi müderrisi olub 865 sâlinden sonra vefât itdi. 'Ulemâdan sâlih, müteşerri' bir zât idi. Mahdûmu Ömer Çelebi ve hafîdi Şemseddin Ahmed Efendi de 'ulemâdan idi. Bunlara ***"Teberrük-zâde"*** dindi.

Şemseddin Ahmed Çelebi Merzifon'da emlâkını vakf idüb evlâdı mütevellî olmuşlardı. Evlâdından Sa'di Çelebi ll05'de mütevellî olub ll39'da vefâtıyla mahdûmu **/31/** Mehmed Efendi mütevellî oldu. ll72'de bunun da vefâtıyla oğulları Sa'di, Ali Efendilere tevliyet intikâl itdi. l216'da Sa'di Efendi'nin vefâtıyla Ali Efendi müstakillen mütevellî oldu.

l221'de bunun vefâtıyla oğulları Ahmed, Feyzullah Efendiler müştereken mütevellî olub Ahmed Efendi l248'de vefâtıyla Feyzullah Efendi ba'dehû bunun da vefâtıyla Ahmed Efendi'nin oğulları Mehmed, Ali Efendilerle Feyzullah Efendi'nin mahdûmu Sa'dullah Efendi mütevellî oldu. Sa'dullah Efendi l255'de ve Ali Efendi l28l ve Mehmed Efendi l285'de vefât idüb Sa'dullah Efendi-zâde Hasan Efendi müstakillen mütevellî olmuşdu.

Tecellî Ahmed Çelebi (Bakkal-zâde)

Amasyalı'dır Hasan'ın oğludur. Evâ'il-i hâlinde hüsn ü cemâle mâlik bir nev-civân olduğundan üftâde-gânı tarafından kendisine ***"tecelli"*** dinmişdi. Mu'ahharen kendisine mahlas oldu. 'Ulemâ ve üdebâdan tahsîl-i ma'ârif ve Derviş Ali Efendi'den yazı temeşşuk idüb ilim ü kitâbet öğrendi.

Şu'arâdan Şeyh-zâde Abdî, Kadı-zâde Abdullah, **/32/** Remzi Efendilerin sohbetlerinden istifaza idüb hâslar kâtibi oldu. İçerişehir'de eş-Şeyh Hızır Efendi'den inâbet idüb tasavvufa meyl itdi. l08l'de vefât eyledi. Kâtib, hattât, şâ'ir, ehl-i ma'ârifdi. Abdî Efendi'nin tezkîresinde eş'ârı var idi.

Tahsin Hüseyin Beg (Hâfız Ali Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. Esbâk Kapudan-ı deryâ Amasyalı Gürci-zâde es-Seyyid Hâfız Ali Paşa bin Es-Seyyid Halil Paşa bin Mustafa Paşa bin el-Hâcc İbrahim Beg'in mahdûmudur. l247'de pederinin irtihâlinde birâderleri ile beraber Amasya'ya gelmişlerdi.

l257'de İstanbul'a gidüb Mabeyn-i hümâyûna girdi l265'de kapucı-başı olub sonra ba'zı vüzerâya kapu kethüdâsı oldu. Evâ'il-i hâlinde pederinin delâleti ile tefeyyüz iden Gürci Mehmed Necib Paşa'nın mahdûmu Mahmud Nedim Paşa l271'de vezir oldukda kethüdâsı oldu.

l288'de Mahmud Nedim Paşa'nın ilk sadâretinde vekil-i umûru olub Amasya'yı vilâyet yaptırdı. l289'da müşârün-ileyhin azlinde mütekâ'id olduğu halde l293 senesi şa'bânında **/33/** vefât itdi.Topkapı'da medfûndur.

Tahsin Hasan Efendi (Nâmî)

Amasyalı'dır. Kapancı-zâde müderrisi İne-pazarlı el-Hâcc İsma'il Hakkı Efendi-zâde Kıllı Mehmed Nuri Efendi'nin büyük mahdûmudur. l292 saferinin on ikisinde Hâcı Hamza mahallesinde doğdu. Îbtidâ-yı tahsîlinden sonra l303'de Rüştiye mektebine girdi.

l307'de birincilikle mektebden çıkıb eşrâfdan Topçu-zâde Münib Beg'in mahdûmları Salih, Hilmi Beglere mu'allim oldu. Bunların himmetiyle tahrîrât kalemine girüb ser-mübeyyiz ve meclis-i idâre baş-kâtib mu'âvini oldu. Bu esnâda Bekir Paşa müderrisi Hâfız Abdurrahman Kâmil Efendi'nin halka-i tedrîsine mülâzemet iderek tahsîl-i 'ulûma çalışdı.

Fakat mu'allimi bulunduğu Mehmed Hilmi Beg'in câzibe-i hüsnüne pek meftûn olduğu münâsebetle tahsîl ve tefeyyüzüne fütûr gelmiş kendisi de Hilmi'ye hem-kâfiye olmak üzere ***"Nâmî"*** diye bir mahlas intihâb iderek şi'r ü inşâya düşmüşdü.

l309'da ba'zı hayır-hâhın delâlet ve tavsiyesiyle **/34/** İstanbul'a gidüb rindâne hareketini bırakdı. Bâyezid ders-i 'âmmlarından Perşenbeli Ahmed Remzi Efendi'nin halka-i tedrîsine mülâzemet iderek Çorlulu Ali Paşa'nın medresesinde mu'ahharen alay müfettişi olan Amasyalı Mustafa Asım Efendi ile berâber ikâmet itdi.

Hattı güzel, isti'dâdı mükemmel olduğu münâsebetle l3ll'de Galata mahkemesine kitâbetle mülâzım ve l3l3'de ikmâl-i tahsîl iderek mücâz ve recebde hâcesi kısmet-i 'askerîye mahkemesi mukayyidi olduğu münâsabetle mu'âvini olub iki yüz kuruş ma'aşa nâ'il oldu. Bu esnâda Şeyhü'l-İslâm veli ni'netim Yusuf Efendi-zâde Mehmed Cemâleddin Efendi Hazretleri'ne bir kasîde takdîm iderek l3l4 senesi şevvâlinde devriye müderrisi oldu.

Hayfâ ki tab'ında olan ibtilâ-yı hüsnün bir sâ'ikası olarak Hâce-zâdesi Mehmed Arif Efendi'nin aşkına giriftâr oldu. O esnâda Arif Efendi de Hilmi Beg'in ayârında gâyet güzel ve câzibe-i hüsn ü ânı mükemmel bir nev-civân idi. Bundan dolayı hâcesinin hânesine daha yakın olan Molla Kestel medresesine nakl-i ikâmet itdi.**/35/**

Mehmed Arif Efendi sabah ve akşam yanından ayrılmazdı. Çünkü Tahsin Efendi cidden afîf ve 'ınnîn idi. Kendisinden bir fenâlık ümid idilmezdi. l3l4 senesi zi-l-hiccesinde medresede yalnız kaldığından gece kendesine ârız olan bir vehm ü kâbusdan dolayı şu'ûruna bir ihtilâl geldi. Her şeyden tevehhüş ider uykudan bile ürkerdi.

1315 senesi rebiü'l-evvelinde bi'z-zarûre Amasya'ya avdet idüb Kapancı-zâde medresesinin bir hücresine kapandı. Halk ile ülfet ve ünsiyetden çekilüb kendi âleminde şi'r ü tasavvuf ile iştigâle koyuldu. Kimseyi yanına sokmadı, müthîş bir hayrete daldı.

1317 senesi recebinde İstanbul'dan Amasya'ya geldiği esnâda aralık, aralık kendisi ile görüşüyordum. Ne yazık ki sene-i mezbûre zi-l-hiccesinin on yedinci günü sabahleyin kendisini Yörgüç Paşa imâretinin üst tarafından ırmağa atub intihâr itdi.

Gâyet zekî, tab'an latîf, cevvâl, müsta'idd, şi'r ü inşâsı ve kitâbeti güzel, güşâde-meşreb, latîfe-gû, beşûş **/36/** 'âlim idi. Sonradan fevka'l-âde durgun, mütehayyir oldu. Hiç gülmez, kimse ile konuşmaz, hiç bir yere çıkmazdı.

Arif Efendi'ye ibtilâsı bidâyetinde şu gazeli irticâlen yazub bana virmişdi:

Sevdiğim aşkınla cana yadigâr itdim seni
Hangi vadiden bilir misin şikâr itdim seni

Bağ-ı dilde nâr sîde gonçe-i sevda idin
Gözyaşımla su virdim güzar itdim seni

Sümbüle tesîr ider miydi hazan-ı iştiyâk
Neşve-i sevda ile ben müşk-bâr itdim seni

Servinin boynun eğri miydi hayâl-i kâmetin
Yalvarub bezm-i ezelden şive-kâr itdim seni

Da'va-i hüsn eylemezdin mihr-i âlem-tâb ile
Feyz-i aşkımla cemâli tâb-dâr itdim seni

Tazelik bağında açıldın gel hoş-bû gibi
Gönlüme mecmû'a-i zevk-i bahar itdim seni

Gözlerim Nâmî temâşâsında hûnîn olmada
***Bildim ben mübtelâ-yı âh ü zâr itdim seni* /37/**

Bu gazeli vaktiyle tahmîs itmişdim. Şu kıta da O'nundur:

Ey dil sana kendin gibi bir yâr bulunmaz
Senden sana bir gayrisi dil-dâr bulunmaz

Meyl eyleme aldanma bu nevreslere şimdi
Hûbân-ı cihân içre vefa-kâr bulunmaz

Eyyâm-ı âhiresinde tasavvufla pek ziyâde meşgûl olduğundan tevhîd-i Bârî hakkında eş'ârından ba'zıları şunlardır:

Öyle mahfisin ki seni hayrân-ı âlem sana
Âleme hayretle mi hüsnün ider peydâ seni

Öyle peydâsın ki mahfilin zuhûrundur senin
Bî-nişân itmişse de âlemden istignâ seni

Bu da O'nundur:

Sensin ey cânânım idrâk eyledim cân-ı 'âleme
Yok yine âlemde senden gayri cânân âleme

Gözlere öyle hayâl ârâ-yı sevdâsın ki sen
Hep seni tasavvur ider baktıkça insan âleme

Her peri-sîmâya âlem cân atar cânân diye
***Sen cemâl-i pâk ile itdikçe cevelân-ı âleme* /38/**

Son demlerinde ***"ağlasun"*** redifli gazelleri tekessür idüb şu gazelini son görüşmede bana virmişdi:

Ah derdim bir zaman sevdâ ile cân ağlasun
Kalmadı cânımda tâ'kat şimdi cânân ağlasun

Dehr bir sâkî gibi sundu bana gâm bâdesin
Hâlime baksın değil hüşyâr mestân ağlasun

Zevk-i vuslatdan cüdâ mahzûn esir-i mihnetim
Derdle bî-çâre gönlüm itsün efgân ağlasun

Kerbelâ-yı gamda medhûş eyledi hayret seni
Ah matem-i zâre düştüm gözlerin kan ağlasun

Ateş-i hasretle yandım kurtuluş yok Nâmiyâ
Hâlime âgâh olan her ârif insan ağlasun

Bu gazeli merhûmun yanında yüksek bir terennümle okudum. Onun hüzn ü te'ellümü, perişân hâli bana fevka'l-âde te'sîr itdi. Berâberce ağlaşdık. Merhûmun intihârını duyunca ağladım. Anın lisânından o gazeli şöyle tahmîs eyledim:

Vasl içün çok ağladım yok çâre hicrân ağlasun
Bir gülün uğrunda mahv oldum gülistân ağlasun **/39/**

Yaktı sevdâ cânımı bu aşk ü irfân ağlasun
Ah derdim bir zaman sevdâ ile cân ağlasun

Kalmadı cânımda tâkat şimdi cânân ağlasun
Lûtf idüb cânân bir gün sormadı üftâdesin

Vasl ile şâd itmedi bir dem bile dildâdesin
Cevrini artırdı eyvâh öldürür gamzedesin

Dehr bir sâkî gibi sundu bana gam ba'desin
Halime baksun değil heşyâr-ı mestân ağlasun

Kalmadı cevre tahammül itmeye bir tâkatim
Ağlarım hicrân içinde geçdi ömr ü müddetim

Kendime sıklet virir her an hayat ü rahatım
Zevk ü vaslından cüdâ mahzûn esir-i mihnetim

Derdle bî-çâre gönlüm itsün efgân ağlasın
Halka düşmen eyledi cânân içün gayret beni

Vahşet-i âbâde götürdi halkdan nefret beni
İntihâra sevk iderse şaşma bu sîret beni

Kerbalâ-yı gamda medhûş eyledi hayret beni
Ah mâtem-zâre düşdüm gözlerim kan ağlasun **/40/**

Aşk ü sevdâ ömrümün mecmû'ını itdi hebâ
Aklımı idrâkimi hüsn uğruna itdim fedâ

Sûziş ü efgânıma asrî bile itdi bekâ
Ateş-i hasretiyle yandım, kurtuluş yok Nâmîya

Hâlime agâh olan her ârif insan ağlasun

Turâbi Şu'ayb Efendi (Sabıkî)

Amasyalı'dır. Muhsin Çelebi bin Hüseyin Çelebi bin Abdulmuhsin Çelebi bin Sabıkuddin Ebubekir'in mahdûmudur. Amasya fuzalâsından ve hâssaten Sultân Bâyezid-i sânî mu'allimi Hatîb Kâsım Efendi'den iktisâb-ı fezâ'il ü edebiyat idüb İstanbul'a gitdi.

Orada Mevlânâ Alaeddin Ali Arabî, Yusuf Kirmastî, Hüsâm-zâde Muslihiddin Mustafa Efendilere mülâzemet iderek onların hıdmetlerinden istifâdeler itdi. Sultân Bâyezid-i sânî dârü's-sa'âde ağası Hüseyin Ağa'ya mu'allim olarak sarây-ı hümâyûn gılmânı hâcesi oldu.

Ba'dehû i'lâm-ı 'ulemâya virilen Filibe medresesi sonra Edirne'de Çelebi medresesi müderrisi olub büyük ri'âyetler gördü. 9l5'de tedrîsden ferâgat idüb İstanbul'a **/41/** geldi. Yevmî kırk beş akçe vazife ile ibtidâ Fatih, sonra Ayasofya câmi'leri vâ'izi oldu. Nakl-i tefsîr ve hadîs iderek halkın ahlâkını tehzîbe çalışdı.

On yedi yıl kadar halka va'z ü nasihat, Cenâb-ı Hakka niyâz ü ibâdet iderek 927'de dâr-ı na'ime rıhlet itdi. Gâyet fâzıl müfessir, muhaddis, kâmil, müteşerri' bir zât-ı sütûde-simât idi. Şâ'ir, edîb olub va'zında eş'ârından makâma münâsib beyitler okurdu.

Letâfet ü zarâfeti hâvî pek çok hikâyeler bilir, halkı ba'zen hikâyât-ı latîfe ile güldürür. Ba'zen de celâl ü 'azamet-i ilâhiyeyi tasvîr ve ihtâr iderek ağlatırdı. Takrîri gâyet güzel, ifâdesi açıkdı. Doksanlık bir pîr iken kuvvet-i bedeniyyesi tam, hâfızası mükemmel idi.

Şâyân-ı hayret bir sûretde ekûl idi. Fakat açlığa da o kadar mütehammeldi. Bir kimsenin ellerini sıksa adeta kemiklerini kıracak derecede kuvvet gösterir, at nalını iki parmağıyla ufadırdı. Bir kaç yerde görülen imzâsı **/42/** şudur: ***"Şu'ayb bin Muhsinü's-sabıkü'l-Amasî eş-şehir Turâbî"***

Turâbî Mustafa Efendi (Ali-zâde)

Amasyalı Mehmed Çelebi mahdûmudur. Amasya'nın 'anâsır-ı edebinden biri olan Turâbî Efendi, 'Allâme Sinan ve Fazıl Yahya Efendilerden tahsîl-i 'ulûm idüb hayli zaman ders-i 'âmm oldu. Karayazıcı eşkıyâsının savletinden 'ilm ü aklı sâyesinde kurtuldu.

Anların devrinde fevka'l-âde iştihâr idüb devr-i medâris iderek Mehmed Paşa müderrisi oldu. l0l7'de kendisini Sadr-ı a'zam Kuyucu Murad Paşa'ya sevdirdiğinden hem nâ'il-i ihsânı, hem de altmışlı derecesinde olan Hüseyin Ağa medresesi müderrisi oldu.

Ba'dehû, ba'zı kasâbât ve bilâda kadı ve aralıkda gelüb müderris olarak Amasya'da ikâmet iderdi. l038'de Amasya'da bulundu. Mîr-livâ Hüftadi Beg'i hicv ü senâ iderek ânın bile teveccühâtını kazandı. Mîr-i mû'mâ-ileyhin vak'a-i katlinde a'yân-ı memleket İstanbul'a i'zâm idildiği halde buna mevlevîyetle Çorum kazâsı virildi. l040 senesi saferinde ma'zûlen **/43/** vefât itdi.

Fâzıl, kâmil, şâ'ir, edîb, âkil, müdebbir, halûk, latîf, medh ü zemme kâdir, yetmiş yaşını mütecâviz bir pîr-i muhterem idi. Mahdûmları ricâlden Mehmed, Ömer Ağalar pek ma'rûf idiler. Âsâr-ı şi'rîyesi ve tercemesi Müderris Abdî Efendi'nin tezkîresinde mezkûr idi.

Turâbî Ali Efendi (Baba Şeyh)

Amasya'da Şamlılar mahallesinde zâviye binâ idüb Buhârâlı eş-Şeyh Mustafa Efendi bin Mirza Yusuf'un mahdûmudur. Meşâhir-i fuzalâdan Şeyh-zâde es-Seyyid el-Hâcc Abdullah Vecih Efendi'den tahsîl-i 'ulûm idüb pederinden sonra zâviyesi şeyhi oldu.

Pederinin mesleğini tutub Nakşibendi olduğu halde vahdet iltizâm iderek meşâyîh-i ‘asrı arasında teferrüd itdi. Zikr ü tevhîd ve ibâdetle imrâr-ı hayat idüb l245 senesi ramazânının yedinci günü vefât itdi.

‘Âlim, kâmil, şâ’ir, pir-i şeyh-i meşhûr idi. İlahiyât ve eş’ârı, Şeyh-zâde es-Seyyid eş-Şeyh Ahmed Rüşdü Efendi ile mutâyabât-ı uhuvvet-şi’ârı vardır. **/44/**

Türkân Şâh (Emîr Şemseddin Ebu’l-Mekârim)

Amasya hükümdârı birinci Sultân Mes’ûd Selçukî dâmâdı ve atabegi olan Emîr Şâhabü’d-devle Güdül Beg bin Kunaş Beg’in oğlu Türkân Şâh’dır. Amasya vâlisi Şehzâde Nasırüddin Şâhinşâh Selçukî’ye atabeg oldu.

Bunun irtihâlinde birâderi Gıyaseddin Mehmed Şâh Selçukî atabegi olub ***“Güdüloğlu”*** dinirdi. Gök medrese mahallesinde ikâmet itdiği münâsebetle buraya Güdüloğlu mahallesi dindi. Mahdûmları Tulî Mehmed, Musa Beglerdir. Halfet Gâzi’nin dedesidir.

Takiyeddin Osman Baba (Mevlânâ Ebu’l-Hayr)

Amasyalı’dır. Kara Tigin Gâzi evlâdından Ali bin Ahmed’in mahdûmudur. ‘Ulemâ-yı asrından ahz-ı ‘ulûm idüb Amasya’da neşr-i ma’ârife himmet itdi. Ba’dehû, Baba İlyâs Horasânî’ye mürîd olub sûfî oldu.

637’de Baba İshak Kefersûdî vak’asında şeyhi ihtifâya mecbûr olduğundan evlâd ü ‘iyâliyle Eskişehir’e gidüb orada **/45/** tavattun itdi. Hüsn-i hâl ü ‘ilmi, Eskişehir ve havâlisindeki halkın kendisine incizâb ve i’tikâdını celb itdi. Takrîben 66l senesi hudûdunda dâr-ı Kudse irtihâl eyledi.

‘Âlim, kâmil, baba-yı muhterem bir pîr idi. Mahdûmu Mevlânâ Şerefeddin Mehmed er-Rumî Şam’a gidüb orada ilm ü zühd ü takvâsıyla fevka’l-âde iştihâr itdi. Söğüd ili emîr-i meşhûru Ertuğrul Beg bin Süleyman Şâh bin Kaya Alp, Osman Baba’nın velâyetine i’tikâd iderdi. Mahdûmu Sultân Osman Gâzi’ye bunun adını virdiği mervîdir.

Takıyeddin Osman Çelebi (Ziyarî-zâde)

Amasyalı’dır. Meşâhir-i ulemâdan Zeyneddin Ya’kûb bin Hâce Mehabeddin Mevdûd bin Ali bin Ahmed ez-Ziyârî mahdûmudur. Türk dilinde ***“Ziyârelioğlu”*** dimekle meşhûrdur. Kâdi’l-kuzât Mevlânâ Şemseddin Mehmed ibn el-Halatî’den tahsîl-i ‘ulûm idüb ders-i ‘âmm oldu.

Fezâ'il-i 'ilmîyesiyle iştihâr idüb 744'de medrese-i Atabegiye müderris ve ba'dehû mükerreren Amasya nâ'ibi görüldü. 747'de Hâcı Kutlu Şâh'ın zaman-ı idâresinde Amasya kâdi'l-kuzâtı **/46/** oldu. Bir kaç defa azl ü nasb idilerek 754 senesi zi-l-ka'desinde kâdi'l-kuzât olduğu halde vefât itdi. 'Âlim, fâzıl, mu'tedil bir zât idi. Birâderi Şemseddin Ahmed Çelebi de 'ulemâdan idi. Buna ***"Nureddin"*** de dindi.

Takıyeddin Osman Efendi (Hâce-zâde)

Hâce-i Sultânî Amasyalı Ömer Efendi'nin dördüncü mahdûmudur. İstanbul'da tahsîl-i 'ulûm idüb Ayasofya câmi'inde ders-i 'âmm oldu. Birâderi Abdullah Efendi'nin sadâratinde silk-i kuzâta girüb hayli bilâd-ı mühimmeye kadı ve l058'de diğer birâderi Ahmed Efendi'nin vefâtı üzerine cihetlerine mutasarrıf ve mütekâ'id olduğu halde l06l'de vefât itdi. 'Ulemâ-yı kuzâtdan idi.

Takıyeddin Osman Efendi (Şermî-zâde)

Amasyalı'dır. Kuzâtdan Mustafa Efendi bin Osman Çelebi bin Mehmed Çelebi bin Şermî Osman Çelebi bin Mehmed mahdûmudur. Muhaddis-i meşhûr Zileli Abdurrahman Efendi'den tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm ve Osman Çelebi Dârü'l-hadîsine müderris oldu.

Otuz yıldan ziyâde tedrîs-i 'ulûm ve tahdîse nasb-ı nefs idüb l047'de Atabeg Gâzi medresesiyle mütekâ'id olduğu halde l05l'de vefât itdi. İlm-i hadîs ü tefsîrde mâhir, fâzıl, vâ'iz, muhaddis bir zât idi. Lakabı gibi etkıyâdandır. Mahdûmu kuzât-ı meşhûreden Kutbeddin Mustafa Efendi de kibâr-ı ulemâdan idi.

Tengrivirdi Beg (Emîr Muineddin)

Amasya'nın şimâlinde kâ'in Hakâle Türklerinden Sûlî Beg'in oğludur. Buna ***"Emîr Mu'izeddin Allahverdi Beg"*** de dindi.**/47/** Amasya beglerbegisi Seyfeddin Torumtay devrinde ta'ayyün iden ümerâdan olub Amasya'nın şimâl taraflarında hâkimâne icrâ-yı emâret itdi. Hakâle'de bir mescid-i şerif binâ idüb emlâkını buraya vakf iderek 700 senesi hudûdunda vefât eyledi. Allahverdi vakfı bunundur. Birâderi Abad Beg'dir.

Tengrivirmiş Beg (Emîr Kerimüddin)

Amasya'nın cenûbunda kâ'in Öz nâhiyesinin emîri Durak Beg'in oğludur. Buna ***"İrmiş, Virmiş Beg"*** de dindi. Pederinin vefâtında yerine kâ'im olub el-yevm ***"Virmiş köyü"*** dimekle meşhûr olan çiftliğinde ikâmet iderek Amasya'nın cenûb havâlisinde icrâ-yı emâret itdi.

Kendisi Yazarlu oymağına mensûb olduğundan Amasya vâlisi Şâdî Beg'in devrinde hayli nüfûz ve i'tibâr kazandı. Yazarlu oymağının begi olub Hâcı Kutlu Şâh bunun nüfûzundan hayli istifâde itdi. 753 sâline doğru vefât eyledi. Mahdûmu Durmuş Beg de meşhûr idi. Bunun torunu Cemâleddin Firûz **/48/** Beg Yazarî'nin Virmiş köyünde câmi'i, vakfı vardır.

Tekur Sinan Beg (Emîr el-Hâcc Şücaeddin)

Amasyalı'dır. Selçuk beglerinden Amasya'da medrese ve türbesi olan Emîr Mübarizeddin Halîfe Alp bin Tûlî Mehmed Beg bin Türkân Şâh mahdûmudur. Buna ***"Halfetoğlu"*** dindi. Pederinin zaman-ı emâretinde iştihâr idüb hayli muhârebelerde isbât-ı ehliyet iderek nâ'il-i emâret oldu.

647'de Canik ve havâlisi emîri olub emîrü'l-sevâhil ünvânı altında Karadeniz kumândânı oldu. Yıllarca buraları Trobzon krallarına karşı hüsn-i müdâfa'a idüb 654'de Sultân Rükneddin Kılıç Arslan'a nâ'ib-i saltanat oldu. 658'de vefât eyledi.

Meşâhir-i ümerâ-yı Selçukîye'den olub pederinin evkâfına mütevellî, kerîm, şecî' bir zât idi. Mahdûmu emîr-i meşhûr Celâleddin Mehmed Pervâne Beg Amasya vâlisi olmuşdu. Bunun evlâdı ll40 tarihlerine kadar devam itdi. ***"Ebu'l-oğulları"*** bunlardan olmalıdır. El-yevm tevliyet Güllükoğullarından Abdullah Efendi evlâdındadır. **/49/**

Temennayî Ali Çelebi (Acem)

Şirâzlı'dır. Amasya hükümdârı Hâcı Şadgeldi Paşa'nın evâhir-i hükûmetinde Amasya'ya gelüb kasîdeler takdîm iderek müşârün-ileyhe çatdı. Ba'dehû bunun mahdûmu beglerbegi Devetdâr Ahmed Paşa'ya takarrüb iderek Amasya'nın Fethiye mahallesindeki derenin cihet-i şarkîyesine yerleşdi.

Divrikli-zâde Mevlânâ Yârî Ali Çelebi ile hem-bezm-i ülfet olub anınla edebiyât-ı Farisîyede yarışdı. Buna Hâfız Şirâzî'ye teşbîhen ***"Yârî-i Şirâzî"***

lakabını virdi. Yârî Çelebi de ***"Şirâzî"*** diye iştihâr itdi. Temennâyî-i Şirâzî bununla hem-şehrîleşdi.

Çelebi Sultân Mehmed Hân devrinde büyük şöhret kazandı. İkâmet itdiği mahalle Temennayî mahallesi ve sonra tahfîfen Temenna mahallesi dindi. Amasya kadısı Mevlânâ Rükneddin Mahmud Purânî de bu esnâda pek meşhûr olub Temennayî mahallesinin aşağı kısmında yerleşdi. Burası da bunun kerîmesi Eslemşâh Hâtûn adıyla meşhûr olub Eslem mahallesi dindi. **/50/**

Temennayî Çelebi, 820 sâlinden sonrada vefât itdi. Şâ'ir, edîb, zarîf, mizâc-gîr olduğu anlaşılır. Mülhid-i meşhûr Temannayî bundan başka bir adam olmalıdır. Amasya'da 813 tarihinden i'tibâren mahallesi olan Temannayî Çelebi mülhid olsaydı Amasya 'ulemâsı ve ricâliyle ihtilât ve ünsiyet itmesine imkân yokdu.

Türkâd Beg (Cibril-zâde el-Hâcc)

Amasya kazâlarından Mecid-özü kazâsının emîri olan Cibril Beg'in mahdûmudur. Zu'amâdan olub Çelebi Sultân Mehmed'in her muhârebesinde isbât-ı vücûd iderek Mecid-özü emîri, ba'dehû mîr-livâ oldu. Hayli müddet Çorum sancâğı begi olarak Sultân-ı müşârün-ileyhin istiklâline hidmet itdi.

Ba'dehû Sultân Murad-ı sânînin Amasya vâliliğinde ma'iyyet-i ümerâsından olub cülûsunda Tokad sancâğı begi olarak serkeşleri te'dib itdi. Yörgüç Paşa'nın zaman-ı vilâyetinde mu'ini olub 836'da Mecid-özü kazâsında Şeyh Bâlî Çelebi'ye zâviye yapdırdı. Emlâkını bu tekyenin mesâlihine vakf idüb 840 sâline doğru vefât itdi. Meşâhir-i ümerâdan idi.**/51/** Tarihimizde bu galat olarak ***"Cibleoğlu"*** denmişdir.

Türidi Hüseyin Aga (Celâlî)

Tokadlı'dır. Sipâhi Kâsım Ağa'nın oğludur. Bu da sipâhi olub Amasya'da ikâmetle iştihâr itdi. l03l'de Abaza Mehmed Paşa'ya uyub yanına gitdi. Muhârebâtında beraber bulunub hayli canlar yakdı. ***"Türidi"*** dinmekle meşhûr oldu.

l036'da itâ'at ü devlete dehâlet idüb Irak ve İran muhârebâtında yararlıkları görüldü. l045'de Amasya kethüdâ-yeri olub Bağdad harbinde cân-siperâne hidmet itdi. Ba'dehû Amasya mütesellimi Sarı Mehmed Ağa'nın kethüdâsı olub l058'de isyân itdi. Sivas vâlisi Vardar Ali Paşa'ya yardım itdiği bahânesiyle i'dâm idildi. Gâyet cesûr, iş-güzâr adamdı.

Mahdûmu Mehmed Ağa da l069'da Abaza Hasan Paşa isyânında maktûlen vefât itdi. Bunun oğulları Kâsım, Hüseyin Ağalar Amasya'nın eşrâfından olub evlâdına ***"Türidioğulları"*** dindi. el-Hâcc Hüseyin Ağa'nın oğlu **/52/** Mehmed Ağa ll39'da vefât itmişdir. Diğer mahdûmu Yeniçeri serdârı el-Hâcc Ahmed Ağa'dır.

Mehmed Ağa'nın mahdûmları Yeniçeri ağalığından vezir olan Hüseyin Paşa ile Amasya'da Süleymaniye medresesinin bânisi olan el-Hâcc Süleyman Ağa'dır. Bunun oğulları el-Hâcc Ali, İsa, Hasan Ağalardır. Amasya'da Hayriye (Yukarı Bakacak) medresesinin bânisi olan el-Hâcc Ali Ağa da l2l2'de vefât itdi.

Hâcı Ali Ağa'nın oğulları el-Hâcc Süleyman, Abdullah, Hasan Ağalardır. el-Hâcc Süleyman Ağa-zâde el-Hâcc Hasan Ağa l278'de vefât itdi. Bunun servet-i müdhişesini oğlu Mehmed Sadık Efendi sefahat uğrunda ifnâ eylediğinden l306'da kemâl-i fakr ü zillet içinde can virdi Oğulları kâ'im-makâm-ı askerî Mustafa Adil Beg ve İstanbul şehremâneti me'mûrlarından Ahmed Rasim Efendi de vefât itmişlerdir.

Tevfik İbrahim Efendi (Nâ'ib-zâde)

Amasyalı'dır. Nüvvâb-ı şer'iyyeden el-Hâcc Mehmed Efendi bin el-Hâcc Ömer Efendi bin el-Hâcc İbrahim Efendi bin Hâcı Efendi-zâde Ömer **/53/** Efendi'nin mahdûmudur. Amasya fuzalâsından Çelebi-zâde el-Hâcc Hüseyin, Kara Müfti el-Hâcc İsma'il Hâtif Efendilerden ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm oldu.

Ba'dehû kuzâta nâ'ib olarak terakkî idüb kasabât ve bilâda kadı oldu. Amasya'da oldukca meclis-i a'yân a'zâsı olub, l228'de vefât itdi. 'Âlim, şâ'ir, servet ü sâmânı düzgün, kerîm bir hânedân idi. Mahdûmu Abdullah Şefik Efendi'dir.

Tevfik Ali Efendi (Kırmacı-zâde el-Hâcc)

Amasya'nın Helkis mahallesi imâmı Hâfız el-Hâcc Mehmed Efendi bin Hâfız es-Seyyid el-Hâcc Ahmed Efendi bin el-Hâcc Hüseyin Efendi'nin mahdûmudur. İlm-i kitâbet öğrendikden sonra pederinin vefâtında imâmeti büyük birâderi Hâfız Ahmed Efendi'ye bırakub, bezzâz esnâfından oldu.

Ba'dehû servet ü yesâra mâlik olub bezzâzlar kethüdâsı, meclis-i idâre a'zâsı oldu. Bu esnâda meşâyîh-i nakşiyeden eş-Şeyh Mansur Efendi'ye

mürîd ve halka-i zikrine müdâvim olub l269'da vefât itdi. Ak Hasan-zâde tekyesi bağçesinde **/54/** şeyhinin yanında medfûndur.

Merhûm erkân-ı livâdan olub, kerîm, hânedân, dindâr idi. Oğulları el-Hâcc Mehmed Şükrü, İbrahim Edhem Efendilerdir. Hâcı Mehmed Şükrü Efendi de erkân-ı livâdan bir hânedân idi.

Tevfik Mehmed Efendi (Müfti-zâde)

Amasyalı'dır. Şehzâde Sultân Osman'ın türbedârı olub l239 senesi saferinde vefât iden 'ulemâdan Seyyid Hüseyin Efendi ibn es-Seyyid Abdurrahman Efendi bin Amasya müftisi Dizdar-zâde el-Hâcc Hüseyin Efendi'nin mahdûmudur.

Pederinin hayatında Amasya fuzalâsından Canikli müfti-zâde el-Hâcc Hâfız Mehmed Efendi'den ikmâl-i tahsîl idüb İstanbul'a gitdi. Şeyhü'l-İslâm Mekkî-zâde Mustafa Asım Efendi'ye intisâb idüb bi'l-imtihân müderris ve ders-i 'âmm oldu. Ba'dehû Fetevâ-hâneye müsevvid oldu.

1240 tarihlerinde meslek-i nüvvâba girüb livâlarda niyâbet iderek İzmir pâyesiyle vilâyet merkez niyâbetlerinde bulundu. l27l'de mahreç mevleviyetiyle nâ'il-i i'tibâr olub l285 senesi **/55/** zi-l-ka'desinde vefât itdi. Egrikapu'da medfûndur.

'Âlim, zarîf, hoş-sohbet idi.Kırk beş yıl niyâbetle Anadolu ve Rumili bilâdını gezmiş, müstakim idi. Mahdûmu Mehmed Emin Efendi ve birâderi Hâfız Ahmed Efendi'dir. Diğer birâderi es-Seyyid Abdurrahman Efendi Amasya'da Şehzâde türbedârı olduğu halde l269'da vefât itdi.

Tevfik Mustafa Efendi (Müfti-zâde Hâfız)

Hâcıköylü'dür. Oranın müftisi ve Darendeli el-Hâcc İsma'il Hakkı Efendi bin el-Hâcc Ömer Fevzi Efendi bin Darendeli Mustafa Ağa'nın mahdûmudur. l279'da doğdu. Pederinden mukaddemât-ı 'ulûmu görüb Amasya'ya geldi. 'Ulemâdan Amasya müftisi Gürci el-Hâcc Osman Efendi'den ikmâl-i tahsîl idüb Şirvânî Hâcı İsa Efendi'den de tefsîr ve hadîs okudu.

Ba'dehû avdet idüb Gümüşhâcı köyünde tedrîs-i 'ulûm itdiği esnâda pederinin irtihâline mebni l305 senesi saferinde Hâcıköyü kazâsı müftiliğine ta'yîn idildi. Hüsn-i idâresine binâ'en yirmi beş yıl bilâ-fâsıla tedrîs ve iftâ

iderek l330 senesi receb-i şerifinin on üçüncü **/56/** günü hazirânın on beşinde dâr-ı na'ime irtihâl itdi.

'Âlim, fakîh, gâyet mü'eddib, vakûr, müdebbir, kerîm, sofrası güşâde, makâdir-i nâsa murâ'î, nâfizü'l-kelim, gâyet afîf, müteşerrî', müttakî, hâdim-i din ü devlet bir zât-ı sütûde-simât idi. Kazânın terakkîyatında pek büyük hıdmetleri sebk itmişdir.

Hâcıköyü'nde neşr-i 'ulûma hidmet iden Çerkes İsma'il Efendi kendisini tanıtmak içün bu muhterem zât hakkında ba'zı dedikodu çıkardı. Fakat müdrîk olan kazânın halkı bu tefevvühâta ehemmiyet virmedi. Nihayet İsma'il Efendi Havza kazâsı müftiliğine ta'yîn idilerek dili kesildi.

Mahdûm-ı yegânesi Ali Rıza Efendi kendisine hayrü'l-halef olarak irtihâlinde kazâya müfti ve İstiklâl harbinde fedâkâr-âne hidmetleri sebk iderek Amasya meb'ûsu olmuşdu. Bunun mahdûmu İsma'il Hakkı Efendi'dir.

Tevfik Mehmed Efendi (Müsevvid-zâde Hâcı Hâfız)

Amasyalı'dır. 'Ulemâdan Müsevvid Ahmed Şükrü Efendi bin Hâfız Mehmed Efendi bin Yumuk Osman Efendi bin Hâfız Hasan Efendi bin Mustafa Efendi bin İsma'il Efendi bin Hâfız Hasan **/57/** Efendi'nin mahdûmudur. Cedd-i a'lâsı Hâfız Hasan Efendi 'ulemâdan olub Pervâne Beg câmi'i imâmı olduğu halde ll29'da vefât itmişdi.

l282'de Fethiye mahallesinde doğdu. Meşâhir-i 'ulemâdan Canikli Mehmed ve Şirvânî Abdullah Efendilerden tahsîl-i 'ulûm itdiği esnâda mehkeme-i şer'iyyeye girüb zabıt kâtibi ve l303'de Hâcı İsa Efendi-zâde Mehmed Nuri Efendi'nin infisâline binâ'en şer'iyye baş-kâtibi oldu.

Bir tarafdan pederinden fıkıh ve ferâ'iz görüb diğer tarafdan Canikli Mehmed Efendi'nin halka-i tedrîsine mülâzemet iderek l309'da mücâz ve l3l2'de pederinin irtihâline binâ'en Sunkurlu medresesi müderrisi olub tedrîs-i 'ulûma germî virdi.

Bilâ-fâsıla yirmi yedi yıl baş-kitâbetde ahkâm-ı şer'iyyenin nüfûzuna hıdmet ve bu sâyede ihrâz-ı nüfûz u şöhret eyledi. Ancak hayli müddetden beri aleyhinde tekevvün iden isnâdâtı kendinin kibir ve gururu te'yid eylediğinden l330'da azl idildi. **/58/**

Fakat ortada sâbit olmuş bir cürm ü kabahati yokdu. Yalnız Amasya Meb'ûsu Köprülü Fâzıl Mehmed Arif Efendi'ye karşı vaz'iyet almış ve ba'zı

husûsâtda fırka-i ittihâdiyeye muhâlefet itmişti. Bu da o zamanlarda azle kâfi bir cürm olabilirdi.

Bu esnâda Ermeniler'in meşâhir-i tüccârından Amasyalı İbranusyan İbrim Efendi tarafından Samsun'da muktedir ve nâfizü'l- kelim bir ticâret vekilinin lüzûmu takdîr idilerek l33l'de ticâret vekili olarak Samsun'a gitdi.

l334'de Harb-i umûmînin kızgın zamanlarında zâlim ve hâ'in Ermeniler'in ocağı söndürülmüş, İbranusyan ticâret-hânesi kapatılmış olduğundan hayli istifâde iderek Amasya'ya avdet itdi.

l335'de Amasya müftisi Köprülü Hâcı Hâfız Mustafa Tevfik Efendi dârü'l-hikme a'zâsı olarak İstanbul'a gitdikde müşârün-ileyhin tavsiyesiyle Amasya müftiliğine ta'yîn idildi. Zaman-ı fetvâsında İstiklâl mücâhedesi başladığından büyük yardımlar iderek istiklâl-i millîye çalışdı.

Beş yıl kadar tedrîs ve iftâ, vilâyetin tanzîm-i umûruyla /**59**/ iştigâl iderek l340 senesi ramazânının evâ'ilinde vefât itdi. Latîf, 'âlim, fıkıh ve ferâ'ize vâkıf, 'ilm-i halde mâhir, darb-ı nutka kâdir, ta'lik- nüvis, mizâc-gîr bir zât idi.

Yalnız biraz tasallüfü biraz da bahl ü imsâki vardı. Akrân ve emsâlinin aleyhinde sözleri de bu hasletlerinden neş'et itmişdi. Bununla beraber hayr-hah, me'munü'l-gâ'ile, nâfî bir vatan-perverdi. Mahdûmları Ahmed, Mustafa Efendilerdi. Birâderi Hâfız Rüşdi Efendi esnâfdan olub Pervâne Beg câmi'i imâmıdır.

Tûlî Beg (Emîr Şemseddin)

Amasyalı'dır. ***"Güdüloğlu"*** dimekle meşhûrdur. Emîr-i kebîr Tûrkân Şâh bin emîr-i kebîr Şehabü'd-devle Güdül Beg'in mahdûmudur. Amasya hâkimi Şehzâde Sultân Celâleddin Sencer Şâh'ın atabegi ve müdebbir-i umûru olub Trabzon Rumlarının tecâvüzâtına karşı memleketi müdâfa'a iderek 6l3'de vefât itdi. Kibâr-ı ümerâdan idi.

Mahdûmları Halîfe, İbrahim Beglerdir. Bunlardan /**60**/ Emîr Mübârizeddin Halîfe Alp evlâdına ***"Halfet Gâzioğulları"*** ve Emîr Mübârizeddin İbrahim Beg-zâde Hâbil Beg'in evlâdına da ***"Habiloğulları"*** dindi. Bu iki sülâle-i azîmeden hayli ricâl-i 'ilmîye ve seyfîye yetişdi.

Tûlî Hân (Zeyneddin Sultân)

Amasyalı'dır. Sivas emîri eş-Şeyh İzzeddin Hasan Beg bin Hâbil Beg bin İbrahim Beg bin Tûlî Beg'in mahdûmudur. ***"Habiloğlu"*** dimekle pek meşhûr idi. Pederi Amasya'da su-başı iken doğdu. Sivas emâretinde ümerâdan oldu.

Sivas vâlisi Timurtaş Beg'in emâretinde nüfûz ve i'tibâra nâ'il olub eniştesi Sultân Eretna Beg'in Sivas emâretinde emîrü'l-sevâhil, ya'ni Canik emîri,Karadeniz havâlisi kumândânı oldu. Ba'dehû i'lân-ı istiklâl iderek kendisine ***"Sultân Tûlî Hân"*** dindi.

74l'de Niksar emîri Siraceddin Doğan Şâh Beg'in Amasya'yı istilâsına hiddet iderek ma'iyyetine aldığı kuvve-i umûmîyesiyle hareket iderek 742 senesi evâ'ilinde Amasya'ya /**61**/ hûcum itdi. Doğan Şâh'ı firâra mecbûr idüb Amasya'yı zabt ve istilâ iderek Amasya'da bir emâret-i müstakille vücûda getirdi.

Bu emâret-i müstakille Canik, Amasya ve Çorumlu sancâklarından müteşekkildi. Tulî Hân bu vilâyetin hâkim-i müstakilli olub ne Çoban-zâde Şeyh Hasan Beg'i ne de Irak vâlisi Şeyh Hasan Beg'i hatta Sivas hâkimi olan eniştesi Sultân Eretna Hân'ı bile tanımadı.

Ancak Çoban-zâdenin Sultân Eretna aleyhine hücûm ve harb ideceği anlaşılmağla Sultân Eretna Hân'a inkıyâd iderek bütün kuvveti ile âna yardım itdi. 744'de Sultân Eretna'nın galebisiyle hitâm bulan bu muhârebeden sonra Tokad'ı da dâ'ire-i nüfûzuna aldı.

Tulî Hân, Amasya'da altı yıl kadar müstakillâne emîr olduğu halde 747 senesi hudûdunda vefât itdi. Gâyet şecî', müdebbir, mu'tedil, şânlı bir emîr idi. Mahdûmu Taceddin İbrahim Beg ve dâmâdları Sultân Eretna-zâde Mehmed Beg'le Hâcı Kutlu Şâh-zâde Ahmed Beg'dir./**62**/

Tûlî Beg (Emîr Şücâeddin)

Amasyalı'dır. Sivas ve Amasya emâretinde bulunmuş olan emîr Şehabeddin Ahmed Şâh bin Hâcı Kutlu Şâh bin Kürt Beg'in mahdûmudur. ***"Hâcı Kutlu Şâhoğlu"*** dimekle meşhûrdur. Pederinin irtihâlinden sonra amucası olan Amasya hükümdârı Hâcı Şadgeldi Paşa yanında kaldı.

Müşârün-ileyhin ümerâ-yı hâssasından olub 783'de Kadı Burhan harbinde amucasıyla beraber bulundu. Harb-i mezkûrde amucasının vefâtında

Kadı Burhan'ın teşvîkâtına uyub da'va-yı emârete kıyâm iderek Amasya'yı istilâya kalkışdı.

Fakat erkân-ı hükûmet Hâcı Şadgeldi Paşa'nın büyük mahdûmu Emîr Fahreddin Ahmed Beg'e bi'ât ve onu takviyet idirek Turhal'dan Amasya'ya avdet itmeleri üzerine korkub Mısır'a savuşdu. Ümerâ-yı Mısrîyeden olub ***"Emîr Tuğlu"*** dindi.

Bir kaç defa hükûmet-i Mısrîye tarafından Sivas hükûmdârı Kadı Burhan ve Osmanlı hükûmdarı Yıldırım Sultân Bâyezid Hân nezdine sefâretle gelüb gitdi. 811 hudûdunda vefât **/63/** itdi. Tûlî Hân'ın kerîme-zâdesi idi.

Timur Beg (Emîr Seyfeddin)

Amasya havâlisinde meskûn Uygur Türklerinden olub gençliğinde gâyet güzel ve gürbüz olduğundan Moğol ümerâsından İşboğa Noyin alub kendisine dâmâd itdi. Amasya emâretinde hayli nüfûz ve i'tibâr bulan ümerâdan oldu.

720 senesi evâ'ilinde kayın pederinin vefâtında hüsn-i ahlâk ve idâresinden dolayı Sivas vâlisi Emîr Çoban-zâde Timurtaş Beg'in nezdine celb idilerek ma'iyyet-i ümerâsından oldu. 722'de Timurtaş Beg'in isyânı ve i'lân-ı istiklâli bunun ilkâsına haml idilerek yok yere i'dâm idildi. Müdebbir, muktedîr, halûk bir emîr idi.

Halk arasında ***"Bay Timur"*** ve sonra ***"Begtimur"*** dimekle meşhûr olmuşdu. Bundan dolayı evlâdına ***"Begtimuroğulları"*** dindi. Kendisi Amasya civârında Uygur köyünden idi. Mahdûmları Esengeldi, İvâz Beglerdir. Esengeldi Beg-zâde Hasan Beg ve bunun hafîdi Mevlânâ **/64/** Ali Çelebi bin Şadman Beg bin Hâs Beg'dir.

İvâz Beg'in oğulları İmadeddin Süleyman Beg olub bunun oğulları Muslihiddin Musa, İvâz Beglerdir. İvaz Beg bin Süleyman Beg'in oğulları Mehmed, İbrahim Beglerdir. Şadman Beg-zâde Hüseyin Beg de meşhûrdur.

Timur Beg (Hazînedâr)

Amasya hâkimi emîr-i kebîr Hâcı Şadgeldi Padişâh kölesidir. Müşârün-ileyhin devr-i hükûmetinde hüsn-i terbiye görüb hazînedâr-ı hâssı oldu. Emlâk-ı hâssını hüsn-i idâre iderek gözüne girmişdi. 783'de Kadı Burhan harbine beraber gidüb efendisinin maktûlen vefâtında mün'adim oldu.

"Gül Demür" dimekle meşhûr idi.

Timur Aga (Sekbân)

Çelebi Sultân Mehmed Hân'ın kölesidir. Yeniçeri olub sekbân zümresine iltihâk itdi. Sultân müşârün-ileyhin Amasya'da hükûmet itdiği esnâda terakkî iderek Sultân Murad Hân-ı sânî devrinde sekbân-başı oldu. 848'de Buçuktepe vak'asında tekâ'üd idilüb Amasya'ya gönderildi. **/65/** 85l sâlinden sonra vefât itdi. Amasya'da mescidi, çeşmesi ve vakfı vardır.

Timur Beg (Poladoğlu)

Amasyalı'dır. Amasya vâlisi Bâbuk Şâh evlâdından Polad Beg-zâde el-Hâcc Ali Beg'in mahdûmudur. Zu'amâdan ve ba'dehû Mısır muhârebâtında ümerâdan olub sancâk begi olduğu halde 9l7'de Şâh Kulu muhârebesinde vefât itdi. Zığala malikânesi mutasarrıfı bir mîr-alây idi.

Timur Çelebi (Sarı Hâcı)

Ezinepazar malikânesi mutasarrıfı el-Hâcc Mahmud Çelebi bin Hasan Beg'in mahdûmudur. Pederinin vefâtında mezkûr mâlikâne 'uhdesine tevcîh idilüb orada ikâmet ve Ezinepazar nâhiyesini hüsn-i idâreye himmet idüb 967 sâlinden sonra vefât itdi.

Timur Baba (Hâcı Pîroğlu)

Merzifonlu'dur. Orada tekyesi ve türbesi olan Pîrî Baba evlâdından Abdî Dede bin Osman Dede'nin oğludur. l08l'de pederinin vefâtı üzerine Pîrî Baba tekyesi şeyhi **/66/** oldu. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın sadâretinde hayli nüfûz ve şöhret kazandı. l099'da vefât itdi. Müdebbir, müşekkil, ma'ârifden anlar, erenlerden idi. Oğlu el-Hâcc Bektaş Baba da meşhûrdur.

Timur Süleyman Paşa (Zoğulu)

Merzifon kazâsı dâhilinde Zoğu nâhiyesi eşrâfından zâ'im Osman Beg'in mahdûmudur. Pederinin vefâtında ze'âmet tımârı birâderi Cevher Beg'le nısfıyet üzre uhdesine tevcîh idilerek zu'amâdan oldu.

1l35'de İran muhârebâtının ibtidâsında harbe gidüb yıllarca mütemâdiyyen İranlılar'la çarpışdı. ll43'de Hemedan muhâfazasında sebât ve metânet ibrâz idüb terakkî gördü. ll50'de Nadir Şâh'a karşı muvaffakiyetli bir muhârebeyi kazandığından ll5l'de Aksaray sancâğı begi oldu.

1153'de Nadir Şâh'ı bulunduğu mevki'den püskürtüb yararlıklar gösterdi. Sene-i mezbûre cümâd el-ûlâ gurresinde bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî Amasya mutasarrıfı oldu. Bu mükâfatdan cesâret alub Nadir Şâh üzerine fedâkâr-âne savlet **/67/** ve ânı firâra mecbûr eylediğinden 1154 senesi şa'bânının gurresinde vezâretle Sivas vâlisi oldu.

Hayfâ ki ma'iyyetinde bulunan fedakârânın azlığı ve Nadir Şâh'ın kuvve-i umûmîyesiyle hücûmu karşısında sâbit-kadem olarak fedâkâr-âne harb iderken 1155 senesinde şehîden vefât itdi. Şecî', mukaddem, gâyet cesûr, bir vezir idi. Mahdûmu Osman Paşa'dır.

Timur Beg (Cevher Paşa-zâde)

Merzifonlu'dur. Tercemesi geçen Timur Paşa'nın birâderi mîr-i mîrân Cevher Paşa'nın mahdûmudur. Merzifon eşrâfından olub Rus muhârebâtında hidmetler itdiğinden kapucı-başılıkla taltîf idildi. 1210'da Merzifon voyvadası olub 1212 sâlinden sonra vefât itdi.

BEŞİNCİ FASL

Amasya Tarihi'nin ikinci bâbından beşinci faslı adlarının ilk harfi üstünde **üç noktalı (T)** olan zevâtın terâcim-i ahvâlini târîhen bilinmesi mümkün olan taraflarıyla beraber mülahhasen kayd ü zabt ider. Bu fasla **(BΘ) faslı** dinir. **/68/ BΘ** 'dan sonra gelen hurûf hecâ tertibi üzre yazılır.

Sâbit Mehmed Efendi (Uzun Müfti-zâde)

Amasyalı'dır. Amasya müftisi olub ***"Uzun müfti"*** dimekle meşhûr olan Aybatsalı es-Seyyid el-Hâcc Abdullah Efendi'nin mahdûmudur. Amasya fuzalâsından Seküköylü-zâde Kâşif el-Hâcc Mehmed Efendi'den ikmâl-i tahsîl idüb pederinin irtihâlinde birâderiyle Mehmed Paşa müderrisi oldu.

Bir müddet tedrîs-i 'ulûm idüb sonra niyâbet mesleğine girdi. Hayli kasabâta nâ'ib olub İstanbul'a gitdi. Orada Anadolu kuzâtından olub devr-i bilâd iderek l224 sâline doğru vefât itdi. 'Ulemâdan şâ'ir, edîb bir zât idi.

Sâbit Mehmed Efendi (Kadı-zâde)

Merzifonlu'dur. Anadolu kuzâtından Hâsim Mustafa Efendi'nin mahdûmudur. Amasya'da Akif-zâde es-Seyyid Abdurrahim Efendi'den tahsîl-i 'ulûm idüb Merzifon'da ders-i 'âmm iken üstâdının İstanbul'a gitmesi üzerine oraya gitdi.

İstanbul'da bi'l-imtihân silk-i kuzâta girüb devr-i bilâd **/69/** itdi. Ba'dehû üstâdının himmetiyle müderrisîn-i devrîyeden olub livâlara kadı olduğu halde l238 sâlinden sonra vefât itdi. 'Ulemâ-yı kuzâtdan idi.

Sabit Mehmed Dede Efendi (Hâcı Çelebi-zâde)

Amasyalı'dır. Amasya mevlevî-hânesi şeyhi olub l227'de vefât iden es-Seyyid Kâmî Mehmed Dede bin es-Seyyid Gavsî Ahmed Dede ibn Sa'id İbrahim Dede bin Ebu Sa'id Ahmed Dede bin Hâcı Mehmed Çelebi mahdûmudur. Şeyh Cû'î Mehmed Dede evlâdından olduğu mervîdir.

Pederinden edebiyât-ı Farisîye ve Arabiyye ahz idüb Şeyh Cû'î tekyesi mesnevî-hânı oldu. Bu vazifesini Amasya mevlevî-hânesinde ifâ idüb l227'de pederinin irtihâlinde mevlevî-hâne şeyhi olmuşdur.

Fakat pederinin 'âmm-zâdesi es-Seyyid Hüseyin Dede Efendi'nin mahdûmu es-Seyyid Mehmed Dede teşebbüsâtıyla bir yıl sonra ref' idildiğinden Konya'ya gitdi. Orada tûl-i müddet ikâmet iderek 1247'de vefât itdi. Urefâ-yı mevleviyyeden şâ'ir, edîb idi. Mahdûmu es-Seyyid Ahmed Sâlim Dede'dir.**/70/**

Sâkıb Osman Efendi (Arif Dede-zâde)

Amasyalı'dır. Amasya mevlevî-hânesi şeyhi Alaeddin Efendi bin Abdülbâki Dede bin eş-Şeyh Arif Dede mahdûmudur. Mevlevî-hâne şeyhi

fâzıl-ı meşhûr Kuddusî Hasan Dede Efendi'den ve Amasya müfti-i meşhûru 'Allâme Hızır Efendi'den 'ulûm-ı edebiyyeyi ve şer'iyyeyi ahz idüb mesnevî-hân oldu.

1112'de pederinin vefâtında Bilâl Efendi şeyh olduysa da 1113'de bunun ref'inden mevlevî-hâne şeyhi oldu.1118'de mütevellî Bilâl Efendi'nin vefâtıyla mevlevî-hâne evkâfına da mütevellî olmuşdu.

Ancak, Konya'dan Ebubekir Dede Efendi şeyh olduğu halde geldiğinden 1120'de meşîhat ve tevliyetden azl idildi. 1126'da mütevellî Mustafa Efendi'nin vefâtıyla mevlevî-hâne mütevellîsi oldu. 1131'de eş-Şeyh Ebubekir Efendi'nin vefâtından az sonra vefât itdi. Âlim, şâ'ir, edîb, müteharrik, bir zât idi. Birâderi Abdulbâki Efendi de urefâdandır.

Sâgıb Mustafa Efendi (Hâcı Çelebi-zâde) /71/

Amasya mevlevî-hânesi şeyhi es-Seyyid Ali Rızâ Dede bin eş-Şeyh Hüseyin Dede'nin oğludur. Biraz tahsîl-i ma'ârif idüb pederinin zaman-ı meşîhatında 1247'de Kocacık mescidi imâmı olub 1278 senesi şevvâlinde vefât itdi. Latîfe-gû, nâdire-dân, şâ'ir idi. Mahdûmu Hüseyin Arif Dede Boğaziçi'nde değirmen sâhibi, rind-meşreb, ehl-i keyf bir mevlevî idi.

Sânî Yusuf Çelebi (Alacabeg-zâde)

Amasyalı'dır. A'yândan Ya'kûb Çelebi bin Yahya Beg bin Şâdî Beg bin Devâtdâr Ahmed Paşa bin Hâcı Şadgeldi Paşa'nın mahdûmudur. Sultân Bâyezid-i sânî kayın birâderinin hafîdidir.

Birâderi Taceddin İbrahim Çelebi ile İstanbul'a gelüb tahsîl-i ilm ü kemâle sa'y oldu. Fakat hüsn ü cemâli bî-bedel, gâyet güzel olduğundan sarây-ı hümâyûna alındı. Saray gulâmâtı hâcesinden ikmâl-i tahsîle çalışdı.

918'de tahtına cülûs iden Sultân Süleyman gözdesi **/72/** oldu. Bu esnâda uşşâkından biri, 'alâ-rivâyetin tedbir-i umûr-ı mülk ü millete mâni' oluyor diye Sultân Selim tarafından ifnâ idildi. Gâyet zekî, sîm-ten, pâkize-edâ bir şâ'ir-i genc idi.

Mevlânâ Latifî Çelebi, **Tezkire-i Şu'âra**sında diyor ki: ***"Sânî-Rûmîdir. İstanbul'da mutavattın olmuş ve Sultân Bâyezid devrinin evâ'ilinde gelmiş idi. Tâlib-i 'ilm ü sâhib-i hilm, mü'ellif-i fenn-i şive ve musannıf-ı fenn-i 'işve idi.***

Beyt

Vefâda mühr-i envâr gibi mâhir
Cefâda mürr-i sâfî gibi kâhir

"İsmi ve hüsnü cihetinden vâres-i Hazreti Yusuf olmağın Yusuf-ı sânî dinülür idi. Hakk budur ki kemâl-i cemâlde gâyet de güzel ve güzellikde Yusuf gibi bî-bedel idi. Belki Hazreti Yusuf'dan sonra nakkâş-ı fıtrat kalem-i kudretle ol nakş-ı melâhatde bir tasvir-i zîbâ ve peyker-i garrâ dahî tahrîr ü tasvir itmiş değül idi.

Âkibet-i 'uşşâkından habîb-i dil-ferîbi /73/ rakîb ile görüb tîr-i cefâ-câne ve kâr-dâsthâna irüb cânı acıdığından cânına kıyub ol çeşm-i kıtâlı katl itdi ve kendü dahî hasret ü firâka ve derd-i iftirâka sabr ü tahammül idemeyüb âhirete erdence gitdi. Bu şi'r ânın eş'ârındandır:

Dil-rübâlar dilâ benüm nemdir
Nûr-ı didem sürûr-ı sinemdir

Dâne dâne müjemde katre-i eşk
Sebzeler üzre sanki şeb-nemdir

Âlemin gâyeti emeldir bil
Âdemin âhiri de bir demdir

Bu beyt dahî ânın "serv" redifli bir kasîdesindendir:

Ey bağbân olsa kokardı sözüm budur
Bağ-ı cihânda kaddi gibi müşk-bâr -ı serv

Ve bu matla' dahî ânın le'âlî-bârındân ve dürc-i dehen-i güher-nisârından sudûr itmişdir.

Matla'
Elâ ey nârven-i reftâr u serv-şâh-ı bâlâ-kad
Benefşe-zülf ü nergis-çeşm ü gül-rûhsâru nesrîn-had

Ba'zı üdebâ diyor ki, Sultân Selim-i evvelin şu beyt-i hamâset-kârânesi Sânî Çelebi hakkında söylenmişdir: **/74/**

Şîrler pençe-i kahrından olurken lerzân
Beni bir gözleri ahûya zebûn itdi felek"

Sânî Abdullan Efendi (İkinci-zâde el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Amasya yeniçerilerinin serdârı İkinci Ömer Ağa'nın mahdûmu olduğu kendi te'lîfâtının dibâcesinde yazılıdır. Amasya fuzalâsından müfti-i Allâme Hızır ve Mehmed Paşa müderrisi Çilli-zâde Ömer Efendilerdin ikmâl-i tahsîl iderek ders-i 'âmm-ı meşhûr oldu.

Üstâdı Ömer Efendi'nin 1095'de irtihâlinden sonra meydân-ı fazîlet kendisine münhasır olduğundan tabele ve şâkirdân-ı irfânı fevka'l-âde çoğaldı. Sultân Bâyezid câmi'-i şerîfi, tefsîr-i şerîfi okutduğu esnâda dinleyenlerle dolardı.

1098'de Firuz Ağa müderrisi olub Amasya'da tedrîs-i 'ulûm iderdi. Erbâb-ı hasedden 'urûk u isâbet tahrîk iden bu hâlet Havzalılar'ı teşvîk iderek müderrisi bulunduğu Firûz Ağa medresesi Havza'da olduğundan bâhisle kendisinin Havza'ya gelmesini ricâ ve ısrâr itdirdiler.

Bundan dolayı canı sıkılub Amasya ve medreseyi **/75/** terk idüb 1111'de İstanbul'a ba'dehû Edirne'ye gidüb Şeyhü'l-İslâm es-Seyyid Feyzi Efendi nâmına tel'if itdiği **Şerh-i Adâb-ı Hüseyniye hâşiyesi**ni müşârün-ileyhe takdîm iderek Edirne'de Dârü'l-hadîs müderrisliğine nâ'il oldu.

Orada dört yıl kadar neşr-i fezâ'il idüb isbât-ı fazîlet itdiği esnâda 1115 senesi rebiü'l-evvelinde kopan kıyâmetde efendisi maktûl ve evlâd ü müntesibleri menkûb olduğundan Hicâz'a gitdi. Avdetde yine Amasya'ya gelüb tedrîse devam itdi.

Bu esnâda Hızır Paşa müderrisi olub talebe-i 'ulûm her tarafdan dersine akın itdi. 1118 senesi şevvâlinin on üçüncü günü müfti Hâcı Efendi-zâde el-Hâcc Ömer Efendi'nin vefâtına bin'âen Amasya müftiliği uhde-i istihâline tevcîh idilüb riyâset-i 'ilmîye kendisine mühtehi oldu.

Bir buçuk yıldan ziyâde tedrîs ve iftâ ile iştigâl iderken 1120 senesi rebiü'l-evvelinde hastalandı. 10 gün sonra dâr-ı na'ime irtihâl itdi. Gâyet 'âlim, fâzıl, 'ulûm-ı akliyye ve nakliyyede mütebâhir, vakûr, kâmil, şâ'ir, **/76/** edîb, nâdire-dân bir zât-ı sütûde-simât olduğu âsârından bellidir. Şerh-i tehzîb

üzerine haşiyesi, tefsîrden ba'zı mevâki'-i müşkileye ta'likâtı, ba'zı mesâ'il-i 'ilmîyenin izâhı hakkında risâleleri vardır.

Mahdûmu Amasya müftisi ve şeyhü'l-ümerâ el-Hâcc Mehmed Efendi ve hafîdi yine Amasya müftisi Hâfız Abdurrahman Efendi ve bunların evlâdı ***"Müfti-zâde"***likle meşhûrdur. Müşârün-ileyhin diğer mahdûmu mevâlîden el-Hâcc Ömer Efendi'dir.

Sebâtî Mehmed Efendi (Türbeli Hâfız)

Erzurumlulu'dur. Şirvân eyâletinde Şeki kazâsı dâhilinde Kutkaş nâhiyesi halkından Abdulkerim Efendi bin Hâcı Mikâ'il mahdûmudur. Pederi Hâcı Hamza Efendi'yle Şirvân'dan kalkub Erzurum'da ikâmet itdikleri esnâda 1264'de doğdu.

Orada tahsîl-i 'ulûm idüb Amasya'ya geldi. Bu esnâda Şirvânî Hâcı İsma'il Efendi'nin türbesi, câmi'e ikmâl idilmiş olduğundan bu câmi'-i şerîfinin imâmı olarak kendisine tahsîs idilen türbe civârındaki hânede ikâmet itdi. Bu münâsebetle ***/77/*** kendisine ***"Türbeli Hâfız"*** dindi.

1314'de Amasya mekteb-i idâdîsi Farîsi mu'alimi olub türbede kendi âleminde türbenin güzel sesli mü'ezzininin nagamât-ı latîfesiyle dem-güzâr oldu. Otuz yıl kadar bu âlem-i feragâtda yaşayub 1321 senesi saferinda vefât itdi.

'Âlim, halîm, şâ'ir, edîb, natûk, gâyet latîf, şekl ü şemâli güzel, mükerrem bir zât idi. ***"Hâfız Sebâteddin Mehmed Efendi"*** dinirdi. Divân-ı eş'ârını basdırmış ve bir nüshasını da fakîre hediye virmişdi. Hayfâ ki yandığından eş'ârı nakl idilemedi.

Mahdûmları Ali Hâver, Ahmed Tâhir Efendilerdir. Ali Hâver Efendi tıbbıye-i askerîyeden doktor yüzbaşı çıkdı. Yanya hastahâne-i askerîyesi doktoru olmuşdu. 1334'de Yunanîlerin Yanya'yı işgâli esnâsında vefât itdi.

Senâyî Mehmed Çelebi (Hâcı Enbiyâ-zâde)

Amasyalı'dır. Sultân Bâyezid evkâfı kâtibi Mahmud Çelebi **/78/** bin Pîr Ahmed Çelebi bin Enbiyâ Çelebi mahdûmudur. Gençliğinde tahsîl-i ma'ârif idüb pederinin yerine evkâf kâtibi olmuşdur. Ba'dehû Amasya vâlisi Şehzâde Mustafa'nın divân kâtibi ve şi'r ü inşâsıyla letâfet-i tab'ıyla kendisini sevdirüb nedîm ve musâhibi oldu.

960 senesi şevvâlinde Şehzâde-i müşârün-ileyhin i'dâmı üzerine Amasya'da menkûbâne bir müddet oturdu. Ba'dehû bir ze'âmet virilüb onunla te'min-i mâ'işet iderek 967'de vefât itdi. Şâ'ir, kâtib, latîf idi.

Senâyî İbrahim Efendi (Dede-zâde)

Amasyalı'dır. Amasya mevlevî-hânesi şeyhi Arif Mehmed Dede Efendi'nin dâmâdı eş-Şeyh Mahmud Dede'nin mahdûmudur. Allâme Hızır Efendi'den tahsîl-i 'ulûm idüb bir müddet ders okutdu. Sonra mevlevî-hânede vâ'iz-i müzekkir olub mesnevî tedrîsâtıyla iştigâl itdi.

1112'de Mevlevî şeyhi Alaeddin Dede Efendi'nin irtihâli üzerine mevlevî-hâne vakfına mütevelî olduğu halde 1113'de vefât itdi. 'Âlim, vâ'iz, şâ'ir **/79/** idi.

Herkes medh ü senâ ider, kimseyi zemm itmez, her nesneyi hoş görürdü. ***"Çelebi Dede"*** dimekle meşhûr idi.

Siyâbî Hasan Çelebi (Terzi)

Merzifonlu'dur. Terzi esnâfından birinin oğludur. İstanbul'da terzi ve ümmî olduğu halde tabi'ât-ı edebiyyesi, salîka-i şi'riyyesi mükemmel olduğundan zamanı şu'arâsına meydân okurdu. Vezin ve kâfiyesi düzgün, lutf-ı ma'nada gülgûn, eş'âr söylerdi. Sultân Murad-ı sâlisin evâ'il-i devr-i saltanatında vefât itdi.

Mevlânâ Latîfi Çelebi Tezkîresinde diyor ki: ***"Siyâbî- Merzifon'dan hayyât tâ'ifesindendir. Bu münâsebetle "Siyâbî" tahallüs itmişdir. Ümmî ve 'âmmî, sâde-dil kimesne idi. Ama tabi'ât-i şi'riyyesi bir ve kuvvet-i nazımiyyesi gür degildi. Bu matla' ânındır:***

Elifler serv-i rengin gül gibi sinemde dağım var
Muhabbet sebze-zârında yine bir taze bağım var".

Ben o dürzi güzelin eskiden âvâresiyim
Olmadım iki yaka ıssı o bî-çâresiyim **/80/**

ALTINCI FASL

Amasya Târîhinin ikinci bâbından altıncı faslı, adlanın ilk harfi **Cim** olan zevâtın terâcim-i ahvâl ü ensâbını mümkün mertebe ibret-âmiz vekâyi'ni mülahhasen kayd ü zabt idiler. Bu fasla **Cim faslı** dinir. **Cim**'den sonra gelen hurûf hecâ tertibi üzre yazılır.

Câbî Ahmed Çelebi (Resul-zâde)

Amasyalı'dır. Tokadî Resul Efendi'nin mahdûmudur. Biraz tahsîl-i ma'ârifden sonra Hüseyin Ağa ve Firûz Ağa evkâfı câbîsi olduğu münâsebetle ***"Câbî"*** mahlasını kabul itdi. Cibâyetde istikâmet gösterdiğinden hayli müddet câbî oldu. 1064 sâlinde vefât itdi. Şâ'ir, latîfe-gû, hoş-sohbet olduğunu Müderris **Abdî Efendi Tezkîresi**nde yazıyor. Birâderi Mehmed Efendi 'ulemâdandır.

Câmî Ahmed Çelebi (Kutb-zâde)

Molla Câmî-i meşhûrun hemşîre-zâdesi olub Kutbeddin Mehmed Câmî mahdûmudur. Molla Câmî'nin tavsiye-i tammesiyle Sultân Bâyezid-i sânî Amasya'da vâli iken **/81/** geldi. Şehzâde Sultân Ahmed'e Farîsî mu'allimi nasb itdi.

886'da Şehzâde Sultân Ahmed Amasya vâlisi oldukda kâtib-i divânı ve 896'da tevkî'-i divânı, ya'ni nişâncı olarak nüfûz ve i'tibâra nâ'il oldu. 904'de sâhib-divân olan Taceddin Paşa'nın aleyhine tezvirâta kıyâm iderek Şehzâde Sultân'ın nüfûzuna mâlik olmak istedi.

905'de Taceddin Paşa'nın azline muvaffak oldu. Kendisine mu'ârız olan kâdi'l-kuzât Ebu's-Su'ûd Efendi'yi de azl itdirmiş olduğundan vezâretle sâhib-i divân olmasını gözlerken Abdullah Beg-zâde Kâsım Paşa sâhib-i divân olduğunu müte'âkıb kendisi de azl idildi.

Halefi olan hattât-ı meşhûr Fettahî-zâde Ahmed Efendi kendisini müderrisliğe teşvîk iderek te'min ve tesliye itdiği esnâda merâkından müte'essîren vefât itdi. Fâzıl, şâ'ir, edîb , hod-bîn oldugunu **Münirî Efendi Münşe'âtı**nda zikr ider. Mahdûmu Basîrî Mehmed Çelebi'dir. Taceddin Paşa'nın vakfiyesi zeylinde ***"Ahmed bin Kutbeddin el-Câmî et-Tevkî'î"*** diye imzâsı görüldü. **/82/**

Câmî Ahmed Efendi (Habîb-zâde)

Amasyalı'dır. Amasya'da Mehmed Paşa türbesi önünde medfûn olan eş-Şeyh Habîb Karamânî Hazretleri'nin ahfâd-ı kirâmından ve 'ulemâdan Abdulbaki Efendi bin Ahmed Efendi bin eş-Şeyh Habîb Karamânî mahdûmudur.

Amasya'da tahsîl-i 'ulûm idüb meslek-i kuzâta girdi. Hayli kasabât ve bilâda kadı oldu. Bir kaç defa İstanbul'a gidüb terakkî gördü. 1007'de

Amasya kadısı olub, Karayazıcı Abdulhalîm Amasya sancâğı begi olduğu 1008 senesi muharreminde İstanbul'a gitdi.

Bundan sonra Medine-i Ebi Eyyüb el-Ensârî nâ'ibi olub 1014'de tekâ'üd idildi. 1019'da dâr-ı bekâya rıhlet itdi. Ebu Eyyüb el-Ensârî türbesi civârında medfûndur. 'Âlim, fâzıl, şâ'ir idi. **Kaf-zâde Tezkîresi**nde şu beyti görüldü:

Şu denlü yeter dil-duzûn tenimde cây-gîr oldu.
Benim her istihvânın sanki bir kandil-i tîr oldu.

Câmî Hasan Çelebi (Piyale-zâde) /83/

Amasya'nın Üçler mahallesinde câmi'i olan kuzâtdan Sa'di Çelebi'nin kölesi Çerkez Piyale Beg-zâde Mustafa Beg'in oğludur. Amasya'da hattât-ı meşhûr Fazlullah Efendi'den hutût-ı münevvi'ayı öğrendi. Biraz tahsîl-i ma'ârifden sonra şehir kethüdâsı kâtibi oldu.

Ba'dehû Mumcu-zâde Seyyid Ahmed Paşa'nın divân efendisi ve müsteşâr-ı umûru olarak nüfûz ve i'tibâr kazandı. Servet ü sâmân idindi. 1104'de Seyyid Paşa i'dâm idildikde menkûbâne Amasya'da ikâmet itdi.

Ba'dehû Fazlı-zâde Fazlı Paşa'ya ağalığında çatub sadâret kethüdâlığında kâtibi, ba'dehû paşalığında divân efendisi olarak devr-i bilâd idüb 1118'de vefât itdi. Erbâb-ı ma'ârifden kâtib, hattât idi. Halk arasında ***"Pileoğlu"*** dimekle meşhûr ve gençliğinde pek güzeldi.

Can Mirza Paşa (Gürci)

Amasya sancâğı begi iken maktûlen vefât iden Hüfâdî Ahmed Beg'in akrabâsından Amasya su-başısı Keyhüsrev Beg'in oğludur. Zu'amâdan iken Amasya alaybegisi ve Bağdad harbinde büyük yararlıkları görüldüğünden mîr-livâ ve ba'dehû Karahisar ve Kars beglerbegisi ve 1014'de donannmaya me'mûr ve 1065 şevvâlinde Sivas vâlisi ve bade'l-azl Ankara beglerbegisi oldu.

1068'de azl idildiğinden Abaza Hasan Paşa'ya uyub 1069 cümâd el-âhirinde maktûlen vefât itdi. Şecî', idâresi zâbit bir kumândân idi. Kerîmesi Emine Hânım'dır. Amasya'da Fethiye câmi'i mesâlihine vakf-ı nukûd iden ceddinin mütevellîsi olub kendisi de vakf-ı nukûd iderek câmi'in imâretine

himmet itdigi müsecceldir. Dâmâd ve kâtib-i divânı da Mustafa Efendi bin İbrahim idi. Sıdkı Paşa'nın eniştesidir.

Canıbek Hâtûn Paşa

Sivaslı'dır. Sivas hükümdârı Eretna Hân-zâde Nasıreddin Mehmed Beg'in kerîmesidir. Amasya hükümdârı Hâcı Şadgeldi Paşa-zâde Melik Muslihiddin Mustafa **/84/** Beg'in zevcesi olub Amasya'da Alacahamam'ın ittisâlinde kâ'in muhteşem konağında ikâmet itdi. Mustafa Beg'in zaman-ı emâretinde ***"Paşa Hâtûn"*** dindi.

Gerek birâder-zâdelerinin ve gerek 'âmm-zâdelerinin Amasya'ya gelüb yerleşmelerine bâ'is ve kerem-kâr bir hâtûn olub 801'de zevciyle beraber Edirne'ye gitdi. Buradan Yenice-i Taraklı'ya gönderilüb orada zevciyle beraber ikâmete me'mûr oldu.

Amasya ve Ladik'de mescidi ve evkâfı olub **Saray Agası Defteri**'nde görüldü.**(sahife 87)** Yenice-i Taraklı'da zevcinin vefâtından sonra Amasya'ya gelüb 811'de vefât itdi. Amasya'da medfûndur. türbesi ve vakfı var idi. Ancak mürûr-ı zaman ile bunlar gâ'ib olmuşdur. Türbesi bulunamadı. Mahdûmu İsa Beg'den evlâdı vardır.

Cibril Çelebi (Mevlânâ Emîrüddin)

Amasyalı'dır. ***"Türkmen Şeyh"*** dimekle meşhûrdur. Bağdadlı Şeyh İsrâ'il Çelebi-zâde eş-Şeyh Salih Çelebi mahdûmudur. Amasya'da doğdu. Amasya fuzalâsından eş-Şeyh Hüsâmeddin Hasan ve eş-Şeyh Fahreddin Osman Çelebiler'den ahz-ı 'ulûm idüb ders-i 'âmm ve ba'zı medârise müderris olarak yıllarca tedrîs-i 'ulûm itdi.

783'de Hâcı Şadgeldi Paşa'nın maktûlen vefâtı **/85/** vak'asında Amasya'dan emsâli zevât ile kalkub her biri bir tarafa gitdiği esnâda bu da Ayıntab'a gidüb orada yerleşdi. On bir yıl kadar tedrîs-i 'ulûm ve iştihâr iderek 794 senesi zi-l-hiccesinin âhirinde vefât itdi.

Bedreddin Mahmud el-Aynî **İkdu'l Cümân**'da bunun tercemesini yazdığı esnâda meşâyîhini şöyle beyân idiyor: *"**Mecmûü'l-Bahreyn kitâbını eş-Şeyh Hüsâmedin Hasan er-Rumîden**[2] **o da şeyh-i kâmili olan Fahreddin***

[2]Amasyada Mevlevî-hâne şeyhi Celaleddin Mehmed Dede'nin pederidir.

İlyâs er-Rumîden[3] o da şeyh ve üstâzı olan eş-Şeyh Şerefeddin Mehmed el-Hervîden o da şeyh ve üstâzı mü'ellif-i Kitâb Allâme Ebi Hamid Ahmed ibn es-Sâ'atîden ahz ü tedrîs ü tefekkuh itdi.

Kezâlik, tenkîh ve şerh-i tavzîh kitâbını üstâzı eş-Şeyh Fahreddin Osman bin Albdullah et-Türkmânî'den[4] o da şeyhi ve üstâzı olan Şerefeddin Mehmed[5] bin eş-Şeyhü'l-imâm Veciheddin Ömer ibn Abdulmuhsin el-Erzincânî'den o da mü'ellif-i kitâb olan sadrü'ş-şeri'adan ahz-ı tedrîs itdi."

Mevlânâ Cibril, 'âlim, fâzıl, sâlih, bir imâm-ı celîl idi. Amucası Hüsâmeddin Hüseyin Çelebi olub **/86/** ulemâdandır. Bunun mahdûmu Mikâ'il Çelebi'dir.

Cibril Beg, (Bayındurlu)

Mecid-özü kazâsının eski merkezi olan Bayundur kasabasından Doğan Beg bin Saltuk Beg bin Bayındur Beg'in mahdûmudur. Pederinin irtihâlinde Mecid-özü kazâsı emîri olub Yıldırım Bâyezid Hân'a inkıyâd iderek mevki'ini muhafaza itdi. 798 sâlinden sonra fevt oldu. Mahdûmu el-Hâcc Türkân Beg'dir. Diger mahdûmu Ali Beg, Çelebi Sultân Mehmed Amasya'da iken İnanoğlu harbinde şehîd oldu.

Ca'fer Çelebi (Mevlânâ Ziyaeddin Ebu'l-Mekârim)

Amasyalı'dır. Amasya kâdi'l-kuzâtı Celâleddin Aldulvehhab bin Mevlânâ Hüsâmeddin Yusuf et-Tebrizî mahdûmudur. ***"Kadı-zâde"*** dimekle meşhûr idi. 'Ulemâ-yı asrından tahsli-i 'ulûm idüb 682'de a'yân-ı 'ulemâ ve kuzâtdan görüldü. Ba'dehû vefât itdi.

Ca'fer Çelebi (Pervâne Beg-zâde)

Mu'ineddin Süleyman Pervâne'nin evlâdından Gıyaseddin Mehmed Beg bin Nasıreddin Ahmed Beg bin Azizeddin Mehmed Beg bin **/87/** Mu'ineddin Süleyman Pervâne Beg'in mahdûmudur. Amasya hükümdârı

---

[3] Mevlânâ Fahreddin İlyâs Çelebi, Mevlânâ Cemaleddin İbrahim Aksarayî mahdûmudur.

[4] Mevlânâ Fahreddin Osman Çelebi, Amasya'da Mevlevî-hâne binâ iden eş-Şeyh Cemaleddin Mehmed Cû'î pederidir.

[5] Merzifon'da mahallesi olan Mevlânâ Şerefeddin Mehmed Çelebi'dir.

Hâcı Şadgedi Paşa zamanı ricâl ü a'yânından olub 768 sâlinden sonra vefât itdi. Birâderi eşrâf-ı memleketden Haydar Çelebi'dir.

Ca'fer Çelebi (Memioğlu)

Amasya a'yân-ı tüccârından Hâce Memi Çelebi mahdûmudur. Sultân Murad-ı sânî Amasya vâlisi iken hâcegân-ı divânından olub 821 sâlinden sonra vefât itdi. Ağniyâ-yı memleketden idi.

Ca'fer Beg (İnehân-zâde)

Sultân Eratna Hân evlâdından olub Kadı Burhan'ın şerrinden Amasya'ya ilticâ iden İne Hân Beg bin Ca'fer Beg bin Sultân Eratna Hân'ın mahdûmudur. Kayseriyye'de doğdu. Amasya'da kendisine ze'âmet virilüb Osmanlılar'a sadâkatle çalışdığından ümerâdan oldu. 842 sâline doğru vefât itdi. Mahdûmu Abdullah Beg ma'rûfdur.

Ca'fer Çelebi (Nebioğlu)

Kedağra (Köprü)lı'dır. Meşâhir-i zu'amâdan Abdunnebi bin **/88/** Hasan mahdûmudur. Amasya fuzalâsından tahsîl-i 'ulûm idüb Kedağra'da neşr-i 'ulûma himmet itdi. Orada Taşan-zâde medresesi müderrisi olub tedrîs ve iftâ ile iştigâl eyledi. 864'de Kedağra kadısı görülüb sonra fevt oldu. Meşâhir-i 'ulemâdan idi.

Ca'fer Beg (İmâmoğlu)

Amasya'da câmi'-i Enderûn imâmı Mevlânâ Mehmed Çelebi mahdûmudur. Zu'amâdan olub Çelebi Sultân Mehmed Hân devrinde istiklâl muhârebâtına iştirâk iderek yararlıklar gösterdi. Sultân Murad-ı sânî devrinde mîr-livâ olub Varna muhâresinde terakkî gördü. Ba'dehû İstanbul fethinde hidmet idüb 865 sâline doğru vefât itdi. Müsinn-i ümerâdan idi.

Ca'fer Beg (Hâcı Beg-zâde)

Baba İlyâs Horasânî evlâdından ve Hâcı İlyâs Beg ahfâdından Murad Beg'in mahdûmudur. Sultân Bâyezid-i sânî Amasya'da vâli iken ma'iyyeti ümerâsından olub cülûsunda Sivas begi oldu. 890 hudûdunda vefât itdi. Meşâhir-i ümerâdandır. Mahdûmu Karaca Ahmed Paşa ve dâmâdı **/89/**

tercemesi yukarıda yazılan diğer Hâcı Beg-zâde Taceddin Paşa'dır. Karaca Ahmed Paşa da fuzalâ-yı ümerâdandır.

Ca'fer Çelebi (Tâci Beg-zâde)

Amasya'nın Dârü's-Selâm mahallesinde ***"İstanbulca Tâci Beg"*** dimekle meşhûr Hâcı Beg-zâde Taceddin İbrahim Paşa ibn Mevlânâ Safiyüddin Mustafa Çelebi bin Hâcı Mehmed Gâzi Beg bin eş-Şeyh Alaeddin Ali bin İbrahim'in sulbinden 860 senesi ramazânında doğdu.

Pek genç iken bir tarafdan hutût-ı mütenevvi'ayı Şeyh-zâde Hamdullah Efendi'den ve diğer tarafdan 'ulûm-ı edebiyyeyi Mevlânâ Rükneddin Ahmed bin Mahmud el-Cündî, Hatib Kâsım, Mevlânâ Abdî Efendilerden ahz ü ta'allüm idüb İstanbul'a gitdi.

Orada meşhûr Hızır Beg-zâde Sinan Paşa, Hâce-zâde Muslihiddin Mustafa, Hatib-zâde Muhyiddin Mehmed, Hâcı Hasan-zâde Mehmed, Mevlânâ Muslihiddin Kestelli gibi fuhûl-i 'ulemâ ve fuzalâdan ikmâl-i tahsîl iderek ders-i 'âmm ve ibtidâ Sinan Paşa'dan mülâzım olarak Bursa'da Bâyezid Paşa müderrisi oldu.**/90/**

Fakat Sinan Paşa'nın felâketinden müte'essîr olub 885'de medreseden azl idildi. Ba'dehû Germiyân vilâyeti dâhilinde Simav kasabasına kadı nasb idilerek oraya gönderildi. 886'da Fatih Sultân Mehmed Hân'ın vefâtı üzerine inhilâl iden taht-ı saltanata Sultân Bâyezid-i sânî Amasya'dan gelüb cülûs itdi.

Fakat Karaman vâlisi birâderi Şehzâde Sultân Cem dahî saltanat da'vâsına kıyâm iderek harb ü kıtâle mübâşeret itdiginden Sultân Bâyezid vüzerâ ve ricâlinden şübhe itdikleri kimseleri katl ü nefy ü habs itmege başlamışdı.

Ez-cümle vüzerâdan Gedik Ahmed Paşa, Hamza Beg-zâde Mustafa Paşa, Şehzâde Cem tarafdârlığı töhmetiyle katl ü i'dâm idildiği gibi sânîyen vezâretle nişâncı olan Hızır Beg-zâde Sinan Paşa, ikinci vezir Hızır Paşa-zâde Mehmed Paşa hatta Vezir-i a'zam İshak Paşa bile bu töhmetden dolayı 888 zi-l-hiccesinde azl idilerek Sinan Paşa Edirne'ye, İshak Paşa Selanik'e Mehmed Paşa Amasya'ya gönderildi.

Bu esnâda sâhib-i tercemenin de Şehzâde Sultân Cem'e göndermiş olduğu bir ubûdiyyet-nâmesi tutulub tarihi tahrîf **/91/** ve ma'nâsı taglît idilerek Sultân Bâyezid'e takdîm idildi. Sultân Cem pederinin vefâtından evvel Ca'fer Çelebi'den bağçesı için bir mikdâr servi fidânları istemişdi. Bu

ubûdiyyet-nâme Çelebi'nin bu fidânları göndermiş olduğuna dâ'ir arîza-i cevâbîyesi idi.

Bu ubûdiyyet-nâme Veliyüddin Efendi kütüb-hânesinin münşe'ât-ı perâkende arasında bulunub not idilmişdir. Bir sûreti şudur :

"Bâ-âsitâne-i âsmân-ref'et ü Süleyman-şevket ezîn hâkî-i murçe ma'rûz-ı bendegî ânest ki ez-cânib sikender-i rûzgâr ü Sultân-ı Cem-iktidâr be-în bende-i muhlis ve.devlet-hâh-ı mütehassıs tuğra-yı şerif-i bi-misâl-i cihân-mutâ' resîd.

Pîş ez-handen sevâdeş ki bînîş-i çeşm-i cihân'est în çeşm gubâr-ı âsitâne-i devlet-râ sudem ve berâ-yı ikrâm ve ihtimâm ve i'zâz ve ihtirâm izz-i azizeş güşüdem zumûm-ı mazmûn-ı ağarr bâ- nefâdeş mefhûm geşt ki hadîka-i zamîr-i câm-ı gîtî-nümâ-râ ez-berâ-yı ravza-i dil-küşâ-yı behişt-ârâ ve havza-i cihâneş cennetü'l-me'vâ evi çendîn (servhâ) maksûd-geşte züd ber-mucib-i işâret-i nişân-ı âlî-şân-ı vâcibü'l-izâhı Hâkânî ve tuğra-yı **/92/** ***ğarrâ-yı cihân-ârâ-yı hüsrevânî çâkervâr bende-şi'ar bâ-tazarru' ve ibtihâl der-Cây-ı ubudiyyet ve imtisâl ber-nihâdem***

Ve zîr-i kazâ-yı in bende-i fakîr râci' ve teftîş kerdem ber-ân mesâbe ki der taht-ı vus'-ı in rikk-i hâlis gayr-ı mebzûl çîzî ne-mând (in kadr ihâlhâ-yı servhâ) be-dset avurdim ve kimiya-yı hâk-ı südde-i adâlet-aşiyân ve gubâr-ı âsitân-ı hilâfet-penâh-ı neyyire-i âl-i Osmân-râ firistâdim sa'âdet-i dâreyn dâ'im u kâ'im bâd be-hakk-ı Muhammed ve âlihi'l-emcâd."

Bu **ubûdiyyet-nâme**de kavs içine alınan serv-ha askerler ve nihâl-ha-yı serv-ha da delikanlı askerler diye pek yanlış ma'nâlar virildiginden bî-çâre Ca'fer Çelebi mukayyiden İstanbul'a getirilüb Yedikule zindânında iki yıl kadar habs ü tazyîk ve hayli bir sûretle teftîş ve tahkîk idildi.

Netice-i teftişde berâ'eti ve mağdûriyeti sâbit olduğundan 891'de ıtlâk idilüb İstanbul'da tedrîse avdet ve üstâdı Hâcı Hasan-zâde Mehmed Çelebi'ye mülâzemet iderek pederi Tâci Beg'in Şehzâde Sultân Ahmed'e Amasya'da defterdâr ve kendisi Mahmud Paşa müderrisi oldu. **/93/**

On yıldan ziyâde Mahmud Paşa dersânesinde tedrîs-i 'ulûm iderek fezâ'il-i 'ilmîye ve edebiyyesi her tarafda intişâr itdi. Gerek pâdişâhın ve gerek erkân-ı devletin nazar-ı dikkatini celb idecek mübâhis-i mühimme-i 'ilmîyede tefevvuk ve rüchân göstermekde idi.

Binâ'en-aleyh 905 senesi muharreminde[6] tahvîl-i tarîk iderek mevkî-i divân-ı âlî, ya'ni nişâncı ve tevki'î oldu. Beglerbegi pâyesiyle baş-defterdâr olan Yegân-zâde Hüseyin Paşa'ya takdîm idilerek buna da beglerbegilik pâyesi virilüb ***"Nişâncı Paşa"*** dindi.

Tam on iki yıl bilâ-fâsıla nişâncılık idüb defâtir-i Sultâniyeyi ıslâh ve ferâmîn ve menâşir-i hakanîyeye bir şekl ü sûret-i cedîde ihtirâ iderek tanzîm eyledi. Sultân Bâyezid'in ve bütün erkânın pek ziyâde mergûbu olub bütün kavânîn-i Osmanîye'de mercî'-i en'âm oldu.

Ancak 917 senesinde Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Ahmed'i tahta iclâs itdireceği yeniçeriler arasında ba'zı a'dâsı tarafından işâ'a idildiğinden Mü'eyyed-zâde Abdurrahman Efendi ile beraber azl idildi. Bu esnâda her ikisinin de **/94/** konakları talan ve yağma iderek harebe-zâra döndü.

Sultân Bâyezid-i sânî bu yağma vak'asından dolayı pek muzdarib olan müşârün-ileyhi tatyîb içün yevmî yüz akçe ulûfe-i tekâ'üd virdiği halde kabul itmeyüb açıkda kaldı. Gâretden dolayı kimseye şekvâ ü minnet kabul itmedi.

918 senesi saferinin yedinci günü Sultân Selim Hân taht-ı Osmanî'ye cülûs itdikde ulûfe-i mezkûreye ba'zı bilâdın kadılığını virüb müşârün-ileyhi tatyîb ve tevkîr eylediğinden kabul itdi. Ancak yerine nişâncı nasb idilen Candarlı-zâde İsa Beg'in ehliyeti mahdûd oldugu anlaşılmağla sene-i mezbûre rebiü'l-evvelinde sânîyen nişâncı oldu.

919 senesi rebiü'l-evvelinde zamîmeten Anadolu kazaskeri olub 920'de Sultân Selim Hân'ın ma'iyyetinde İran seferine beraber gitdi. Sene-i mezbûre şa'bânında nişâncılık uhdesinden alınub Mu'arref-zâde Mehmed Çelebi'ye virildi. İran seferinden muzafferiyetle avdet idüb şevvâlinde Sultân Selim ile beraber Amasya'ya geldi.**/95/**

Sultân Selim eyyâm-ı sefer ü hazarda üç zât ile umûr-ı mülk ü milleti müzâkere iderdi. Bunlar Ca'fer Çelebi, Hâce Halimî, Molla İdrisî idi. Bu husûsa mabeynden ve ocakdan yetişen gayr-i Türk vezirler ve ağalar pek ziyâde hased ve hiddet idiyorlar, ellerinden vezâret ve sadâretin gideceğinden korkuyorlardı.

---

[6] Kuyûd u vakfiye idâresinde mevcûd olan **Koca Mutafa Paşa'nın defter-i müsakkafât**ında 905 senesi muharreminde verilen **temlik-nâmesi zeyli**nde müşârün-ileyhin ***"Ca'fer et-Tevkî'î"*** diye imzâsı görüldü. 904 senesi zi-l-ka'desinde Nişâncı Ahmed Çelebi'nin imzâsı görüldüğüne nazaran bundan sonra Ca'fer Çelebi'nin nişâncı olduğu anlaşılır.

920 senesinin şevvâlinin yirmi üçüncü günü Amasyalı Pirî Mehmed Paşa'ya vezâret virildiği bu hased ü hiddeti teşdîd itdi. Çünkü gayr-i Türkler mesned-i vezâreti kendilerine has ve münhasır bir mertebe-i 'ulyâ hâline getirmişler, müşârün-ileyhe vezâret virilmesini bu üçlerin ilkâsından bilmişlerdi.

Bundan dolayı 921 senesi muharreminde yeniçeriler isyân iderek Pirî Paşa ve üçlerin hânelerini yağma ve gâret ve ba'zı fazâyihe cesâret itmişlerdi. Sultân Selim Amasya'da gözünün önünde cereyân iden şu vak'ayı bir türlü hazm idemedi. Derhâl sadâret kâ'im-makâmı Dukakîn-zâde Ahmed Paşa'yı asub parçalatdı.

921 senesi rebiü'l-evvelinde Sultân Selim Amasya'dan kalkub ordusuyla ve erkân-ı devletiyle beraber İstlanbul geldi. Bu **/96/** vak'anın muharrikleri hakkında tahkikâta başladı. Yeniçeri ağalarını tazyîk itdi. Bir aralık terk-i saltanata kadar gitdi. Nihâyet gayr-i Türklerin ittifâkıyla Ca'fer Çelebi ve bostancı-başılıkdan çıkma İskender Paşa muharrik olmak üzere gösterildi.

Halbuki, vak'anın muharrik ve mürettibi Dukakin-zâde Ahmed Paşa ile sarây erkânından silâhdâr Ahmed ve mîr-ahûr Ferhad Ağalardı. Bunların yeniçeri ocağında büyük nüfûzları vardı. Bunların tertibâtıyla tahrîk-i fitne cürmü bu iki bî-günâhın üzerinde kaldı.

921 senesi receb-i şerîfinin sekizinci günü sabahleyin erken Ca'fer Çelebi konağından kaldırılub Topkapı Sarayı'nda huzûr-ı Selim Hânîye çıkarıldı. Hafîf bir müşâfeheden sonra tahrîk-i fitne idenler hakkında bir fetvâ taleb idildi. Ba'de's-sübût ***"katli lâzım gelir"*** cevâbını alan Sultân Selim, ***"senin tahrîk-i fitne ittiğin nezdimde sâbit olmuşdur"***, diyerek cellâda işâret itdi. Seyf ü nat'ı gören Ca'fer Çelebi, canından ümidini kesdi. Ağır bir hitâbe ile Sultân Selim'e pek çok ve kıymetli **/97/** nasihâtlar söyledi. Harun Reşid-Ca'fer Bermekî gibi çok emsâl-i tarihiyye gösterdi. Devşirmelerin kizb ü iftirâlarıyla iğfâl idildiğini ve sonra çok pişmân olacağını anlatdı. Pâdişâhı bir derece yumuşatdı.

Hayfâ ki, vezir-i azâm Sinan Paşa, hased ve rekâbet-i hissiyâtına mağlûb olarak pâdişâhı iğzâb idecek ba'zı harekâtı ihdâr itmekle Sultân Selim, fenâ bir tehevvüre kapılub bî-çâreyi derhal i'dâm itdirdi. O mu'azzam nûr-ı irfânı bir andan söndürdü.

Merhûmun kardaşı Sa'di Çelebi sonradan gelüb meydân-ı siyâsetden cesedini kaldırdı. Çarşamba tarafında kâ'in mescid-i şerifi harîmine bilâ-gasl ü tekfîn şehîdâne defn itdirdi. Şehîd-i mağfûr uğrunda hayli mâtemler idildi. Mersiyeler söylendi. Müsebbibleri aleyhinde beddu'âlar yapıldı.

Vezir-i a'zâm Sinan Paşa bir yıl sonra Mısır harbinde maktûl oldu. Silahdâr Ahmed Ağa vezir-i sânî olub Mısır vâliliğine giden ve orada i'dâm idilen Hâ'in Ahmed Paşa'dır. Mîr-ahûr Ferhad Ağa da Anadolu beglerbegiliginde yaptığı zulmlerinden dolayı **/98/** i'dâm idilen Deli Ferhad Paşa'dır.

Ca'fer Çelebi gâyet fâzıl, 'ulûm-ı şer'iyye ve edebiyyede kâmil, fünûn-ı akliyyede mâhir, elsine-i selâsede şâ'ir, edîb, hattât bediü'l-üslûb, kâtib-i bî-nazîr idi. Hutût-ı mütenevvi'ada pek mâhir olub hatt-ı siyâkatı icâd ve sûret-i tuğrayı ve fermanların şekl-i ifâdesini ibda' itdi.

Cûd-ı keremi, ulüvv-i himmeti, hizb-i misl hükmünde olduğundan fuzalâ, 'ulemâ, şu'arâ te'lîf eyledikleri âsârında müşârün-ileyhi fevka'l-âde medh ü senâ itdikleri elde bulunan asâr-ı eslâf ile sâbit olub elsine-i selâsede üç divânı, te'lîf itdigi **Kitâbü'l-Ahlâk** ve **Heves-nâme**si üdebâ arasında makbûldür.

İstanbul'da Balât üzerinde bir câmi'-i şerîfi, yanında bir mektebi ve bir medrese-i âlîyesi ve bunları müştemil Tevki'î Ca'fer Çelebi nâmıyla meşhûr bir mahallesi vardır. Şehâdetinden sonra mevkûfâtı tanzîm idildiginden vakfiyesi yokdur. Müşârün-ileyhin cevdet-i karîhası, talâkat-ı beyânı, belağat-ı ifâdesi, kemâl-i tedbîr ü kıyâseti, hâssaten 'ilm ü fazlı o kadar yüksekdir ki misl ü nazîri şimdiye kadar pek nâdir gelmişdir. **/99/**

Aşık Mehmed Çelebi **Tezkîre-i Şu'arâ** adlı eserinde diyor ki: ***"Ca'fer Çelebi -Tâci Beg-zâdedir ve Tâci Beg, Sultân Bâyezid-i merhûm Amasya'da şehzâde iken lâlâsı olub Tâci beglikle Rûmun şeref ü câhle ma'rûf âbâdan hânedân ve âzâde-i handâdedir. Sinn-i temyize baliğ olmadın mübâlağa-i ma'ârife mâlik ve diyâr-ı fevâzil ve fezâ'ilde tig-i kalem ve zebân-ı 'ilm ile fâtih-i memâlik oldu.***

Efâzıl-ı asrın nazar-ı kimyâ eserleriyle işi altun ve hilâl-i kemâlî bedir gibi rûz-efzûn oldu. Sipâhi-zâde sâhib-i seyf iken ehl-i 'ilim tarîkine 'âzim oldu. Tarîk-i 'ilmin tarîk-i muhtelîfesin görüb âhir Hâcı Hasan-zâdeden mülâzım ve tarîk-i tedrîse sülûk idüb Mahmud Paşa müderrisi iken menşûr-ı âmâli tevkî'-i iltifât-ı pâdişâhi ile mevki' oldu.

"Divân-ı Sultânîye nişâncı oldu ve tab'-ı nahl-ârâsı bezm-i câh ve celâlde reyhâncı oldu. Gitdigince gonçe-i murâdı nesîm-i terbiyet-i Pâdişâhî ile gül gibi güşâyiş buldu ve nihâl-i âmâli tesnîm-i iltifât-ı şehinşâhî ile ser ü ser efrâz olub nümâyiş buldu ve a'yânın görür gözü ve /100/ *selâtîn-i Arab ve acem ve havâkîn-i etrâf-ı 'âlem mürâselâtında nevk-i kalemi erkânın tutar eli oldu ve paşalık ünvânıyla ma'nûn olub nişâncı Paşa dinilüb sâ'ir tertîb ve terbiyetde vezir dimeli oldu.*

Ol zamana dek nişâncılar ve defterdâr sınıfında olan mıstabede defterdârlar altında otururlardı ve hünkâr selâmlamakda defterdârlardan aşagı dururlardı . Ol nişâncı olduğu vakit Pirî Paşa defterdâr bulunmuş ondan aşagı oturmakdan te'effüf itmiş, ben tarîk-i ilmde ehl-i 'ilm iken bu hakaret içün mi tahvîl-i tarîk itdirdiniz deyü arz -ı te'essüf itmiş.[7]

Padişah-ı ma'rifet-beyn ü kadr-şinâsdan emr olmuş ki divânda vüzerânın sağ cânibinde olan mıstabede başka otura ve eyyâm-ı seferde vüzerâ otağı gibi otağ kura. Sultân Selim devrinde beyt-i kadri bilâ ter ü ber-ter oldu. Ya'ni kim kazasker oldu. Nişâncı iken hilâl âmâli iş'ât-ı mühr-i pâdişâhî ile bedir oldu. Câyı sine-i dilberân gibi ber-ter oldu. Ya'ni sadr-ı sa'âdetde sâhib-i sadr oldu./101/

Nesri lülü mensûr olsa acibmidir ki rişte-i güzerân eyyâm-ı ömrü le'âl-i hüsn-i nevâziş-i Pâdişâhî ile muntazam idi ve nazmı dürr-i manzûm olsa takmayadır ki dest-i hakkâk-ı iltifât-şâhî ile meskûb olan dürer-i huzûr-ı kalb ü safâ-yı hâtır ü müreffeh-hâl ü ferrûh-bâle mâlik olub ganî ü ganîm oldu."

Mesnevî
Eger sâdık dinürse ana sâdık
Gelirmiş her sözü halka muvâfık

Nola rıf'atde uçarsa o tayyâr
iki şeh himmetinden şehri var

---

[7] **Kuyûd-ı resmîye** Ca'fer Çelebi'nin nişâncı olduğu 905 senesi muharreminde defterdâr Yegân-zâde Hüseyin Çelebi olduğunu göstermektedir. Bu esnâda Pîrî Paşa henüz kadı bulunuyordu. Pîrî Paşa bundan pek çok yıl sonra defterdâr oldu. Şâyân-ı hayretdir ki **Sicill-i Osmânî**'de dördüncü cildin defterdârân kısmında 905'de Câ'fer Çelebi'nin pederi olan Tâcî Beg'in deftedâr olduğu kayd idilmekdedir.

Eyyâm-ı hazarda ve halvetde şeref meclisleriyle kâmrân ve henkâm-ı seferde ekseriya yanaşub hem-'inân idi. Hatta sefer-i Erdebilde ve azimet-i Şâh İsma'ilde ekser evkât Molla İdris ve Halimî ve Câ 'fer Çelebi merhûm pâdişâhla çâr unsur gibi hem-'inân ve harf-i zenân ve bezlü güyân ve musâhabet-kenân giderlermiş.

Salât-ı subhdan sonra hergün virdi du'â-i seyfle meşhûr Hırz-ı yemânî imiş. Hakkında dimişler beyt:

Ender- hırz-ı yemânîde girîhtem

Hûn-i hezâr düşmen-i cânî be-rîhtem

Ana iştigâlinden pâdişâh binmezden mukaddem selâma varmakda güç direnür imiş. Adım adım üzerine gelüb /102/ buyurun dir imiş. Çadırından alaya varınca nice çavuşlar gelüb hünkâr binmelidür tiz yürün dir imiş.

"Âhir Ca'fer Çelebi'nin nihâl-i amâli ve me'âli cevzâya irmiş iken sarsar-ı fitne tahtına hıyânet eydi. Ya'ni çeşm-i şûh cemmâş-ı zamanenin gözü ve şimşir-i pür-teşvîr-i pâdişâhînin dili deydi. Amasya'da yeniçeri ta'ifesinin tuğyânına tahrîk töhmeti ile sadr-ı sa'adetden saf-ı ni'âl-i felâkete ve serîr-i riyâsetden nat'-ı siyâsete götürdüler.

Râvî ider çün seyfe ve nat'ı gördü. Tiğ-i nevmîdile kat'ı alâ'ik idüb ser-rişte-i kârı sâhib-i kadre havâle idüb câme gibi çul ördü. Ol seyfle hamevâr ol kadar ceryü'l-lisân ve ateş-i ye'isle şem'-veş oldenlü cerb-i zebân olub ol hadde muvâ'aza ve zevâcir ve hikâyât ü nezâ'ir söyledi.

Gâhî pâdişâhla kendi hâlini Harunu'r-reşid Ca'fer Bermekiyi katl idüb sonra pişmân olduğu ile tanzîr eyledi ve gâhî ve hame-i hatime-i katl ü vekâhat-ı âkibet tehevvürde olan durûb-ı emsâl ve güftârı hatt-ı pâdişâhîye /103/ tahtîr eyledi.

Amma bâd-ı hased ve sa'y-ı a'dâ nâ're-i gazab-ı pâdişâhîye ol denlü işti'âl virmemiş idi ki katarât nesâ'ih söyündüre ve ger bâd-ı fitne ol kadar yükselmiş idi ki barân-ı te'enni ve tedbîr ile bî-mikdâr otura. Lâ-cerem vezir bed-saht-ı bahtın şânın tezvîr-i pür-teşvîri ile cellâd-ı gamze-sıfat dest-i tiğ-i berrânla bir sille urub tâc-ı serin ser-bedeninden aldı. Ol gavvas-ı deryâ-yı ilm ü irfân dergirân-mâye-i şehâdet bulmağ için lücce-i deryâ-yı mevte daldı.

Karındâşı Sa'di Çelebi merhûm ki mahallinde mezkûr olur gelüb meyyitin alub cesedin İstanbul'da Nişâncı mescidi dimekle ma'rûf mescid

hareminde tedfîn itdiler. Ma'nâ-i şehâdetini zikr idüb hazîre-i cennete ve kendi kalplerin "selâmun Aleykum bimâ sabretüm feni'me ukbı'd-dâr" mevtınında tavtîn itdiler.

Pâdişâh sonra nice kerre izhâr-ı nedâmet itmiş ve niçün bana ilkâ-i habs itmediniz diyub mukarribân-ı hazreti melâmet itmiş. Hatta ol esnâda Dikili (Çemberlitaş) kurbinde Ali Paşa imâreti etrâfı yanub pâdişâh bi'z-zât söyündürmeye çıkdıkda Hâdım Sinân Paşa'ya hitâb idüb bu yanub yakılmalar Ca'fer Çelebi'nin şerâr-ı ateş-i âh-ı dil-i bi-günâhıdır. 'Acebdir ki ânın kanı bizi tahtgâhımızla mülk-i Kaydıfa gibi sele virmezse, ya dûd-ı âhı Âd gibi tâc-ı ibtihâcımızla berbâd idüb yile virmezse dimişdir.

Amma kesilen baş yine bitmez ve son pişimânlık assı itmez ba'de harâbi'l-Basra ne fâ'ide ve akîbi'l-katl teryâk-ı hayf ü te'essüfe ne nef' ide. Merhûm Sultân Selim her zamanda saltanata geldüğümüzde iki kimse bulduk. Biri Mü'eyyed-zâde amma ne fa'ide ki pirliğine irmişüz ve biri Tâci-zâde ki dest-i tehevvürle hazm-ı vücûdun yele virmişüz diyu buyururmuş.

'Aceb hikmetdir ki Sultân Selim-i merhûm serîr-i saltanata cülûs itdikde Ca'fer Çelebi merhûm tehenniye cülûs içün dest-i bûs itdikde bir kasîdeyi ithâf ider ki matla'ı budur:

Cân-âferin ki ber keff-i mâ nakd-ı can nihâd
Behr-i nisâr-ı makdem-i şâh-ı cihân nihâd
Bu matla' eğerçi bi-nazîrdir. Ama tastîr itdiği zâhirdir." **/105/**

Aşık Çelebi, şunu da yazıyor: ***"Merhûm şehîd idilmezden birkaç gün mukaddem yanına gelen Üskübî İshâk Çelebi'ye dir ki bir gazel söyledim. İçinden şu beyiti çok beğendim:***

Ben şehîd-i tiğ-i aşk oldukda kûy-ı yârda
Yumadan defn eylegüne tenden gubarı gitmesün.

Fi'l-hakika birkaç gün sonra en sevdiği Sultân Selim'in sarâyında şehîd idildi. Yumadan da defn idildi. Şâyân-ı hayretdir ki merhûm şehâdetinden iki gece evvel şu beyiti tekrar iderek uyanır. Bu hâlet-i şehâdeti gecesine kadar devam ider:

Menim ân dü-rûze ömrî ki be-zisten ne-yerzed
Pes ezân ki men be-mîrem begiristen ne-yerzed

Mevlânâ, Lâtifi Çelebi **Tezkîre-i Şu'âra**sında diyor ki: ***"Câ'fer Çelebi - Tâc Begoğlu dimekle ma'rûf ve ulüvv neseb ve kemâl-i haseble mevsûfdur. Merhûm Sultân Bâyezid ve Sultân Selim'e nişâncı oldukdan sonra kazasker olmuşdur. Menâsıb-ı âliye ve merâtib-i me'âliye birle rıf'at ve izzet bulmuşdur.***

"Nesl-i Osman vilâyet-i Rûm'a mutasarrıf olalı nişâncılık /106/ makâmına âna nazîr gelmemişdir. Fenn-i nazmda hisân-ı dehr ve üslûb-ı nesrde suhbân-ı 'asr idi. Sâ'ir fezâ'ilinde fazla mükemmel divânı ve heves-nâme nâm bir dâstân-ı dil-sitânı vardı.

Kendi karîhasından sâdır olmuş hâssa icâdı ve hevâ-yı cevânide hesâb hâlinde iftirâ' ve irâdıdır. Bir kitâb-ı belâgat-nisâb ve bir nazm-ı sihr intisâbdır ki men matla' ila makta'-ı elfâz-ı acibe ve me'âni-i garîbe ile ebyât-ı pür-nikât ve sanâyi'-i bedâyi' ve ibârât ü isti'arâtdır.

Edirneli Mecdî Mehmed Efendi **Terceme-i Şakâyık**da merhûmun terceme-i hâlini yazdıkdan sonra diyor ki: ***"Merhûm Sultân Selim Hân kuds-âşiyân kendi zamîr-i pâkinde muzmer olan gayz-ı kîne[8] iktizâsıyla yeniçeri tâ'ifesinin Amasya'da tuğyânına muharrik oldu deyu töhmet eyleyüb bu bahâneyle dokuz yüz yirmi senesi[9] recebinin sekizinci günü sebt gününde katl eyledi. Mezâr-ı şerifi Balat tarafında kendi binâ itdiği câmi'dedir.***

Mevlânâ-yı sâlifü'z-zikrin lisân-ı Türkîde bî-nihâye kelimât-ı manzumesi vardır. Her biri erbâb-ı nazm içinde makbûl ve eshâb-ı tab' ortasında mu'teberdir. Dibâc-ı kelâm berâ'at almamı /107/ tıraz-ı i'câzla mutarraz olub ilâm-ı fesahât ve mu'allim-i belâgat ve nezâketle ma'lûmdur. Hazret-i İmâm Mutarraz ânın bu tarz-ı bedî'ine âlüfte ve i'lâm-ı 'ulemâdan allâme-i 'âlim ânın ma'ârifine âşüftedir."

---

[8] Bu gayz ü kîne, Sultan Ahmed'in tahta iclâsı teşebbüsüne muvâfakatından hâsıl olmuşdu. Ancak müşârün-ileyhin bunda ma'zereti ve ilm-i fazîleti bu gayz ü kîneyi unutdurmuşdu. Vezir-i a'zam Hâdım Sinân Paşa, işte bu gayz ü kîneyi tahrîk iderek şehâdeti ta'cîl itmişdi.

[9] Bu târih herhalde dokuz yüz yirmi bir olacakdır. Kalem-i nâsihden (bir) kelimesi sâkıt olmuşdur. Çünkü bütün tevârihe muhâlifdir.

"Kendinin mübtedi'âtından Heves-nâme[10] *adlu bir destân ve ahlâka müte'allik bir kitâb-ı müstetâbı vardır. El-hâk bu ikisi dahî ânın lutf-ı tâb'ına şâhidân-ı adilân mesâbesinde olub fazl-ı vâfir ve 'ilm-i zâhirine beyyine-i beyyineti'd-delâletdir. Ol fâris meydân-ı fazl zebân-ı fârisîde dahî latîf eş'âr ısdâr idüb kasîde ve gazel vâdîsinde bî-nazîr kelimât-ı dil-pezîr tasdîr eyledi.*

Ve lisân-ı Arabîde dahî a'lâ kasîdeleri vardır. Bu ebyât ânın Sultân Bâyezid hakkında didiği kasîdesindendir:

Allahü enşe'eküm fî-ahseni's- **suver**
Ve lâ-yürâ niddukum fi'z-zülli ve'l-hûr

Lemmâ bedâ sagrahu fi-fîhi muntazaman
Hasibtuhu lü'lü'en fi-hâtemi ater

"Bu cümleden mâ'adâ semt-i inşâda dahî yed-i tûlâsı olub ol vâdîde dahî hâme gibi müşârün-ileyh bi'l-benândır. Nefâsât-ı aklâm-ı müşgîn-erkâmından **müntefes** *olan münşe'ât-ı mübda'âtı i'câze karîb bir emr-i garîbdir. Bu matla' dahî ânındır:*

Matla' **/108/**
Sebz-i hatt kim sâye salmış zülf-i müşk-efşân ana
Hızr dereke olmuş müyesser ömr-i bî-pâyân ana

Bu da:
Lebüne öykünelden[11] *gonçe-i ter*
Sabâ hışm eyleyüb agzını yırtar

---

[10] **Heves-nâme**sinde şu beyti vardır :
Yaratdı dil-rubâlar şûh u şüngül
Beňi fülfül, saçı sünbül yüzü gül
Sonunda:
Beyân eyler şu tarih kitâbı
Muhabbet-nâme-i Ca'fer hisâbî 896

[11] Öykünelden, öykenmek, ya'ni meyl itmek bir tarafa dayanmak, bir tarafa doğru eğrilmek ma'nâlarına olan fi'ildendir. Öykenelden mâ'il oldıgından, kendisini ana benzetdiginden dolayı dimek olur.

Bu da:
Günde bin kez[12] görse bilmez ol büt-i ra'nâ beni
Neylesün bir demde bin şekle koyar sevdâ beni

Bu da:
Hatt yazar hattın kalemsiz safha-i sîm üstüne
Bu ne sırdır nokta kor hân-ı lebin mîm üstüne

Bu da:
Ey hatt-ı ruhsâr yâr od eyledi birin senin
Böyle günden âşikâr oldıgı tez virin senin

Bu da:
Gün yüzünde zülfüni ol meh girih-gîr eylemiş
Bir gümüş kandile guyâ misk-i zencîr eylemiş.

Bu da:
Öldürürsen bugün oldür beni yârına koma
Ki benim irecegim yârına Allah bilir. **/109/**

Bu da onundur:
Delürdüm derd-i aşkınla saçın zincîri hakkımdır
Habîbim kimsenin hakkın koma boyunda yazıkdır

Bu da:
Hâne-i dil ey meh-i envâr ki câyındır senin
Sen şeh-i âlemsin ol sırça sarâyındır senin

Bu da:
Saklarım sînemde mihrin odı söndürmez beni
Âteş-i sûzân-ı hicrinle yanub olsam da kül

Bu da:
Söylemek kasd itdügümce yâre derd-i hasretim
Aglamak tutar beni güftâre kalmaz kudretim

---

[12] Kez. bez vezninde kerre ma'nâsınadır. Öz Türkçedir.

Kapuna itüb götürdi ben gubârı hâkdan
Vardır yerden göğe bâd-ı sabâya minnetim

Sultân Bâyezid'e takdîm itdigi ***"benevşe"*** redifli kasîdesinin gîriz-gâhı şudur:

Tutan bir ulu dâmenin olamaz diyü mahrûm
***Elden komadı dâmen-i kühsârı benefşe* /110/**

Ca'fer Çelebi'nin Bâlî İbrahim Çelebi nâmında gâyet güzel ve şâ'ir bir mahdûmu ma'rûfdur. Birâderi meşâhir-i fuzalâ ve şu'arâdan Sa'di Çelebi ile diger birâderi İsma'il Beg meşhûr olub hemşîre-zâdesi Hâcı Ebniyâ-zâde Mehmed Çelebi de ricâldendir.

Ca'fer Çelebi (Emîr Hüseynî)

Amasyalı'dır. Kadı Burhan devri ricâlinden Seydî Hüsâm evlâd-ı kirâmından es-Seyyid Ahmed bin es-Seyyid Abdulkerim bin es-Seyyid Abdulkadir bin Seydî Hüsâmeddin Hüseyin el-Fergânî el-Kubâvî mahdûmudur. Hazreti Hüseyin bin Ali bin Ebi Talib'e kadar nesebi aşağıda pederinin amucası es-Seyyid Hüsâmeddin Hüseyin Kubâvî tercemesinde gelir.

Seydî Hüsâm-zâdelikle meşhûr olan Emîr Ca'fer Çelebi yedi emîrlerden biridir. Amasya'da Koca Emîr İbrahim Efendi'den tahsîl-i 'ulûm idüb vâli Şehzâde Sultân Ahmed mukarriblerinden ve Mîr Gıyaseddin Şirâzî musâhiblerinden oldu.

918'de Sultân Selim Hân'ın cülûsu ve Sultân Ahmed'in i'dâmı üzerine gözden düşüb 952'de Mîr Gıyâs'ın kazâ'en fevtinde bir müddet menkûb oldu. 928'de nakîbü'l-eşrâf **/111/** Amasyalı Emîrî Mahmud Çelebi'nin mu'ârefesiyle Amasya nakîbü'l-eşrâf kâ'im-makâmı oldu.

İki yıl kadar bu mevki'de muhterem olub 929'da dâr-ı bekâya rıhlet itdi. 'Âlim, 'âkil, 'akîdesi pâk, sâf-derûn, müte'abbid bir emîr-i zî-şân idi. Mahdûmları es-Seyyid Mehmed, Abdulkadir Çelebilerdir. Birâderi Emîr Şerefeddin Hamza Çelebi de yedi emîrlerden biri idi. Hafîdi şeyhü'l-harem es-Seyyid Mehmed Çelebi'dir.

Ca'fer Efendi (Zaralı)

Amasya civârında (Zâra, Zara) köyünden İvaz bin Mehmed Kethüdâ mahdûmudur. Amasya'da Sultân Bâyezid müderrisi ve müfti olan Mevlânâ Muslihiddin Musa Çelebi'den, Yörgüç Paşa müderrisi Kal'acıklı Seyrek es-Seyyid Muhyiddin Mehmed Efendi'den ve Amasya kadısı Mü'eyyed-zâde Abdulhayy Efendi'den ulûm-ı edebiyye ve şer'iyye ve 'akliyyeyi ahz iderek mücâz ve ders-i 'âmm oldu.

Ba'dehû Torumtay medresesi müderrisi olub yirmi beş yıldan ziyâde tedrîs-i 'ulûma ve neşr-i ma'ârife hasr-ı evkât **/112/** iderek fevka'l-âde iştihâr itdi. Tefsir-i Beyzâvî tedrîsine muvâzabet itdiğinden dolayı kendisine ***"müfessir"*** ünvânı virildi.

Ta'lik-nüvîs oldugundan kitâbların ekseriyetle kendisi yazardı. Kendisinin yazub ele geçen kitâblarından tıbba â'id **Şerh-i Nefisî** kitâbının sonunda imzâsı şöyle görüldü:

"Min-kütübi ez'afi ibâdu'llah Ca'fer bin İvaz bin Mehmed el-vâ'iz el-Hanefî min karyeti Zara min-tevâbîi Amasya hamiyet 'ani'l-kulûbi'l-kasiye el-müderris bi'l-medreseti Torumtâ'iye fi-Amasiyye harrarehu el-fakîr senete semân ve erba'in ve tis'a mi'e."

Kezâlik İmâm Fahreddin Râzî'nin **Tecrübetü'l-Mürekkeb ve'l-Kalem** kitâbının zahrında şu kayd ve imzâsı görüldü: ***"Ve fâte 'Âli Çelebi bin el-merhûm Muhyiddin Çelebi el-Vâ'iz fî-leyleti gurreti şa'bân min-şuhûri seneti seb'in ve tis'â mi'e sâhibuhu ve mâlikuhu Ca'fer ibn İvaz el-müderris bi'l-medreseti et-Torumtâ'iyeti"***

Diger bir kitâbında ***"min-kütübi ez'afı ibâdu'llah el-müyesser Ca'fer bin İvâz el-müfessir"*** ve diger bir kitâbında ***"min-kütübi ez'afi ibâdu'llahi's-samed Ca'fer bin İvâz bin Muhammed el-müderris bi'l-medreseti et-Torumtâ'iyeti 969"*** imzâları görüldü.**/113/**

Bu müddet zarfında iki def'a Amasya nâ'ibi, bir def'a Sultân Bâyezid evkâfı mütevellîsi olub iktidâr ve istikâmeti görüldü. 971'de yevmî elli akçe ile Yörgüç Paşa ve 973'de altmış akçe ile Hüseyin Aga medreselerine müderris ve 974'de Tokat kadısı oldu.

978'de Sivas kadısı ve evkâf-ı Rûmîye, ya'ni Sivas vilâyeti evkâfı müfettişi olub bütün vilâyeti devr itdi. Ele geçen vakfiyelerden ba'zılarının bâlâsında şu imzâsı görüldü: ***"sebt-i ındi mafih ve ena el-fakir ila allahü's-Samedi Ca'fer bin İvâz el-Mehmedî el-müfettiş bi'l-evkâf er-Rûmiye."***

Bu dürlü imzâlarından anlaşılır ki kendisine ***"Mehmed Kethüdâ-zâde"*** dinirdi. 987'de ber-vech-i tekâ'üd Mehmed Paşa müderrisi görüldü. Ba'dehû vefât itdi. Meşâhir-i fuzalâdan kâmil, şâ'ir, edîb, 'ulûm-ı 'akliyye ve nakliyyede mâhir bir zât idi.

961'de Muzaffer Efendi, Amasya kadısı olub geldikde takdîm itdigi kasîdesinden şu beyitleri buraya nakl idildi: **/114/**

Hazura târ ey cihân ârâ ki arz-ı hâl iden
Ca'fer-i sadık-terîn ve abd-i bî-miktârdır

Hâk-pâyın kuhli virir çeşm-i cânâ rûşenâ
Her nefes dilde du'â-yı devletin tekrârdır

Zerre-perverlik idüb hûrşîd-i 'âlem-tâbveş
Nice hâlin dersenüz âlemde mekrim vardır

Âsitânın kim sa'âdet-i aşiyânıdır sana
Dil uçub varmak dilersan Ca'fer-i tayyârdır

Şu beyiti de ele geçen eş'ârındandır:
Cevr ise bî-hadd belâ gûneligidir ömrümün
Çekmeğe bu derdi Ca'fer ömr-i bî-pâyân gerek

Mahdûmu meşâhir-i 'ulemâ ve kuzâtdan Fahreddin Mehmed Efendi olub Ca'fer-zâdelikle meşhûr idi. Tilmizleri pek çokdur. Bunlardan Bahşî-zâde Fâzıl Yahya, Mü'eyyed-zâde Pirî Ahmed Efendiler meşhûrdur.

Ca'fer Paşa (Gülâbî Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. Defterdâr-ı meşhûr Amasyalı İskender Çelebi kölelerinden olub Amasya vâlisi şehzâde Sultân Mustafa'nın **/115/** kapucılar kethüdâlıgından beglerbegi olan Gülâbî Paşa'nın mahdûmudur. Pederi Amasya'da şehzâde-i müşârün-ileyhin agalarından iken doğdu. Birâderi Ahmed Begle beraber zu'amâdan oldu.

972'de Sigetvâr seferinde ibrâz eylediği yararlıklara binâ'en mîr-livâ olub yıllarca İran hudûdu üzerindeki sancâklara mutasarrıf olarak salâh ve

diyânetle hıdmet ve şecâ'atle kendisini tanıtdı. 985'de Kars ve 988'de Kefe beglerbegisi oldu.

990'da İran serdârı Mehmed Hân'ın Şirvân üzerine hareketi anlaşıldığından ma'iyyetiyle beraber Şirvan'a azimeti emr idildi. Sene-i mezbûre şa'bânında büyük bir kuvvetle Kefe'den kalkub Azak Denizi'nden Kuban'a ve buradan Şirvân'a gitdi. İrânîlerle müdhiş bir muhârebeden sonra istirdât idilen Şirvân eyâletine 991 senesi saferinde vâli oldu.

Şirvanı beş yıl kadar hüsn-i idâre iderek Şirvânîleri kendisine ısındırdı. Ba'dehû vezâretle Tebriz vâlisi olub orada üç yıl kadar kaldı. 998'de sânîyen Şirvân vâlisi olub Şirvânîleri sevindirdi. **/116/**

Ancak Şirvânîlerden ba'zı mütegallibe, bunun i'tidâl-i harekâtından cür'et alarak ba'zı serkeşâne hareketlerde bulunmuşlardı. 999'da Tebriz vâlisi Hâdım Ca'fer Paşa Şirvân'a ve bu da Tebriz'e vâli olarak becâyiş idildi.

1001'de Hâdım Ca'fer Paşa'nın Şirvânîlere karşı müstehâk oldukları te'dîbâtı icrâda itidâli tecâvüzünden şikâyetler tevâlî itmekle sâlisen Şirvân vâlisi oldu. Hâdım Ca'fer Paşa da Tebriz'e i'âde idildi.

1003 senesi rebü'l-evvelinde ma'zûlen İstanbul'a gelüb sene-i mezbûre ramazânının beşinde, ***"Boğdan ve Eflak vilâyetleri eyâlet kılunub"*** Boğdan eyâleti vâlisi olarak mahal-i me'mûriyetine gitdi. Cebren Boğdan'a girüb eyâleti bir yıl kadar zabt ve idâre itdi.

1004 şa'bânında Eflak ve Boğdan begi Mihal, sebk iden ef'âl ve harekâtına nedâmet ve ihsân-ı devlete ilticâ ve dehâlet eylediginden ilticâsı kabul ve eski begligi ihsân idilmekle avdet idüb 1005'de sâlisen Tebriz vâlisi oldu. Dört yıl kadar orayı hüsn-i muhâfaza idüb 1009'da vefât itdi. **/117/**

Ali Beg'in **Künhü'l-Ahbâr**ında yazdığı üzre vezir müşârü'n-ileyh gâyet şecî', mütebbir, sâlih, dindâr, 'âdil bir zât idi. Pederinin Amasya'da yaptırdıgı zâviyesini tecdîden i'mâr ve evkâfını tevsi' itdi. Mahdûmları Ahmed, Ali Beglerdir. Kethüdâsı Musa Ağa'dır. Sonra yegeni Gülâbî Beg kethüdâsı olmuşdu.

Ca'fer Aga (Yasakcı)

Amasyalı'dır. Yeniçerilerden İbrahim'in oğludur. Bu da yeniçeri olub uzun müddet yasakcı olduğundan bu lakâbla iştihâr itdi. Eşkıyâ muhârebâtında hayli yararlıklar göstermekle yeniçeri serdârı oldu. 1016'da

Amasya yeniçerilerinin zâbiti olduğu halde eşkıyâ ile harb idüb Kuyucu Murad Paşa'nın teveccühâtını kazandı.

1021'de tekâ'üd idülüb sonra vefât itdi. Gayûr, sâdık, şecî' bir zâbit idi. Mahdûmu 'ulemâdan Mehmed Efendi olub, hafîdi allâme-i meşhûr Amasya müftisi el-Hâcc Hızır Efendi'dir. Bunlara ***"Yasakcıoğulları"*** dindi. Ba'dehû Hızır Efendi'nin evlâdına ***"Hızır-zâdeler"*** dinirdi. Bunlardan Abdülaziz Efendi meşhûrdur. **/118/**

Ca'fer Beg (Gülâbî Paşa-zâde)

Amasya zu'amâsından Mehmed Beg bin Ahmed Beg bin Gülâbî Paşa mahdûmudur. Bu da zu'âmadan olub Lehistân harbinde yararlığı görüldü. Ba'dehû Irak muhârebelerine iştirâk idüb, Hâfız Ahmed Paşa'nın inhâsıyla mîr-livâ oldu.

1044'de Revân harbinde mecrûh olub avdetinden az sonra vefât itdi. Şecî', cesûr idi. Ze'âmeti, 'amm-zâdesi Ahmed Beg bin Gülâbî Beg bin Ahmed Beg bin Gülâbî Paşa'ya virildi.

Ca'fer Çelebi (Mü'eyyed-zâde)

Amasyalı'dır. Pervâne Beg ve Kadı mütevellisi Ali Çelebi bin Mehmed Çelebi bin Abdülvâsi Çelebi bin Şemseddin Ahmed Çelebi bin Mehmed Çelebi bin Mü'eyyed Çelebi mahdûmudur. 'Amm-zâdesi Pirî Ahmed Çelebi'nin vefâtından sonra Pervâne Beg vakfına mütevellî ve a'yân-ı memleketden olub 1048'de vefât itdi. Mahdûmu Ali Çelebi'dir. Bunun mahdûmları Mehmed, Mustafa Efendiler olub Mehmed Efendi-zâde eş-Şeyh İbrahim Efendi ma'rûfdur. Mustafa Efendi de 1119'da vefât itmişdir. **/119/**

Ca'fer Paşa (Mü'eyyed-zâde)

Amasyalı'dır. Yukarıda tercemesi yazılan Mü'eyyed-zâde Pirî Ahmed Efendi-zâde Ali Çelebi'nin mahdûmudur. Sadr-ı esbâk Bayram Paşa'nın himmetiyle enderûn-ı hümâyûna girüb tahsîl-i ma'ârif iderek hüsn-i terbiye gördü.

Ba'dehû tedrîcen terakkî iderek iç kilâr-ı hümâyûn kethüdâsı olub 1064'de me'zûnen Amasya'ya geldi. 'Amm-zâdesi Abdülvâsi Çelebi bin Habîb Çelebi bin Pirî Ahmed Efendi aleyhine tevliyet da'vâsı ikâmesiyle isbât-ı neseb iderek Pervâne Beg vakfına müştereken mütevellî olub gitdi.

1066 senesi ramazânında mîr-âlem olub sadr-ı esbâk Köprülü Mehmed Paşa'ya kendisini sevdirdi. 1072 senesi muharreminin onsekizinci günü vefât iden Nişancı Mustafa Paşa yerine nişâncı olub 1073 senesi muharreminde beglerbegi pâyesi virildi. 1074 senesi recebinde vezir-i kubbe-nîşîn oldu.

Tam sekiz yıl vezâretle nişâncılık iderek ibrâz-ı ma'rifet ve istikâmet idüb 1080 senesi rebiü'l-evvelinin evâ'ilinde vefât itdi. 'Âlim müdebir, muktedir, halûk **/120/** idi. Mahdûmları Ali, Mustafa Beglerdir. Tevliyet bunlara ve Vâsi' Çelebi-zâde Habîb Efendi'ye virildi.

Ca'fer Aga (Silahdâr-zâde)

Amasya civârında Hakâleli'dir. Zümre-i silahdârândan Yusuf Ağa-zâde Ahmed Ağa'nın oğludur. Sipâhi olub mükerreren Amasya kethüdâ-yeri, 1066 senesi muharreminde Tokad voyvadası ve Amasya beytü'l-mâl emîni oldu.

1069'da Abaza mes'elesinde ibrâz-ı hıdmet idüb Zile voyvadası, 1072'de Evkâf-ı haremeyn mütevellîsi oldu. 1077'de ma'zûl ve 1084'de sânîyen mütevellî olub 1085'de azl idildi. 1088'de sâlisen mütevelli ve 1091'de merhûm oldu. Merzifonî Kara Mustafa Paşa'ya müntesib olub ehl-i hıdmet itdi.

Ca'fer Paşa (Silahdâr-zâde)

Bu da Hakâleli'dir. Mezkûr Yusuf Ağa-zâde Ali Ağa'nın mahdûmudur. Bu da sipâhi meşâhirinden olub 1062'de Amasya kethüdâ-yeri, 1064'de Nasuh-zâde Hasan Paşa'nın ma'iyyetinde silahlar ağası oldu.**/121/**

1069 recebinde paşasının irtihâlinde Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın dâ'iresine girdi. Müşârü'n-ileyhin sadâretinde ağalarından olub 1085'de Sivas vilâyeti kal'alarını teftîşe me'mûr oldu. Hâtûnîye mahallesinde pederinden mevrûs olan hânesine geldi.

İki yılda vazife-i teftîş ve tahkîkâtını ikmâl iderek İstanbul'a 'avdetinde Köprülü-zâde'nin irtihâli ve vukû'una binâ'en sadr-ı a'zam olan Kara Mustafa Paşa'nın dâ'iresine girüb ağalarında oldu. 1093 senesi zi-l-hiccesinde Kars beglerbegi 1094'de Erzurum vâlisi olarak Viyana harbine gitdi. Viyana önünde şehîden vefât itdi. Mahdumu Mehmed Beg'dir.

Ca'fer Aga (Zanalı)

Amasya civârında kâ'in (Zana) köyünden olub 1093'de vefât iden Veli Ağa bin Ca'fer'in oğludur. ***"Kara Ca'feroğlu"*** dimekle ma'rûf olub pederinin intikâlinde Amasya'ya gelüb ikâmet iderek sipâhi oldu.

Bir müddet Amasya a'yânınından Mumcu-zâde Seyyid Ahmed Paşa'nın **/122/** agalığında hâdim-i nüfûzu ve paşalığında mu'în-i ikbâli olarak iştihâr itdi. Bu esnâda Zana'nın a'yân-ı zu'amâsından Mirza Beg'in kerîmesini alub 1097'de kethüdâ-yeri oldu.

Kendisinin halefi olan Kadı-zâde Küçük Mehmed Ağa'nın İstanbul'da nüfûz ve şöhretinden istifâde itmek üzre tarafdârı olduysa da 1099 senesi muharreminde mû'mâ-ileyhin i'dâmında kaçub Amasya'ya geldi. Seyyid Ahmed Paşa'nın dâ'iresine girdi.

1103'de mû'mâ-ileyhin i'dâmı üzerine bir müddet Amasya'da ikâmet itdi. Amuca-zâdesi 'ulemâdan Zanalı es-Seyyid el-Hâcc Ahmed Efendi'ye dâmâd olub 1109'da Rumili harbine gitdi. Avdetde İstanbul'da kalub dârü's-sa'âde ağası Nezir Aga'ya intisâb itdi. Bu sâyede Foça voyvadası olub İzmir'e gitdi.

1116'da ma'zûlen İstanbu'la gelüb mîr-ahûr Antalyalı Osman Aga'ya intisâb iderek kethüdâsı oldu. 1123 zi-l-ka'desinde bu agası da i'dâm idildiğinden 1124'de İstanbul kâ'im-makâmı Amasyalı el-Hâcc Ahmed Paşa'nın himmetiyle sânîyen **/123/** Foça'nın voyvadası olub gitdi.

Orada beş yıl kadar kazâ kâ'im-makâmı oldıgı halde 1129 senesi evâhirinde vefât itdi. İbtidâki zevcesinden oğulları Mirza Ali Paşa ile Zülfikâr Ağa'dır. İkinci zevcesinden mahdûmu sadr-ı esbâk es-Seyyid el-Hâcc Ahmed Paşa ve dâmâdı da Telhisî-zâde Ahmed Ağa'dır.

Ca'fer Aga (Telhisî-zâde es-Seyyid el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Telhisî-i sedâret Amasyalı Mehmed Ağa'nın mahdûmudur. Vâlidesi tarafından Sâdât-ı Hüseyniyyeden olub kardaşı dergâh-ı âlî kapucı-başılarından el-Hâcc Mustafa Aga'dır. Birâderi Amasya mütesellimi oldukda nüfûz ü i'tibârı artub a'yân ve hâciyân meclislerine a'zâ oldu. 1141 sâlinden sonra vefât itdi. A'yân-ı sâdâtdan idi.

Ca'fer Aga (Mütevellî-zâde)

Amasyalı'dır. Pervane Beg vakfı mütevellîsi olub 1119'da vefât iden Mustafa Çelebi bin Ali Çelebi bin Ca'fer Çelebi mahdûmudur. Dergâh-ı âlî çavûşânından olub yıllarca hıdemât-ı mîrîyede istihdâm idilerek 1148'de **/124/** çavuşlar kethüdâsı görüldü. Ba'dehû vefât itdi. Mahdûmu dergâh-ı âlî çavûşânından Mustafa Ağa'dır.

Ca'fer Efendi (Mü'ezzin-zâde)

Amasya'da Sultân Bâyezid câmi'i mü'ezzinlerinden Ali Çelebi mahdûmudur. Fuzalâdan Amasya müftisi Mütevvelli-zâde el-Hâcc Ahmed Efendi'den ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm ve üstâdının binâ itdirdiği Müfti medresesi müderrisi oldu. Çeri-başı câmi'-i şerîfinde tedrîs-i 'ulûm iderek 1158 hudûdunda vefât itdi. 'Âlim, vâ'iz idi.

Ca'fer Efendi (Cebeci-zâde el-Hâcc)[13] /125/

Ca'fer Aga (Kalaycı-zâde el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Esbâk Bostancı-başı Amasyalı Kalaycı Halil Ağa-zâde el-Hâcc Ömer Ağa'nın oğludur. Pederinin vefâtında birâderi el-Hâcc Abdullah Efendi ile yetîm olub vasî-i muhtâr olan Amasya müftisi Kâşif el-Hâcc Mehmed Efendi'nin taht-ı vesâyetinde büyüdü.

1188'de vasî-i müşârün-ileyhin şehâdetinde enderûn-ı hümâyûna alındı. Orada tahsîl ve terbiye görüb silahdâr-ı şehriyârî Ladikli es-Seyyid Abdullah Ağa'nın himâyesiyle Dülbent ağalığına kadar terakkî itdi.

1210 senesi muharreminde es-Seyyid Abdullah Ağa'nın azlinde Bâyezid Paşa tevliyetiyle çırağ idilüb Amasya'ya gönderildi. 1218'de âzim-i Hicâz olub avdetde meclis-i a'yâna a'zâ olarak 1236 hudûdunda vefât itdi. Çeri-başı mahallesi eşrâfından /**126/** bir hânedân idi.

Celâleddin Mehmed Pervâne Beg

Amasyalı'dır. Şâmice mahallesinde kâ'in Halfet Gâzi medresesinin bânisi olan Emîr-i kebîr Mübarizeddin Halîfe Gâzi-zâde emîr-i kebîr Şücaeddin Tekür Sinan Beg'in mahdûmudur. Pederinin vefâtından sonra

[13] Cebeci-zâde el-Hâcc Ca'fer Efendi hakkında başkaca bilgi verilmemiştir.(Transkribe edenin notu)

ceddinin vakfına mütevellî olub Amasya beglerbegisi Seyfeddin Torumtay'ın zaman-ı vilâyetinde ümerâdan oldu.

Bu esnâda Amasya'da ikâmet iden Camudâr Noyin bin Yeşmût bin Hülagü Hân'a kendini sevdirmiş olduğundan anın Anadolu nâzırı olduğu hengâmelerde 691'de Amasya vâlisi olan İzzeddin Mehmed Beg tarafından vâli kâ'im-makâmı oldu.

693 senesi şevvâlinde Nâzır Cemudar Noyin'in inhâsıyla Amasya vâlisi olub nüfûz ve i'tibârı yükseldi. 695 recebinde Moğol hükümdârı Sultân Mahmud Gazan Hân'ın emriyle ma'zûl olub 696 senesi ramazânında Sultân Mes'ûd'un ikinci defa tahta cülûsunda nâ'ib-i saltanat ve 697'de pervâne-i sultânî oldu. **/127/**

698'de Sultân Gıyaseddin Mes'ûd, Türkmenlerin kıyâmından dolayı hâl' idilmiş olduğundan kıyâma sâ'ik olduğu bahânesiyle sâhib-i terceme de Harşene zindânında habs idildi. Ba'dehû Sultân müşârün-ileyh ile beraber Tebriz'e i'zâm idilerek yolda vefât itdi.

Nüfuz ve i'tibârı mükemmel, servet ü sâmânı vâfir, âkil, müdebbir, 'âlim bir zât idi. Mahdûmları Alaeddin Ali, İzzeddin Hasan Begler de ümerâdan idiler. Sülâlesi Ali Beg'den devam itdi. ***"Tekürlü"*** dimekle meşhûr idi.

Celâleddin Mehmed Çelebi (ibn Resûl)

Amasya fuzalâsından olub Mısır'a sefâretle gitdiğinden dolayı ***"Resûl"*** dimekle meşhûr olan Kemaleddin Ahmed bin Ya'kûb bin Mevdûd bin Ali bin Ahmed ez-Ziyârî mahdûmudur. Amasya'da ***"Ziyârelioğlu"*** dimekle meşhûr olduğu gibi 'ulemâ-yı Mısır arasında ***"İbn Resul"*** dinmişdi.

Amasya'da mukaddemât-ı 'ulûmu tahsîl itdikden sonra pederiyle beraber Mısır'a gidüb orada Kıvamüddin et-Takânî, Cemâleddin ibn Hişam, Kıvamüddin Mehmed Kâkî, Alaeddin Ali et-Türkmânî gibi **/128/** fuzalâdan ikmâl-i tahsîl iderek bir müddet Mısır'da bir müddet de Şam'da tedrîs-i 'ulûma himmet itdi.

Fezâ'il-i 'ilmiyye ve ahlâkiyesi aktâr-ı şâmîyede intişâr idüb kendisine hatmeşiye müderrisligi virildi. Bir müddet sonra muhtesib-i Dımaşk olub ahlâk-ı umûmîyeyi tanzîm ve tehzîb içün çalışdı. 771'de ba'zı şikâyetlerden dolayı azl idildi. Bir müddet sonra yine muhtesib oldu.

774'de hükûmet-i Mısrîye tarafından risâletle Amasya'ya gelüb Amasya hükümdârı Hâcı Şadgeldi Paşa nezdinde icrâ-yı risâlet itdi. Senesinde

avdet idüb üçüncü def'â Şam'a muhtesib ve müderris-i **Hatmeşiye** olduğu halde 780 senesi zi-l-kadesinde vefât itdi.

Fâzıl, muhakkık, 'ulûm-ı şer'iyyede mütebahhir, muhibb-i sünnet düşman-ı bid'at, akidesi pâk, zâhid, mübted'aya karşı şedîd idi. Bu yüzden birkaç def'â azl ü nasb idildi. Manzûme-i fıkhıyeyi dört cild üzre şerh idüb Menâr, Meşârık, Buhârî, Telhîs kitâblarını muhtasar ve müfîd bir sûretde şerh itdi. İmânın ziyâde ve noksanı hakkında bir risâle-i mühimmesi **/129/** vardır.

'Allâme Ahmed ibn Hacer **İnbâi'l-Gamr fî Ebnâi'l-Ömr** adlı eserinde fâzıl-ı müşârün-ileyhi ***"Mehmed bin Ahmed ibn Resûl bin el-Amasî muhtesib u Dımaşk ve li-hâ mirâren mâte fî-zi-l-kâdeti senete semânin ve seb'a mi'e"*** diye kayd idiyor. Diğerleri ***"Resûl-i Rûmî"*** diye yazıyor. Hem kendisi, hem de pederi Resûl, ya'ni sefîr olduğu münâsebetle her ikisi de doğrudur. Mahdûmu Şerefeddin Ya'kûb bin Resûl er-Rûmî de meşhûrdur.

Celâleddin Mehmed Çelebi, (Mevlânâ Müneccim Çelebi)

Amasya mevlevî-hânesi şeyhi kibâr-ı urefâ ve fuzalâdan Hüsâmeddin Hüseyin Dede'nin mahdûmudur. Pederinden tahsîl-i 'ulûm idüb 'ilm-i nücûma merâk eylediğinden anda kesb-i ihtisâs iderek ***"Müneccim Çelebi"*** dimekle meşhûr oldu.

Hâcı Şadgeldi Paşa devrinde pederinin irtihâline binâ'en hulefâsından Nusret-zâde Cemâleddin Habîb Çelebi mevlevî-hâne şeyhi olmuşdu. 783'de emîr müşârün-ileyhin vefâtında açılan mevlevî-hâne meşîhatine ta'yîn idilerek pederinin makâmını fazl ü irfâniyle tutdu. **/130/**

Hânkâh-ı mevlânâda bir tarafdan 'ulûm-ı şer'iyye ve edebiyye ve mesnevî tedrîsâtı ve diğer tarafdan zikr ü tevhîd-i ilâhî ve ibâdâtı ile orayı bir dâr-ı irfân şekline sokdu. Pek çok tâlibân-ı hakka füyûzât-ı 'ilmiyesiyle tarîk-i Reşâd'ı gösterdi.

Yirmi yıl kadar vezâ'ifi tedrîs ve ibâdetine muvâzabet iderek 803 senesi evâ'ilinde dâr-ı kudse irtihâl itdi. Fâzıl, zâhid, 'ulûm-ı akliyye ve nücûmda mâhir, müttakî, âbid bir zât idi. Hulefâsından eş-Şeyh Cemâleddin Mehmed Cû'î, Abdurrahman Erzincânî pek meşhûrdur.

Fâzıl-ı müşârün-ileyhin yazub mürîdânından Müstencid Dede'ye intikâl iden ve Fatih kütüb-hânesinin 2788 numarasında mukayyed ve Şems-i Tebrizî hazretlerine mensûb olan bir tasavvuf kitâbının sonunda Müstencid Dede diyor ki:

"İntikale ile'l-Abdî Müstencid bin Sati el-Mevlevi afa'llahu an-hü fi-şuhûri seneti tis'a ve semânin ve seb'a mi'e Amma tahrîr-i in kitâb-râ üstâd ve üstâd-zâde-i hakîki Mevlânâ Celâlü'd-dîn Muhammed Müneccim bin merhûm Sa'id Mevlânâ Hüsâmu'd-dîn Hüseyin el-Mevlevî ki ez-hulafa-i Sultân Veled kuddis sırruhu bi-kalemi dür-bâr-ı gevher-nisâr* /131/ *fermude endast". Mahdûmu İzzeddin Hasan Çelebi'dir.

Şeyh Cû'î silsile-nâme-i meşâyihinde sâhib-i terceme mezkûr olub Müstencid Dede bin Sati el-Mevlevî de 841'de Amasya mevlevî-hânesi şeyhi bulundugu Yörgüç Paşa'nın vakfiyesi zeylinde şâhid görüldü.

Celâleddin Mehmed Çelebi (Gümüşlü-zâde Hâce)

Amasyalı'dır. A'yân-ı hâcegândan Kıvamüddin Kâsım Çelebi bin Tâceddin Mahmud Beg'in mahdûmudur. 'Ulemâdan tahsîl-i 'ulûm itdikden sonra ticâretle iştigâl idüb hâce-i servet ü sâmân oldu.

Hâcı Şadgeldi Paşa devrinde umûr-ı mâlîyede istihdâm idilüb 783'de Ahî Hasan Bağdadî'nin inzivâsında Amasya hükûmeti defterdârı oldu. 788'de Yıldırım Sultân Bâyezid'in Amasya vâliliğinde azl idilüb 796 senesi evâ'ilinde sânîyen Amasya vilâyeti defterdârı oldu.

805 senesi vekâyi'inde Çelebi Sultân Mehmed tarafdârı olduğundan makâmını muhâfaza idüb müşârün-ileyhin umûr-ı mâlîyesini tanzîm ve ıslâh iderek muvaffakiyâtına çalışdı. 815 senesinde **/132/** dâr-ı bekâya rıhlet itdi. 'Âlim, kâtib, muktesid, gâyet muhâsib idi.

Gümüşlü-zâde evkâfına mütevellî olub Hazret-i Pir İlyâs Halveti'ye hayatında âlî bir zâviye ve yanında bir köşk ve vefâtında üzerine ahşâbdan bir türbe yapdırdı. Zâviye ve köşküne ***"Kasr-ı Ârifân"*** dindi.

Oğulları Hâce Kâsım, Habîb Çelebilerdir. Kerîmesi Selâmet Hâtûn'dur. Vefâtında yaşı yetmişi geçkin idi. Hâce Kâsım Çelebi-zâde Hâce Muhyiddin Mehmed Çelebi de ricâl-i ma'rûfedir. Diğer mahdûmu da İlyâs Çelebi'dir.

Celâleddin Abdurrahman Çelebi (Gümüşlü-zâde)

Amasyalı'dır. Hazret-i Pir İlyâs Halvetî'nin birâder-i âlîleri Mevlânâ Hüsâmeddin Hüseyin Çelebi bin Pir Alaeddin Ali Çelebi mahdûmudur. Amasya fuzalâsından Cemâleddin Mehmed Çelebi bin Aksarayî, Mevlânâ İzzeddin Mehmed Amasî, Mevlânâ Hüsâmeddin Hasan el-Hoyî ve amucası

Hazret-i Pir Şücaeddin İlyâs Halvetî'den iktisâb-ı fezâ'il iderek ders-i 'âmm ve amucasına dâmâd oldu.

Yıllarca tedrîsi-i 'ulûm idüb amcusından münhall olan **/133/** Hâcı Şadgeldi Paşa ***"Şâdiye"*** medresesi müderrisi olub Çelebi Sultân Mehmed Hân'ın büyük tevvecühâtını kazandı. 804'de Amasya müftisi ve şeyhü'l-İslâmı Hazreti Pir İlyâs Halvetî Şirvân'a i'zâm idildikde yerine Amasya müftisi ve Şeyhü'l-İslâmı oldu.

805'de Çelebi Sultân Mehmed'in Bolu'dan da'vetine karar viren hey'et-i 'ilmîyenin riyâsetinde bulunub müşarün-ileyhin vüsûlünde müşâvir-i saltanat olarak istiklâline kadar fedâkârâne çalışdı. Fazl ü takvâsından tedbîr ü fetvâsından dolayı kendisine ***"Şeyhü'l-İslâm"*** ve ***"Müfti es-Sakaleyn"*** ünvânları virildi.

814'de tanzîm idilen Ya'kûb Paşa'nın vakfiyesinde ta'dâd idilen evsâf-ı celîlesi meyânında bu lakablar da mevcûd olub tarîkat-ı Halvetîyeyi Hazreti Pir İlyâs'dan aldığı münâsebetle ma'ârif-i sûfîyeyi de elde iderek zü'l-cenâhîn oldu.

Kezâlik Hazret-i Pir İlyâs'ın hulefâsı ve kâ'im-makâmı olan Pir Şerefeddin Hamza-i Halvetî sohbet-i şerîfesinde tekemmül idüb 818'de Pir müşârün-ileyhin dâr-ı kûdse irtihâlinde Gümüşlü-zâde **/134/** zâviyesi şeyhi oldu. Tedrîs ve iftâyı terk idüb ibâdet ve irşâda hasr-ı evkât iderek 827 senesi ramazânında dâr-ı kûdse rıhlet eyledi.

Fâzıl, muhakkık, 'ulûm-ı şer'iyye ve aklîyede mütebahhir, gâyet kâmil bir mürşîd-i âgâh, ârif-billâh idi. Kayın pederi olan Hazreti Pir İlyâs Halvetî nezdinde medfûndur. Mahdûm-ı yegânesi Cemâleddin Mehmed Çelebi kibâr-ı 'ulemâdan bir zât idi.

Celâleddin Mehmed Çelebi

Merzifonlu'dur. İlyâs mahdûmu olub Amasya ve Bursa'da tahsîl-i 'ulûm iderek zümre-i 'ulemâya iltihâk idüb orada ders-i 'âmm ve Sultânîye-i Merzifon müderrisi oldu. Yıllarca tedrîs-i 'ulûm iderek iştihâr idüb Merzifon'a müfti, 834'de oraya kadı ve 847'de a'yân u 'ulemâ ve kuzâtdan görüldü. Ba'dehû vefât itdi. Meşâhir-i 'ulemâdan idi. ***"Celâleddin İlyâs el-Merzifonî"*** imzâsı görüldü.

Celâleddin Ahmed Çelebi (Hâce-zâde)

Amasyalı'dır. Meşâhir-i tüccârdan Hâce Alaeddin **/135/** Ali Çelebi-zâde İzzeddin Hasan Çelebi mahdûmudur. Amasya'nın güzîde hattâtı olan Sûfî Yahya Çelebi'den ba'dehû hattât-ı meşhûr Fettâhi Yahya en-Nisâbûrî'den huttût-ı mütenevvi'ayı ahz ü temmeşşük iderek Hayreddin el-Mar'aşî'ye şerîk oldu.

Bu esnâda meşâhir-i fuzalâdan Mevlânâ Tokadlıoğlu Cemâleddin Yusuf Çelebi'den 'ulûm-ı şer'iyye ve edebbîyeyi ahz ü tedrîs iderek 'ulemâdan oldu. Ekser himmeti ta'lîm-i hutûta ma'rûf olduğundan hattât-ı meşhûr olub Sultân Bâyezid-i sânîye Amasya vâliliğinde takarrüb itdi.

Sultân Bâyezid-i sânî, 886'da tahta cülûsunda kendisini İstanbul'a da'vet eylediğinden gidüb orada durmadı. Amasya'ya avdet idüb Amasya vâlisi şehzâde Sultân Ahmed'e hatt mu'allimi oldu. Ragıb Paşa kütüb-hânesinde (770) numarada mukayyet **risâle-i Üveysiyye** zahrında şu imzâsı görüldü:

"Kad taşarrafa bi-mütâla'âti hazihi'n-nushati'ş-şerîfeti fe-temellekehu er-râci mina'llahi'l-gufrân el-Abdü'l-ahkâr Celâlu'd-dîn bin Hasan bin Ali bi-vechi şer'î fi-gurreti şevvâl sene 891". 'Amm-zâdesi hattât-ı meşhûr Abdullah Efendi'nin kayd ü zabtı üzre 893 **/136/** senesi zi-l-hiccesinin dokuzuncu arefe günü vefât itdi.

'Âlim, 'âlî himmet, hutût-ı mütenevvi'ada mâhir, hattât-ı meşhûr idi. Mahdûmları Cemâleddin İbrahim, Muhyiddin Mehmed Efendiler de hattâtân-ı cihânın esâtizesinden idi. Bunlara ***"Celaloğalları"*** dinmişdir. 'Amm-zâdesi ve kayını Abdullah Efendi de meşâhir-i esâtizedendir.

Mustakim-zâde Süleyman Saadeddin Efendi **Tuhfetü'l-Hattâtin** adlı eser matbu'unda diyor ki: ***"Celâleddin-Amasîdir. Kadr-ı müşterek hattât olan Nefis-zâde ve nücebâ dahî yazmışdır. Oğulları Muhyiddin ve Mehmed Cemâleddin mezkûrlardır. Amasya sükenâsından bir ma'rûf-ı üstâd idi."***

Amasya'da yek-digerine mu'âsır iki â'ile-i hatt vardır. Bunlar iki şerîk hattâtdan türemişdi. Birinci kol, Hayreddin Mar'aşî'den çıkdı. Bu kolu türeden Şeyh-zâde Hamdullah Efendi'dir. İkinci kol da Hayreddin Efendi'nin şerîki olan Celâleddin Amasî'den çıkdı. Bütün Türkiye hattâtları bu iki koldan türedi. **/137/**

Şâyân-ı dikkatdir ki Hamdullah Efendi kolu İstanbul'da kalub bütün İstanbul hattâtları bu koldan çıkdı. Celâleddin Efendi kolu da Amasya'da

kalub bütün Amasya'dan çıkan hattâtlar da bu koldan türedi. Çünkü, bu kolu Amasya'da neşr iden Abdullah, Cemal, Muhyi Efendilerdir. Abdullah Efendi-zâde Ebu'l-fazl Efendi de bu kolu yaşatanlardandı.

Amasya'da bu koldan türeyen hattâtlar çokdur. Bunlardan Ramazân-zâde Hüseyin, Derviş Ali, Fazlullah, Hâfız Ahmed, Mehmed Emin Efendiler pek meşhûr idiler. Bu kol 1150 tarihine kadar Amasya'da yaşadı. Ba'dehû Hamdullah Efendi kolu galebe itdi. Şimdiki Hattât-ı yegâne-i asrımız olan Amasyalı Köse Mustafa Sabri Efendi her iki kolun mahsûlüdür.

Celâleddin Abdurrahman Efendi (Gümüşlü-zâde)

Amasyalı'dır. Meşâhir-i hulefâ-yı Halvetîyeden eş-Şeyh Hüsâmeddin Hüseyin Efendi bin Alaeddin Ali Çelebi bin Hazret-i Pir İlyâs Halvetî mahdûmudur. 'Amm-zâdesi eş-Şeyh Hayreddin /**138/** Hızır Çelebi sohbet-i şerîfesinde 'ulûm-ı şer'iyye ve ma'ârif-i sûfîyeyi ahz ü tahsîl iderek müşârün-ileyhin mürîd-i hâssı ve halîfe-i irşâdı oldu.

Amasya vâlisi şehzâde Sultân Ahmed, Gümüşlü-zâde tekyesine geldikçe buna büyük bir teveccüh ve muhabbet ibrâz iderek ihsânlar iderdi. 889'da Şeyhi Hazret-i Hayreddin Hızır Çelebi dâr-ı kûdse intikâl itdikde yerine Gümüşlü-zâde zâviyesi şeyhi oldu.

"Aşağı Pirler" dimekle meşhûr olan Pir Abdurrahman Çelebi Ya'kûb Paşa zâviyesinde şeyh olduğu esnâda iki kutb-ı halvetî olarak neşr-i fuyûzât itmekdeler iken 908'de dâr-ı kudse irtihâl itdi. 'Âlim, zâhid, âmil, âbid, kâmil bir mürşid-i halvetî idi. Mahdûmu asrının kutbu olan Muhyiddin Mehmed Çelebi'dir.

Celâleddin Mehmed Efendi (Kadı Çelebi)

Tosyalı'dır. Hasan mahdûmu olub Amasya'da Gökçe-zâde Muslihiddin Mustafa Efendi'den tahsîl-i 'ulûm ve Hamdullah Efendi'den hutût-ı mütenevvi'ayı ahz ü temeşük iderek /**139/** her iki tarafdan mücâz oldu.

Bir müddet Tosya'da müderris olub tedrîs-i 'ulûm iderek iştihâr itdi. Ba'dehû Tosya'da müfti ve kadı olub kuzât silkine girdi. Çorum kadılığından infisâl iderek tekâ'üd idülüb uzun müddet Amasya'da ikâmet itdi. 935'de Amasya'da vefât eyledi.

'Âlim, afîf, hattât idi. Amasya'da 934'de Aşağı Pirler'in Fatiha penceresi üzerindeki yazıları bu yazdı. Kenarına ***"Celâl bin Hasan"*** diye

imzâ koydu. Aşağı Pirler civârında medfûndur. Mahdûmları erkân-ı divândan nişâncı Mustafa Paşa ile mevâlîden Salih Efendi'dir. **Tuhfetü'l-Hattâtîn**'de yazıldığı üzre hurde ta'likde mâhir idi.

Celaledddin Abdurrahman Çelebi

Amasyalı'dır. **Mahzenü'l-Fıkıh** mü'ellifi ve Amasya müftisi Muslihiddin Musa Çelebi bin Musa Çelebi bin Bâyezid Çelebi bin eş-Şeyh İmadeddin Çelebi mahdûmudur. ***"Şeyh İmadoğlu"*** dimekle meşhûrdur. Pederinden tahsîl-i 'ulûm idüb Amasya'da ders-i 'âmm /**140/** ve ba'zı medârise müderris oldu.

Ba'dehû kazâya razı ve hayli kasâbât ü bilâda kadı olub 960'da ihtiyâr-ı tekâ'üd idüb Üçler mahallesinde mukîm olduğu halde 964 hudûdunda vefât itdi. Pederinin yanında medfûndur. Kibâr-ı 'ulemâ ve kuzâtdan idi. Birâderi Cemâleddin Mehmed Şâh Efendi'dir.

Celâleddin Mehmed Efendi (Büyük es-Seyyid eş-Şeyh)

Amasyalı'dır. Esbâk nakîbü'l-eşrâf kâ'im-makâmı Havzalı es-Seyyid Muhyiddin Mehmed Çelebi-zâde es-Seyyid Haydar Efendi'nin mahdûmudur. Amasya'da kibâr-ı meşâyîhden İcâdî-zâde eş-Şeyh Muhyiddin Mehmed Efendi'den tahsîl-i 'ulûm-ı şer'îye ve iktisâb-ı ma'ârif-i sûfîye idüb va'z ü tezkîr ile iştihâr itdi.

'Amm-zâdesi Şerif Mehmed Paşa'nın kendisine mu'âveneten gönderdiği mebâliğ-i kesîre ile Çukurbağçe'de yaptırdığı tekyesi şeyhi oldu. Hüseyin Ağa vakfının kâtibi, mükerreren nakîbü'l-eşrâf kâ'im-makâmı olub bunlardan bir kaç defa azl ü nasb idildi. 1036'de vefât eyledi. 'Âlim, vâ'iz, kânî', bir seyyid-i zî-şân-ı Hüseynî idi. /**141/**

Selağzında iki dükkânını, Ayvasıl bağlarında bir kebîr bağını bu tekyesine vakf itdi. Buna ***"Büyük Celâl Efendi"*** dinirdi. 'Amm-zâdesi es-Seyyid Şerif-Mehmed Paşa da tekyenin ta'âmiyesine hayli nukûd vâkf itmişdi. Mahdûmu es-Seyyid Yusuf Çelebi bu vakıflara mütevvellî ve tekyeye şeyh oldu.

Celâleddin Abdurrahman Çelebi (Şeyh-zâde)

Amasyalı'dır. Ya'kûb Paşa zâviyesi şeyhi ve vakfının mütevellîsi olan eş-Şeyh Hüsâmeddin Hüseyin Efendi bin eş-Şeyh Abdurrahman Efendi'nin

mahdûmudur. Ulemâ-yı asrından tahsîl-i 'ulûm ve hıfz-ı Kur'ân iderek 1034'de pederinin irtihâlinde yerine Ya'kûb Paşa mescidi imâmı ve imâreti şeyhi oldu.

Bir müddet ders okudub iştihâr itdi. Ba'dehû niyâbete sülûk iderek ba'zı kasâbâta nâ'ib ve ba'dehû kadı oldu. Sonra kazâ ve niyâbeti terk iderek imâmet ve meşîhat vazifelerini ifâya ve zikr ü ibâdete hasr-ı meşâğil idüb 1071'de vefât eyledi. ***"Hâfız Celâl Efendi"*** dimekle meşhûr 'âlim, şâ'ir, ta'lik-nüvis, müttakî, âbid bir zât idi. Mahdûmu Şeyhî Mehmed Efendi kibâr-ı ulemâdandır. **/142/**

Celâleddin Mehmed Çelebi (Nakîb-zâde es-Seyyid)

Amasyalı'dır. A'yân-ı sâdâtdan es-Seyyid Hüseyin Çelebi bin es-Seyyid Hızır Çelebi bin es-Seyyid Yusuf Çelebi bin es-Seyyid eş-Şeyh Celâleddin Mehmed Efendi'nin mahdûmudur. Buna ***"Küçük Celâl Çelebi"*** dinir.

Pederinin vefâtından sonra ceddi vakfına mütevellî olub sâdât arasında ta'ayyün itdi. 1099'da sâdât vak'asında ihtiyâr-ı uzlet ve ihtifâ iderek halkın kendisine muhabbetini kazandı. Ba'dehû meclis-i a'yân ve hâciyân a'zâsı olarak 1130 sâlinden sonra vefât itdi. Mahdûmu es-Seyyid Hamza Çelebi ve hafîdi es-Seyyid Salih Efendi'dir.

Celalî Mehmed Çelebi (Kethüdâ-zâde)

Amasyalı'dır. Yörgüç Paşa'nın emekdâr kethüdâlarından Hamza Ağa-zâde Ramazân Ağa'nın mahdûmudur. 'Ulemâ ve üdebâdan tahsîl-i 'ulûm ve ma'ârif iderek Şehzâde Sultân Ahmed'in ketebe-i divânı zümresine iltihâk itdi.

918'de Şehzâde-i müşârün-ileyhin kazâ'en vefâtında bir müddet menkûb olub sonra Şadî Paşa'ya intisâb iderek **/143/** anın kâtib-i divânı olub Sivas'a gitdi. Şâdi Paşa'nın vefâtından sonra Sivas beglerbegisi Lâlâ Sinan Paşa'nın kâtib-i divânı oldu.

931'de Sinan Paşa emîrü'l-hâcc olarak âzim-i Hicâz oldukda beraber gidüb surre-i hümâyûn kethüdâsı oldu. Paşa'nın orada vefâtıyla Amasya'ya geldi. 934'de Sultân Bâyezid evkâfı kâtibi olub 940 vak'asında vefât itdi. Erbâb-ı ma'ârifden şâ'ir, kâtib, hattı güzel idi.

Celâlî Mehmed Aga (Türidioğlu)

Amasyalı'dır. Tokadlı Türidioğlu Hüseyin Ağa bin Kâsım Ağa'nın oğludur. Pederinin hayatında sipâhi olub hayli teneffüz itdi. 1058'de pederinin maktûlen vefâtında bir müddet menkûb oldu. Sonra Abaza Hasan Ağa'nın vezeretinde dâ'iresine girüb ağalarından oldu.

Bu esnâda fevka'l-âde teneffüz iderek Köprülü Mehmed Paşa'nın sadâretine i'tirâz iden Abaza Hasan Paşa'ya uydu. Bundan dolayı 1069 senesi cümâd el-âhiresinde der-dest ve i'dâm idildi. Gâyet gürbüz, cesûr bir sipâhi ve saz **/144/** şâ'iri idi.

Sesi gür ve muharrik idi. Kad ü kâmedi, tenâsüb-i endâmı, güzel, şekl ü simâsı kadınları meftûn iderdi. Amasya'nın Meydan Köprü semtinde ***"Yüksek Kahve"*** dimekle meşhûr kahve-hânede a'lâ saz ve bağlama çalar, destânlar okur, şi'rler söyler, bütün halkı başına toplardı. Bununla beraber gâyet binici ve muhârib idi.

Celâlî Mehmed Çelebi (Celâl-zâde)

Sûfîler mahallesinden Hâcı Hüseyin Ağa bin Abdü'l-celâl Ağa'nın mahdûmudur. ***"Celâloğlu"*** dimekle meşhûr olub udebâdan tahsîl-i ma'ârif ve hattât-ı meşhûr Fazlullah Efendi'den hutût-ı mütenevvi'ayı ahz ü temeşşuk iderek beytü'l-mâl kâtibi oldu.

Ba'dehû Deli Emîr Mehmed Paşa'nın kâtib-i divânı olub anınla beraber devr-i bilâd ü eyâlât itdi. Müşârün-ileyhin vefatında avdet idüb hâslar kâtibi olduğu halde 1108 sâline doğru vefât itdi. Bu da erbâb-ı ma'ârifden şâ'ir, kâtib, hattât bir zât idi.

Celîlî Mehmed Çelebi (Pir Sun'ullah-zâde)/145/

Amasyalı'dır. Kuzâtdan Abdüsselâm Çelebi bin Abdulcelîl Çelebi bin Pir Sun'ullah Halvetî mahdûmudur. Amasya'da Mevlânâ Münirî Çelebi'den 'ulûm-ı edebîyye ve şer'îyeyi ahz idüb Şehzâde Sultân Ahmed devrinde müderris ve şu'arâsıyla musâhib oldu.

918'de Şehzâde-i müşârün-ileyhin gaybûbetinde bir müddet menkûb olub 920'de Sultân Selim Hânın Amasya'yı teşrifinde Atabeg Gâzi medresesiyle taltîf idildi. 926'da kadı olub devr-i bilâd iderek 943'de Amasya'da vefât itdi. Kibâr-ı kuzât ve şu'arâdan idi. Mahdûmları Abdüsselâm, Abdulcelîl, Abdulhalîm Efendiler meşâhir-i kuzâtdandırlar.

Dârâ Çelebi hakkında söyledigi gazeli şudur:
Çün cemâlin gördü mescidde imâm eydil-rübâ
Arkasın mihraba döndürdü yüzün senden yana

Çün teveccüh sanadır sensin dil ü can kıblesi
Kaşların takın koyup mihrâba secde sehv ola

Göricek kaddin kıyâmen secdeye vardım revân
Dilde tekrar eyledim sübhân-ı ribbî zü'l-alâ

Tâ'atim safn-ı hamişdir ta müselman gözlerin
Suretâ gerçi ki kıldım ehl-i safâ iktidâ

Sen dururken bir kuru dîvâra kim secde ider
Zâhir ü bâtın niyâzım sanadır bilür hudâ

Dilde pinhân güft ü gûyun zevkidir fikrim benim
Zâhiren hulkıyla gerçe eylerem zikr ü du'â

Sen Celilî âsitân-ı yâri ile secde-gâh
Hânkâh ü mescide varsun nola ehl-i riyâ [14]

Cemâleddin İsma'il Gâzi Beg

Amasyalı'dır. Amasya'da câmi'-i şerîfi olan Melik Seyfeddin İsma'il Gâzi Beg bin Melik Şemseddin Ahmed Dânîşmend Gâzi şehzâdesi Melik Nizameddin Yağıbasan Gâzi'nin mahdûmudur. ***"Cemâl Gâzi Beg"*** dimekle meşhûrdur.

583'de Sultân Mes'ûd Selçukî'nin Amasya'yı zabt ü istilâ **/146/** itmesi üzerine pederiyle beraber Niksar'a gitdi. Orada Sultân Mes'ûd'un irtihâline kadar kaldı. Sultân Mes'ûd'un vefâtında Amasya vâlisi şehzâde Sultân Şâhin Şâh, Ankara'yı taarruz-ı a'dâdan kurtarmak üzere gitdikde pederi Yağıbasan Gâzi Amasya'yı zabt idüb kendisini Amasya vâlisi nasb itdi.

---

[14] **Mecmu'ü'n-Nezâ'ir**

560'da pederinin irtihâli üzerine şehzâde Şâhin Şâh Amasya üzerine hareket eylediğinden şehzâdeye karşı koyacak bir kuvveti olmadığından 562'de şehzâde-i müşârün-ileyhe arz-ı inkıyâd idüb Amasya'da kaldı. 582 sâlinden sonra vefât itdi. Mahdûmu Emîr el-Hâcc Sinaeddin Yusuf Gâzi Beg dir.

Cemâleddin Yusuf Çelebi (Buğra Şeyh)

Amasya mevlevî-hânesi şeyhi Veliyüddin Ahmed Çelebi bin Yusuf el-Mevlevî mahdûmudur. Genç iken Hazret-i Mevlânâ'yı görüb halîfesi olan Hüsâmeddin Hasan Çelebi'den tahsîl-i ma'ârif ve tefeyyüz iderek Amasya'ya geldi. eş-Şeyh Sadreddin Mehmed Çelebi yerine Amasya mevlevî-hânesi şeyhi oldu.

Amasya'da yıllarca mesnevî-hân ve mürşîd-i halk olarak **/147/** edebiyat-ı 'Arabîye ve farisiyeyi neşre himmet ve ahlâk-ı ictimâ'iyeyi tehzîbe hıdmet itdi. Baba İlyâsoğlu Aşık Baba mu'âsırı olub 722'de dârü'n-na'ime irtihâl itdi. Fâzıl, edebiyatda mâhir, sâlih, müşekkil bir zât idi.

Cemâleddin İbrahim Aksarayî

Tarihen iki Cemâleddin Aksarayî vardır. Her ikisinin de Amasya'ya ve tarihine ta'alluk-ı tammı olduğundan tercemelerini ve sülâlelerini yazmak zarûreti hâsıl oldu. Birinci Cemâleddin İbrahim Aksarayî, Konya Aksarayı'ndan İlyâs bin Ali mahdûmudur.[15]

Arab müverrihlerinin yazdığı üzre ibtidâ Konya'da Şehabeddin Ahmed bin Mes'ûd el-Konevî'den tedrîs ve tahsîl-i 'ulûm itmekde iken 675'de üstâdıyla beraber Şam'a gitdi. Ba'dehû Mısır'a gidüb Ebu'l-Abbas Ahmed es-Sürucî'den ikmâl-i tahsîl idüb orada bir müddet ders okutdu.

Ba'dehû Anadolu'ya avdet idüb Amasya'da ikâmetle hayli zaman tedrîs-i 'ulûm iderek iştihâr itdi.[16] Bir müddet Hângah-ı Mes'ûdî şeyhi, ba'dehû Halfet Gâzi müderrisi **/148/** oldu. 712'de Amasya hükümdârı olan Sultân Tâceddîn Altûnbaş Selçûkî devrinde Amasya kâdi'l-kuzâtı nâ'ibi görüldü.

---

[15] **Ed-Dürerü'l-Kâmine'**de Allâme Ahmed ibn Hâcer, bu Cemâledin Aksarayî'nin ismiyle peder ve ceddinin isimlerini böyle yazıyor.

[16] 699'da Amasya'da tanzîm idilen Pervâne Beg vakfiyesi zeylinde bu zâtın imzâsı vardır.

715'de İşboğa Noyin'in mezâlim ve tâzyîkâtı yüzünden Amasya'yı terk idüb sânîyen Mısır'a gitdi. Orada Fiyum Hânkâhı şeyhi olarak bir müddet kaldı. Ba'dehû Malatya'ya gidüb Emîri Alaeddin Turali Beg'in binâ itdiği hânkâhı şeyhi oldu.

719'da Malatya'da esen bâd-ı sar-sar Malatya'yı tahrîb ve emîr mû'mâ-ileyhi ve evlâdını ve pek çok halkı ihlâl itdiğinden orayı da terk idüb sânîyen Amasya'ya geldi. İkinci defa Hânkâh-ı Mes'ûdî şeyhi olub tedrîs ve tezkîre mevâzebet itdi. Bir müddet de Larende kadısı oldu.

726'da Sivas emîri Çoban-zâde Emîr Timurtaş Beg'in da'veti üzerine Sivas'a gitdi. Orada bir müddet kalub 727'de vefât itdi. Sivas'da medfûndur. 'Âlim, fâzıl, usûl ü fürû'a vâkıf, müteşerri' bir zât idi.

Mahdûmları Fahreddin İlyâs, Şemseddin Ahmed Çelebilerdir. Bunların her ikisi de Amasya'da ikâmet itmişlerdir. **/149/** Fahreddin İlyâs Çelebi meşâhir-i fuzalâdan olub Amasya'da medfûndur. Mahdûmu Hâcı Mehmed Çelebidir. Bunun mahdûmu el-Hâcc, İbrahim Çelebi olub oğulları Mehmed, Mahmud Çelebiler'dir.

Mehmed Çelebi oğulları Muhyiddin Mehmed, Kıvamüddin Kâsım, Alaeddin Ali Çelebilerdir. Muhyiddin Mehmed Çelebi kibâr-ı kuzâtdandır. Kıvamüddin Kâsım Çelebi İstanbul kadısıdır. Alâeddin Ali Çelebi de ***"Şeyhü'l-İslâm Zenbilli Ali Efendi"*** dimekle meşhûrdur.

Mahmud Çelebi-zâde Cemâleddin Mehmed Çelebi Halvetiye meşâyih-i kirâmından olub ***"Çelebi Halîfe"*** dimekle meşhûrdur. Bunun yeğeni Muhyiddin Mehmed Efendi bin Kâsım Çelebi bin Mahmud Çelebi de kibâr-ı meşâyihdendir. Bunların evlâdı Amasya'da teselsül itmiştir.

Cemâleddin Aksarayînin diğer mahdûmu Şemseddin Ahmed Çelebi de 'ulemâdandır. Bunun mahdûmu Bursa kadısı Aksarayî-zâde Alaeddin Ali Çelebi olub bunun mahdûmu Bursa'da müderris ve müfti olan Şemseddin Ahmed Çelebi'dir. /**150**/

Cemâleddin Mehmed bin Aksarayî

Amasya'da ***"Mevlânâ Şemseddin Mehmed bin Mehmed Aksarayî"*** dimekle meşhûr bir zâtın mahdûmudur. Bunun içun te'lîfâtında ***"Mehmed bin Aksarayî"*** diye imzâ kordu. İcâzet-nâmesinde ve Ş**erh-i Mûciz** adlı eserinde görüldüğü üzere mukaddemât-ı 'ulûmu, 'ilm-i tıbbı pederinden tedrîs ve ahz itdi.

Ba'dehû Amasya fuzalâsından Mevlânâ Fahreddin İlyâs bin Aksarayî ve Mevlânâ Şerefeddin Mehmed bin ve Veciheddin el-Erzincanî ve Mevlânâ İmadeddin Ömer bin Halâtîden tahsîl-i 'ulûm iderek ders-i 'âmm oldu.

Tedris-i 'ulûm itdiği esnâda muvâ'aza ve hükm-i İslâmiyeden bâhis olan **Ravzatü'l-'Ulemâ**yı Türk diline terceme iderek **Teferrücü'l-ümerâ'** adıyla tevsîm ve Amasya hükümdârı Şadgeldi Paşa'ya takdîm iderek fazl ü irfânıyla kendisini tanıtdı. Nur-ı Osmaniye kütüb-hânesinde 2347 numarada mukayyed olan **Teferrücü'l-ümerâ'** adlı eserinin dibacesinde bu terceme ve takdîmi şöyle anlatıyor: **/151/**

"Andan sonra bu hûb-ı risâlenin sebebi oldur ki din direği ve çeri begi ve gâziler-başı ve kırklar-başı ve kâfir kırıcı ve müselmanlara yarayıcı ve kilisalar yıkıcı ve mescidler yapıcı ve Davud 'adllü ve Süleyman çerilü ve İskender azimetlü Cemşid kuvvetlü ve Muhammed Mustafa hulklu Hüdâvendigârum.

Ebubekir sıdduklu, Ömer heybetlu, Osman hayâlu, Ali sahâlu, dağ devletlü, deniz ni'metlü, hâtm mürüvvetlü Şâdgeldi Paşa çarh-ı felek hareket itdikçe ay ve gün devr itdikçe ömrü ve devleti dâ'im ve alemi âlem içinde kâ'im olsun. Dostları çok düşmenleri yok olsun ve devleti gününe zevâl irmesün.

Mübârek adı dünyayı güneş gibi tutdu ve bahar gibi adli cihânı bezedi ve lutf-ı İslâma şark garba irişdi değirmi yağmur gibi her millete degdi bu du'âcı Mehmed bin Aksarayî diler ki ol güneşden zerre ve denizden katreye degîn ol bağ-ı İremden gül-i yebgih ve ol uçmak havânından ni'met yiye.

Amasyasuz begler ve ulular katına varılmak olmaz. Yol /152/ istedim ki pâdişâhın mübârek yüzini görem çün işitdim ki Pâdişâh Hazreti 'âlimleri sever ol sebebden alimler, peygamberler mirâs-ı hûrisidir ve her kim bunları sever Hakk teâla anı sever ve her kim tengri sevdi anın yeri uçmakdır ve nasib-i didârdır.

Ol tarîk ilerü dönmüş ve bunların muhabbetün eylemiş ihtiyâr ve bu fânî makâmda ve bunların dostluguyla ol bâkî sarâyı imâret kalurmuş. Pes ol kitâb ki Ravzatü'l-ulemâ dirler. Ya'ni âlimlerin gülistânı, Paşa'nın kuvvetlü adına Türk dilince terceme eyledim.

Tâ bu kitâbı dünyada oldukça Paşa'nın mübârek adı iyülükle anıla ol 'âlimler ve ashâblar ve velîler bu kitâb içinde geliserü. Bunların himmeti

bile ola inşâllah u teala çün ol kitâbın adı Ravzatü'l-'ulemâyıdı amma bu kitâba Teferrücü'l-Ümerâ ad virdim. Amîz budur ki Paşanun devletlü gözüne hoş görüne. Ol ögütler ki bunda cem' olundu onunla dünyası ve âhireti bek imâret ola."

Ba'dehû Hâcı Şâdgeldi Paşaya şerh-i izahını takdîm **/153/** iderek Serrâc-hâne câmi'i kurbinde binâ eyledigi Dârü'l-ilm nâmıyla meşhûr medrese-i Şâdiye'ye ilk müderris oldu. Bundan sonra Şâdgeldi Paşa nâmına te'lîf eylediği **Mesâi'l-i Fıkhiye**'yi câmî eserini takdîm idüb kazasker oldu. Bu sebebden talebe-i 'ulûm dersine akın edüb Amasya bir Dârü'l-fünûn şekline girdi. Hükümdâr müşârün-ileyhin müşâvir-i hâssı olub merci'-i 'ulemâ ve ümerâ ve halk olarak kadr u i'tibârı yükseldi.

783 senesinde Şâdgeldi Paşa, Kadı Burhan ile yaptığı muhârebede esîr ve maktûl ve ba'zı erâcif-i işâ'asıyla ulemâ ve erkân-ı hükûmetden çokları Amasya'yı terke mecbûr oldukları esnâda Aksaray'a gidüb orada Zencirli medresesi müderrisi oldu.

Beş yıl kadar Aksaray'da tedrîs-i ulûm ve neşr-i fezâ'il iderek 788'de dârü'n-na'ime irtihâl itdi. Fâzıl, muhakkîk-i 'ulûm-ı akliyye ve nakliyyede mâhir, fenn-i tıbba vâkıf bir hekim-i zî-fünûn idi. Mahdûmları Bedreddin Mahmud, Ziyaeddin Yusuf Çelebilerdir. **/154/**

Mahmud Çelebinin oğulları Muhyiddin Mehmed, Şemseddin Ahmed Çelebilerdir. eş-Şeyh Muhyiddin Mehmed Çelebi 836'da Aksaray'da kâ'in emlâkını vakf itmişdir. Vakfiyesi vardır. Ahmed Çelebi-zâde Mevlânâ Muhyiddin Mehmed Çelebi de 871'de Amasya'ya hicret itdi.

Bunun mahdûmu sadr-ı esbâk Pîrî Mehmed Paşa'dır. Sadr-ı müşârün-ileyhin üç kıt'a vakfiyesinde âbâ ü ecdâdı bu sûretle tesbît idilmişdir. Binâ'en-aleyh Şeyhü'l-İslâm Cemâlî-zâde Zenbilli Ali Efendi'nin mensûb olduğu Cemâleddin Aksarayî de başkadır. Sadr-ı esbâk Pîrî Paşa'nın mensûb olduğu Cemâleddin Aksarayî başkadır.

Edirneli Mecdî Mehmed Efendi **Terceme-i Şekâyık**da fâzl-ı müşarün-ileyhin terceme-i hâli bâlâsında ünvânını şöyle beyân idiyor:

"Âlim-i âmil, fâzıl-ı kâmil, Şeyh Cemâleddin Mehmed bin Mehmed bin Mehmed bin İmâm Fahreddin-i Râzî Rahimullah-i Teala mû'mâ-ileyh fâzıl ü kâmil, mütevverri'-i müteberri', muhakkık-i rabbânî, müdekkık-ı hamdânî, ârif-i 'ulûm-ı Arabiyye ve vâkıf-ı fünûn-ı akliyye ve nakliyye idi." **/155/** didikden sonra nesebi hakkında diyor ki: ***"ol hibr-i fâhir haseb-i***

tâhir ve neseb-i mâhir sâhibi olub sultanü'l-muhakkıkîn ve burhanü'l-müdekkıkîn imâm-ı fahr-i Râzi rahimehullah hazretlerinin nesl-i pâkındandır. Silsile-i neseb-i şerîfi dördüncü mertebede ol imâm-ı hümâma vâsıl oldıgı mu'ayyendir"

Şakâyık mü'ellifi Taşköprülü-zâde İsameddin Ahmed Efendi bu husûsu ***"Ruviye enne'l-mevlâ'l-mezkûr min-nesli'l-imân Fahru'd-dîn er-Razî ve hüve râbi'un mertebeten minhum."*** diye rivâyet tarîkiyle yazıyor. Kendisince bunun muhakkak ve mu'ayyen olmadığını anlatıyor.

Çünkü Ahmed ibn Hulkân'ın **Vefeyâtü'l-A'yân**da zabtı üzre İmâm Fahreddin Mehmed bin Ömer er-Râzî 606 senesi şevvâlinin birinci bayram günü Herat'da vefât itdi. Cemâleddin Mehmed Aksarayî de 788'de vefât eyledi. Her ikisinin vefâtı arasında tam 182 yıl vardır.

Nessâbîn ile erbâb-ı târih dirler ki, her bir asr içinde a'zamî beş, asgarî üç batn tebeddül ider. İki **/156/** batnın tebeddülü ender olur. Bu kâ'ide-i neseb üzerine İmâm Fahr-i Râzî ile Cemâl Aksarayî arasında en az beş altı batn olması lazım gelirken ancak iki batn bulunuyor.

Bundan dolayı 788'de vefât iden Cemâleddin Mehmed Aksarayî vefât iden İmâm Fahreddin Mehmed Râzî'nin hafîdi olamaz. Bu rivâyet neseben ve târihen her halde kabûle şâyân değildir.

Bununla beraber fâzıl-ı müşârün-ileyhin pederi 'ulemâ ve etibbâdan[17] olan Mevlânâ Şemseddin Mehmed Çelebi 753'de ve bunun pederi meşâyih-i mevleviyyeden eş-Şeyh Mehmed Aksarayî de 721'de vefât itmişlerdir.

Bu Mehmed Aksarayî **ed-Dürerü'l-Kâmine**'de Allâme Ahmed bin Hacer'in, Bahaeddin Ahmed Sultân Veled bin Mevlânâ Celâleddin Mehmed Rûmî tercemesinde yazdığı üzre 712'de Sultân Veled Hazretlerinin cenâze nâmazını kıldırmışdı. Şimdi 721'de vefât iden eş-Şeyh Mehmed Aksarayî 606'da vefât iden imâm Fahreddin Mehmed Râzî'nin oğlu olamaz.

Bunu nazar-ı dikkate alan ba'zı erbâb-ı terâcim bu Mehmed Aksarayî ile İmâm Fahr-ı Râzî arasında Mes'ûd isminde bir batn daha olduğunu

---

[17] Sâhib-i terceme **Şerh-i Mûciz** adlı eserinde bunu şöyle anlatıyor: ***"ve ba'de fân et-tıb ilm-i şerîf-i eşref mevzu'a ve vesâkate delâ'ile ve şiddetü'l-hâceti ileyhi"*** didikden sonra ***"Felezalik hırfetün ba'zı zemenin tahmîl ileyhi ve kırâ'etü'l-muhtasaratü'l-meşhûretün fihi alâ-vâlidi."*** diyor. Sonra ***"ve kâne min cümletin mâ kırâ'etühü mûcize'l-Kânun li'l-hakimi Ebi'l-Hasâni'l-Karşi'l-ma'rûf ibnü'n-Nefis Fâerettü en eşrehahu Li mafihi minel müşkilât ifâdeten li'l-tâllab ve taleben li's-Sevâbi"*** diye şerhinin esbâbını beyân idiyor.

yazmışlar. Cemâleddin Mehmed bin Mehmed bin Mehmed bin Mes'ûd bin İmâm Fahreddin Mehmed Râzî dimişlerdir.

Hâlbûki imâm müşârün-ileyhin fi'l-hakika Mehmed adlı bir mahdûmu olub bunun da genç yaşında bilâ-veled vefât itdiğini erbâb-ı tarih tesbit itmişlerdir.[18] Bu iddi'ânın doğruluğu Mes'ûd bin İmâm Fahr-ı Râzî'nin evlâdı olduğu kabûl idilse bile yine matlûb hâsıl olmaz.

Benim tetebbu'âtıma göre eş-Şeyh Mehmed Aksarayî 678'de vezir ve sâhib-i a'zam-ı Selçukî Fahreddin Ali bin Hüseyin bin Ebi Bekir el-Konevînin vakfiyesi zeylinde şâhid olarak imzâsı görülen Müderris Aksarayî Mes'ûd bin Mehmed bin Mahmud'un mahdûmudur.[19]

Müderris-i Aksarayî olan Mevlânâ Sa'adeddin Mes'ûd'un pederi Amasya kadısı iken 641'de Moğol kumândânı Baycu Noyin ile Sultân Gıyaseddin Keyhüsrev Selçukî arasında Mugan'a gidüb[20] akd-ı sulhe muvaffak olduğundan dolayı vezir ve sâhib-i a'zâm olan Fahreddin Mehmed bin Mahmud bin **/158/** Ali er-Râzî'dir.[21]

Şu halde Cemâleddin Mehmed Aksarayî Konya'da sâhib-i a'zâm olub 654'de vefât iden esbâk Amasya kadısı Fahreddin Mehmed bin Mehmed er-Râzî'nin ahfâdından olur. 606'da irtihâl iden sâhib-i tefsîr İmâm Fahreddin Mehmed bin Ömer er-Râzî'nin ahfâdından olamaz. Binâ'en-aleyh: rivâyet yalan değil, yanlışdır. Bu rivâyet Cemâleddin İbrahim Aksarayî tercemesinde yokdur.

Erbâb-ı terâcimin tesbit eylediği şu iki terceme ve neseb sûret-i kat'iyyede gösteriyorki ikinci Cemâleddin Mehmed Aksarayî birinci Cemâleddin İbrahim Aksarayînin hafîdi degildir ve tarihen olamaz.[22]

---

[18]**Terceme-i Şakâyıkda** Mevlânâ-i musannifin tercemesine mürâca'at idilirse bu hakikat tamamıyla anlaşılır. İmâm Fahr-ı Râzî evlâdından olduğunu iddi'â iden Mevlânâ-i musannifin Alaeddin Ali Çelebi'ye bile i'tirâz idenler vardır.

[19] Sâhib-i müşârün ileyhin vakfiye-i mezkûresi zeylinde bu Mes'ûdun imzâsı şöyledir: ***"eşhedeni el-mevlâ es-Sultânü'l-a'zam maliki rikâbi'l-ümem, Sultanü's-selâtîn halleda'llahu Sultanehu e'azze a'vanehu ala-ikrârihi bi'l-vakfiyeti'l-mezkûre fi-nazari haze'l-kitab fe-şehidtu ve ene'l-fâkîrü'l-abdü'z-za'îf er-râcî rahmete Rabbihi'l-Latîf Mes'ud bin Mehmed bin Mahmud er-râzî el-asl fi târihihi"***

[20] **Câmiü'd-Düvel** târihinde bu husûs aynen mezkûrdur. Yalnız Fahreddin lakabı vezâretinde ***"İzzeddin"*** olmuşdur.

[21] **İbn Bibi Târihi**nde ve **Tezkire-i Mahmud Aksarayî'**de buna dâ'ir tafsilât-ı matlûbe vardır.

[22] Çünkü, 788'de vefat iden Cemaleddin Mehmed bin Mehmed bin Mehmed Aksarayî, 728'de vefat iden Cemaleddin İbrahim Aksarayî'nin hafîdi olmasına imkân-ı tarihî yokdur.

Aralarında neseben karabet, ikinci Cemâleddin Aksarayî'nin birinci Cemâleddin Aksarayî-zâde Fahreddin İlyâs'ın dâmâdı olmasından ibâretdir.

Cemâleddin Ahmed Çelebi (Şerefoğlu)

Amasyalı'dır. 'Ulemâdan Mevlânâ Şerefeddin Hamza Çelebi mahdûmudur. 'Ulemâ-yı asrından tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm oldu. 827'de kibâr-ı 'ulemâdan görülüb 836 sâlinden sonra vefât itdi. Şemseddin Ahmed Pervânî vakfiyesi şuhûdundan idi.**/159/**

Cemâleddin Firuz Beg (Yazârî)

Amasyalı'dır. Yazarlı Tengrivirmiş Beg'in evlâdından Hamza Beg bin Durmuş Beg bin Kerimüddin Virmiş Beg'in mahdûmudur. Pederinin vefâtında ze'âmetine ve karye-i Virmiş mâlikânesine mutasarrıf olub Rumili muhârebâtında fevka'l-âde yararlığı görüldüğünden ümerâdan oldu.

845'de Virmiş köyünde binâ itdirdigi câmi'-i şerîf mesâlihine Amasya'da Virmiş, Niksar kazâsında Dünkese ve Dânîşmendli karyelerini vakf idüb Rumili'ne gitdi. Ba'dehû Silistre begi olduğu halde Varna muhârebesine iştirâk idüb 847'de şehîden vefât itdi.

Şecî', sâdık bir emîr-i meşhûr idi. Mahdûmları Mehmed, Ebubekir, Durak Beglerdir. Evlâdından Durak Beg bin Veli bin Yazarlı Beg bin Durak Beg bin Cemâleddin Beg Yazârî 980 ricâlinden olub vakfına mütevellî idi.

Cemâleddin Yusuf Çelebi (Tokadî-zâde)

Amasya 'ulemâsından olub yukarıda tercemesi yazılan **/160/** Mevlânâ Tâceddin Ebu'l-Mekârim İbrahim bin eş-Şeyh Mehmed et-Tokadî mahdûmudur. **Zav'-i Lâmi'** ve **Tabakât-ı Hânefiyye**'de yazıldığı üzre mukaddemât-ı 'ulûmu pederinden ahz ü tedrîs idüb sonra Şam'a ve Mısır'a gitdi.

Oralarda meşâhir-i fuzalâdan ve hâssaten Şehabeddin Ahmed bin Hacerü'l-Kastalanî, Bedreddin Mahmud İbnü'l-Aynî gibi fuhûl-i 'ulemâdan ikmâl-i tahsîl iderek avdet ve Amasya'da neşr-i 'ulûma himmet itdi. Hayli zaman Atabeg Gâzi müderrisi oldu.

Fezâ'il-i 'ilmîyesi mâlûm-ı enâm olub Amasya kâdi'l-kuzâtı Mevlânâ Nizameddin Abdurrahman el-Muslihî'nin hastalığı esnâsında Amasya nâ'ibi,

ba'dehû Amasya kadısı olduğu halde 866'da vefât itdi. Meşâhir-i fuzalâdan bir zât idi.

Mahdûmları Mehmed, Abdurrahman Çelebilerdir. Mevlânâ Abdurrahman Çelebi, Amasya kâdi'l-kuzâtı olub bunun mahdûmu Mevlânâ Hüsâmeddin Hüseyin Efendi de kibâr-ı mevâlîden olmuşdu. Bunlara ***"Tokadlıoğulları"*** dindi./**161/**

Cemâleddin Mehmed Çelebi (Çelebi Halîfe)

Amasyalı'dır. Cemalî-zâde Mahmud Çelebi bin İbrahim Çelebi ibn el-Hâcc Mehmed Çelebi bin Mevlânâ Fahreddin İlyâs bin Mevlânâ Cemâleddin İbrahim el-Aksarayî mahdûmu ve Şeyhü'l-İslâm Zenbilî Ali Efendi'nin amuca-zâdesidir.

Amasya'da fuzalâdan Ibrî-zâde Muhyiddin Mehmed Cündî-zâde Rükneddin Ahmed Çelebilerden tahsîl-i 'ulûm idüb tab'-ı meşrebinde tasavvufa meyl-i azîm olduğundan hulefâ-yı halvetîyeden Pîr Abdullah Çelebi sohbetine can atdı.

Ba'dehû Pir-i müşârün-ileyhin işâretiyle Tokad'a gidüb Pîr Mehmed bin Tâhir el-Halvetî sohbetine koşdu. Orada bir kaç yıl riyâzât-ı şakka içinde tefeyyüz itdi. Tâhir-zâdenin 867 senesi zi-l-hiccesinde vefâtı üzerine Seyyid Yahya eş-Şirvânî nezdine gitmek üzere Erzincan'a gitdi.

Erzincan'dan kalkub iki konak gitdiği halde Seyyid Yahya eş-Şirvânî Hazretlerinin irtihâlini haber aldığından dönüb Erzincan'da müşârün-ileyhin hulefâsından Pîrî Halîfe'nin hıdmetini ihtiyâr iderek orada kaldı. Andan tekmîl-i tarîk **/162/** idüb Amasya'ya geldi.

"Hâce Sultân" dimekle meşhûr Hâce Şemseddin Ahmed Çelebi kendisine pek ziyâde meclûb olduğundan Dârü'l-İslâm mahallesi üstünde âlî bir zâviye binâ idüb meşîhatını buna virdi. Bütün emlâkını bu zâviyenin mesâlihine vakf idüb fukarâsını iskân ve it'âm itdi.

Zühd ü takvâsıyla, ilm-i kemâliyle kendisini 'ulemâya ve halka sevdirdi. Amasya vâlisi iken Sultân Bâyezid aralık aralık tekyesini teşrîf iderek ihsânlar iderdi. Sultân müşârün-ileyhin cülûsunda mu'âvenet-i ma'nevîyesi sebk eylediğinden 887'de kırk mürîdânıyla beraber bütün mesârif-i seferiyesini tesviye iderek Hicâz'a gönderdi.

Avdetinde yine vazife-i irşâd ve tezkîrine devam idüb 902'de Gümüşlü-zâde Pir Abdurrahman Çelebi'nin irtihâli üzerine Şehzâde Sultân Ahmed'in

şeyhi olduğu halde 908 senesi evâ'il-i muharreminde dâr-ı kudse irtihâl itdi. Tarîk-i Hâc'da irtihâli de mervîdir.

Gayet âbid, zâhid, müteşerrî', müttakî, 'âlim, sahî **/163/** vâ'iz, nefesi mü'essir, mazanne-i kerâmet bir şeyh-i âlî-himmet idi. Edebiyât-ı Arabîye ve Farisîyeye vâkıf olub Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin Mesnevîsinden iki beyt-i meşhûru şerh idüb **Şerh-i dü beyt-i Celâlî** yi tesmiye itdi.

Bu risâleyi Arabça yazub dibâcesinde sebeb-i şerhini şöyle anlatıyor: ***"Ve-lakina'llahe elkâ fi-kalbi haza'l-fakîr bi-sebebi Tezkîreti Mevlânâ-yı a'zam ve ekrem a'nî el-kasım el-müderris fi-medresetin mine'l-medârisi'l-Amasiyyeti en-eşraha şerhan ilh."*** Bu risâleyi 888'de yazdı.

Mahdûmları Bedreddin Mahmud, Şemseddin Ahmed Efendiler de meşâhir-i 'ulemâ ve meşâyihdendir. Bunlara ve evlâdına ***"Çelebi-zâdeler"*** dinir. Mahmud Efendi-zâde eş-Şeyh Hayreddin Hızır Efendi de ma'rûfdur. Bunun oğulları Mehmed, Alaeddin Ali Efendilerdir.

Mehmed Çelebi ahfâdından el-Hâcc Ömer Efendi bin Sun'ullah bin Ahmed bin Mehmed Çelebi kibâr-ı fuzalâdan olub 1095'de ve mahdûmu kibâr-ı kuzâtdan Abdülhalîm Efendi 1127'de vefât itdi. eş- Şeyh Alaeddin Efendi-zâde Şemseddin Ahmed Efendi **/164/** ve bunun mahdûmu Mustafa Efendi de 'ulemâdandır. Bunun evlâdından Amasya müftisi Çelebi-zâde el-Hâcc Hüseyin Efendi 1192'de vefât itdi. Bunun mahdûmu es-Seyyid Abdullah Efendi'dir.

Çelebi Halîfe hazretlerinin hulefâsı pek çokdur. Meşhûr olanlar şunlardır: Birâder-zâdesi eş-Şeyh Muhyiddin Mehmed Efendi bin Kâsım Çelebi kendi yerine kâ'im olub Hace Sultân tekyesi şeyhi oldu. 915'de vefât itdi.

eş-Şeyh Üveys el-Halvetî, eş-Şeyh Hayreddin Hızır el-Amasî, eş-Şeyh Kâsım el-Halvetî, eş-Şeyh Alaeddin Ali el-Uşşakî, eş-Şeyh Hayreddin Hızır et-Tokâdî, eş-Şeyh Sünbül Sinaneddin el-Merzifonî, eş-Şeyh Sinaneddin el-Erdebilî. **(Kaddesallahü esrârehüm)**

Cemâleddin İbrahim Çelebi (Celâloğlu)

Amasyalı'dır. Yukarıda tercemesi yazılan hattât-ı meşhûr Celâleddin Ahmed Çelebi bin Hâce İzzeddin Hasan Çelebi bin Hâce Alaeddin Ali Çelebi mahdûmu ve kıbletü'l-hattâtîn eş-Şeyh Hamdullah Amâsî'nin dayı-zâdesidir. **/165/**

Pederinden ve amucası hattât-ı meşhûr Abdullah Efendi'den hutût-ı mütenevvi'ayı ahz u temeşşuk iderek esâtize-i Rûmdan oldu. Amasya'da yıllarca tâ'lim-i hatt iderek üstâz-ı be-nâm olub Şehzâde Sultân Ahmed devrinde merci'-i hâss ü âm olarak iştihâr itdi.

Sultân Selim Hân-ı evvel tahta cülûs itdikde kendisini İstanbul'a da'vet idüb yazdığı bir mushaf-ı şerîfi İstanbul'a vüsûlünde sultân müşârün-ileyhe ihdâ itdi. Pâdişâh müşârün-ileyhe fevka'l-âde istihsân idüb bin filori ihsân eyledi. Yevmî bir filori vazife ile İstanbul'da kalmasını istedi.

Sâhib-i terceme ***"Para içün vatanımı terk idemem"*** diye cevab virüb avdetine müsâ'ade-i ricâ eylediğinden yevmî elli akçe vazife-i tekâ'üdle vatanına geldi. Ta'lîm-i hatta mülâzemet iderek yaşı sekseni mütecâviz olduğu halde 931'de dâr-ı bekâya rıhlet itdi.

Hutût-ı mütenevi'anın 'umûmunda mâhir, üstâz-ı bedi'ü'l-üslûb, bir hattât-ı cihân olub esâtize-i cihân içinde **/166/** dördüncü sayılırdı. Mahdûmu Abdullah Efendi ve birâderi ***"Köse Hattât"*** dimekle meşhûr Muhyiddin Mehmed Efendi de meşâhir-i hattâtîndendir.

Cemâleddin Mehmed Efendi (Şeyh-zâde)

Merzifonlu'dur. Hulefâ-yı Zeynîyeden eş-Şeyh Nizameddin Abdurrahim Merzifonî-zâde eş-Şeyh Lutfullah Efendi'nin mahdûmudur. Amasya'da fuzalâdan Hatib Kâsım Efendi'nin ve Şeyhî-zâde Fâzıl Abdî Efendi'den tahsîl-i 'ulûm idüb vatanında ders-i 'âmm oldu.

Orada yıllarca tedrîs-i 'ulûm iderek be-nâm olub Sultânîye-i Merzifon müderrisi ve müfti oldu. Ba'dehû tasavvufa meyl idüb Cemalî-zâde eş-Şeyh Muhyiddin Mehmed Çelebi sohbetinden istifâza iderek ceddi zâviyesi şeyhi, câmi'-i kebîr vâ'izi olduğu halde 937'de dâr-ı bekâya rıhlet itdi. Meşâhir-i 'ulemâ ve sulehâdan idi. Mahdûmu Abdurrahman Efendi kibâr-ı fuzalâdandır.

Cemâleddin İshâk Efendi (Karamanî-zâde)

Amasyalı'dır. Karaman ilinden Amasya'ya hicret iden **/167/** Mehmed Çelebi mahdûmudur. Amasya'nın Temennâ mahallesinde doğdu. Sadr-ı esbâk Cemâl Aksarayî-zâde Pirî Mehmed Paşa ile beraber büyüdü. Hattât-ı meşhûr Amasyalı Abdullah Efendi'den hutût-ı mütenevvi'ayı ahz ü temeşşuk itdi.

Bu esnâda mukaddemât-ı 'ulûmu Amasyalı Şeyhî-zâde Abdî Efendi'den görüb İstanbul'a gitdi. Kadı-zâde Kâsım ve ***"Molla Kestelli"***

dimekle meşhûr Muslihiddin Mustafa Efendilerin halka-i füyûzâtında iktisâb-ı fezâ'il itdi.

Yazısı pek güzel oldığundan Sultân Bâyezid Hân-ı sânî kendisine bir kâfiye metni yazdırub umduğundan ziyâde ihsân virdi. Bu mebâliğ sâyesinde Hicâz'a gidüb orada hattât-ı meşhûr Argûn-ı Kâmil neslinden ve Amasyalı Hamdullah Efendi'nin şerîki hattât-ı meşhûr Amasyalı Bağdâdî-zâde Muhyiddin Mehmed Çelebi ile görüşdü.

Bağdadî-zâdenin elinde ceddi Argûn-ı Kâmil hattıyla muharrer nâdide bir mushaf-ı şerîf görüb İstanbul'da satmak üzere beraber geldi. Üstâdı Kazasker Molla Kestelliye mushaf-ı şerifi gösterdi. Sâhibi altı bin **/168/** akçe istedi. Molla bu parayı çoksunduğu halde o esnâda on bin akçeye bir Karaman atı aldı.

Sâhib-i terceme Molla'nın bu hâlini begenmedi. ***"Âlim olub da böyle olmayayım"*** diyerek tarîk-i tedrîsi terk idüb Amasya'ya geldi. Habîb Karâmanî Hazretlerinin sohbet-i şerîfesine cân atdı. Pîr müşârün-ileyhin riyâzât-hânesinde mücâhedât-ı şakkaya tahammül iderek füyûzât-ı halvetîyeden mütefeyyiz olub hilâfet aldı. ***"Cemâl Halîfe"*** dimekle iştihâr itdi.

902'de Hazret-i Habîb Karamanî dâr-ı kudse irtihâlinde Selâmet Hâtûn tekyesi şeyhi olub yirmi iki yıl kadar icrâ-yı meşîhat ve halka va'z ü nasihat idüb tefsîr ve hadîs okutdurdu. Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Ahmed ahyânen meclis-i va'z ü tedrîsinde hazır bulunurdu.

918'de Sultân Selim Hân'ın cülûsunda Şehzâde Sultân Ahmed tarafdârı olan bir çok 'ulemâ ve erkân-ı memleket Amasya'dan kaldırıldığı halde buna dokunulmadı. Ancak Gümüşlü-zâde Pir Muhyiddin Mehmed Efendi'nin Amasya'dan kaldırıldığı esnâda vâli Şâdi Paşa tarafından ba'zı harekât-ı muhakkirâne **/169/** vukû'undan müte'essîr olub Amasya'yı terk iderek İstanbul'a gitdi.

Bu esnâda sadr-ı a'zam olan Pirî Mehmed Paşa kendisine fevka'l-âde hürmet ve ihsânlar iderek Molla Gürânî semtinde bir zâviye yaptırub oranın meşîhatını virdi. Ömrünün hitâmına kadar burada meşîhat, halka va'z ü nasihat, erbâb-ı 'ulemâya nakl-ı tefsîr ve hadîs iderek dem-güzâr oldu.

Ancak Ebu Eyyûb Ensârî kasabasının karşısında vakî Sütlüce'de bir sayfiye yabtırub yaz günlerini orada imrâr eylediği esnâda 940'de dâr-ı kudse

irtihâl idüb zâviyesinin bir hücresinde defn idildi. **Şakâyık**da 933'de vefât itdiği mazbûtdur.

Gâyet fâzıl, muhakkîk, müfessîr, muhaddîs, edîb, kâmil, zâhid mazanne-i kerâmet, bir mürşîd-i hakîkat idi. **Tefsir-i Beyzâvî**ye bir hâşiye, **Sûre-i Mücâdele**'den aşağısına bir tefsîr, hadîs-i erbâ'in-i nebevîye bir şerh ve fenn-i sarfdan **Nevâbi'-i Sarf** bir metn-i metîn yazdı.

Amasya'da halîfesi vardır. Bunlardan biri Amasya meşâyih-i kirâmından İmâm-zâde eş-Şeyh Hayreddin Hızır İcâdî Efendi'dir. **/170/** Mahdûmu Şemseddin Mehmed Efendi de fuzalâdan olub 993'de vefât itdi. Molla Arab, esnâ-yı Zikru'llahda raks ve deverânın harâm olduğuna dâ'ir yazdığı mektuba fâzılâne ve müskitâne cevâb virdi.

Cemâleddin Mehmed Çelebi (Molla Çelebi)

Amasyalı'dır. Şeyhü'l-İslâm Amasyalı Zenbilli Alaeddin Ali Efendi bin Kemaleddin Ahmed Çelebi bin Mehmed Çelebi bin İbrahim Çelebi bin Mehmed Çelebi bin Mevlânâ Fahreddin İlyâs Çelebi bin Cemâleddin İbrahim Aksarayî mahdûmu ve amuca-zâdesi eş-Şeyh Cemâleddin Çelebi halîfesinin kerîme-zâdesidir.

894'de Amasya'da doğdu. Mukaddemât-ı 'ulûmu pederinden gördü. Bâ'dehû Tâcî-zâde Sa'di Çelebi'den ve pederinin tilmîz-i-hâssı Amasyalı Kara Salih Efendi'den ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm oldu.

Esnâ-yı tedrîsinde devr-i medâris-i mu'tâde iderek Sahn müderrisi oldu. 944 senesi şevvâlinde Amasya kadısı olub vatanına geldi. Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Mustafa'nın mu'allimi Kal'acıklı Seyrek Muhyiddin Mehmed **/171/** Efendi'nin 947'de vefâtı üzerine mu'allim olacağını umardı.

Sultânîye-i Merzifon müderrisi Hayreddin Hâfız Efendi'nin Şehzâde mu'allimi olarak Amasya'ya gelmesinden pek ziyâde müte'essir oldu. Şehzâdenin arzusu hilâfında olarak Amasya kadılığından istifâ idüb Mısır'a gitdi.

Orada bir müddet Arab usûlü üzre tedrîs-i 'ulûm idüb sonra Mansure ba'dehû Reşid kadısı oldu. Buradan da isti'fâ idüb altmış akçe ile ihtiyâr-ı tekâ'üd iderek 968'de vefât itdi. Mısır'da medfûndur.

Fâzıl, usûlî, edîb, gâyet sâlih, afîf idi. Sanâdîd-i 'ulemâyı gücendirdiğinden terakkî idemedi. **Enderûn defteri**nde görüldüğü üzre

mahdûmları Mehmed, Mustafa, Ahmed Çelebilerdir. Mehmed Çelebi-zâde Abdulbâki Efendi diyâr-ı Mısrîyede kadı iken 1010'da vefât itdi.

Cemâleddin Mehmed Şâh Efendi (Şeyh İmâd-zâde)

Amasyalı'dır. Sultân Bâyezid hâfız-ı kütübü ve Amasya müftisi Muslihiddin Musa Çelebi bin Musa Çelebi bin Bâyezid Çelebi bin **/172/** eş-Şeyh İmâd'ın mahdûmudur. Pederinden ahz-ı 'ulûm iderek ders-i 'âmm ve irtihâlinde Sultân Bâyezid kütüb-hânesi hâfız-ı kütübü oldu.

Ba'dehû Hızır Paşa müderrisi olub tedrîs-i 'ulûma bezl-i himmet iderek Hüseyniye müderrisliğine ta'yîn idildi. Buradan livâlara kadı olub 957'de Trabzon kadısı görüldü. Ba'dehû Halfet Gâzi medresesi müderrisliğiyle ihtiyâr-ı tekâ'üd idüb 970'de vefât itdi. Pederinin yanında medfûndur. Kibâr-ı kuzâtdandır.

Cemâleddin Mehmed Efendi (Çelebi-zâde)

Amasyalı'dır. Halvetîye meşâyihinden eş-Şeyh Hayreddin Hızır Çelebi bin eş-Şeyh Bedreddin Mahmud Çelebi bin eş-Şeyh Cemâleddin Mehmed Çelebi Halîfe mahdûmudur. ***"Fârfârî Şeyh"*** dimekle meşhûr Hakâleli es-Seyyid Muhyiddin Mehmed Efendi'den 'ulûm-ı şer'iyyeyi aldı.

Ba'dehû pederinin vefâtında Hâce Sultân tekyesi şeyhi olub va'z ü tezkîr ile iştigâl iderek 1008 senesi evâ'ilinde dâr-ı kudse irtihâl itdi. Buna mu'âsır olarak Amasya'nın şarkında eş-Şeyh Abdullah Efendi, garbında eş-Şeyh **/173/** Memi Dede, cenûbunda sâhib-i terceme, şimâlinde İçerişehir'de Mahmud Çelebi tekyesi şeyhi İcâdî-zâde Muhyiddin Mehmed Efendi vardı.

Bunlar halk arasında aktâb-ı erba'a sayılırdı. Her dördü de âlim sâlih, vâ'iz birer azîz idi. Mahdûmu Şemseddin Ahmed Çelebi ve birâderi eş-Şeyh Alaeddin Ali Efendi de kibâr-ı meşâyihden idi.

Cemâleddin Ahmed Efendi (Velî Efendi-zâde)

Köprülü'dür. 'Ulemâdan Veliyüddin Efendi'nin mahdûmudur. Orada Kara Müderris-zâde Ahmed Efendi'den ve Amasya'da Çorumlu Ahmed Efendi'den 'ulûm-ı edebiyye ve şer'iyyeyi ahz ü ikmâl iderek Köprü'de ders-i 'âmm oldu.

Yıllarca tedrîs-i 'ulûma devam idüb Orta câmi'-i şerîfinde kürsi şeyhi ve Abdulkerim Ağa müderrisi oldu. 1121'de kibâr-ı 'ulemâdan görülüb sonra Zeytun kadısı, bir aralık Köprü nâ'ibi olarak 1136 sâline doğru vefât itdi.

Cemâleddin Mehmed Aga (Şirin-zâde Hâfız)

Amasyalı'dır. Üçler mahallesinde Sa'di Çelebi câmi'i vakfı mütevellîsi 'ulemâdan Hândân Ağa-zâde Şirin Ali Efendi'nin **/174/** 'âmm-zâdelerinden İbrahim bin Mustafa bin Ahmed bin Mustafa bin Sa'di bin Hândân Ağa'nın oğludur. Mû'mâ-ileyhin hâne-zâdı olduğu münâsebetle ***"Şirin-zâde"*** dindi.

Şirin Ali Efendi'nin vefâtından sonra mahdûmu Amasya a'yânından Hâfız el-Hâcc Hasan Ağa'nın kethüdâsı olub Mikdad Paşa-zâde Hasan Beg'in mütesellimliği zamanında hayli nüfûz ve i'tibâr kazandı. Ba'dehû a'yân meclisine a'zâ olub 1263 vak'asında taşra gönderildi.

Ba'dehû İstanbul'a gidüb ba'zı vüzerâya çatdı. ***"Hâfız Aga"*** dimekle iştihâr iderek ba'zı bilâda mütesellîm olub 1245 sâlinden sonra vefât itdi. Birâderleri Ahmed, Mustafa Ağalar olub bunlara ***"Hândânoğulları"*** dinirdi.

Cemâleddin Ahmed Efendi (Hâfız)

Köprülü'dür. 1278'de Amasya'da Şirvânî el-Hâcc Mustafa Efendi'den mukaddemât-ı 'ulûmu görüb İstanbul'a gitdi. Orada meşâhir-i fuzalâdan Hâfız Şâkir Mehmed Efendi'nin halka-i tedrîsine devam idüb 'ulûm-ı akliyye ve nakliyyeyi ondan **/175/** ahz ü tahsîl itdi.

Ba'dehû ru'ûs ve Lâleli imtihânlarına girüb kazandığından Lâleli medresesine girüb Sultân Bâyezid câmi'-i şerîfinde ders-i 'âmm oldu. Bu esnâda fetvâ-hâne imtihânı açılub onu da kazanmakla fetvâ-hânede müsevvid olarak iştihâr itdi.

1314'de fünûn-ı mu'tâdeyi tedrîs ve ikmâl eylediğinden hayli talebeye icâzet virdi. Bu esnâda medâris-i mu'tâdeyi devr iderek Süleymaniye Dârü'l-hadîsine kadar geldi. 1327'de Medine-i Münevvere nâ'ibi olub Hicâz'a gitdi. Orada ba'de'l-Hâcc vefât itdi. 'Âlim, latîf, halûk, hadîd-meşreb bir zât idi.

Cemâleddin İbrahim Beg (Hâcı Es'ad Aga-zâde)

Amasyalı'dır. Eşrâfdan Hasan Beg bin el-Hâcc Es'ad Ağa'nın mahdûmudur. 1280'de doğdu. Amasya Mekteb-i rüştîyesinde fünûn-ı

ibtidâ'iyeyi görüb İstanbul'a gitdi. Büyük birâderi Hamdi Beg'in sâyesinde Evkâf nezâretinde muhâsebe kalemine girdi.

Buradan Evkâf müdiri olarak taşra gidüb **/176/** Gelibolu ba'dehû Kal'a-i Sultânîye Evkâf müdiri oldu. Bu esnâda rütbe-i sâlise alub 1318'de birâderinin Üsküdar mutasarrıflığında polis komiseri oldu.

1321'de rütbe-i sânîye ile polis meclisi a'zâsı olub Üsküdar sancâğının inzibâtında birâderine hayli mu'âvenet itdi. 1326 senesi cümâd el-âhiresinde Meşrutiyetin i'lânı üzerine birâderiyle beraber azl idildi. 1327 senesi rebiü'l-evvelinde birâderinin vefâtından az sonra vefât itdi.

Cemâleddin Mehmed Efendi (Mevlevî Şeyhi-zâde)

Amasya mevlevî-hânesi şeyhi Ahmed Efendi bin eş-Şeyh Mehmed Sıtkı Efendi'nin mahdûmudur. 1288'de Kocacık mahallesinde doğdu. Rüştiye mektebinde fünûn-ı ibtidâ'iyi ta'lîm ve husûsî zevâtdan tedrîs idüb 1305'de mevlevî-hâne şeyhi oldu.

1312 harîkinde mevlevî-hâne yandığından 1314'de müceddeden ve eskisinden daha dil-nîşîn bir sûretde yaptırdı. 1322 intihâbâtında belediye re'isi olub hayli nüfûz ve i'tibâr **/177/** kazandı. 1324 senesi evâ'ilinde riyâsetden çekildi.

Bundan sonra ba'zı mecâlis-i idâreye ve husûsîye a'zâ olub idâre-i memlekete iştirâk itdi. Mevlevî-hânede terbiye-i tâlibîn ve irşâd ve tezkîr ile meşgûl iken 1343'de tekyelerin seddi üzerine kendi işleriyle dem-güzâr olarak ber-hayatdır. Hilkaten nâzik, ma'ârifden haberdâr, latîf-meşreb bir çelebidir. Mahdûmları Celâleddin, Sadreddin Beglerdir.

Cemâlî Mehmed Çelebi (Defterdâr-zâde)

Amasya'nın Yenice karyesinde bir câmi'i ve mektebi ve İstanbul'da bir câmi'i ve dârü'l-hadîsi olub 953'de vefât iden bâş-defterdâr Amasyalı Yeniceli-zâde Mahmud Çelebi bin İskender Çelebi mahdûmu ve Amasyalı Hüsâm Beg'in kerîme-zâdesidir.

İstanbul'da tahsîl-i ma'ârif idüb divân-ı hümâyûn kalemine girdi. Orada tefeyyüz iderek sadâret tezkîrecisi olub 981'de vefât itdi. Kâtib, şâ'ir, letâ'ife mâ'il bir zât idi. Birâderi Kemalî **/178/** Ahmed Çelebi de şu'arâdandır.

Cemşâh Çelebi (Kadı Çelebi)

Amasya halkından Ali oğludur. Amasya'da 'ulemâdan tahsîl-i 'ulûm idüb kasâbâta kadı olarak devr-i bilâd itdi. Sultân Selim tarafdârı olduğundan Amasya ahvâlini Sultân Selim'e haberdâr iderdi.

918'de Sultân Selim'in cülûsunda nâ'il-i terakkî olub hayli sancâklara kadı oldu. 941'de mütekâ'id olub bir kaç yıl sonra vefât itdi. Edebiyât-ı Arabiyye ve Farisiyyeye vâkıf, hâfız-ı eş'âr ve hikâyât-ı selef, 'âlim, nekre-gû bir zât idi.

Cum'a Efendi (Mu'îd)

Amasyalı Ya'kûb mahdûmudur. Mü'eyyed-zâde Abdurrahman Efendi'den tahsîl-i 'ulûm idüb mu'îd ve mülâzım olarak bir müddet tedrîs-i 'ulûm itdi. Ba'dehû Rumili bilâdına kadı olub terakkî iderek Sofya kadısı ba'dehû 932'de Adana nâ'ibi görüldü.

Bundan sonra Filibe, sânîyen Sofya kadısı olub **/179/** 938'de Rumili evkâfı müfettişi oldu. Takrîben 943'de vefât itdi. Meşâhir-i 'ulemâ ve kibâr-ı kuzâtdan idi. Birâderi Amasya fuzalâsından Bahşî Halîfe meşhûrdur.

Cum'a Efendi (Müderris)

Amasyalı'dır. İbrahim mahdûmudur. Amasya'da Molla Bahşî Halîfe'den ahz-ı 'ulûm itdikden sonra İstanbul'a gitdi. Şeyhü'l-İslâm Amasyalı Kemal Paşa-zâde Ahmed ve Dadaylı Sa'di Çelebilerin halka-i tedrîslerine muvâzabet iderek iktisâb-ı fezâ'il ve ikmâl-i tahsîl itdi.

Bir müddet üstâzının emriyle Amasyalı Seydî Ali Çelebi-zâde Abdurrahman Efendi'nin mu'allimi oldu. Ancak meşreb-i âlîyesine zühd ü takvâ gâlib olduğundan tarîk-i ilmîyede tefeyyüz ve terakkîye bâ'is olan mülâzemeti kabul itmeyüb neşr-i ma'ârif için Amasya'ya avdet ve tedrîs-i 'ulûma mübâşeret itdi.

Fazl ü kemâli, hüsn-i takrîr ve beyânı talebe-i 'ulûmu kendisine cezb idüb günden güne çoğaldı. Büyük bir cem'iyet haline girdi. 947'de Hızır Paşa müderrisliği kırk akçe ile uhdesine tevcîh idilerek sabr ü tahammül itdiği fakr ü ihtiyâcı **/180/** tehvîn idildi.

960'da tilmîzi Abdurrahman Efendi Rumili kazaskeri olduğu münâsebetle fazl ü takvâsını Sultân Süleyman'a arz idüb yevmî elli akçe vazife-i tekâ'üdle Yörgüç Paşa müderrisliğini uhdesine tevcîh itdürüb âhir ömründe vüs'at-ı hâle nâ'il oldu.

Sultân Bâyezid câmi-i şerîfinde tefsîr ve hadîs okutur, halka va'z ü tezkîr ider, Üçler mahallesinde ikâmet iderek evkât-ı hamsede namazını cemâ'atle edâ eylerdi. Bu hâl üzre dâ'im ve giceler de ibâdetle kâ'im iken **Zeyli Şakâyık**ın zabtı üzre 970'de ve **Sicill-i Osmânî**nin rivâyeti üzre 972'de dâr-ı na'ime intikâl itdi.

Fâzıl, muhakkık ulûm-ı akliyye ve nakliyyede kâmil, âbid, zâhid, kanâ'atkâr idi. Atayî Efendi **Zeyl-i Şakâyık**da diyor ki ***"Mevlânâ-yı mezbûr fezâ'il-i kesîre ile meşhûr, câmi'-i mefâhir-i fâzl ü takvâ, mecmu'a-i levâzım-ı ders-i fetvâ, kandîl-i firûz-ı levâmî'-i ta'likât ü risâ'il, mihrâb-tırâz-ı medrese-i 'ilm ü fezâ'il, âbid ü zâhid kesirü'l-mahâsin ve gazîrü'l-mahâmid idi."*** **/181/**

Nazarı ta'alluk iden mevâkî-i müşkîlenin haline dâ'ir müstakil risâleler, telvîhin mukaddemât-ı erba'asına hâşiye ve telvîhin hayli mevâki'ine ta'likât yazdı. Mahdûmu Ahmed Efendi ve bunun mahdûmu mevâlîden Hızır Efendi de 'ulemâdandır.

Cum'a Efendi Amasya'da bir silsile-i ilmîye bırakdı ki bu silsile bir asır kadar devam itdi. Silsile-i ilmîyesi Molla Bahşî kolundan ma'lûmdur. Kezâlik Kemal Paşa-zâde kolundan da ma'lûmdur. Dadaylı Sa'di Çelebi kolundan Amasyalı Tâc-zâde Sa'di Çelebi, Hasan bin Abdüssamed Samsunî, Şeyhü'l-İslâm Molla Mehmed Hüsrevî, Burhaneddin Haydar Hervî vasıtalarıyla Allâme Sa'adeddin Taftazanî'ye müntehî olur.

Kezâlik Tâc-zâde Sa'di Çelebi, Kadı-zâde Kâsım Çelebi, Molla Hızır Beg bin Celâl, Molla Yegân Mehmed Çelebi, Alaeddin Ali bin Aksarayî vasıtalarıyla da Mevlânâ Cemâleddin Mehmed Aksarayî'ye müntehî olur. **Tebyînü'l-Mahârim** mü'ellifi Amasyalı Sinaneddin Yusuf Efendi Amasya'da bu silsileyi idâme itdi. Molla Bahşî-zâde Fâzıl Yahya Efendi, kibâr-ı 'ulemâdan Gedûsî el-Hâcc Mehmed Efendi de bu silsiledendir.**/182/**

Cum'a Efendi (İne-pazarlı el-Hâcc)

Amasya'nın İne-pazarı nâhiyesinden Osman'ın oğludur. Amasya müftisi allâme-i meşhûr Hızır Efendi'den ikmâl-i tahsîl iderek ders-i 'âmm oldu. Yıllarca tedrîs-i 'ulûm idüb 1093'de Sultân Bâyezid kürsi şeyhi oldu.

1097 senesi recebinde sâdâtı fevka'l-âde iltizâm iderek onların tasallüflerine hıdmet ve fitne-kârâne nümâyişlerini tahrîk idecek sözler sarf eylediğinden derhal azl idilerek İne-Pazar'a gönderildi.

Orada beş yıl kadar kalub sonra afv idilerek avdet itdi. Sâdâtın himmetiyle Receb câmi'-i şerîfi kürsi şeyhi olduğu halde 1107'de vefât itdi. 'Âlim, natûk, fakîh, muhibb-i sâdât-ı alevîyye, müteşerri' bir zât idi. Mahdûmu el-Hâcc Osman Efendi'ye ***"Cum'a-zâde"*** dindi.

Camudâr Noyin (Câmedâr Sultân)

Yeşmud bin Hülagü Hân bin Tûlî Hân bin Çingiz Temuçin Hân bin Nisugâ Bahadır bin Terban Bahadır bin Kabl Hân bin Tumin Hân bin Baysungur Hân bin Kaydu Hân bin Dutumin Hân bin Buka **/183/** Hân bin Buzencer bin Alanaku'nun oğludur.

Pederinin helâkından sonra amucası Abak Hân'ın devr-i saltanatında Anadolu'ya gelüb âb ü hevâsını en ziyâde beğendiği Amasya'ya yerleşdi. Kendisi Anadolu nâzırı Kongurtay'ın dâmâdı idi. Amasya ümerâsından Halfet-zâde Celâleddin Mehmed Beg buna takarrüb itdi.

Mîr-i müşârün-ileyhin irşâd ve tenvîri sâyesinde din-i İslâma pek ziyâde temâyül itdi. 681 senesi rebiü'l-evvelinde diger amucası Tekudâr Hân bin Hülagu Mogol hükümdârı oldukda kabûl-i İslâm eylediğinden Kongurtay'ı nezaretden azl idüb bunu Amasya vilâyeti nâzırı nasb itdi.

Altı yıl kadar nezâreti hüsn-i ifâ iderek halkı kendisinden memnûn idiyordu. 687'de Mogol hükümdârı Argun Hân birâderi Keyhatu Hân'ı Anadolu nâzırı ta'yîn eylediğinden bunun tarafından azl idildi. Bununla beraber nâzır nasb idilen Tulatay Noyin bunun emri ile hareket itdi.

693 senesi cümâd el-âhiresinde Keyhatu Hân hal' ve katl idilerek diğer amuca-zâdesi Baydu Hân bin Turagay bin Hülagu Hân Mogol hükümdârı oldukda Anadolu nâzırı oldu. 694 senesi şevvâlinde Mogol hükümdârı olan Gazan Mahmud Hân kabûl-i İslâm itdiğinden İslâmını i'lân itdi.

695'de Gazan Hân, Anadolu Selçukîyesini ikiye taksîm idüb Tagacar Noyin Garbî Anadolu nâzırı olduğu esnâda bu da Şarkî Anadolu nâzırı olub 696 senesi cümâd el-âhiresinde vefât itdi. Hayatında Pervâne Beg'in yaptırdığı Burma Minâre câmi'i önünde binâ itdirdiği türbesine defn idildi.

Âkil, müdebbir, oldukça munsîf bir Mogol şeh-zâdesi idi. Yeni Müslim ma'nasına Mogol arasında ***"Sinîki"*** dinirdi. ***"Sinîki, Sinî"*** Türk dilinde ***"Yengi Yeni"*** dimekdir. Oğulları Acaytu Ahmed, Hükay Mehmed Noyinlerdir. Acoytu Noyin, yukarıda yazıldı. Hükay Mehmed Noyinoğlu

Sultân Süleyman Hân aşağıda gelir. Türkler arasında buna ***"Câmedâr Sultân"*** dinmiş ve türbesi de kayden ***"Câmedâr türbesi"*** diye meşhûr olmuşdu.**/185/**

Cenânî Hüseyin Çelebi (Rıdvân-zâde)

Amasya ümenâsından Geldiklânlı Kadı Abdüsselâm Çelebi-zâde Rıdvân Çelebi'nin mahdûmudur. Pederi Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Ahmed'in havâss-ı kurenâsından olduğu esnâda Amasya hattâtlarından Abdullah Efendi'den hutût-ı mütenevvi'ayı ve Münirî Efendi'den edebiyâtı ahz ve tedrîs itdi.

Ba'dehû Şehzâde müşârün-ileyhin kâtib-i divânı olarak iştihâr idüb pederinin vefâtında yerine defter emîni oldu. Şehzâdenin kurenâsından olduğu münâsebetle 918 senesi zi-l-hiccesinde Şehzâdenin i'dâmından bir mâh sonra bu da i'dâm idildi.

Erbâb-ı ma'ârifden olub kâtib, şâ'ir, edîb, hattât-ı meşhûr idi. Mahlasını Mevlânâ Latîfî Çelebi bâ-i muvahhade ile ***"Cenabî"*** diyor. Kınalı-zâde Hüseyin Çelebi de nûn ile ***"Cenânî"*** kayd idiyor.

Latîfî Çelebi **Tezkîre-i Şu'arâ**'sında diyor ki: ***"Cenâbî - Amasiye kurbinden ümenâ tâ'ifesinden Rıdvân-zâde dimekle ma'rûf bir kimesne idi. Sultân Selim devrinde*** **/186/** ***nakl itmişdir. Sâhib-i ma'rifet ve hoş-huy, ama sühân-gûylukda sâde-gûy idi. Bu matla' ânındır:***

Çü fırsat ayşa el virdi geçür hoş-gül bu devrânı
Bu günü koma yarına ki götürmez bu devrânı

Gâyet de a'lâ hatt yazar ve yazdığı hattı bî-habt ve bî-galat yazardı ve kavâ'id-i hutûtunun üslûb-ı meslûbü'l-misâline hattâtân-ı harf-girân harf atmağa nim nokta kadar bahâne bulamaz idi ve beyâz-ı ârız safhaya sevâd-ı ânber-terden zülf-i gâliye-fâm ü engüşt mâşıta-i hâme ile hibr-i miskîn-bârdan hâl-i anber-meşâmm eyler idi.

Beyit:
"Lülü-i şehvâr dizmiş sadrına her satrının
Safhasını dürden itmiş, hattını yâkûtdan"

Kınâlı-zâde Hasan Çelebi de **Tezkîre-i Şu'arâ**sında diyor ki: ***"Cenânî- Amasya kurbînden ümenâ tâ'ifesinden Rıdvân-zâde dimekle meşhûr idi. Sultân Selîm-i mâzi devrinde kazâ-i ecele râzi olub karîn-i hûr u Rıdvân olmâğa azm-i gülzâr-ı cinân itmişdir."***

Cenânî Ali Efendi (Bahçevan-zâde)

Meşâhir-i 'ulemâdan Mehmed Efendi'nin oğludur. Ankebud Ahmed Paşa'nın dâ'iresinde kâtib-i divân olarak bulundu. Müşârün-ileyhin vefâtında hâcegândan olub 1099'da Amasya'ya avdet itdi. Filingirler mevki'inde mescid ve mekteb yapdırdı. Bağ ve bağçesin vakf ve imâm ve mu'allime tahsîs iderek ba'dehû vefât itdi. Şâ'ir, kâtib hattât idi. **/187/**

Cüneyd Beg (Aydınoğlu)

Amasya ümerâsından Aydınoğlu Hüsâmeddin Hasan Beg'in mahdûmudur. Amasya hükümdârı Hâcı Şâdgeldi Paşa ümerâsından olub 783'de Kâdı Burhân harbinde maktûlen vefât itdi. Mahdûmu Ali Beg ve birâderi Melik Ahmed Beg'dir.

Cüneyd Beg (Kubâdoğlu)

Lâdikli'dir. Simre-i Lâdik emîri Alaeddin Ali Beg bin Keykubât Şâh bin Sultân Tâceddin Altunbaş ibn Sultân Gıyaseddin Mes'ûd bin Sultân İzzeddin Keykâvus Selçûkî mahdûmudur.

"Gâzi Çelebi" dimekle meşhûr olan Tâceddin Altunbâş'ın evlâdından Keykubâd Çelebi Simre-i Lâdik denilen Ladik nâhiyesinde ikâmet ve Türkler arasında ***"Kubâd Çelebi"*** diye iştihâr itmişdi. Mahdûmu Ali Beg teneffüz iderek Cânik emîri olub Taşan Beg-zâde Ahmed Beg'in elinde maktûl olmuşdu.

Cüneyd Beg, pederinin intikâmını almak üzere 'amm-zâdesi **/188/** Hızır Begle birleşüb Taşan-zâde Ahmed Begi katl iderek 817'de Cânik sancâğını zabt ve i'lân-ı emâret itdi. Fakat Amasya vâlisi olan Şehzâde Sultân Murad 821'de Alp Arslân-zâde Hüseyin Beg'i bunun üzerine musallat eylediğinden Hüseyin Beg'in elinde maktûl oldu. Mahdûmu Âdil Beg olub Lâdik'de evkâfı vardır.

Cüneyd Beg (Tokuroğlu)

Zileli Tokuroğlu Ali Beg'in mahdûmudur. Amasya zu'amâsından iken 843'de ümerâdan olub hayli muhârebâta girdi. Varna harbinde yararlığı görülüb 857'de İstanbul fethinde şehîden vefât itdi. Şecî', muhârib idi.

Cüneyd Beg (Aydınoğlu)

Amasyalı'dır. Sultân Murad-ı sânî ümerâsından Çelebi Ali Beg bin Aydın Beg'in mahdûmudur. Bu da zu'amâdan iken Varna muhârebesinde ümerâdan olub İstanbul fethinde bulundu. 864 sâlinden sonra vefât itdi. Birâderi Hasan Beg'dir. **/189/**

Cüneyd Beg (Koçoğlu)

Amasyalı'dır. Ümerâdan Koçi Beg'in oğludur. Zu'amâdan iken 878'de Uzun Hasan Şâh muhârebesinde yararlıkları görüldüğünden ümerâdan oldu. Emâretle sancâkları devr iderek 905'de Egriboz harbinde vefât itdi. Kibâr-ı ümerâdan idi. 'Amm-zâdesi Emîr Beg ibn Yusuf Beg bin Koç Hüseyin Beg'dir.

Cüneyd Çelebi (Şeyh Hamidoğlu)

Amasya'da câmi' sâhibi Hâce el-Hâcc Pir Mehmed Çelebi evlâdından Hâmid Çelebi bin el-Hâcc Ahmed Çelebi bin el-Hâcc Pir Mehmed Çelebi mahdûmudur. Meşâhir-i hâcegân ve ağniyâdan olub 995'de a'yân-ı memleketden görüldü. Ba'dehû vefât itdi.

Cüneydî Ahmed Çelebi (Mevlânâ Şemseddîn)

Abdülaziz bin Cüneydî'nin mahdûmudur. ***"Cüneydoglu"*** dimekle meşhûr olduğu münâsebetle ***"Cüneydî"*** mahlasını kabûl itdi. Amasya hükümdârı Hâcı Şâdgeldi Paşa devrinde fezâ'il-i 'ilmîyesiyle iştihâr itdiğinden paşaya takarrüb eyledi. **/190/**

Hüsn-i ahlakı fesahât-i beyânı sâyesinde paşaya kendisini sevdirmiş olduğundan mevki'-i divânı, kâtib-i hâssı olarak beyne'l-'ulemâ temâyüz itdi. Paşanın irtihâline kadar âbâ ü ecdâdına ve zaman-ı vekâyî'ine dâ'ir bir tarih yazdı. 789 senesi evâ'ilinde vefât eyledi.

Âlim, fâzıl, şâ'ir, kâtib, münşî, edebiyât-ı arabiyye ve farisiyyede mâhir halûk, fâsihü'l-lisân, belîğü'l-beyân bir zât idi. ***"Tarih-i Cüneydî"*** dimekle

ma'rûf olan **Hâcı Şâdgeldi Pâşa Târihi** olduğunu Vâsi' Çelebi-zâde Hâfız Ebubekir Efendi söylerdi.

Çûnkü Hâfız Ebubekir Efendînin cedd-i a'lâsı olan ve Yârî-i Şirâzî diye şöhret bulan Divrigili-zâde Yârî Ali Çelebi bu Cüneydî Çelebi'nin tilmizi olub yazdığı tarihin bir nüshası kendisinde oldugunu, kendi kalemiyle yazmış ve üstâdının tercemesini kayd itmişdi. Hayfâ ki bu tarihi bulamadım.

Civânî Hasan Çelebi (Gencoğlu)

Amasyalı'dır. Yeniçerilerden genç Ahmed'in oğludur. Biraz tahsîl-i ma'ârifden sonra yazıcı olarak yeniçeriler **/191/** arasında şi'r ve inşâsıyla iştihâr itdi. ***"Yazıcı Civânî Çelebi"*** dimekle ma'rûf oldu. Müderris Abdî Efendi'nin zaman-ı şu'arâsından olub 1099 vak'asında vefât itdi. Şâ'ir, kâtib idi.

Cûdî İbrâhîm Beg (Mu'allim)

Merzifonlu'dur. Hüseyin Efendi bin Ahmed bin Mustafa bin Abdullah'ın mahdûmudur. Merzifon'un Hâcı Bâlî mahallesinde 1267 senesi muharreminde doğdu. İki yaşında iken pederinin vefâtıyla vâlidesi yanında büyüdü.

Sıbyân mektebinde hıfz-ı Kur'ân iderek fünûn-ı ibtidâ'iyeyi Amasya rüştiyesinde görüb medrese tahsîline başladı. Amasya'da Şirvânî Mustafa Efendi'den tahsîl-i 'ulûm idüb 1291'de İstanbul'a gitdi. Bir yıl kadar tahsîlini ikmâle çalışdı.

1292'de açılan müsâbaka imtihânında isbât-ı ehliyet itdiğinden Beşiktaş'da Askerî Rüştiye mektebinde Türkçe mu'allimi oldu. Üç yıl bu vazifesini ifâ itdikden sonra 1296'da Selânik'de ilk te'sis ve küşâd idilen Terakki mekteb-i husûsîsine mu'allim oldu. **/192/**

Bu mektebde fünûn-ı muhtelîfeden yedi yıl tedrîsât ile iştigâl itdikden sonra 1304'de yine orada İdâdî-i mülkî mektebine mu'alim oldu. Yıllarca bu mektebde kalub vezâ'if-i tedrîsini hüsn-i ifâ iderek mu'ahharen Selanik Rüştiye-i askeriyyesine Türkçe ve ba'dehû Arabça mu'allimi oldu.

1326 senesi cümâd el-âhiresinde meşrûtiyet i'lân idildiğinden açılan meb'ûsân intihâbâtında taraf-ı acizânemden virilen izahât üzerine Amasya meb'ûsu olub İstanbul'a geldi. Meclis-i Meb'ûsan'ın ilk feshine kadar vazifesine devam itdi.

1330'da Gelenbevî Mekteb-i idâdîsine edebiyât ve Mercan mekteb-i idâdîsine Türkçe mu'allimi oldu. 1331'de mezkûr mektebler sultanîye kalb idildiğinden Gelenbevî Mekteb-i sultânîsine edebiyat ve felsefe mu'allimi olarak ibkâ idildi. 1333'de terfiyyen Bezm-i alem Vâlide sultânîsine edebiyat mu'allimi oldu.

1335'de açılan intihâbâtda Isparta meb'ûsu olub mu'allimlik uhdesinde ibkâ idildi. Meclisin feshine kadar her iki **/193/** vazifeyi de gördü. Sonra mu'allimlik vazifesine devam idüb İstanbul civârında Yeşilköy'de ikâmet itdi. 1340'da sinni kemâle irdiğinden tekâ'üd idilüb mutâla'a-i edebiyat ve tanzîm-i eş'âr ile dem-güzâr oldu.

Mu'ahharen Yeşilköy'den kalkub Kadıköyü'nde mahdûmu Ahmed Azmî Beg'in hânesine nakl-i ikâmet ve orada 1350 senesi cümâd el-ûlâsının beşinci gecesi âlem-i edebiyyete göçüb gitdi. 'Âlim, şâ'ir, fâzıl, elsine-i selâsede mahâreti müsellem, feylesof-meşreb, muktesid, inzivâyı sever, edîb-i meşhûr idi.

Derd-i ma'işet kendisini mu'allimlige çabuk atmayub da medrese tahsîlini ikmâl, kavâ'id-i kelâmiyeye ve tefsîr ve hadîse âid ma'lûmâtını tevsî edebilseydi, fezâ'il-i 'ilmîyesi daha yüksek, akâ'id-i dinîyyesi daha sağlam olurdu. Çünkü gâyet zekî, kuvve-i hâfızası mükemmel, karîhası gâyet ceyyid idi.

Evkâf-i İslâmiye Müzesi müdür-i muhteremi fâzıl-ı meşhûr Emin Paşa-zâde Mahmud Kemal Beg Efendi **Son Asır Türk Şâ'irleri /194/** adlı eser-i matbû'unda diyor ki: ***"Mu'allim Cûdî Efendi fazîlet-i 'ilmîye erbâbının en mümtâzlarındadır. Senelerce okumuş, senelerce okudmuş, ilimde rüsûh hâsıl itmişdir.***

Arab ve Acem lisânlarına lisân-ı mâder-zâdî derecesinde vâkıf üç lisânda o lisânların en müttehiz şâ'ir ve nâşirleri mertebesinde nazm ve nesre muktedîrdir. Fransızcaya da âşinâdır. Hatta Lamartin'in "Gül" manzûmesini nazmen terceme itmişdir. Kemâl-i sür'ât ve suhûletle şi'r söyleyenlerdendir. Şi'rleri tekellüfden âzadedir.

Şeyhü'l-İslâm Ebu's-Su'ûd merhûmun Sultân Süleyman hakkındaki Arabça mersiyye-i meşhûresinin terceme idilmesini vaktiyle ba'zı fuzalâ-yı ahibbâya teklif itmişdim. O zaman Selanik'de bulunan Cûdî Efendi bir kaç sâ'at içinde kemâl-i metânet ve letâfet ile hem nazmen hem de nesren terceme itdi. Tercemesini Ebus-Su'ûd merhûm görse takdîr ider.

Eş'ârı ekseriyyetle mutasavvufânedir. Yenişehirli Avni Beg istisnâ Cûdî Efendi mutasavvufâne şi'r söyleyenlerin 'umûmuna tevafuk idebilir. Hükmü ve i'zâmı şi'rlerinde metânet /195/ ve nefâset-i arz-ı didâr itmekdedir. Eski ve yeni yolda söylemiş oldugu eş'âr-ı bedi'a bir kaç divân teşkîl idecek miktârdadır.

Te'essüf olunur ki bu kıymetdâr eserler kitâb halinde tab' olunamadı. Ziyâ' tehlikesinden kurtulamadı. Fazîlet-i 'ilmîye ve hulkiyesi bütün âşinâlarca müsellem olan birâderim Ahmed Tevfik Beg'in irtihâlini müte'âkîben Cûdî Efendi o zaman ikâmet eylediği Yeşilköy'den gönderdiği mektûblardan birinde (6 Haziran 1339) der ki:

"Kimin kimden evvel gideceği belli değil. Şâyet ben sizden evvel yolcu olursam beni Sünbül Efendi'ye nakl ve defn idiniz. Pîr-i müşârün-ileyh Merzifonlu olduğundan hem-şehrimdir. Elbetde civârında bana bir yer virir.[23] ***Etkıyâ-yı üdebâ bir kadr-şinâslık gösterüb de kabrime taş dikmek himmetinde bulunursa***[24] ***kitâbe olarak şu gazelimi nakş itsinler:***

Şi'rden başka safâ peymânesi nûş itmedim
Bikr-i mazmûndan öte duhter der-agûş itmedim

Mest-i fikrim neş'e-i idrâk ile dem-sâz olub
Vakta söyletdim zebân-ı hâli hâmûş itmedim **/196/**

Bî-sadâ aheng-i ilhâmâta itdim vakf-ı gûş
Sâz-ı rûhânî tarabdan başka ses gûş itmedim

Neş'e-i ûlâyı asla bulmadım hâlis 'ayâr!
Neş'e-i uhrâyı bey'-i nakd-i mağşûş itmedim!

Hiss-i hayvânîyi buldum bir kalender iştihâ
Sabra habs itdim gezer ber-hâne berdûş itmedim

---

[23] Hazret-i Sünbül'ün ruhâniyet-i mukaddesesi, kendi civârına bu şâ'iri kabul itmediğinden Üsküdar'da Karaca Ahmed Mezarlığı'na defn idildi. Çünkü merhûm Cûdî Efendi mekteb mu'allimi oldugu günden i'tibâren oruç tutub, namaz kıldığını gören yokdur. Fakat mezhebler ve tarîkatlar ve ricâl-i diniyye aleyhindeki sözlerini işitenler çokdur.

[24] Şâyân-ı hayretdir ki mezkûr mezârlıga bir kaç amele omuzunda gidüb defn idildikden sonra başına dikilen taş ***"Divrigili İbrahim Aga"***nın nâmına mahkûk taş oldu.

Kılmadım deryûze-i mir ü vezir ü padişâh!
Hırka-i haysiyeti bir bâba mefrûş itmedim!

Enderûn-ı sîneyi rüşdümle tevşîh eyledim!
Sadrımı tıfl-âne zibâyişle menkûş itmedim!

Tac ü destârın gurûrundan tehâşî' eyledim
Nûr-ı irfân üstüne tercîh-i serpûş itmedim!

Çok şey öğrendim, unutdum nakş-ı hâtır nâmına
Bir teselli kaldı kim hakk-ı ferâmûş itmedim!

Yetmiş üç yıldır geçirdim nig u bed çok rûzgâr
Ben tebahhur eyledim cûdı fakat cûş itmedim"

Muhterem-i fâzıl, Cûdî Efendi'ye karşı bu hakk-şinâsâne şitâyişleriyle kendi kemâlini gösterdi. Cûdî Efendi kendisinin **/197/** yetiştirdiği Selanik erenlerinden ve yıllarca şâkirdân-ı irfânından cenâze âlâyı beklerken hazret-i Kemâl ile iki oğlundan ve yirmiyi geçmeyen avâm ve ameleden başka cenâesinde kimseyi göremedim.

Cûdî Beg, 1301'de Selânik'de te'ehhül idüb üç erkek evlâdı dünyaya geldi. Birinci oğlu Mehmed Nuru'l-hudâ Beg kendisinden evvel vefât itdi. Diğer oğulları Ahmed Azmî, Hüseyin Sâfî Beglerin her biri ricâldendir. Fâzıl-ı müşârün-ileyhin eş'ârı bir kaç divân teşkîl edecek kadar çokdur. **Son Asrın Türk Şâ'irleri** adlı Hazret-i Kemal Beg Efendi'nin eser-i matbû'unda ba'zı gazel ve eş'ârı yazılıdır.

Merhûmun kendisinden taleb ve ricâ itdiğim eş'ârından olmak üzere harb-i umûmî hakkında kendi kalemiyle yazılan şunu lütf itdi: ***"Amasya Müverrîhi muhterem hem-şehrim Asrî mahlas Hüseyin Hüsâmeddin Efendiye hediyye-i kalemiyye-i Cûdî"***

Harb-i Umûmî /198/
Vaktaki ufuklar güneşe cilveler itdi
Her çehreyi bir renk ile ağlar-güler itdi

Yüz virdi nebâtâta sihr-i güller açıldı
İmdi kanını akşama pejmurde-ter itdi

Bir lutf ile ağûşa alub okşadı öpdü
Nûr adını ağzında erir bir şeker itdi

Bir lahza göz açdırdı mevâlîd-i hayata
Söndürdü ebed hasret-i nûr-ı nazar itdi

Bî-tâb düşen dîdelere hâb-ı siyâhı
Ağyânâ sevâd-ı şebî kuhlü'l-basar itdi

Ferdâdaki bin fitne temâşâsına ya'ni
Tâ dün geceden tehiyye-i mâ-hazar itdi

Hilkat ana tevdi' ideli nûr ile nârı
Dünya yüzünü ma'reke-i hayr u şer' itdi

Terkîb-i mizâc itmeye kimyager hestî
Dâ'im o büyük potadan ahz-ı cemr itdi

Bir mâ'i-i nârı ile pûr-tâs-ı cehennem
Döndükce hümeyyâsını gû-jâj itdi /199/

Âteş suya menba' su dahî akl u hayâta
Yâ Rabb bu havârık beni âsîme ser itdi

Hâk oldu hevâ oldu, su oldu yine sönmez
Âteş ki Hüdâ hilkate asl-ı güher itdi

Âteş ne dimek! Harkat-ı gûyuna ki her dem
Pervâne-i zerrât ana tahrîk-i per itdi

Çakmakda sükûn buldu cümûdiyyede dondu
Bir sadmeye ta'lîk ile izmâr-ı fer itdi

Kanûn-ı kadîm oldu tesâdümle şerârât
Dest kadr-ı akvâmı hadîd-i hicr itdi

Hodkâm ü harîs âteş-i hassâs-ı hayâtın
Tâb-ı lehebin şem'-i dimâg-ı beşer itdik

Üstündekini bâd-ı hevâ beslemiyor hâk
Bir nâna bedel cümlemizi rençber itdi

Hâkin mi, Hevânın mı, Suyun mu bu kesâfet
Ebri gözüne perde-i şems ü kamer itdi

Göklerdeki encüm gibi yerlerdeki akvâm
Nevbetle tulû' eyledi neşr-i şerer itdi /200/

İskender ü dârâları dârât ile geçdi
Devrân izini sildi, adîmü'l-eser itdi

Her hey'et-i kavmiye birer fitne ocağı
Yandıkca içinden dışı neşr-i şerer itdi.

Ey vâhid-i Mutlak bu nasıl çifteli âlem
Ya zevc ile ya zıd ile arz-ı sûr itdi

Âdem ile iblis ve Musa ile Firâ'ûn
Ahmed ile Ebu Cehl mukâbil güzer itdi.

Her zindeye bir düşmen-i cân oldu musallat
Her neşveyi bir vak'a humâr gider itdi.

Başdan başa târîh-i beşer kanlı hikâyât
Dünyaya gelen hûn ile nakş-seyr itdi.

Canlandı hayâlimde yine mâzi-i mürde
Vahşet ki dirildi medeniyyet sefer itdi

Hep aynı adüvv aynı sebeb aynı vuku'ât.
Meydan-ı tekerrürde yine kerr ü fer itdi

Söylenmeyi ister ki gönül hâle münâsib
Mâzi-i karîbe biraz atf-ı nazar itdi /201/

Moskof iki yüz on senede ref-'i ser itdi
Osmanlı aleyhinde hemân fitneler itdi

Dünyayı kokutmakdı tabi'atleri zâten
Petro, Katerin devr-i kıtırdan beter itdi

Ey baltasın taşa vuran Baltacı Paşa!
Sen kesmediğin şâhı felek bir şecer itdi

Zakkum-ı zemîn oldu zulâlinde kalanlar
Dünyada iken zevk-i a'zâb sefer itdi

Hürriyet-i ebnâ-yı beşer keyfine kurbân
Akvâmı sitebdârına fermân-ber itdi

El atdı cenûba kocaman dübb-i şimâlî
Şarka baş urub garbı dahî yâ güzer itdi

Bahr-ı Azağı yutdu Kerec kal'asın aldı
Ordusunı müstevli-i mülk-i nez itdi.

İndi kara günler gibi tâ Bahr-i siyaha
Emvâc-ı fesâdâtını ilkâ-yı berr itdi.

Kazdığı çehe düşdü çehistân ü lehistân
Hokand ve Buhârâyı çeküb der-kemer itdi /202/

Kafkası aşub Tiflise müflis gibi kondu
Tebrîzi de azerde-i tiğ ü teber itdi.

Dikdi çıkası gözlerini millet ü mülke
Gasb itmek içün fırsata nasb-ı nazar itdi.

Kuvvetlenecek olsa biraz bünye-i devlet
Kan dökmek için fitnesini neşter itdi

Ma'lûl iken emrâz-ı fesâdât ile mülkü
Islâh-ı re'âyâyı bize derd-i ser itdi

Islâha kıyâm eyledik iptâline kalkdı
İptâlini men' eyledik ikâ'-ı şerr itdi.

Ebnâsın esâretde ezerken o riyâkâr
Kendin üvegi evlâdımıza öz peder itdi

Efkâr-ı umûmîyeyi tezvîr ile tağlît
Da'vâsını mesmû'a-i herr mü'temer itdi.

Fir'avn ile Nemrûda dokuz taş çıkaran çâr
Bir lu'b ile lâhîlere arz-ı hüner itdi.

Bir kavmi ki bizden ayırub dâme düşürdü.
Varlıklarını lokma-i şam ü seher itdi. /203/

Ağreb ki bu ahvâli görüb yahud okurken
Görmem ki selefden halefa ahz-ı 'abr itdi.

Gâfil medeniyet seni kaç kere bu Moskof.
İğfâl ile takrîb-i kenârı hatr itdi.

Evvelce Napolyonlar akın eyledi Rusa
Şimdi ise Fransızlar ana sevk-i zer itdi.

Beyhûde değilmiş Bonapartın hücûmâtı
Dünyayı Kazak kaplamasından hazer itdi.

Moskof ezelî düşmanımızdır, biliriz hep
İngiltere bilmem ki nemizden zarar itdi.

Hindi, Adeni, Basrayı, Kıbrıs ile Mısrı
Gasb eyledi Balkanları zir ü zeber itdi.

İslâma adâvetde Kazakdan geri kalmaz
Sudan da Müslüman geçinir neler itdi.

Tilki kafadâr oldu bugün dübb-i kebîre
Milyonla benî âdemi hetk ü heder itdi.

Hem kuvveti var hem de cühûdâne nifâkı
"el-Hâ'in-i hâ'if" rûşende siper itdi. /204/

Moskofları ezdirdi Japon kavmine evvel
Sonra ikisin müttefik-i yek-diger itdi.

Her kavmin alır kânını ark-ı tama'ından
Fesâd-ı zebân ü kalemin neşter itdi.

Hep İngilizin nef'ine bâdî-i nümâdır
Bir kavm ki kan dökdü veya sarf ü zer itdi.

Yek-diğere ezdirdi kadîmi rükebâsın
A'dâsını âmâline hâdim-i nefer itdi.

Çay taşı ile çay kuşu vurmak ana mahsûs
İblisi bu vâdide meğer râhber itdi.

Tezvîrinin esrârını keşf itmedi kimse
Allah meger selb-i ukûl-i beşer itdi

Tezvîri musanna' ki siyâsetle riyâyı
Mecz eyledi kör gözlere kuhl-i basar itdi.

Mevcûd-ı muhîldir ecânib nazarında
Her İngilizin zihnine bu nükte yer itdi

Hod-kâm ü harîs İngilizin nef-'i hasîsi
***Asâyiş-i dünyayı hebâ ü heder itdi.* /205/**

Bir zelzele-i hasr ü tahakküm ki cihânı
Oynatdı yerinden haşr ender haşr itdi.

Bir fitne-i uzma-yı cihansuz ki yek-ser
Ma'mûreleri gark-ı lehîb ü şerer itdi

On Milyonu geçdi, ölen eşhâs-ı tüvânâ
On misli avâ'ilde sefâletde yer itdi

Ey 'adl-i ilâhî yetiş imdâdına halkın
Öldür şu büyük katili artık yeter itdi.

Ey hırs-ı hased menba'ı bâred Biritanya
Hilkât ne zaman tesviye-i bahr ü berr itdi.

Şeytân gibi habs itdi seni bahr-i muhîte
Bir zümre-i sengîn dile bi'se'l-makarr itdi.

Sisler içine gömdü dumanlar ile boğdu
Tütsü virilen tilki ininden beter itdi.

Bin fitneye mâl itdiğin ol mevki-i müzevver.
Zilletle sukût eylediğinden haber itdi.

Mısrın koçanı kaldı harîsin boğazında
***Hindin kara sevdâsı ta'âmın büber itdi* /206/**

Yâ râbb ne tenezzül(!) o gurur u azimetle
Kâtiller ile şirkete tenzîl-i ser itdi.

Yelkenleri indirdi suya, düşdü telâşa
Balkanlara dek sayha-i eyne'l-meferr itdi.

İmdâdına her kapunun çâkini çaldı
Allah onu sâ'il gibi bir der-beder itdi.

Hakk batıla çaldı galebe! Hazret-i Allah
Her yerde birini mazhar-ı feyz-i zafer itdi!

Ey sarsar-ı per gayz-ı ta'assub ne esersin
Envârına karşı seni hakk bî-eser itdi.

Bir püfle sönen İngiliz ikbâli mi İslâm?
İslâmı hüdâ haşre kadar şûle-ver itdi.
(23 Şubat 1330 Ayastefanos. Mu'allim Cûdî.)

Cû'î Mehmed Çelebi (es-Şeyh Cemâleddin Mevlevî)

Amasyalı'dır. Kibâr-ı fuzalâdan Mevlânâ Fahreddin Osman bin Abdullah et-Türkmanî mahdûmudur. Fuzalâdan Hüsâmeddin Hasan Hoyî, Mevlevî-hâne şeyhi Celâleddin Mehmed, diğer Mevlevî şeyhi Zileli Nusret-zâde Cemâleddin Habîb Çelebilerden **/207/** tahsîl-i 'ulûm ve iktisâb-ı fezâ'il itdi.

Amasya mevlevî-hânesinde yıllarca mesnevî-hân olub ma'ârif-i sûfîyenin neşr ü ta'lîmine hıdmetler itdi. Mu'ahharen şeyhi olan Hüsâm-zâde Celâleddin Mehmed Dede'nin irtihâli üzerine Amasya mevlevî-hânesi şeyhi oldu.

Çelebi Sultân Mehmed Hân devrinde hadîs ve tefsîr ve mesnevî tedrîsinde fevka'l-âde iştihâr idüb Sultân müşârün-ileyh aralık dersini dinler, kendisine hürmetler ve iltifâtlar iderdi. Amasya'nın garbında kâ'in Helkis karyesiyle bütün bağları kendisine taraf-ı pâdişâhîden temlîk idildi.

Mezkûr karyede bir câmi'-i şerîf, yanında bir zâviye-i mevlevîye ve imâret ve kendisine bir de türbe binâ idüb emlâkını bu hayrât-ı şerîfesinin mesâlihine 817'de vakf ve zâviyesine dâmâdı olan eş-Şeyh Ahmed Yoğurtçu Dede'yi şeyh nasb idüb 819 senesi zi-l-hiccesinde dâr-ı kudse intikâl itdi.

Meşâhir-i fuzalâ-yı meşâyihden müttakî, müteşerri', edîb, şâ'ir, sâlih bir zât-ı sütûde-simât idi. Riyazât-ı şedîdesinden dolayı Cû'î mahlasını kabûl ve bu mahlasla **/208/** iştihâr itmiş, kâmil, 'ulûmda mütebahhir bir müderris idi. Telvîhî otuz defa okuyub okutmuş, Kur'ân-ı Kerîm'e güzel bir tefsîr yazmışdı.

Haleb müverrihi Hânbeli-zâde Mehmed Efendi **Dürrü'l-Cübb fî Târih-i Haleb** adlı eserinde diyor ki: ***"İbrahim bin Ali eş-Şeyh Burhaneddin el-Karsu-yı temmü'l-Halebî tilmizi Şemseddin bin Bilâl dimişdir ki: Mû'mâ-ileyhin şuyûhundan ve esâtizesinden biri sâhib-i tefsîr eş-Şeyh Cû'î er-Rumî ki tefsîri Şeyh Tefsîri diye ma'rûfdur. Bu zât telvîhi kâmilen otuz def'a kıra'et itmişdir."***

Hazret-i Şeyh Cû'î tab'an zarîf, latîf, i'mâra mâ'il bir zât olduğundan Kelkis karyesini fevka'l-âde i'mâr iderek Şeyh Cû'î karyesi nâmını virmiş, bağları dahî cennet misâli çiçeklerle ve meyveli ağaçlarla tezyîn ve ihyâ iderek ***"Şeyh Cû'î bağları"*** diye şöhret bulmuşdu. Bugün avâm dilinde ***"Cığcığ"*** dinilmektedir.

Hazreti Cû'î'nin vakfiyesi ve hilâfet-nâmesi görüldü. Şeyhi Celâleddin Mehmed Dede, bunun pederi Hüsâmeddin **/209/** Hüseyin Dede vasıtalarıyla Sultân Veled ve diğer koldan Nusret-zâde Cemâleddin Habîb Dede, Ulu Arif Mehmed Dede vasıtalarıyla yine Sultân Veled dimekle meşhûr eş-Şeyh Bahaeddin Ahmed Çelebi'ye müntehîdir.

Hulefâsından mahdûmu Abdî Ahmed Çelebi, Yoğurtçu Pir Ahmed Dede, eş-Şeyh Burhaneddin İbrahim Dede meşhûrdur. Vakfının tevliyeti ve zâviyesinin meşîhat ve mesnevî-hânlığı kayden evlâdının ıslahına tevcîh idile gelmişdir. Bunlardan ma'lûm olanları tarihimizde yazılıdır.

Cû'î İbrahim Efendi (Şeyhü'l-Kurrâ el-Hâcc)

Amasya'nın Şeyh Cû'î karyesinden Yahya bin İbrahim'in mahdûmudur. Amasya'da hıfz-ı Kur'ân idüb meşhûr Şeyhü'l-kurrâ Hâfız el-Hâcc Yusuf Efendi'den kırâ'et-i seb'a ve aşere ve takrîbi ahz ü ta'lîm itdikden sonra meşhûr Akdağlı el-Hâcc Mustafa Efendi'nin halka-i tedrîsine mülâzemet itdi. Şeyhu'l-Kurrâ Amasyalı Halil Efendi'den 'ulûm-ı kırâ'et okudu.

Fakîr müşârün-ileyhden de 'ulûm-ı şer'iyye ve edebiyeyi ahz ve tedrîs idüb her iki cihetden ıkrâ ve tedrîse me'zûn ve mücâz **/210/** olub Sultân

Bâyezid câmi'-i şerîfinde ta'lîm-i vücûh ve tecvîd-i Kur'âna ve tedrîs-i 'ulûma muvâzabet iderek fevka'l-âde iştihâr itdi. Sultân Hatûn Dârü'l-Kurrâsı şeyhi ve 1151'de Feyziye medresesi müderrisi oldu.

1163'de şeyhü'l-esnâf olub bütün halkın nazarında mümtâz bir mevki' kazandı. Ancak Sivas vâlisi Zâralı-zâde Mehmed Paşa'nın mezâlim ve seyyi'âtından tevellüd itmiş olan bir vak'ada muharrik olmakla ithâm idildiğinden Müfti el-Hâcc Mehmed, Şeyhü'l-imâre diğer Mehmed Efendilerle beraber 1171 senesi zi-l-hiccesinde Magosa Kal'asına gönderildi.

1173 senesi muharreminde afv ü ıtlâk idilerek avdet idüb uhdesinden ref' idilen hüccetleri kendisine i'âdeten virildi. Yine tedrîs ve ıkrâ ve tezkîre mülâzemet iderek 1179 senesi zi-l-hiccesinde dâr-ı na'ime irtihâl itdi.

'Âlim, mukrî, 'ulûm-ı şer'iyyede kâmil, 'ulûm-ı vücûh-ı kırâ'et ve tecvîdin üstâd-ı yegânesi, vâ'iz, müderris, takrîr ve ifâdesi güzel bir şeyhü'l-kurrâ idi. 'İlm ü ittikâsıyla 'asrının mümtâz ve mübârek sîmâlarından bir merd-i müteşerri' idi. **/211/**

Üstâz-ı müşârün-ileyhin ilm-i kırâ'etde esâtizesinin silsilesi Halil ve Yusuf Efendiler, Giridli Hâfız Mehmed Efendi, Osmancıklı Ömer Efendi, İstanbulî Şa'bân Efendi ve diğer koldan Amasyalı Hâfız Halil Efendi, İstanbulî Hâfız Şükrü Efendi, İstanbulî Hâfız Hüseyin Efendi vâsıtalarıyla meşhûr İmâm-ı Sultânî ve şeyhü'l-fenn Amasyalı Evliyâ Mehmed Efendi'ye müntehîdir.

Cevher Beg (Emîr İftihâreddin)

Amasya'da ikâmet iden Fatıma Hundî Sultân Hâtûn bint Sultân İzzeddin Keykavus Selçukî kölesidir. Sultân Hâtûn'un nüfûz ve ikbâli sâyesinde servet ve i'tibâr kazanub Sultân Taceddin Altunbaş Gâzi Çelebi bin Sultân Gıyaseddin Mes'ûd bin Sultân Keykavus Selçukî devrinde ümerâdan oldu.

Babâ-zâde Hâce Ziyaeddin Mes'ûd Müstevfîye dâmâd olub bu sâyede Moğul hükûmdârı Sultân Mehmed Hüdâbende Hân'ın teveccühâtını kazandı. Bir müddet Amasya'da müstevfî', ya'ni defterdâr kethüdâsı olub 718 sâlinden sonra vefât itdi. Mahdûmu Abdullah Müstevfî ve bunun **/212/** mahdûmu emîr-i meşhûr Fahreddin Mehmed el-Cevherî'dir.

Cevher Beg (Bahaeddin)

Amasyalı'dır. Amasya'da türbesi ve vakfi olan müstevfî-i meşhûr Hâce Fahreddin Mehmed Çelebi-zâde Alaeddin Ali Çelebi mahdûmudur. Pederinin irtihâlinde ceddinin vakfına mütevellî ve zu'amâdan olub Çelebi Sultân Mehmed Hân devrinde ümerâdân oldu. 816 sâlinden sonra vefât itdi. Mahdûmu Mehmed Çelebi'dir.

Cevher Aga (Hâcıköylü)

Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın zaman-ı sadâretinde enderûn-ı hümâyûn mektebinde hüsn-i terbiye ve tahsîl görüb oldukça bir nüfûz ve i'tibâr kazandı. Fakat ba'zı ahvâlinden dolayı enderûndan çıkarılub sipâhilikle Hâcıköyü'ne gönderildi.

Ba'dehû Merzifonî Kara Mustafa Paşa'nın sadâretinde tahayyüz idüb Gümüş Ma'deni emîni ve kazâsı voyvadası oldu. Tûl-i müddet bu me'mûriyetinde kalub hayli nüfûz ve şöhret kazandı. Ba'dehû dergâh-ı âlî kapucı-başlarından **/213/** olub 1114'de vefât itdi.

Hâcıköyü'nden Cemâre mahallesinde bir mescid-i şerîf yaptırub çeşmeler ihyâ itdi. Hâcıköyü'nü bir kasaba şekline sokdu. Emlâkını bu hayrât-ı mesâlihine vakf itdi. Mahdûmları Ahmed, İbrahim, Osman Ağalardır. el-Hâcc Ahmed Beg mu'ahharen mîr-livâ oldu. İbrahim Efendi hâcegân-ı divân-ı hümâyûndan olub el-Hâcc Osman Ağa köyünde kaldı. Bunlara ve evlâdına ***"Gevheroğulları"*** dindi.

Cevher Paşa (Zoğulu)

Merzifon'un nevâhi-i şarkîyesinden olan Zoğu nâhiyesinden zâ'im Osman Beg'in mahdûmu ve vezir Timur Süleyman Paşa'nın küçük birâderidir. Bu da zu'amâdan olub İran muhârebelerinde yararlıklar gösterdiğinden 1152'de Çorum sancâğı begi oldu.

1154 senesi şa'bânının gurresinde bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî Amasya mutasarrıfı ve Nadir Şâh muhârebesine me'mûr oldu. 1156 senesi zi-l-ka'desinde Rumili pâyesiyle Karahisâr-ı Şarkî sancâğına tahvîl-i me'mûriyet itdiyse de 1157 **/214/** cümâd el-ûlâsında sânîyen Amasya mutasarrıfı oldu.

Ancak Köprü'de vâki' olan bir katl ve rüşvet mes'elesinden dolayı sene-i mezbûre şevvâlinin evâhirinde azl idilüb hayli mu'âheze gördü.

1158'de Karesî sancâğı mutasarrıfı olub yine Nadir Şâh muhârebesine me'mûren İran hudûduna gitdi.

Ba'dehû buradan azl idülüb 1161 senesi saferinde sâlisen Amasya mutasarrıfı olub kethüdâsı ve mütesellîmi olan Hâcı Mirza Aga'nın mu'âmelât-ı şedîdesinden dolayı 1162 senesi cümâd el-âhiresinde Karahisâr-ı Şarkî mutasarrıfı es-Seyyid Hasan Paşa ile becâyiş idildi.

İran muhârebâtında oldukça muvaffakiyeti görüldüğünden 1164'de İçil, 1166 saferinin gurresinde râbi'an Amasya mutasarrıfı oldu. Ancak bakâyâ tahsîlâtında vâki' olan tecâvüzâtına binâ'en sene-i mezbûre şevvâlinin gurresinde azl idilüb Merzifon'da ikâmete me'mûr oldu.

Fakat şecâ'atinden dolayı 1167 senesi muharreminde Çorum ve şa'bânında hâmsen Amasya mutasarrıfı ve 1163 senesi muharreminde Mar'aş beglerbegisi oldu. Sene-i mezbûre **/215/** şevvâlinde ma'zûl ve ba'dehû İçil ve 1174'de Çorum sancâklarına mutasarrıf oldu.

1175'de Levend eşkıyâsının tenkîl ve istisâline me'mûr olub şâyân-ı ehemmiyet bir muvaffakiyet gösterdiğinden sene-i mezbûrenin zi-l-ka'desinde sâdisen Amasya mutasarrıfı oldu ise de zi-l-hiccesinde eşkıyânın pususuna düşüb mağlûb ve münhezîm olduğundan azl idildi.

1176 senesi şevvâlinin sekizinde Kilis sancâğı mutasarrıfı olub 1178 senesi evâ'ilinde Çankırı, ba'dehû İçil mutasarrıfı oldu. 1183'da İçil mutasarrıfı olduğu halde Rusya harbine me'mûr olub sene-i mezbûre zi-l-hiccesinde yine Bender fâci'asında şehîden vefât itdi.

Şecî', muhârib, gâzi bir kumândân ise de idâresi şedîd, ba'zen câ'irâne idi. Nâdir Şâh muhârebâtında bir kaç defa muvaffakiyetsizlik gösterdiğinden terakkî idemedi. Bununla beraber bütün ömrü muhârebelerde geçdi. Akîbet şehîden vefât itdi. Mahdûmları Osman, Süleyman Beglerdir. **/216/**

Cevher Mehmed Beg (Cevher Paşa-zâde)

Merzifonlu'dur. Kibâr-ı zu'amâdan Osman Beg bin Cevher Paşa'nın mahdûmudur. Bu da zu'amâdan olub bir kaç defa Merzifon voyvadası oldu. Hâcı Bâlî mahallesinde bir mescid-i şerîf yabtırdı. Ba'zı nukûdunu vakf idüb 1240 sâline doğru vefât itdi. Kerîm, hânedân bir zât idi.

Cihâdî Ahmed Aga (Altıncı)

Amasyalı'dır. Yeniçeri Hasan'ın oğludur. Ba'dehû yeniçeri olub oda-başılığa kadar terakkî gördü. Güzel-saz şâ'iri olub Celâlî Mehmed Ağa'dan sonra iştihâr itdi. Kandiye fethinde yeniçerileri destânlarıyla harbe teşvîk eylediğinden terakkî gördü.

Sadr-ı a'zam ve serdâr-ı ekrem Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın nâ'il-i iltifât ve ihsânı oldu. 1086'de tekâ'üd ulûfesiyle müteka'id olub 1093 hudûdunda vefât itdi. Muhârib, hoş-sohbet bir halk şâ'iri idi. Destânları, mânîleri, ezgileri çokdur. **/217/**

Cihân Hâtûn (Hâtûn Paşa)

Amasyalı'dır. Amasya hükümdârı Hâcı Şâdgeldi Paşa'nın kerîmesidir. Hükümdâr müşârün-ileyhin birâderi İmâdeddin Süleyman Şâh-zâde Kutlu Paşa'nın zevcesidir.

Kutlu Paşa, Amasya'nın cenûb-ı garbîsinde vâki' İltekin mahallesinde ikâmet eylediğinden orada 818'de vefât idüb yaptırdığı türbesine defn idildi. Hâtûn Paşa'nın orada, bir mescid-i şerifi ve türbesi ve vakfı vardır. Dâmâdı Koca Mehmed Paşa'dır.

Cihân Hâtûn (Kutlu Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. Kutlu Şâh-zâde beglerbegi Kutlu Paşa bin Süleyman Şâh bin Kutlu Şâh'ın kerîmesidir. Amasya'da Çelebi Sultân Mehmed Hân devrinde defterdâr olan Hâce Mehmed Paşa'nın zevcesi olub müşârün-ileyh ile beraber son hayatına kadar yaşadı.

Zevciyle beraber Bursa'da hayli müddet oturdu. 833'de zevci sadr-ı a'zam oldukda beraber Edirne'de ikâmet **/218/** itdi. 840'da zevci sadâretden ma'zûlen Osmancığa gitdikde beraber gidüb 843'de orada vefât itdi. Koca Mehmed Paşa'nın câmi'-i şerîfinde zevci yanında medfûndur. Mahdûmu Mahmud Paşa'dır.

Cihan Beg (Yeniceli-zâde)

Amasyalı'dır. Defterdâr İskender Çelebi'nin amucası olan Memî Çelebi-zâde Ali Çelebi mahdûmudur. Meşâhir-i zu'amâdan iken İskender Çelebi'nin sâye-i ikbâlinde mîr-livâ oldu. 941'de müşârün-ileyhin i'dâmında nekbet gördü.

Maktûl İbrahim Paşa'nın 942'de i'dâmından sonra nâ'il-i teveccüh olub mîr-livâlıkla sancâkları devre başladı. 958'de Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Mustafa'nın ma'iyyetine me'mûr iken 960 senesi şevvâlinde müşârün-ileyhin i'dâmı üzerine İstanbul'a geldi.

962'de Kağıt emîni olub Kağıthane fabrikasını işletdi. 966 senesi şa'bânında emlâkını vakf idüb sonra vefât itdi. Meşâhir-i ümerâ ve ümenâdan bir zât idi. Vefâtından sonra bir kerîmesi kaldı.

YEDİNCİ FASL

Amasya Târihi'nin ikinci bâbından yedinci faslı, adlarının ilk harfi **üç noktalı** □ olan zevâtın terâcim-i ahvâli ve ensâbını ve mümkün olduğu kadar târihen i'tibâra değer vak'alarını mülahhasen kayd ü zabt ider. Bu fasla **Cim-i farisî faslı dinir.** □ 'den sonra gelen hurûf hecâ tertibi üzre yazılır.

Çaruk Şâh (el-Hâcc Emîr Sarameddin)

Amasya ümerâsından Salih Beg bin İlyâs Beg'in mahdûmudur. Sipâhi meşâhirinden olub Samsun ve Sinob'un fethinde fevka'l-âde yararlığı görüldüğünden ümerâdan oldu.

Amasya vâlisi Emîr Mübârizeddin Halîfe Gâzi'nin zaman-ı gaybûbetinde vâli kâ'im-mâkâmı ve bir müddet Amasya cândârı olub Baba İshak Kefersûdî ısyânında vefât itdi. Şüce'ân-ı ümerâdan olub Amasya'da mahallesi vardır.

Amasyada Hâcı Çaruk mahallesi, Hâcı İlyâs mahallesinin garbında kâ'in bir mahalle-i kâdime olduğu Yakut Paşa vakfiyesinden anlaşıldı. Burada emîr müşârün-ileyhin bir mescidi var idi. Bunun yerine Yörgüç Paşa'nın câmi'-i ve imâreti binâ idildi.

Çakır Beg (Şarabdâr)

Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Ahmed'in kölesidir. Begler Sarâyı'nda küçük yaşından beri hüsn-i terbiye görüb Şehzâdenin şarabdârı, ba'dehû havâss-ı kurenâsından oldu. 918'de şehzâde-i müşârün-ileyhin i'dâmında menkûben vefât itdi. Nâfizü'l-kelim bir kimse idi.

Çakır Aga (Kethüdâ)

Amasyalı Hâcı Beg-zâde Mehmed Paşa'nın kölesidir. Müşârün-ileyhin dâ'iresinde terbiye görüb ağalarından oldu. Ba'dehû sipâhi olub Amasya kethüdâ-yeri olarak ta'ayyün itdi. Eşkıyâ ve Abaza muhârebâtında devlet tarafdârı **/220/** olarak hıdmetler itdi.

Sonra Dizdâr Sinan Ağa-zâde Mehmed Paşa'nın dâ'iresine girüb bölük-başı, ba'dehû kethüdâsı oldu. Revân ve Bağdad muhârebelerinde isbât-ı vücûd idüb 1049'da vefât eyledi. Şeci', iş-güzâr idi. Evlâdına ***"Çakıroğulları"*** dindi. Bunlardan Hasan Ağa ma'rûfdur.

Çâkerî Ahmed Çelebi (Hândân Aga-zâde)

Amasyalı'dır. Üçler mahallesinde câmi'-i şerîfi olan Sa'di Çelebi kölesi ve dâmâdı Hândân Ağa-zâde Abdulbaki Ağa'nın oğludur. 'Ulemâdan tahsîl-i ma'ârif idüb Müderris Abdî Efendi'nin niyâbetinde kâtib oldu.

Ba'dehû Amasya hâsları kâtibi olub tûl-i müddet bu me'mûriyetinde devam iderek 1121'de vefât itdi. Erbâb-ı ma'ârifden şâ'ir, hoş-sohbet muhibb-i hânedân-ı risâlet bir zât-ı sütûde-sîret idi. Birâderi Hândân Efendi'dir.

Çavlı Beg (Emîr Sinâneddin)

Amasya Türkmenlerinden Tura Beg'in oğludur. İbtidâ sipâhi **/221/** olarak Rum gazâlarında ve Sinob ve Canik fütûhâtında yararlıklar gösterüb sonra Canik emîri oldu. Karadeniz sevâhîli kumândânı olub Rumlarla çarpışdı.

636'da Baba İshak'ın kıyâm ve isyânında kendisine iltihâk idecek Rûmları tenkîl ve istisâl iderek Hâcı Mübarizeddin Armağan Şâh'ın muvaffakiyâtını teshîl itdi. Ba'dehû sâhib-i a'zam Mühezzibüddin Mes'ûd'un ma'iyyetine me'mûr olub Konya'ya gitdi. 641 sâlinden sonra vefât eyledi. Meşâhir-i ümerâdan idi. Mahdûmu Emîr Şücaeddin Haydar Beg'dir.

Çerağ Beg (Yağlu Beg-zâde)

Amasyalı'dır. Ümerâdan Yağlu Murad Beg'in mahdûmudur. Evâ'il-i hâlinde gâyet güzel, hüsn-i cemâli ekmel olduğu münâsebetle âftâbi gibi pek çoklarını derd-i aşkıyla giryân itmiş ve Sultân Bâyezid-i sânî Amasya'da vâli iken sarâya almışdı.

Beğler sarâyında güzel bir terbiye gördü. Gürcistân ve Uzun Hasan şâh muhârebelerinde zâ'im olarak isbât-ı vucûd idüb göze girdi. Ba'dehû Ala'iye begi ve Sultân **/222/** Bâyezid Hân'ın cülûsundan sonra ma'iyyet-i pâdişâhı ümerâsından oldu.

Ba'dehû Mısır harbine gidüb 894'de Çorum sancâğı begi ve 897'de Amasya'da Evkâf-ı Sultânîye mütevellîsi ve ba'dehû Sivas sancâğı begi olub 904'de Karamanoğlu Mustafa Beg'in İç-il taraflarına mürûrunu men' idemediğinden dolayı azl ve nekbet gördü.

907'de Sultân Bâyezid'ın afvına mazhar olub Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Ahmed'in ma'iyyet-i ümerâsından oldu. Şehzâde müşârün-ileyhe kendisini sevdirüb havâss-ı nüdemâsından olmuşdu. 917'de Eşkıyâ-ı Şî'a harbinde şehîden vefât itdi. Kibâr-ı ümerâdan idi. Mahdûmu Hasan Beg'dir. Bu da vaktinde afetlerden idi.

Çeşmî Mehmed Çelebi

Amasyalı'dır. Hâce Acem Ali Ağa'nın yaptırdığı çeşmelerinin nâzırı olan Ali Çelebi'nin mahdûmudur. Acem fuzalâsından Hüseyniye müderrisi Ebu'l-Hayr Efendi'den tahsîl-i ma'ârif idüb Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Ahmed'in divânı ketebesinden **/223/** oldu.

Amasya şu'arâsından Mihrî, Fiğânî, Şermî, Şehrî, Münirî Çelebiler ile müsâhabât-ı edebiyyede bulunarak iştihâr idüb Şehzâdenin teveccühâtını kazandı. 918'de şehzâdenin i'dâmıyla dirlikleri bozulub kitâbetle ta'ayyüş iderek 927 sâlinden sonra vefât itdi. Şâ'ir, edîb, kâtib idi.

Çeşmî Hüseyin Efendi (Hâcı Paşa-zâde)

Amasya eşrâfından Mehmed Beg bin Abdülkerim Beg bin Hasan Beg bin Hâcı Abdulkerim Paşa'nın mahdûmudur. Amasya'da câmi'i ve dârü'l-hadîsi olan beglerbegi Abdullah Paşa'nın evlâdından olub pederi Abdullah Paşa'nın vakfına mütevellî bir mîr-livâ idi.

Pederi Mehmed Beg'in Top-hâne kurbinde Cihangir mahallesinde ikâmeti esnâsında Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın himmeti sâyesinde Enderûn-ı hümâyûna girdi. Gözleri pek güzel olduğu münâsebetle Enderûn ağalarının arasında ***"Çeşmî"*** diye bir lâkab kazandı. Sonra bu lakâbla iştihâr itdi. **/224/**

Enderûnda iyi bir terbiyle gördü. Tedrîcen terakkî iderek rikâb-ı hümâyûn ağalarına iltihâk iderek Sultân Ahmed Hân-ı sâlisin cülûsunda dülbend ağası, sır-kâtibi, ba'dehû çukadâr-ı şehriyârî oldu. Sır-kitâbetinde hayli müddet kaldı.

1132'de Cihângir'de bir câmi'-i şerîf ve yanında bir mekteb yapdırdı. Emlâkını bu hayrâtının mesâlihine vakf itdi. Bu câmi'e ***"Sormagir"*** dindi. 1135 senesi recebinde Sûrre-i hümâyûn emîni olduğu halde Hicâz'a gidüb ba'de'l-Hâcc 'avdeti esnâsında dâr-ı na'ime irtihâl itdi. Hâfız Osman Efendi'nin şâkirdi bir hattât-ı mâhir idi.

Bir kerîmesi Fâtıma Hânım olub dâmâdı Amasyalı Fazlı-zâde Mustafa Ağa bin Fazlullah Efendi'dir. Vakfına kerîmesi mütevellî olub vefâtında mahdûmu el-Hâcc Mehmed Tâhir Efendi ve bunun vefâtında mahdûmu İsma'il Efendi mütevellî oldu. 1230'da İsma'il Efendi'nin vefâtında Mehmed Arif Efendi bin Mustafa Efendi bin el-Hâcc Mehmed Tâhir Efendi mütevellî oldu.

Mustakîm-zâde Süleyman Sa'adeddin Efendi **Tuhfetü'l-Hattâtîn** adlı eserinde diyor ki: ***"Hüseyin Çeşmî - Enderûn-ı*** **/225/** ***Hümâyûn'da ser-***

kitâbeti hıdmetine dil-i behre-yâb olub ba'dehû taşra çırağ oldıkda Top-hâne'nin Fındıklı'ya müşerref mahalde rü'yâda irâ'et olundığı üzre Sormagir nâm çarşûda bir câmi'-i şerîf binâ idüb şeref-i istikmâl 1132 tarihinde itmâm ve ol etrâfı idüb ve müstakıllen su dahî getürdüb ol pîr-i nurânî surre emânetiyle 'azm-i beyt-i rahmânî eyledi.

Avdetinde esnâ-yı tarîkde bekâya kâdim olmuşdır. Hâfız Osmân Efendi'den hüsn-i hatta me'zûn olmağla kendi câmi'inde devr-hânlara vakf eylediği mushaf-ı şerîf kendi hatt-ı latîfidir. Hüsn-i dîdesi kemâlde olmağla Enderûn-ı hümâyûnda "Çeşmî" lakâbıyla telkîb olunmışdır."

Çalab Virdi Beg (Nevgir)

Amasya ve Sivas hükümdârı Kürtoğlu Hâcı Kutlu Şâh'ın kölesidir. Müşârün-ileyhin zaman-ı hükûmetinde hazînedâr-ı hâssı olub irtihâlinde mahdûmu Hâcı Şadgeldi Paşa devrinde ümerâdan olduğu halde 783 harbinde vefât itdi. Asdika-yı ümerâdan idi. Mahdûmu Mir-livâ Menteşâ Beg ve bunun mahdûmu Turgud Beg'dir. **/226/**

Çalab Virdi Beg (Sa'di Çerağı)

Üçler mahallesinde câmi'i olan Sa'di Çelebi'nin kölesidir. Mû'mâ-ileyhin gözdesi olduğundan hayatında âzâd idüb evlendirdi. Hâne ve bağ ve servet virüb ze'âmetle çerağ itdirdi. Meşâhir-i zu'amâdan olub hayli muhârebelerde isbât-ı vücûd iderek 1041'de vefât itdi. Mahdûmu Süleyman Beg de zu'amâdan idi.

Çelebi Mehmed Efendi (Abdî-zâde)

Amasyalı'dır. Esbâk Amasya müftisi ve Sultânîye müderrisi Şeyhî-zâde müderris Abdî Çelebi evlâdından Ahmed Çelebi bin Abdulkerim bin Ali Çelebi bin müderris Abdî Çelebi mahdûmudır.

Amasya 'ulemâsından tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm ve müderris oldu. Esnâ-yı tedrîsinde medâris-i mu'tâdeyi devr iderek Kameriyye-i Tokad müderrisliğinden terfi'an Tokad mollası oldu. Ba'dehû sancâkları devr iderek Kayseriyye mollası olub 1016'da ihtiyâr-ı tekâ'üd itdi.

Beş yıl kadar Amasya'da 'aynü'l-a'yân olub livânın **/227/** hüsn-i idâresinde bir 'âmil-i mü'essir olduğu halde 1021 senesi şevvâlinde vefât itdi. 'Âlim, fâzıl, müdebbir, kâmil, sâhib-i servet ü i'tibâr olan mevâlî-i devrîyedendir.

Terakkîyâtında ‘amm-zâdesi İsma’il Efendi bin Mehmed Efendi bin Abdulkerim Çelebi İstanbul’da i’mâl-i nüfûz itmişdi. Hâcı İlyâs mahallesinde mescid ve zâviyesi vardır. Emlâkını bu hayrâtına vakf idüb mahdûmu Abdülkerim Efendi vakfına mütevellî ve yerine kâ’im oldu. Hafîdi Mehmed, Mustafa Efendilerdir. Kuzâtdan Mustafa Efendi 1064’de vefât idüb mahdûmu Mehmed Çelebi 1075’de bilâ-veled vefât itdi.

Kölesi ve kethüdâsı Memi Beg, Nasuh Paşa sâdaretinde mîr-livâ olub oğulları İbrahim, Mehmed Beglerdir. İbrahim Beg-zâde Çelebi İsma’il Paşa vüzerâdandır. İbrâhim Beg’in diğer mahdûmu Abdurrahman Ağa’dır. Memi Beg-zâde Mehmed Beg mîr-livâ olmuşdu.

Çelebi Mustafa Efendi (es-Seyyid el-Hâcc Çelebi)

Osmancıklı’dır. es-Seyyid Halil bin Ahmed mahdûmudur. Köprü’de Fâzıl Ahmed Paşa medresesi müderrisi Kara Müderris-zâde **/228/** Ahmed Efendi’nin şöhret-i ‘ilmîyesine binâ’en Köpriye gelüb müşârün-ileyhin halka-i tedrîsine mülâzemet itdi. Yıllarca bundan tedrîs idüb mücâz oldu.

Ba’dehû Amasya’da Çelebi-zâde Ömer, İkinci-zâde Abdullah, Sivas’da Tefsîrî Mehmed Efendilerden de usûl-i fıkıh ve kelâm, hadîs ve tefsîre müte’allik ‘ulûm-ı ‘âlîyedeki ma’lûmâtını tevsî ve ikmâl iderek ‘avdetle Köprü’de ders-i ‘âmm oldu.

Yıllarca tedrîs-i ‘ulûm idüb mükerreren talebe-i ‘ulûma icâzet virdi. Anadolu’da Kazâbâdî Ahmed Efendi derecesinde bir fâzıl-ı meşhûr oldu. 1130’de Köprü fuzalâsından müfti ve müderris İlmî köylü el-Hâcc Mustafa Efendi’nin irtihâli üzerine Köprü müftisi ve Fâzıl Ahmed Paşa medresesi müderrisi oldu.

Bundan on üç yıl da iftâ ve hadîs ve tefsîr ıkrâsıyla iştigâl idüb 1143’da dâr-ı na’ime irtihâl itdi. Gâyet fâzıl, muhakkık, ‘ulûm-ı ‘akliyye ve nakliyyede mâhir, müteşerri’, üstâzü’l-küll, bir zât-ı sütûde-simât idi. Bin yedi yüz kadar talebe-i ‘ulûmâ icâzet virdi. Tarîkat-ı Muhammediye’yi şerh itdi. ***“Çelebi Efendi”*** dimekle meşhûr idi. **/229/**

Akîf-zâde Abdurrahim Efendi **el-Mecmu’ minel-Meşhûr ve’l-Mesmû** adlı eserinde bu zâtın terceme-i hâlini yazdıkdan sonra pek ziyâde medh ü senâ idiyor. Kibâr-ı fuzalâdan olduğunu yazıyor. Mahdûmları es-Seyyid Halil, Abdullah, Mehmed Efendilerdir. Bunlara ve bunların evlâdına ***“Çelebi-zâdeler”***dinir. Evlâdı sırası geldikce yazılır.

Çilî Mehmed Efendi (Çilî Efendi)

Dersim Kürtlerinden olub evâ'il-i hâlinde Erzurum'a geldi. Burada ulemâdan tahsîl-i ulûm idüb dersi-âmm oldu. Ancak gençliğinde alışdığı müskirâta mübtelâ oldığundan halk ve ulemânın tahkîrâtına ma'rûz olub Erzurum'dan çıkdı.

Sonra Abâza Mehmed Paşa'nın ordusuna intisâb idüb isyânına iştirâk itdi. Bu sefer de hükûmetin ta'kîbâtına ma'rûz kalub Abaza Paşa'nın ağalarından Amasyalı Ser-hoş Mehmed Ağa'ya sığındı. Bunun vasıtasıyla dehâlet ve Amasya'da ikâmet itdi.

Eski âdet-i me'lûfesi üzre hareket iderek pek ziyâde fürâde olduğundan kendisine ***"Çilî"*** dindi. Bu esnâda fazl ü takvâsıyla pek meşhûr olan Halvetî meşâyihinden Kutb Ahmed Efendi'nin zâviyesine gitdi. İnâbe itmek istedi. Kutb Ahmed Efendi bu arzuya karşı ***"temizlen de gel"*** didi.

Bu hitâba pek müte'essîr olub o gice rü'yâsında Cenâb-ı rabb-ı izzeti gördi. Bir mükâlemeden sonra Hakk Tealâ'nın mağfiretini istihsâl iderek uyandı. Derhal tâ'ib ve müstağfir olub Kutb Ahmed Efendi'nin zâviyesine koşdu. Hazret-i Kutb ***"gel bakalım, Çilî Cenâb-ı Hakk'ın inâyet-i ilâhiyyesiyle şimdi temizlendin"*** diyerek kabûl itdi. Şeyhin işâretiyle tedrîs-i ulumâ başladı. İlm ü irfânıyla kendisini tanıtdı. Hulefâdan Ömer Efendi'ye dâmâd olub yıllarca ders okutdu.

Ba'dehû ba'zı medreselere müderris olub akrânı arasında temâyüz itdi. ***"Çilî Efendi"*** diye herkesin hürmet ve muhabbetini kazandı. En son müderris olduğu Atabeg medresesi hücrelerinden birinde inzivâ iderek 1067'de vefât itdi. 'Âlim, sâlih, fâzıl idi. Mahdûmu Ömer Efendi Çilî-zâdelikle meşhûr olub Mehmed Paşa müderrisi iken 1095'de vefât itdi. Fuzalâdan idi.

Çoban Beg (Taşan-zâde)

Merzifonlu'dur. Hâcı Bâlî Beg'in mahdûmudur. Meşâhir-i zu'amâdan olub hayli müddet Merzifon begi oldu. Ba'dehû 847'de Varna muhârebesinde isbât-ı liyâkat iderek mîr-livâ olub İstanbul fethinde bulundu.

860'da Amasya vâlisi olan Şehzâde Sultân Bâyezid-i sânî ma'iyyetine me'mûren Amasya'ya gelüb muhâfız oldu. 867'de Tokâd sancâğı begi olub gitdi. 873'de vefât itdi. Kibâr-ı ümerâdan idi. Mahdûmları Pir Mehmed, Yusuf Beglerdir.

SEKİZİNCİ FASL

Amasya Târihi'nin iki bâbından sekizinci faslı, adlarının **/230/** ilk harfi **noktasız Ha** olan zevâtın terâcim-i ahvâl ve ensâbını ve imkân derecesinde târîhen 'ibret alınacak yerlerini de mülahhasen kayd ü zabt ider. **Hâ**'dan sonra gelen hurûf hecâ tertibi üzre yazılır.

Hâcı Efendi (el-Hâcc Mustafa Efendi)

Amasyalı'dır. Gökşenoğlu Mehmed Çelebi bin Abdurrahman Efendi bin İbrahim Efendi bin eş-Şeyh Alâeddin Ali Çelebi mahdûmu ve Beşiktaşî eş-Şeyh Yahya Efendi bin Ömer Efendi bin eş-Şeyh Alaeddin Ali Çelebi'nin 'amm-zâdesidir.

Amasya'da 'ulemâdan tahsîl-i 'ulûm ve hattât-ı meşhûr Hayreddin-zâde Mehmed Çelebi'den hutût-ı mütenevvi'ayı ahz ü temaşşuk idüb İstanbul'a gitdi. Orada da hattât-ı meşhûr Amasyalı Şükrûllah Halîfe-zâde Pir Mehmed Çelebi'den yazub istikmâl itdi.

Ba'dehû Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Mustafa divânı ketebesinden olarak gelüb bir müddet sonra şehzâdenin defterdârı oldu. 960 senesi şevvâlinde Şehzâde-i müşârün-ileyhin şehâdeti üzerine Amasya hâssları emîni oldu.

965'de Şehzâde Sultân Bâyezid Amasya vâlisi geldikde Hicâz'a gidüb vartayı atlatdı. Ba'de'l-Hâcc İstanbul'a gidüb 967'de Anadolu muhâsebecisi oldu. 974'de Sultân Murad-ı sâlisin Amasya vâliliğinde defterdârı olub geldi.

İki yıl kadar müşârün-ileyhin ma'iyyetinde ifâ-yı hıdmet idüb 976'da sânîyen Amasya hâsları emîni ve ba'dehû Amasya Dârb-hânesi emîni olarak hayli müddet devam ve ***"Hâcı Efendi"*** dimekle iştihâr itdi.

986'de Kafkas ordusuna zehâ'ir-i 'askeriyyenin tedârik ve irsâline me'mûr olub vazifesini mukaddemâne ifâ eyledikden 987'de Şirvân'ın fethi müyesser oldıkda Özdemiroğlu Osman Paşa vâli bu da defterdârı oldu.

Fütûhât esnâsında ele geçen emvâl-i ganâ'imin zabt ve muhâfazasında vilâyetin tahsîlât-ı mâliyesinde müstakîmâne hareket ve hüsn-i hıdmet eylediginden 990'da Anadolu defterdârı olarak İstanbul'a geldi. Dârü's-sa'âde agası Habeşî Mehmed Aga'ya çatdı. **/232/**

993'de Özdemir-zâde Osman Paşa'nın vefâtını müte'âkıb Mesih Paşa sadr-ı a'zam oldukda azl idilüb sene-i mezbûre şa'bânında sânîyen Anadolu defterdârı olduysa da paşanın infisâlinden korkub Haleb defterdârlığını tercîh iderek Haleb'e gitdi.

994 senesi rebi'ül-âhirinde Mesih Paşa'nın sadâretden istifâsı üzerine şıkk-ı sânî defterdârı olarak İstanbul'a geldi. 995 senesi evâ'ilinde baş-defterdâr İbrahim Paşanın 'azliyle yerine baş-defterdâr oldu.

996 senesi muharreminde 'azl idilüb çok geçmeden Sultân Murad-ı sâlisin Medine-i Münevvere'de yapdıracağı 'imâret ve hayrât-ı şerîfesinin

binâ emîni ve Hicâz emvâli nâzırı olarak Medine-i Münevvere'ye gitdi. Orada üç yıl kadar kaldı.

999'da Dârü's-sa'âde agası Habeşî Mehmed Aga'nın vefâtı üzerine 'azl idildiğinden Amasya'ya gelüb ihtiyâr-ı tekâ'üd eyledi. Altı yıl kadar Amasya'da imrâr-ı hayât idüb 1006 senesi zi-l-hiccesinde dâr-ı mükâfâta intikâl itdi. **/233/**

'Âlim, kâmil, afîf, muktedîr, hattât-ı meşhûr idi. Mustakîm-zâde Süleyman Sa'adeddin Efendi **Tuhfetü'l-Hattâtîn** adlı eserinde diyor ki: ***"Mustafa – Amasîdir. Hüsn-i hattı şeyh-i merhûmın hafîdleri Pir Mehmed bin Şükrullah Halîfeden yazmışdır. Elif-i kâmilden sonra yazdığı âsâr-ı kalemi ziyâret olundı."***

Mahdûmları el-Hâcc Abdurrahman, Mehmed Efendilerdir. Bunlara ve bunların evlâdına ***"Hâcı Efendi-zâdeler"*** dindi. Hâcı Abdurrahman Çelebi-zâde Defterdâr İbrahim Paşa ile diğer mahdûmu 'ulemâdan Mehmed Efendi ve bunun mahdûmu Abdulbaki Çelebi'dir. Abdulbâki Çelebi-zâde silahdâr-ı şehrîyârî Ömer Paşa'dır.

Mehmed Efendi-zâde mevâlîden Ömer Efendi olub bunun mahdûmu İbrahim Efendi de mevâlîdendir. Bunun mahdûmu Mehmed Efendi ***"Nâ'ib"*** dimekle meşhûr olduğundan evlâdına ***"Nâ'ib-zâdeler"*** dindi. Ömer Paşa'nın mahdûmları da Abdulbâki, Nu'man Beglerdir.

Hâcı Mehmed Efendi de Amasya'da ***"Hâcı Efendi"*** dimekle meşhûr olub mahdûmu Sarı Mehmed Ağa 1058'de garazen maktûl oldu. Oğulları Şeyh Mehmed, Mustafa, Emrullah **/234/** Ağalardır. Şeyh Mehmed Ağa 1079'da vefât itdi. Amasya'da dârü'l-kurrâsı vardır. Mahdûmları Bağdad vâlisi Vezir Ahmed Paşa ile Amasya müftisi el-Hâcc Ömer Efendi'dir. Bunun evlâdına ***"Müfti-zâde"*** dindi.

Mustafa Ağa silâhdâr-ı şehriyârî Ömer Paşa'nın kethüdâsı iken 1095'de vefât itdi. Oğulları ricâlden el-Hâcc Ebubekir, Derviş Mehmed Ağalardır. Hâcı Ebubekir Ağa'nın evlâdı Amasya'da ***"Hâcı Efendi-zâde"***likle meşhûr a'yândandır. el-Hâcc Emrullah Ağa da 1098'de fevt oldu. Mahdûmu vüzerâdan Ali Paşa'dır.

Hâcı Beg (el-Hâcc Mehmed Beg)

Amasya'nın Hakâle köyünden Abâdoğlu Tûr Ali Beg bin Sündük Beg bin Abâd Beg'in mahdûmudur. Amasya beglerbegisi Hâcı Şadgeldi Paşa-zâde

Devâtdâr Ahmed Paşa'nın zamanı ümerâsından olub 804'de Timurlenk muhârebesinde isbât-ı merdânegî iderek inhizâmı müte'âkıb 'avdet itdi.

Timurlenk tarafından Amasya vâliliğine ta'yîn idilen Bahtiyâroğlu Kara Devlet Şâh Amasya'ya girmek üzere Hakâleyi **/235/** istilâ iderek kuvvet-i mecmû'asıyla orada ikâmet ve fırsata intizâr itmekde idi. Çünkü Amasya erkânı Kara Devlet Şâh'ı kabûl itmiyorlardı.

805'de Amasya erkânının da'vetiyle Gümüş kasabasına kadar gelmiş olan Çelebi Sultân Mehmed Hân ile hafî muhâberâta girişüb birâderi Mahmud Begle Kara Devlet Şâh'ı ve başındaki kuvveti iğfal iderek Sultân müşârün-ileyhin galebesine hıdmet ve Kara Devlet Şâh'ı katl ve kuvvet-i mecmu'asını târ u mâr itmeğe tavassut itdi.

Bundan dolayı, Sultân müşârün-ileyhin teveccühâtını kazanub mîr-livâ oldu. Bütün muhârebâta iştirâk iderek Çelebi Sultân'ın istiklâlini te'mine çalışdı. 824 hudûdunda vefât itdi. Kibâr-ı ümerâdan olub Bâyezid Paşa'nın eniştesi idi. Mahdûmları 'İsa, Hamza Beglerdir. 'İsa Beg-zâde Kâsım Beg'dir.

Hakâle'de zâviyesi ve kerîmesi 'Aişe Hatûn'un câmi'i ve hafîdi Kâsım Beg'in medresesi vardır. Hamza Beg'in evlâdından Kâsım Paşa bin Abdullah Beg ve Kâsım Beg'in evlâdından Mirzâ Beg bin Mehmed Beg ve bunun mahdûmu **/236/** Mustafa Beg de ümerâdan ve ashâb-ı hayrdandır. Bunlara ***"Hâcı Beg-zâdeler"*** dinir.

Bunlardan başka Hâcı Beg-zâdeler vardır. Köprü'de Hâcı Beg-zâdeler, Hâcı Mehmed Beg bin eş-Şeyh Alaeddin Ali bin İbrahim eş-Şirvânî evlâdıdır. Buna el-Hâcc Gâzi Mehmed Beg ve evlâdına ***"Gâzi Beg-zâdeler"*** de dindi. Aşağıda tercemesi ***"Gâzi Mehmed Beg"*** diye gelir.

Amasya'da diğer Hâcı Beg-zâdeler vardır. Bunlar tercemesi yukarıda yazılan Hâcı İlyâs Beg bin Hâcı Perviz Beg'in evlâdıdır. Bunun sülâlesi de Amasya'da büyük bir hânedân idi.

Hâcı Paşa (el-Hâcc Abdulkerim Paşa)

Amasyalı'dır. Sûfîler mahallesinde câmi'i ve dârü'l-hadîsi bulunan Abdullah Paşa bin el-Hâcc Sinân Beg'in evlâdından vakfına mütevellî olan Hüseyin Beg bin Veli Beg bin İskender Beg bin Abdullah Paşa'nın mahdûmudur.

Pederinin vefâtında 'amm-zâdeleri 'Abdî ve Mustafa Begler vakfa mütevellî oldukları münâsebetle zu'amâdan oldu. **/237/** Rûmili ve Şirvân

muhârebâtında hayli yararlıklar gösterdiğinden Amasya alaybegisi oldu. Ba'dehû Gülâbî Paşa-zâde Ca'fer Paşa'nın Şirvân'a duhûlünde fedâkârâne çalışdığından terakkîyâta nâ'il oldu.

1003'de emîrü'l-Hâcc olarak Hicâz'a gidüb sûrre-i hümâyûn kâfilesini kemâl-i emniyet içinde götürüb getirdiğinden terakkî gördü. 1008'de Karayazıcı Abdulhalîm Beg'in kıyâm ve ihtilâlinde hıdmetler idüb Çankırı begi oldu.

1011'de eşkıyâyı Çankırı'dan püskürtüb sancâğı hüsn-i muhâfaza eylediğinden bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî Bursa ve 1013'de Sâruhan mutasarrıfı, 1016'de Manisa muhâfızı 1017'de Ankara beglerbegisi ve 1021'de Niğbolu muhâfızı oldu. Ba'dehû Selânik beglerbegisi olub 1031 senesi evâ'ilinde vefât itdi.

Muhârib, gâzi, mukaddem, ***"Hâcı Key Paşa"*** dimekle meşhûr bir beglerbegi idi. ***"Key"*** Türk dilinde 'âdil, müdebbir, muktedir, iyi ma'nâsındadır. Mahdûmları Hasan, Hüseyin, Veli Beglere ve bunların evlâdına **/238/** ***"Hâcı Paşa-zâdeler"*** dindi.

Merzifon'da Hâcı Paşa-zâdeler, meşhûr beglerbegi Hüsâm-zâde Hâcı Yahya Paşa'nın evlâdıdır. Bunun tercemesi aşağıda **"harf-i Yâ"** da gelir. Köprü'de Hâcı Paşa-zâdeler de yukarıda tercemesi yazılan ***"Hâcı Bölük-bâşı"*** dimekle meşhûr Bayram Paşa'nın evlâdıdır.

Hâcı Hâfız Efendi (el-Hâcc Mustafa Tevfik Efendi)

Köprülü'dür. Köprü kasabasından Semercioğlu Hüseyin bin Mehmed'in mahdûmudur. 1278'de doğdu. Köprü'de hıfz-ı Kur'ân idüb bir müddet Hâcı Mehmed Efendi'den okudu. Ba'dehû Amasya'ya gelüb Sultân Bâyezid medresesinde ikâmet ve Harputî Ali Efendi'nin halka-i tedrîsine mülâzemet itdi.

Bu esnâda fâzıl-ı meşhûr Mîr Hasan Efendi'nin dersinden iktisâb-ı fezâ'il iderek 1303'de mû'mâ-ileyh Ali Efendi'den usûl-i 'ulemâ üzre tedrîse mücâz ve me'zûn oldu. Fakat fünûn-ı 'âliyeye müte'allik kütüb-i mü'ellefe mütâla'âtına tevaggul ve diğer tarafdan da tedrîs-i 'ulûma hasr-ı iştigâl iderek fevkal'âde iştihâr itdi. **/239/**

Bir aralık Köprü'ye gidüb orada tapu kâtibi Amasyalı Tiryâki-zâde el-Hâcc Ahmed Efendi'nin kerîmesiyle evlenüb Orta Cami'-i şerîfde tedrîse başladı. Fakat 'ilmi umduğu kadar hürmet ve cem'iyet göremediğinden

Amasya'ya 'avdetle Sultân Bâyezid câmi'-i şerifinin sağ cenâhında sabah ve ikindi tedrîsâtına devam eyledi.

Bu esnâda kendisinin 'ulûm ve fezâ'ilde adîli olan Mecdî-zâde Hâfız Abdurrahman Kamil Efendi de Gümüşlü-zâde câmi'-i şerifinin harîminde kâ'in yüksek ders-hânesinde sabah ve ikindi tedrîsâtına devam idiyor; Amasya talebesinin kısm-ı a'zamı şu iki kutb-ı 'ilmin derslerine gidiyordu.

1313'de kendisinden istifâdeye kavuşan talebesinin birinci kâfilesine icâzet virdi. 1314 recebinde meşhûr Mehmed Kemal Beg de Amasya mutasarrıfı olarak gelüb şu iki kutb-ı 'ilmi kendisine celb ve cezb itdi. Tarîk-i 'ilmîye içün Amasya'da yeni bir şehrâh-ı terakkî açıldı.

Bu sıralarda Cünûn-zâde el-Hâcc Mustafa Ağa kendisine Sûfîler mahallesinde bir hâne tedârik ve Abdullah Paşa cami'-i şerifinin cihet-i garbîsindeki boş 'arsa üzerine talebesi çün âlî bir **/240/** medrese binâ eylediğinden Sûfîler mahallesine nakl idüb orada Abdullah Paşa câmi'i şimâlinde harem kethüdâsı el-Hâcc Süleyman Ağa'nın vefâtıyla yaptırdığı harâb ve mu'attal mektebini i'mâr ve ders-hâne ve ikâmetgâh-ı husûsî ittihâz iderek talebesinin ikinci kâfilesine burada tedrîsâta başladı.

Bundan evvel Yukarı Pazar'da Abdullah câmi'-i şerîfi hitâbeti ve ba'dehû Merzifon'da câmi'-i 'Atik va'ziyesi ve Abdullah Paşa medresesi müderrisliği uhdesine tevcîh idilerek ma'îşeti yoluna girdi. Sonra Mehmed Paşa mahallesinde 'ulemâya meşrûta bir hâne mahlûl olduğundan kendisine virilüb güzelce i'mâr ve ihyâ iderek oraya nakl-i ikâmet ve tedrîsâta mülâzemet itdi.

Mutasarrıf Kemal Beg'in teveccühâtı günden güne tezâyüd iderek 1316'da mahkeme-i bidâyet a'zâsı olub 1317 senesi saferinde Amasya müftisi Hâcı Osman Hilmi Efendi'nin 'azliyle muvakkıt Mehmed Efendi'nin ve bunun da sene-i mezbûre ramazânında vefâtıyla Mecdî-zâde Hâfız Abdurrahman Kâmil Efendi'nin Amasya müftiliklerinde nüfûz-ı re'yi görülmekde idi.

1321 senesi recebinde Mutasarrıf Mehmed Kemal Beg'in Amasya'dan **/241/** infikâkı üzerine a'zâlıkdan çekilüb tedrîsâta devam itdi. İkinci def'a icâzet virüb talebesinin üçücü kâfilesi tedrîsâtına başladı.

1326 senesi cümâd el-âhiresinde i'lân idilen meşrûtiyet üzerine Amasya'da menfîyen ikâmet iden Köprülü Fâzıl Mehmed Arif Efendi

Amasya meb'ûsu oldukda İttihâd fırkasına girüb Fâzıl Arif Efendi'nin nüfûzundan istifâde iderek 'ilmiyle mütenâsib bir mevki' buldu.

1329 senesi intihâbında Amasya meb'ûsu olub şöhret-i 'ilmîyesinin fâ'idesini ve fırka-i İttihâdiye'nin nüfûzunu gördü. Fakat bir yıl sonra Meclis'in feshine binâ'en tedrîsâtına 'avdet ve fırka-i İttihâdiye'nin ikinci def'a sultası üzerine 1331'de 'adîli olan Hâfız Kâmil Efendi'nin 'azliyle yerine Amasya müftisi oldu.

1335'de İstanbul'da bâb-ı meşîhatda küşât idilen dârü'l-hikmeye Amasya meb'ûsu Fâzıl Arif Efendi'nin nüfûzu sâyesinde beş bin guruş ma'âş ile a'zâ olarak İstanbul'a geldi. 1338'de i'lâmât-ı şer'iye müdiri olub meşîhat dâ'iresinde **/242/** fazl ü 'irfâniyle temâyüz ve iştihâr itdi.

1341'de İstiklâl Mücâhedesi zaferle hitâma irdikde Ankara'da teşkîl iden Umûr-ı Şer'iyye vekâletinde Hey'et-i iftâ'iye a'zâsı olarak Ankara'ya gitdi. Ba'dehû Şer'iye vekâleti ilgâ ve teşkîl idilen Diyânet işleri riyâsetinde hey'et-i müşâvere a'zâsı olub ma'âşı yedi bin beş yüz guruşa iblağ idildi.

1344'de sinni altmış beşi geçdiğinden tekâ'üde sevki kânûnen muktezâ olduğu halde Diyanet re'isi Ankaralı Mehmed Rıf'at Efendi'nin gösterdiği lüzûm üzerine a'zâlığı beş yıl daha temdîd idildi. Ancak 1349 senesi evâ'ilinde tekâ'üde bilâ-ma'âş sevk idilmiş ve düçâr olduğu mesâne illeti teşeddüd itmiş olduğundan 1349 senesi zi-l-hiccesinin yirmi üçüncü pazartesi günü akşamı Amasya'da dâr-ı na'ime irtihâl itdi. **Milâdî 11 Mayıs 1931.**

Gâyet fâzıl, muhakkık, 'ulûm-ı şer'iyye ve akliyye ve edebiyyede mâhir, hâsseten 'ilm-i usûlde ve fıkıh ve kelâmda yegâne-i 'asr dinecek derecede mütebahhir, halûk, gâyet dindâr, selef-i **/243/**sâlihîn mesleğine tâbi', uzun boylu, serî'ü'l-intikâl bir zât-ı sütûde-simât idi.

Elli yıl kadar teheccüd namazını terk itmemiş, tedrîse ve mütâla'aya düşkün, saf-dîl idi. Bununla beraber serî'ü't-te'sir, sözünde musirr idi. Simâsı mübârek, mu'âşereti latîf, ciddiyâtı gâlib, letâ'ife mâ'il, ashâb-ı kirâm arasında cereyân iden vak'ayı ve münâkaşâtdan lisân ve kalbi tâhir idi.

Vefâtından iki ay kadar evvel Amasya'dan bana gönderdiği te'lîfâtı listesi munsifâne tedkîk idilirse müşârün-ileyhin mesâ'i-i 'ilmîyesi ve fazl ü kemâli tecellî ider. Küçük mahdûmu Eczâcı Abdullah Ekrem Efendi'nin bana virdiği te'lîfâtı listesi şudur. Kendi hattıyla muharrerdir.

"Tedvîn olunan mü'ellefât:

1- Hakayıkü'l-Beyân Şerhi
2- Ali Kuşî'nin Vaz'iye şerhinin Şerhi
3- 'Arûzdan Endülüsiye Şerhi
4- Usûl-ı Hadisden Birgüvînin Risâlesi Şerhinin Haşiyesi
5- Münâzaradan Takrîr-i Kavânîn Şerhi
6- Hayâlînin Şerh-i 'Akâ'id Haşiyesinin /244/ Şerhi
7- Celâl Gelenbevînin Telhisi
8- Usûl-ı Fıkıhdan Mecâmî' Şerhi
9- Şerhu't-Tarihi'l-Mektûb fî-evâhiri'l-Kütüb
10-Tevşihu's-Simâ fî-Tavzih-i lâ-siyyemâ
11-Risâletü'l-Besmele fi'l-Mantık
12-Şerhü'l-Lugaz 'alâ-ismi Tımâr-hâne
13-Şerhü'l-Lugaz fi-Kelimeti'l-Tevhîd
14-el-Risâ'il fî-Ba'zi'l-Mesâ'il
15-Tefsiru Sureti'd-Duhâ
16-Tefsiru Sureti'l-İnşirâh
17-Tefsiru Sureti'l-'Asr

Hevâmiş-i kütübde olub henüz tecrîd olunmayanlar:

1-Ta'likât alâ-Şerhi'l-Kâfiye li'l-Câmî
2-Ta'likât alâ-Şerhi İsaguci li'l-Fenârî
3-Ta'likât alâ- Haşiyeti'l-Fenârî li-kul Ahmed v'el-Kangırî
4-Ta'likât alâ-Tasavvurati'l-Kutb ve Tasdikatihi alâ-Haşiyeti's-Seyyidi'ş-Şerif
5-Ta'likât alâ-Bürhani'l-Gelenbevî ve Şerhuhu
6-Ta'likât alâ-Şerhi'l Alakat li-Hâfız-ı Seyyid
7-Ta'likât alâ-Muhtasari'l-Me'ânî
8-Ta'likât alâ-Haşiyeti'd-Desukî alâ-Muhtasarü'l-Me'ânî
9-Ta'likât alâ-Şerhi'l-Emâli li-Aliyyi'l-Kârî
10-Ta'likât alâ-Şerhi'l-'Akâ'id li's-Sa'd
11-Ta'likât alâ-Haşiyeti'l-Akâ'id li'r-Ramazân Efendi
12-Ta'likât alâ-Haşiyeti's-/245/Seyyalkûtî ale'l-Hayâlî
13-Ta'likât alâ-Haşiyetü'l-Gelenbevî ale'l-Celâl
14-Ta'likât ale'l-Mir'ât

15-Ta'likât alâ-Haşiyeti'l-İzmirî ale'l-Mir'at
16-Ta'likât alâ-Tefsiri'l-Celâleyn
17-Ta'likât alâ-Haşiyeti'l-Celâlî's-Sâvî
18-Ta'likât alâ-Şerhü'l Cevhereti li'l-Bâhûrî
19-Ta'likât alâ-Şerhi'n-nev-niyyeti li'l-Aryânî
20-Ta'likât ale'l-cüz'i'l-evvel min Sahîhi'l-Buhârî
21-Ta'likât ale'l-İntikâdi'r-Racîh Şerhi'l-İ'tikâdi's-Sahîh
22-Ta'likât alâ-Şerhi'l-Kayseri li-Aruzi'l-Endülüsî"

Şu mü'ellefât içinde Şerh-i Mecâmi gâyet fâzılâne ve otuz formadan fazladır. Diğerlerinin herbiri de şâyân-ı ehemmiyetdir. Şeyhü'l-İslâm Tokâdlı Mustafa Sabri Efendi Dârü'l-Hikme a'zâlığında hazreti ve bu şerhini istihfâf ve zaman-ı meşîhatında 'azlini emel itdiği halde ba'zı mesâ'ilde hazretin fazlına arz-ı iftikâr itmesi şâyân-ı dikkatdir.

Fâzıl-ı müşârün-ileyhin Amasya'da 'adîli olan Mecdî-zâde Hâfız Abdurrahman Kâmil Efendi de bundan aşâğı değildi. Bunların her ikisi de Amasya'nın medâr-ı iftihârı, kutb-ı kemâli idi. Erbâb-ı **/246/** fazîlet arasında bunlara ***"Sa'deyn"*** dindirdi. Ya'ni biri Sa'adeddin Taftâzanî diğeri Seyyid-i Şerif Cürcânî i'tikât idilirdi.

Amasya mutasarrıfı Mehmed Kemal Beg biraz leng-âne yürürdü. Bunun için de kendisine ***"Timurlenk"*** dinmişdi. Bu iki fâzılı her yerde yanında bulundurduğu münâsebetle bunlara ***"Müselles"*** dindi. ***"Timurlenk ile Sa'd ve seyd birleşdi"*** dinirdi.

Bu iki fâzılın arasında ba'zı ahvâl 'itibârıyla farklar bulunurdu. Meselâ: Hâfız Kemal Efendi; gâyet zekî, belâgat-ı lisân, fesâhat-ı beyân sâhibi, takrîr ve ifâdesi vâzıh, tab'an güşâde-meşreb bir zât idi. Va'z ü nasihat itdiği zaman bütün halkı başına toplar, isterse halkı ağlatır, isterse güldürürdü.

Hâcı Hâfız Efendi ise lisân ve beyânı tutuk, takrîr ve ifâdesi dâr, anladığını anlamakda kâsır, biraz da künd-meşreb idi. İbâdullah câmi'inde va'z ü nasihat itdiği zaman dersinden halk o kadar istifâde idemez pek az kimse dinlerdi.

Hâfız Kâmil Efendi, elsine-i selâse edebiyâtına hakkıyla **/247/** vâkıf, şâ'ir, edîb, gâyet mütekelllîm, tevârih ve muhâzarâta vukûfu der-kâr, mu'âşereti pek latîf bir zât-ı nâdire-dân idi.

Hâcı Hâfız Efendi de elsine-i selâse edebiyâtına âlim olmakla beraber tabi'at-ı şi'riyesi yokdu. 'Arûz ve evzân-ı şi're be-hâlk olduğu halde bir şi'ri

dürüst okuyamazdı. Tevârih ve muhâzarâtı bilirdi. Fakat yerinde satamazdı. Nükteyi pek çabuk anlar mukabelesinde te'ennî iderdi.

Hâfız Kâmil Efendi 'Arabca bir 'ibârenin mefhûmunu ve tercemesini o kadar güzel ve dürüst yapardı ki 'adetâ kendisinden söylüyor gibi anlatırdı. 'Arabca bir 'ibâreden mefhûm aldığını ve terceme itdiğini hissedirmezdi. Hâcı Hâfız Efendi bu hususâtda kâsırdı.

Hâfız Kamil Efendi, boyu kısa, vücûdu iri, gâyet sevimli ve beşûş, pek fatîn, biraz da muhterîs idi. Hâcı Hâfız Efendi, uzun boylu, vücûden nahîf, nazarı keskin, tab'an metîn, safveti gâlib idi. **/248/**

'Akif-zâde es-Seyyid Abdurrahman Efendi'nin **el-Mecmû'** adlı eserinde Ürgübî ve Abdullah Vecih Efendilerin evsâf ve ahvâlini yazdığına göre Hâfız Kâmil Efendi Vecih Efendi'ye ve Hâcı Hâfız Efendi de Ürgübî Efendi'ye pek benzerdi.

Onlar 'asrının 'ilmen ferîdi oldukları gibi bunlar da kendi 'asrının 'ulemâ-ı ferîdi idiler. Bununla beraber zâhiren aralarında müveddet-i sahîha ve muhabbet-i hâlisâ müşâhede idilir. Batınen yek-diğerine muğber oldukları sezilirdi.

Hâfız Kâmil Efendi'nin fazla ihtiyatkârlığı, Hâcı Hâfız Efendi'nin de biraz mütecellid-âne hareketi bu iğbirâra bâ'is gösterilmekdedir. Bana kalırsa iğbirârın sebebi her mu'âsırlarda müşâhede idildiği üzre ***"çekememezlik"*** ve muhâsede-i dünyeviyyedir.

Hâfız Kâmil Efendi'nin 'azlini muceb bir sebeb-i şer'i olmadığı halde fıkra-i İttihâdiye tarafından 'azli ve Hâcı Hâfız Efendi'nin müftilige nasbı, sonra Dârü'l-hikme a'zâsı olub İstanbul'a gitdikde Hâfız Kâmil Efendi'nin tilmizi olan Hâfız Mehmed Tevfik Efendi'nin müfti olması Hâcı **/249/** Hâfız Efendi'nin eser-i nüfûz ve ilkâsı olduğu muhakkakdır.

Amasya meb'ûsu Köprülü Fâzıl Arif Efendi şu iki deryâdan iğtirâf-ı 'ilm ü fazîlet itdiği ve Hâfız Kâmil Efendi'nin yüksek meziyetlerini bildiği halde Hâcı Hâfız Efendi'nin iğbirârına âlet olması şu'ûnât-ı beşeriyyeden 'add olunabilir.

Hâcı Abdulkadir Aga (Hâcı Mensur-zâde)

Amasyalı'dır. Hâcı İlyâs mahallesi eşrâfından el-Hâcc Ali Ağa bin el-Hâcc Mansur Ağa'nın oğludur. Ceddi Amasya şehir kethüdâlığı ile iştihâr

itmişdi. Kendisi pederinin irtihâlinde meclis-i a'yân a'zâsı ve mükerren Amasya şehir kethüdâsı oldu. Bundan akdem Hicâz'a gimişdi.

1113'de vezâretle Şam vâlisi ve emîrü'l-Hâcc olan akrabâsından Amasyalı Sefer Ağa-zâde el-Hâcc Mehmed Paşa'nın[25] Sürre-i Hümâyûn kethüdâsı olub ma'iyyetinde Hicâz'a gitdi. Ba'de'l-Hâcc avdetde sûrre-i hümâyûn kafilesine ta'arruz iden eşkıyâ-yı urbân elinde 1113 senesi saferinin evâ'ilinde şehîden vefât itdi. **/250/**

Kerîm, hânedân bir zât idi. Mahdûmları Ahmed, Mehmed, Mustafa, Ali Ağalardır. el-Hâcc Ahmed Ağa Amasya mütesellimi olub 1140'da vefât itdi. Mahdûmları Abdulkadir, Mehmed Ağalardır. el-Hâcc Mehmed Ağa'nın mahdûmu Ali Efendi hacegân-ı divân-ı hümâyûndandır.

el-Hâcc Mustafa Ağa Amasya eşrâfından olub, 1143'da vefât itdi. Mahdûmları el-Hâcc Hâfız Mehmed, Hüseyin Ağalardır. Hâcı Hâfız Mehmed Ağa 1177'de vefât idüb mahdûmları es-Seyyid Ahmed, Mustafa, Abdülkâdir, Osman, Ebubekir Ağalardır.

Köse Ali Ağa rikâb-ı hümâyûn ağalarından iken vezir olan Köse Ali Paşa'dır. 1164'de vefât idüb mahdûmu Abdulkadir Beg dergâh-ı âlî kapucı-başılarındandır. Bunun mahdûmu Ali Aziz Beg 1227 senesi şevvâlinde vefât itdi.

el-Hâcc Hüseyin Ağa bin el-Hâcc Mustafa Ağa rikâb-ı hümâyûn ve sadr-ı âlî kethüdâsı olan Büyük Hüseyin Ağa olub 1188'de vefât itdi. Mahdûmları **/251/** Mustafa, Ahmed Reşid, İbrahim Rüşdü Beglerdir. Bunların mecmû'ına ***"Hâcı Kadir-zâdeler"*** dindi. Bunlardan Abdulkâdir Efendi bin Ahmed Ağa da ricâl-i devletdendir.

Amasya'da Hâcı Kadir-zâdeler 1177'de vefât iden Hâcı Hâfız Mehmed Ağa'nın evlâdıdır. Bunlardan Amasya evkâf baş-kâtibi Hâcı Mehmed Nuri Efendi bin el-Hâcc es-Seyyid Ahmed Efendi bin el-Hâcc es-Seyyid Mehmed Ağa bin es-Seyyid Ahmed Ağa bin el-Hâcc Hâfız Mehmed Ağa 1331'de vefât itdi. Eşrâf-ı 'ulemâdan idi.

Hâcı Mehmed Çelebi (Şeyh-zâde)

Amasyalı'dır. Tarîkat-ı mevlevîye dedegânından Süleymân Dede bin eş-Şeyh Mehmed Çelebi mahdûmudur. Amasya mevlevî-hânesi şeyhi

[25] Yukarıda tercemesi yazılan Ebu Kavuk Mehmed Paşa'dır.

Mehmed Ârif Dede'den sülûk ve terbiye görüb andan ahz-ı ma'ârif itdi. Ba'dehû mesnevî-hân oldu.

1057'de Şeyh Cû'î mevlevî-hânesi şeyhi ve mesnevî-hânı ve vakfının mütevellîsi olub on yıl kadar tevliyet ve meşîhat icrâsıyla 1067'de vefât itdi. 'Urefâ-yı mevlevîyeden ***"Hâcı Çelebi"*** dimekle meşhûr olub **/252/** sulehâdan idi.

Şeyh Cû'î köyünde zâviyesini harâb iken i'mâr idüb orayı şenlendirdi. Şeyh Cû'î rûhunu şâd iderek hayrâtını ihyâ eylediğinden şöhreti evlâdına lakâb oldu. Oğulları eş-Şeyh Ahmed, Süleyman, Hasan Dedelerdir. Bunlara ve bunların evlâdına ***"Hâcı Çelebi-zâdeler", "Hâcı oğulları"*** dindi.

eş-Şeyh Ebu Sa'id Ahmed Dede Efendi'nin tercemesi yukarıya yazıldı. Evlâdı da serd idildi. Bundan sonra birâderi eş-Şeyh Süleyman Dede Efendi Şeyh Cû'î vakfına mütevellî ve zâviyesi şeyhi oldu. Amasya mevlevî-hânesi şeyhi meşhûr Hasan Kudsî Dede Efendi, Hâcı Çelebi Efendi'nin birâderi idi.

Hâcı Yusuf Aga (Gürci el-Hâcc)

Amasya eşrâfından Raht-vân-zâde el-Hâcc Ahmed Beg'in kölesidir. Mû'mâ-ileyhin konağında tahsîl ve terbiye gördü. Ba'de'l-i'tâk efendisinin kethüdâsı olub mütesellimliginde hayli nüfûz ve i'tibâr ve servet kazandı.

1181'de efendisiyle beraber Hicâz'a gidüb tarîk-i Hâccda efendisinin vefâtında vasî-i muhtârı olub Amasya'ya vürûdında vakfiyesini tanzîm itdirdi. Ba'dehû Amasya a'yânından ve Meclis-i a'yân a'zâsından olub mükerreren Amasya mütesellimi oldu. 1203'de Amasya a'yânı iken vefât itdi.

Aşağıda tercemesi geçen Kömüşoğlu Hâcı Yusuf Ağa bundan ibâret oldığını sicillât-ı şer'iye göstermektedir. Bunun mahdûmları Hâfız el-Hac Mehmed, Abdurrahman Ömer Efendilerle Vezir Kâsım Paşa'dır. Hâfız Ömer Efendi'nin oğulları es-Seyyid Mehmed, Ahmed, Selim Sâbit, Ali Efendilerdir.

Benim tetebebu'âtımdan hâsıl olan kana'atim budur. Evlâdı köle-zâde olmadıklarını anlatmak için bu Hâcı Yusuf Ağa'ya mu'âsır ve Amasya kethüda-yeri olan Kömüşoğlu Hâcı Yusuf Ağa'nın evlâdından oldıklarını der-meyân itmekdedirler. **Allah u âlem**

Hâcı Yusuf Aga (Kömüşoğlu)

Amasyalı'dır. Tâşâbad (Erba'a) kazâsından olub Amasya kethüdâ-yeri olan Kömüşoğlu Mehmed Ağa bin Hızır Ağa'nın mahdûmudur. Câmus ma'nâsına olan ***"Kömüş"*** babası Hızır Ağa bin Ali'nin lakâbıdır.[26] **/253/**

Amasya'da doğub Amasya'da büyüdü. Pederinin irtihâlinde sipâhilik tımârı uhdesine tevcîh olunub Rusya muhârebâtında yıllarca isbât-ı vücûd iderek Amasya kethüdâ-yeri oldu. 1187 müsâlehasında Hicâz'a gidüb geldi.

Ba'dehû meclis-i hâciyân ve a'yâna a'zâ olub hayli nüfûz ve şöhret kazandı. İltizâmât işlerinde bulunarak servet ü sâmâna irdi. 'Akl ü tedbîri sâyesinde dâ'iresi büyüdü. Mükemmel bir hânedân ve baş-a'yân oldu.

1194 zi-l-ka'desinde Amasya sancâğı mütesellîmi olarak kendini herkese tanıtdı. 1195 rebiü'l-evvelinde ma'zûl olub 1196 senesi gurre-i saferinde sânîyen Amasya mütesellimi ve zi-l-hiccesi gurresinde ma'zûl ve 1198 senesi gurre-i muhârreminde sâlisen Amasya mütesellimi ve şevvâli evâ'ilinde ma'zûl oldu. Bu esnâda kapucı-başılık virildi.

1199 senesi saferinin gurresinde râbi'an Amasya mütesellimi olub 1200 senesi gurre-i muharreminde 'azl idildi. Ba'dehû **/254/** sânîyen baş-a'yân olub ma'iyyetine aldığı kuvvetle Rus harbine Amasya a'yânından Yeniceli-zâde es-Seyyid Ahmed Ağa ile birlikde gitdi.

1203'de her ikisinin de ibrâz eyledikleri şecâ'at ve sadâkat üzerine Merzifon voyvadası İbrahim Ağa ile bunlara mîr-i mîrânlık virildiyse de fermânın vüsûlünden mukaddem sâhib-i terceme şehîden vefât itdi. Diğerleri paşalıkla be-nâm oldu.

Şeci', mükerrem, müdebbir, 'âkil, hânedân idi. İbtidâ Amasya müftisi Müfti-zâde Hâfız Abdurrahman Efendi'nin kerîmesiyle evlendi. Sonra ulemâdan ders-i âmm Ömer Efendi'nin kerîmesini aldı. Bunlardan mahdûmları Abdurrahman, Ömer Efendilerdir. Bunlara ve bunların evlâdına ***"Hâcı Yusuf Aga-zâdeler"*** dindi.

Abdurrahman Efendi Zeynel-zâde es-Seyyid Hâfız Ali Efendi'nin kerîmesini alub bundan mahdûmları es-Seyyid Mehmed, Ahmed, Selim Sâbit Efendilerdir. Bunun vefâtında metrûkesini birâderi el-Hâcc Ömer Çelebi

---

[26] Bu sülâle rivâyeti, Hâcı Yusuf Ağa-zâdelerden sâbıkü't-terceme Ahmed Rıza Efendi'nin ifâdesinden anlaşıldı. 1168'de Amasya kethüdâ-yeri Taş-âbâdî Mehmed Ağa bin Hızır oldığı da kayden müsbetdir.

tezevvüc **/255/** idüb andan mahdûmu es-Seyyid el-Hâcc Ali Ağa'dır. Bunlara ***"Zeyni-zâdeler"***de dinmişdir.

es-Seyyid Selim Sâbit Efendi İstanbul'a gidüb Şeyhü'l-İslâm Dürrî-zâde Arif Mehmed Efendi'ye dâmâd olarak ricâl-i devletden oldu. Bunun li-ümm birâderi ve 'amm-zâdesi es-Seyyid el-Hâcc Ali Ağa da Amasya mütesellîmi iken 1244'de şehîden vefât itdi.

Mahdûmları es-Seyyid el-Hâcc Râşid Mehmed, Eşref Yusuf Efendilerdir. Hâcı Râşid Efendi Amasya eşrâfından olub 1295'de vefât itdi. Mahdûmları Mikdâd Ahmed, Ali Rıza Beglerdir. Hâcı Eşref Ağa'nın tercemesi yukarıda geçdi.

Hâsım Mustafa Efendi ('Abdî-zâde)

Merzifonlu'dur. Şu'arâdan Abdî Efendi'nin evlâdından el-Hâcc Abdurrahman Efendi bin el-Hâcc Mustafa Efendi'nin mahdûmu ve meşhûr İdî Bayram Efendi'nin birâderi hafîdidir. Bu münâsebetle Amasya'ya gelüb İdî-zâde el-Hâcc Akif Mustafa Efendi'nin halka-i tedrîsinde **/256/** ikmâl-i tahsîl itdi.

Bir müddet Merzifon'da tedrîs-i 'ulûm idüb sonra İstanbul'a gitdi. Orada ru'ûs imtihânına girüb kazandığı halde meşrebi kazâya mâ'il olduğundan kuzât silkine girdi. Otuz yıl kadar devr-i bilâd iderek icrâ-yı kazâ idüb 1208'de ma'zûlen Merzifon'da vefât itdi. 'Âlim, şâ'ir, nâtûk, edîb bir zât idi.

Hâfızeddin Mehmed Çelebi (Habbâzî)

Amasyalı'dır. Etmekçi Halil'in mahdûmudur. Halk arasında Etmekçi-zâde ve beyne'l-'ulemâ ***"Habbâzî Çelebi"*** dindi. Amasya'da mukaddemât-ı 'ulûmu görüb Ziyârî-zâde Mevlânâ Sa'adeddin Mevhûb ile Kayseriyye'ye gitdi.

Orada Mevlânâ Hüsâmeddin Hasan bin Ömer bin İshâk Aksarayî'den 'ulûm-ı şer'iyye ve 'akliyyeyi tahsîl iderek avdet idüb Amasya'da tedrîs-i 'ulûma başladı. Yıllarca ders-i 'âmm olarak neşr-i ma'ârife himmet idüb Amasya **/257/** hükümdârı Hâcı Şâdgeldi Paşa'nın nâ'il-i iltifâtı oldu.

Bir müddet Amasya kâdi'l-kuzatı Mevlânâ Mü'eyyededdin Mehmed Çelebi'ye niyâbet idüb 783 sâlinden sonra vefât itdi. 'Âlim, kâmil, fakîh bir zât-ı sütûde-simât idi. Mahdûmu eş-Şeyh Şemseddin Ahmed Çelebi 807'de 'umdetü'l-fuzalâ ve kıdvetü'l-meşâyih idi.

Hâfız Abdullah Çelebi (Hâfız Çelebi)

Amasyalı'dır. Sultân Bâyezid câmi'-i şerifi mü'ezzinlerinden Mustafa Çelebi mahdûmudur. Pederinin vefâtında câmi'-i mezkûr mü'ezzini olub meşâhir-i şu'arâ ve fuzalâdan Hâce-zâde Abdullah Remzi Efendi'nin sohbetinde tahsîl-i ma'ârif itdi.

Güzel sesi, 'ilm ü edebi sâyesinde Sultân Bâyezid câmi'i baş-mü'ezzini olub nagamât-ı latîfesiyle halkın mahbûb-ı kulûbü olduğu halde 1079 senesi zelzele-i şedîdesinden müte'essîren vefât itdi. Edîb, şâ'ir, mûsikî-şinâs, kâmil, elhân-ı latifesiyle meşhûr idi. Şâkirdi Bülbül Hâfız da meşhûr oldu. **/258/**

Hâfız Ali Çelebi (Kara Hâfız)

Amasyalı'dır. Evâ'il-i hâlinde 'ulemâdan tahsîl-i 'ulûm idüb Sultân Bâyezid medresesi mû'idi oldu. Ba'dehû edebiyyât-ı fârîsîyede rusûhuna binâ'en Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Ahmed'in sarâyında gılmân-ı hâssa mu'âllimi oldu.

Şi'r ü inşâya mâ'il bir zât olduğundan Figânî Çelebi ile sohbet-i kadîmesi ve müşâ'aresi vardı. Bu yüzden Figânî'nin şehâdetinden müte'essir olub sarâydan çıkarıldı. Ba'dehû ders-i 'âmm olub talâkat-ı lisânı sâyesinde halk arasında iştihâr itdi.

918'de Şehzâde Sultân Ahmed'in i'dâmından sonra Torumtay medresesi müderrisi olub 935 hudûdunda vefât itdi. 'Âlim, fâzıl, edebiyyat-ı 'Arabîyye ve fârisiyyede kâmil, şâ'ir-i meşhûr idi.

Şâ'ir-i meşhûr şeyhinin ***"Aşkdır âfet-i akl ü secîdir rahat-ı rûh"*** matla'lı gazeline nazîresi meşhûr olub Amasyalı Münirî Çelebi'nin **Mecmû'a-i Münşe'âtında** ve **Mecmû'ün-Nezâ'ir**'de şöyle yazılıdır: **/259/**

Hamdulillâh der-i meyhâneyi gördük meftûh
İçelim câm-ı musâfı bulalım rahat-ı rûh

Ola bizden bu gice gussalar ey muğçe-i devr
Gün yüzün şekvi ile nûş idelim câm-ı sebûh

Der-i meyhâneyi gel bekleyelim ölünce
Bizden önden gelene bundan imiş feth-i fütûh

Ömr-i câvide irüb sâye-i zülfünde gönül
İrdi bir ruha ki ömründe anı görmedi Nûh

Hâfıza tövbeye gelsin der isen ey nâsih
Ne sen ol dinde ne tövbe ve ne nâm-ı nasûh

Mahdûmu Ömer Çelebi derviş olub seyâhatle Hind'e gitdi. Meşâyih-i Hindîye sohbetinde tefeyyüz iderek Hicâz'a gidüb Medine-i Münevvere'de mücâvir kaldı. Orada 906'da irtihâl idüb Baki'a'ya defn idildi. Bunun mahdûmu 'Âşık Mehmed Çelebi'dir. Bunlara ***"Kara Hâfız-zâdeler"*** dindi. Âşık Çelebi, **Hulâsatü'l-Ahbâr** mü'ellifidir ki bu ma'lumâtı anda yazıyor. Bunun mahdûmu da eş-Şeyh Abdullah Sa'id Efendi'dir. Tercemeleri aşağıda gelir. **/260/**

Hâfız Ali Efendi (Kürd Hâfız)

Amasya havâlisinde meskûn Kürdler'den Hüseyin'in mahdûmudur. Gençliğinde Amasya'ya gelüb hıfz-ı Kur'ân itdikden sonra İkinci-zâde Abdullah Sânî, Çorumlu Ahmed Efendiler gibi füuzalâdan tahsîl-i 'ûulûm iderek ders-i 'âmm ve Ali Paşa Mektebine mu'allim-i sıbyân oldu.

Yıllarca tedrîs-i 'ulûm ve ta'lîm-i sıbyân iderek fevka'l-âde iştihâr itdi. 1137'de Pir Mehmed Çelebi mescidi imâmı ve 1136'da vefât iden Hıfzı-zâde Hâfız el-Hâcc Ali Efendi yerine Yörgüç Paşa medresesi müderrisi olub 1148 senesinde dâr-ı bekâya irtihâl itdi.

'Âlim, fâzıl, hadîs ve tefsîrde mâhir, vâ'iz, müttaki bir zât idi. Burma Minâre Cami'i karşısında vâkî' mezârlığın garb tarafında kabri hafriyât ile bulunabildi. Seng-i mezârında ***"vâris-i 'ulûmü'l-enbiyâ-i vel-mürselîn"*** 'ibâresi yazılıdır.

Ta'lim-i sıbyân itdiği Ali Paşâ Mektebi, zamanımıza kadar ***"Kürd Mektebi"*** dimekle meşhûr idi. Pir Mehmed Çelebi mescidi'nin **/261/**garbında Selağzı'ndadır. Mahdûmları Abdullah, Abdurrahman Efendilere ve bunların evlâdına ***"Kürd Hâfız-zâdeler"*** dindi. Abdullah Efendi-zâde Hâfız Osman 'İrfânî Efendi 'ulemânın şu'arasındandır. Bunun mahdûmu Arif Mehmed Efendi Hacegân-ı divân-ı hümâyûndandır.

Hâfız Ali Paşa (Silahdâr)

Amasyalı'dır. Amasya a'yânından Müjdeci-zâde es-Seyyid el-Hâcc Hüseyin Ağa bin el-Hâcc Yusuf Ağa'nın mahdûmudur. Gençliğinde hıfz-ı Kur'ân itdikten sonra sipâhi olarak Rus harbine gitdi.

1203'de Çerkes Hasan Paşa kolunda Ruslar'ı püskürtüb yararlıklar gösterdiğinden müşârün-ileyhin silahdârı oldu. Gerek sedâretinde ve gerek eyyâm-ı vezâret ve nektebinde müşârün-ileyhin yanından ayrılamadığı cihetle 1215'de Bender muhâfızı olduğu esnâda dergâh-ı 'alî kapucı-başılığı rütbesiyle taltîf idildi.

1221'de Ruslar'ın Bender'i ansızın **/262/** hücûm iderek aldıkları esnâda efendisiyle beraber esir olub Rusya'ya giderken firâr ve ordu-yu hümâyûna iltihâk itdi. 1223'de muhârebede ibrâz eylediği şecâ'at ve liyâkatına binâ'en bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî Erzurum vâlisi oldu.

1224'de münhezîm ve ma'zûl olub sonra Karahisar-ı Sâhib mutasarrıfı ve 1227'de Yergögü muhâfızı oldu. Orada tûl-ı müddet kalub hüsn-i muhâfaza itdiğine binâ'en 1232 senesi şevvâlinde rütbe-i vezâretle taltîf idildi. Amasya a'yânından Sa'id Ağa-zâde es-Seyyid İsma'il Hakkı Ağa'yı kendisine kethüdâ nasb itdi.

1234 senesi evâ'ilinde hastalandığından emr-i muhâfazayı kethüdâsı deruhde itdi. Sene-i mezbûrenin rebiü'l-âhirinde dâr-ı bekâya irtihâl eylediginden yerine kethüdâsı müşârün-ileyhin es-Seyyid İsma'il Hakkı Ağa bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî Yergögü muhâfızı oldu. Bunun ma'arifetiyle paşanın bütün muhallefâtı bâ-defter-i müfredât bâb-ı 'âlîye takdîm idildi. Mezkûr defter görüldü.

Vezir müşârün-ileyh şeci', muhârib, gâzi, müdebbir, metîn bir zât idi. ***"Çerkes Paşa silahdârı"*** dimekle meşhûr olduğunu Şânî-zâde **Vakâyi-nâme**sinde yazıyor. **/263/** Mahdûmları Mehmed Hilmi, Hasan Hüsnü Beglerdir.

Hâfız Ali Paşa (Gürci-zâde es-Seyyid)

Amasyalı'dır. 1211'de vefât iden Gürci-zâde es-Seyyid Halil Paşa bin Mustafa Paşa bin el-Hâcc İbrahim Beg bin Mehmed Beg'in mahdûmudur. Amasyalı Ocak imâmı es-Seyyid Halil Efendi-zâde es-Seyyid İbrahim Hıfzı ve Mustafa Paşalara karâbeti olduğundan bâb-ı 'âlîde kethüdâ kalemine girdi.

Ba'dehû silahdâr şehriyârî Ladikli es-Seyyid Abdullah Ağa'ya çatub kethüdâ kâtibi olarak Hacegân-ı divân-ı hümâyûn zümresine iltihâk itdi. 1210'da müşârün-ileyhin azl ve tekâ'üdü üzerine açığa çıkarıldı. Çünkü Cânikli-zâdeleri silahdâr ağaya takrîb itmişdi.

Bir müddet Canikli-zâdeTayyâr Mahmud Paşa'nın kâtib-i divânı olub 1212'de sadr-ı a'zam olan Gürci Yusuf Ziya Paşa'ya intisâbı olduğundan 1214'de İstanbul'a gelüb 1216'da Maliye tezkîrecisi, 1217'de Küçük rüznâmeci, ba'dehû şehr emîni oldu.

1219'da Canikli-zâde Tayyar Mahmud Paşa'nın Amasya'yı **/264/** âsiyâne zabt ve istilâsında bunun dahl ü te'siri olduğu zann idilerek 'azl idildi. 1220 senesi muharreminde efendisi olan Gürci Yusuf Paşa da sadâretden istifâ eylediğinden Amasya'ya geldi.

1221 senesi gurre-i muharreminde iltizâm tarîkiyle Amasya sancâğı mütesellimi olub ramazânında Cabbâr-zâde Süleyman Begin teşebbüsâtıyla 'azl idildi. 1222 senesi rebiü'l-evvelinin yirmibirinde Sultân Selim-i sâlisin hal'i ve Dördüncü Sultân Mustafa'nın cülûsu üzerine Tayyar Mahmud Paşa Kırım'dan İstanbul'a gelmişdi.

1222 senesi rebiü'l-âhirinin yirmisinde Amasya Sancâğı Tayyâr Mahmud Paşa'nın 'uhdesine ilzâm ve tevcîh idildiğinden tarafından sânîyen Amasya mütesellimi oldu. Sene-i mezbûre şa'bânında Tayyâr Paşa kâ'im-makâm-ı sadr-ı âlî olduğunda bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî Çorum sancâğı mutasarrıfı ve zi-l-ka'desi selhinde bâ-rütbe-i vezâret Sivas vâlisi oldu.

1223 senesi cümâd el-âhiresinin dördüncü günü Sultân Mahmud Hân-ı sânî cülûs idüb Tayyâr Paşa'nın 'azl ve **/265/** recebinde i'dâmı üzerine şa'bân evâ'ilinde 'azl ve vezâreti ref' idilerek Bursa'da ikâmete me'mûr idildi.

1223 senesi zi-l-kadesinde Gürci Yusuf Paşa sânîyen sadr-ı a'zam olub 1224 senesi rebiü'l-evvelinde İstanbul'a geldikde mürâca'atı ve beyân-ı mağdûriyeti üzerine sene-i mezbûre zi-l-hiccesinde ibkâ-yı vezâretle kapudân-ı deryâ oldu.

1226 senesi rebiü'l-âhirinin onaltısında sadr-ı a'zamın 'azl ve nefyinden müte'essir olduğundan deryâ işleriyle ülfeti olmadığı der-meyân idilerek sene-i mezbûrenin zi-l-hiccesinde 'azl idülüb Girid vâlisi ve birkaç gün sonra Rumili asker sürücüsü ve Tırnova mutasarrıfı oldu.

1227 senesi şevvâlinin üçünde Silistre, 1228'de Niş ve 1229 senesi şevvâlinde Vidin vâlisi olub 1231 senesi muharreminin evâsıtında Şam vâlisi

ve recebinde Nablus ve Kudüs sancâkları ‘ilâvesiyle emîrü’l-Hâcc oldu. 1232 senesi rebiü’l-âhirinde Teke ve Hamid sancâkları mutasarrıfı ve şevvâlinde Haleb vâlisi oldu.

1233 senesi rebiü’l-evvelinde sânîyen Sivas vâlisi olub **/266/** cümâd el-âhiresinde Çıldır vâliliğine nakl idildi. 1234 senesi rebiü’l-âhirinde Erzurum vâlisi ve şark ser-askeri ve şevvâlinde Kars muhâfızı oldu.

1235 senesi şevvâlinde hiddet-i mizâcına binâ’en ser-askerlikden ‘azl idilüb Ankara ve Çankırı sancâkları mutasarrıfı ve 1236’da Diyarbekir vâlisi oldu. Hiddet-i mizâcı Diyarbekir eşrâfını şikâyâta mecbûr eylediğinden 1237 senesi recebinde ‘azl idildi.

1238 senesi saferinde sadr-ı a’zam olan Hamdullah Paşa ile sabıka-i ma’rifeti olduğundan rebiü’l-evvelinde Trabzon ve cümâd el-ûlâsında Mar’aş 1240 senesi şevvâlinde Rakka vâlisi oldu.

Fakat serbestâne hareketi yüzünden 1241 senesi şevvâlinde vilâyetden ‘azl idilüb Kayseriyye ve Teke ili sancâkları mutasarrıfı ve 1243’de Akdeniz Boğazı Ser-askeri ve Biga sancâğı mutasarrıfı olub Kal’a-i Sultânîye’de oturdu.

1244 senesi cümâd el-ûlâsında boğâzdan firâr iden ‘asker kaçaklarına vasıta olanları bilâ emr-i ‘âlî te’diben **/267/** i’dâm itmesi Sultân Mahmud Hânın gayretine dokunduğundan ‘azl ve tekâ’üd idilerek Gelibolu’da ikâmete me’mûr oldu. Sene-i mezbûre şevvâlinde orada irtihâl itdi.

Müdebbir, muktedîr, sâdık, hadîd-ü’l-mizâc idi. Mahdûmları Mikdad Ahmed Paşa ile İbrahim Edhem, Hasan Tahsin Beglerdir. Kethüdâsı Rüstem Ahmed Ağa ve iki mahdûmu dergâh-ı âlî kapucı-başılarından olmuşlardı.

Amasya’da konâğı Helkis Bağçesi mahallesinde olub Mikdad Ahmed Paşa’nın oğulları Mehmed İzzet, Osman Nuri Begler sefâhetle Paşa’nın servet-i ‘âzîmesini heder idüb konağı ve bağçesi 1281’de mutasarrıf Ziyâ Paşa tarafından satın alınmış, bağçesine mu’azzam bir dâre-i hükûmet yapılmışdır. Harem dâ’iresi telgraf-hâne ve belediye dâ’iresi olmuşdur.

Bî-çâre İzzet Beg-zâde Ali Beg kuru bir hâne ve birkaç parça tarlaya vâris olduğundan muhâsebe kâtibi ve buradan Havza mâl müdürü olmuş, 1314’de ma’zûlen Amasya’da ikâmetle ba’dehû vefât itmişdir. Bunun **/268/** evlâdı vardır.

Hâfız Mehmed Çelebi (Hâfız Cilânî)

Amasyalı Süleyman'ın oğludur. Amasya'nın 'ulemâ ve 'urefâsından tahsîl-i ma'ârif iderek vâli Şehzâde Sultân Mustafa'nın küttâb-ı divânı zümresine iltihâk itdi. 960'da müşârün-ileyhin şehîden vefâtı üzerine bir müddet Amasya evkâf-ı sultanîyesi kâtibi oldu.

965'de Amasya vâlisi olub gelen Şehzâde Sultân Bâyezid bunun hüsn-i hattını ve latîf tab'ını takdîr iderek kendisine divân kâtibi ta'yîn itdi. Bundan dolayı 966'da habs ve tazyîke giriftâr oldu. Sonra bî-günah olduğu tebeyyün itmekle 967'de kurtuldu.

968'de bu vartaya giriftâr olan es-Şeyh İcâdî Efendi ile Hicâz'a gidüb 'avdetle Amasya'ya geldi. Kibâr evlâdına ta'lîm-i hutût ü ma'ârif ile dimekzâr olub 974'de Amasya vâlisi olan Şehzâde Sultân Murad'ın nâ'il-i teveccühâtı olduğundan sânîyen Sultân Bâyezid 'imâreti evkâf kâtibi oldu. **/269/**

982 senesi ramazânında tahta cülûs iden Sultân Murad Hân-ı sâlisin zamanında Amasya sancâğı muhassıl-ı emvâli, ba'dehû Sivas defterdârı oldu. Ba'dehû ma'zûlen Amasya'da ikâmet idüb 1005 hudûdunda vefât itdi. Kâtib, şâ'ir hattât-ı meşhûr olub hikâyât ve emsâlde bî-nâzîr idi. ***"Hâfız Cilânî"*** dinirdi.

998'de yazdığı en'âm-ı şerîfi sonunda ***"ketebehü'l-fakirü'l-hakîr Mehmed bin Süleyman el-Amasî eş-Şehîr be-Hâfız"*** diye imzâsı ve defâtir-i mâliye ve vakfiyede kuyûdu görüldü. Boyu uzun, endâmı mütenâsib olduğu münâsebetle ***"Hâfız Cilânî"*** dindi. Mahdûmu Ali Çelebi ve tilmizi Fazlullah Paşa'dır.

Mustakîm-zâde Süleyman Sa'adeddin Efendi **Tuhfe**sinde diyor ki: ***"Mehmed bin Süleyman-Cilânî olub el-Hakk tarîka-i şeyhin vâhid-i kâlâ-ı leffi ve üstâdânın binde bir kelân-ı sâhib-i mâ'i veya elfi olub ma'rifetin cîl-i cîlisi ve belki Cilânî-i zamanî idi. Bin bir tarihinde yazdığı mushaf-ı şerîfi ziyâret olunub ocak şâkirdânından olmağla Şükrullah Halîfe tilâmizesinden olmak iktizâ ider."*** **/270/**

Hâlbukî müşârün-ileyhin üstâdı 941'de vefât iden Amasyalı hattât-ı meşhûr Ebu'l-fazl Mehmed Efendi'dir. Bunu kendi kalemiyle tasrîh itmişdir. Hîn-i vefâtında yaşı doksan geçgin idi. Amasya'da esâtize-i hattdan ve şu'arâdan olduğunu Müderris Abdî Efendi tezkîresinde yazıyor.

Hâfız Mehmed Efendi (Hâce)

Amasya civârında İl-Arslân nâhiyesi eşrâfından Dündar-zâde Osman Beg'in mahdûmudur. Amasya'da Sultân Bâyezid medressesinde ikâmet ve hıfz-ı Kur'ân itdikden sonra ders-i 'âmm-ı meşhûr Sipâhi Hâfız Ömer Efendi'den tahsîl-i 'ulûm iderek ders-i 'âmm oldu.

Hâcı İlyâs mahallesinde ikâmet ve tedrîs-i 'ulûma muvâzabet iderek iki def'a talebesine icâzet-nâme 'itâ idüb fevkâl'âde iştihâr itdi. Her cum'a günü Sultân Bâyezid câmi'-i şerifinde va'z ü nasihat ve eyyâm-ı sâ'irede Tefsîr-i Beyzâvî tedrîsine mülâzemet iderek 1267 senesi şa'banında vefât itdi.

'Âlim, gâyet fakîh, mütekellîm, takrîr ve ifâdesi mükemmel **/271/** hadîs ve tefsîre vâkıf, zâhid, müteşerr', vâ'iz idi. Elsine-i 'âmede ***"Hâfız Hâce"*** dimekle meşhûr olub mahdûmları Ni'metullah, Hasan Vehbi Efendiler kendinden sonra yek-diğerini müte'âkıb vefât itdi.

Hâfız Mehmed Aga (Kara Hâfız)

Amasya'nın kalaycı esnâfından Hasan bin Halil'in oğludur. Evâ'il-i hâlinde ***"Kalaycıoğlu"*** dimekle meşhûr olarak çalışub kerîmin sâyesinde servet ve sâmân idindi. Ba'dehû Şeyh-zâde Kadı Mustafa Necib Efendi'nin metrûkesini ve çiftliğini ve Köprü başındaki konağını alub a'yân sırasına girdi.

1281'de Amasya mutasarrıfı meşhûr Ziyâ Paşa'ya çatub i'ânât-ı nakdîyenin celb ve cem'inde hayli iş-güzârlığı görüldüğünden meclis idâre a'zâsı olub sancâğın idâresi işlerinde hidmetleri sebk eyledi.

1294'de Rus muhârebesi esnâsında zehâ'ir ve i'ânât-ı 'askerîyenin celb ve tedârikinde şâyân-ı takdîr hıdmetleri görüldüğünden Amasya mutasarrıfı Darendeli İzzet Paşa-zâde **/272/** Ahmed Atâ Beg'in 'arz ve inhâsı üzerine uhdesine İstabl-ı âmire pâyesi tevcîh ve taltîf idildi. Şirin-zâde el-Hâcc Mustafa Efendi'nin 'adîli oldu.

Lâkin bu iki zâtın nüfûz ve sultası, gelen mutasarrıfların nazar-ı dikkatlerini celb itmekden hâlî değildi. 1301'de bir tarafdan bunların ve diğer tarafdan mutasarrıf Erzurumlu Mehmed Reşad Paşa'nın ve Şeyh Hâcı Hamza Efendi'nin 'aleyhinde yağan müdhiş şikâyetler üzerine sene-i mezbûrenin cümâd el-ûlâsında Çerkes Ahmed Necib Paşa Amasya mutasarrıfı olub ansızın gelmişdi.

Sene-i mezbûrenin cümâd el-âhiresinde Şeyh Hâcı Hamza Efendi Merzifon'dan kaldırılub Samsun'a ve oradan İstanbul'a gönderildikden sonra bunlar da meclis idâre a'zâlığına bir daha intihâb ve ta'yîn idilmemek üzere hânelerinde ikâmete me'mûr idildi.

Onbeş yıl kadar münzevî bir halde yaşayub sonraki zamanlarında meflûc olduğu halde 1316 senesi evâ'ilinde vefât itdi. 'Âkil, müdebbir, cesûr, kerîm, ümmî, **/273/** kalın sesli, hayr u şerre yarar bir zât idi.

Oğulları Hasan, Ahmed Necib, Ali, İbrahim Hakkı Efendilerdir. Bunların hiçbiri de 'âkılâne hareket idemedikleri cihetle kendilerine mirâs kalan servet ü sâmânı hebâ idüb çiftlik ve konak ve sâ'ir emvâl-i gayr-ı menkûlesi satıldı. Konağı Kırmacı-zâde Hâcı Mehmed Efendi aldı. Evlâdına ***"Kara Hâfız-zâdeler"*** dindi.

Hamdi Çelebi (Şeyhî-zâde)

Amasyalı'dır. Meşâhir-i şu'arâdan Şeyhî-zâde Abdulkerim Hatemî Efendi'nin evlâdından Mehmed Çelebi mahdûmudur. Kübcegiz mahallesi mescidinin mütevellîsi ve imâmı olub 955 sâlinden sonra vefât itdi. Mahdûmları İbrahim, Cüneyd Çelebilerdir. İbrahim Çelebi kendisinden mukaddem vefât idüb mahdûmu ***"Memî Dede"*** dimekle meşhûr eş-Şeyh Muhyiddin Mehmed Çelebi'dir. Cüneyd Çelebi mütevellî ve imâm oldu. 'Ulemâ ve sulehâdan idi.

Hamdi Efendi (Memî-zâde eş-Şeyh)

Amasyalı'dır. ***"Memî Dede"*** dimekle meşhûr eş-Şeyh Muhyiddin **/274/** Mehmed Efendi'nin mahdûmudur. 'Ulemâdan tahsîl-i 'ulûm idüb pederinin halîfesi olan Kutb Ahmed Efendi'nin sohbet-i'âlîyesinde tekmîl-i tarîk iderek ders-i 'âmm ve İbadullah câmi'i vâ'izi oldu.

1039'da kutb-i müşârün-ileyh eş-Şeyh Ahmed Efendi'nin irtihâli üzerine Hızır Paşa tekyesi şeyhi oldu. Ba'dehû Kadı-zâde Küçük Mehmed Efendinin irtihâlinde Sultân Bâyezid cami'i kürsî şeyhi olub zikr ü tezkîri ile dem-güzâr iken 1049 senesi evâhirinde dâr-ı bekâya irtihâl itdi. 'Ulemâ-yı meşâyihden sâlih, müttaki bir zât idi. Mahdûmları İbrahim Zâhid, İsma'il 'Âbid Efendilerdir.

Hamdi Ahmed Efendi (Hâce-zâde)

Amasyalı'dır. Amasya fuzalâsından Hâce-zâde Abdullah Remzi Efendi'nin mahdûmudur. Pederinden ve Uzun Mehmed Efendi'den ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm ve Amasya medreselerinden bir kaçına sırasıyla müderris ba'dehû kadı oldu.

1087'de terfi'an Trabzon kazâsına ta'yîn idilüb sonra devr-i bilâd iderek mevâlî-i devrîyeden olduğu **/275/** halde 1103 senesi hudûdında vefât itdi. ***"Fahrü'l-kuzât Umdetü'l-vilât"*** 'âlim, şâ'ir, edîb idi. Birâderi şâ'ir-i meşhûr Şevki Mehmed Efendi'dir.

Hâmid Mehmed Efendi (Atçeken Agası-zâde)

Merzifonlu'dur. Dergâh-ı âlî kapucı-başılarından olub 1198'de vefât iden esbâk arpa emîni el-Hâcc Hasan Ağa bin Mehmed Merzifonî mahdûmudur. Bâb-ı âlîde kethüdâ kâtibi kalemine girüb tefeyyüz iderek 1208'de bâ-rütbe-i hâcegânî kethüdâ kâtibi oldu.

Ba'dehû menâsıb-ı sagîreyi devr iderek 1221'de vefât itdi. Fenâyî Dede cami'i kurbinde pederinin yanında medfûndur. Ba'zı hâyrat ve vakfı olan ricâlden idi. Mahdûmları Mahmud Habîb, İbrahim Edib Efendilerdir. Birâderi müderrisînden Abdurrahman Efendi'dir.

Hâmid Mehmed Efendi (Mecdî-zâde)

Amasyalı'dır. Kibâr-ı 'ulemâdan olub 1244'de vefât iden Mecdî Mustafa Efendi bin Hasan Kırımî mahdûmudur. Mukaddemât-ı 'ulûmu Amasya'da pederinden ve Payaslı el-Hâcc Mehmed **/276/** Efendi'den görüb İstanbul'a gitdi. Orada fuzalâdan ders-i 'âmm-ı meşhûr Çankırılı es-Seyyid Abdullah Efendi'den ve sâ'ir 'ulemâdan ikmâl-i tahsîl itdi.

1235 senesi ru'ûs imtihânında kazanub ders-i 'âmm ve 1238'de müderris olarak yıllarca Sultân Bâyezid cami'inde tedrîs-i 'ulûm eyledi. Bu esnâda mekdâris-i mu'tâdeyi devr idüb mukâdeyi devirdüb Süleymaniye müderrisi olduğu halde 1268'de vefât eyledi. 'Ulemâdan bir ders-i 'âmm-ı meşhûr idi.

Hâmî İbrahim Efendi (Korucı-zâde)

Amasyalı'dır. Amasya yeniçerilerinden Korucuoğlu Hasan'ın mahdûmudur. Sultân Bâyezid müderrisi ve Amasya müftisi fâzıl-ı meşhûr İdî-

zâde el-Hâcc Akif Mustafa Efendi'nin halka-i tedrîsinde ikmâl-i tahsîl idüb ***"Hâmî"*** lakâbını aldı.[27]

Bir müddet ders okutub neşr-i ma'ârife hıdmet itdi. Üstadının irtihâlinden sonra kazâ niyâbetlerinde fazl ü iffetle iştihâr idüb kasabât ve bilâda kadı oldu. 1188'de vefât itdi. 'Ulemâ-yı kuzâtdan edîb, şâ'ir **/277/** bir zât idi.

'Habbî[28] Aişe Hâtûn (Şeyh-zâde)

Amasyalı Beşiktâşî Yahya Efendi'nin dâmâdı olan 'amm-zâdelerinden Amasyalı Yahya Efendi bin Abdurrahman Çelebi'nin kerîmesidir. Vâlidesi Beşiktâşî Yahya Efendi'nin kerîmesi Rabi'a Hatûn'dır.[29]

Pederi kuzât-ı sütûde-simâtdan olub vâlidesi sarây-ı hümâyûnda Sultân Süleyman Hân'ın rızâ'en birâder-zâdesi olmak hasebiyle nâfizetü'l- kelim olduğundan gençliğinde sarây-ı hümâyûna alınub orada terbiye gördü. Ba'dehû Sultân Selim-i sânînin vâlidesi nezdinde kaldı.

Bu münâsebetle Sultân Selim-i sânî ile beraber büyüdü. Beraber okuyub yazdı. Âdeta Sultân Selim-i sânînin rızâ'en hemşîresi gibi idi. Sultân müşârün-ileyhin sancâklarda kapucı-başı ve gâyet mergûbu olan Abdullah Ağa'nın mahdûmu Şemseddin Mehmed Efendi de Şehzâdenin gözdesi idi.

Sultân müşârün-ileyhin vâlidesine Abdullah Ağa'nın ricâ ve niyâzı **/278/** üzerine müşârün-ileyh Mehmed Efendi ile evlendi. 'Adetâ bir hanım sultân gibi nüfûz ve ikbâle irdi. Sultân Selim-i sânînin 974'de taht-ı Osmânîye cülûsunda musâhibe-i şehriyârî oldu. Zevci kendisiyle şeref-i sadâret kazandı.

Bâb-ı ikbâli, erbâb-ı hâcât ve mürâca'at içün bir musaddar-ı ma'âlî oldu. Sultân Selim-i sânînin bütün zamanı saltanatı kendisinin sa'âdet-i baht ü devleti olarak bu sa'âdet içinde yaşadı. Sâye-i ikbâlinde pek çok Amasyalılar devlet ve sa'âdete irdi.

---

27 Bu lakabı kendisine üstâzı virmişdi. ***"Korucu"*** kelimesinden almışdır.

28 Habbi-hâ'nın zammı ve bâ-yı mevhûdenin kesriyle hubbe mensûbdur. Bunu edîbe-i müşârün-ileyhânın zevcî olan ve ***"Habbi mollası"*** diye şöhret bulan Mehmed Efendi'nin terceme-i hâlinde Nev'î-zâde Efendi ***"veen rahmü'l-vesâ'iti'l-muhibb fî ilâ müşfik min gayr-ı habbi"*** beytiyle tasrîh idiyor. Asrımız üdebâsından ba'zılarının iddi'âsı gibi hâ'nın zammı ve bâ'nın feth-i vâhidiyle zünebâ vezninde degildir.

29 Bektâşî Yahya Efendi **el-Ikdu'l-Manzûm**da musarrah olduğu üzre Amasyalı'dır.

982 senesi şa'bânında Sultân Selim-i sânînin irtihâli ve şehzâdesi Sultân Murad-ı sâlisin cülûsu üzerine vâlide Nur Banû Sultân'ın himâyesinde sa'âdetini te'min eylediyse de eski nüfûzunu gayb itdi. Bununla beraber vâlide sultânın nüfûz ve ikbâli kendisine medâr-ı sa'âdet olarak zevcinden bir yıl sonra 999'da vefât idüb ceddi Yahya Efendi türbesine defn idildi.

'Âlime, fâzıle, şâ'ire, edîbe, elsine-i selâse edebiyâtına vâkıfe, tevârih ve muhâzarata âşinâ bir kadın idi. **/279/** Zevci Eyyüb'de kendisine yaptırdığı türbesinde medfûndur. Çünkü Sultân Selim'in vefâtından sonra zevciyle araları açılmış âdetâ ayrılmak derecesine gelmişdi.

Kendisini ve hüsn ü edebini Sultân Selim'in vâlidesi pek ziyâde sevdiğinden ***"kızım"*** der, hakkında kızı mu'âmelesi iderdi. Nev'î-zâde Atâyî Efendi bu hususu Habbî mollasının tercemesinde şöyle ifâde idiyor: ***"Fi'l-hakîka Cenâb-ı mehd-i 'ulyânın defter-i Belkıs ihtirâmına şevher olmak manzûme-i ahvâline vâsıtaü'l-akd-i güher olub"***

Aralarının açılmış oldugunu da şu sûretle anlatıyor: ***"Zen dünyayı gaddâr-ânelere nisbet-i evâ'ilde hoş-zinde-gânî evâhirde bir ma'âş ve düşmen-i cânı olmışıdı."*** Bundan dolayı kendisine meşîhatı az gören zevcî Mehmed Efendi, dört def'a İstanbul kadısı ve bir def'a Anadolu kazaskeri olduğu halde Rumili sadâretine ve meşîhat-ı İslâmiyeye i'tilâ idemedi.

Kınalı-zâde Hasan Çelebi **Tezkîre-i Şu'arâ**sında diyor ki: ***"Hubbî- adı Aişe'dir. Şeyh Yahya merhûmun*** **/280/** ***nebîre-i celîlesi ve merhûm Sultân Selim Hân bin Sultân Süleyman'ın şehzâde iken hâcesi olan Şemsi Çelebi'nin halîlesi idi.***

Ol takrible Sultân Selim Hân ile musâhib ve münâdim ve sa'âdet-vâr-ı sarây-ı millet medârlarına mülâzım idi[30]. Hatta Sultân Selim pâdişâh-ı cihân oldukda bâb-ı izzet kıbâbı mercî' ve me'âb-ı şeyh ü şabb olmışdı. Ve şefi'-i üryân[31] gibi kelâmı merdûd olmağla hayli celâlet-şân iktisâb kılmışdı.

Tâ'ife-i zenânda şi'rden dem-zenân olanların evveli ve ercahı ve ol zümrenin fi'l-hakîka eş'ar ve efsahıdır. Kelimâtı dahi kız nakşı değil hayli merdâne, muhassıl-ı beni nev'î arasında yegânedir. Gazaliyât ve kasâ'id ve

---

[30] Nev'î-zâde zeylinde bu emrin bir aksi olduğunu yazıyor.

[31]Şefa'atci kadın olursa ana şefi'-i üryân dendi. Bu ıstılâh Ferazdak'ın şu beytinden alınmışdır: "Leyse eş-şefî' ellezî ye'tike müterrezâ
Eş-şefî' ellezî ye'tike üryânen" bunun bakıyyesi **Vefeyâtü'l-a'yân**da **Hümâm el-Ferazdak** tercemesinde mufassaldır.

mesneviyâtı vardır. Cümleden Hurşîd ü Cemşîd adlu kitâbı vardır ki üç bin beytden ziyâdedir. Anda hayli nefâyis ve letâ'if âmâdedir. Rağbet-i du'âda olan ebyâtındandır:

Du'â temsîli Yusuf gibidir hem
Kim ana müşterîdir hulk-ı âlem

Virür her kişi makdûrunca güher
Anın ta müşterîsinden olalar

Sen oldun şimdi hem ol zen misâli
Kaçan arz eyledi Yusuf Cemâli **/281/**

Götürüb nice deşte anda bir zen
Harîdâr oldu olda cân ü dilden

Çü şâh-ı sah idüb kondı cihâna
Kuruldu çetr-i zerrin âsumâna

Habîb Çelebi (Mevlânâ Cemâleddin)

Zileli'dir. Meşâyih-i kirâm-ı Cüneydîyeden eş-Şeyh Nusreddin Hamza bin İbrahim ez-Zilevî mahdûmudur. Amasya'da ***"Şeyh Nusretoğlu"*** dimekle meşhûrdur. Sultân Veled hulefâ-yı kirâmından Amasya mevlevî-hânesi şeyhi Hüsâmeddin Dede Çelebi'den 'ulûm-ı şer'iyye ve ma'ârif-i sûfîyeyi ahz itdi.

Ba'dehû Ulu Arif Mehmâed Çelebi sohbet-i şerîfesine gidüb ondan tekmîl-i sülûk iderek 'avdet ve Hâcı Şadgeldi Paşâ'nın iltimâsıyla Amasya'da ikâmet itdi. Mesnevî tedrîsâtıyla iştigâl esnâsında Hüsâmeddin Dede'nin irtihâli üzerine Amasya mevlevî-hânesi şeyhi oldu.

Şâyân-ı dikkatdir ki aynı zamanda Sivas mevlevî-hânesi şeyhi Adil Çelebi de Ulu Arif Çelebi hulefâsından idi. Adil Çelebi Amasya hükümdârı Hâcı Şadgeldi Paşa'yı takbîh ve Sivas hükümdârı Kadı Burhaneddin Ahmed Çelebi'yi tercîh itdiği halde Habîb Çelebi de bunun **/282/** aksini iltizâm ve tavzîh iderdi.

Bundan dolayı her ikisi de Hâcı Şadgeldi Paşa ve Kadı Burhaneddin Ahmed Çelebi nezdinde muhterem yaşadı. Sâhib-i terceme Hâcı Şadgeldi

Paşâ'nın müşâvir-i hâssı olduğundan birkaç def'â Kadı Burhan ve Emîr Ali Beg nezdine sefâretle gidüb geldi.

783 senesinde Hâcı Şadgeldi Paşa'nın irtihâlinden müte'essir olduğu halde 784 senesi evâ'ilinde dâr-ı bekâya irtihâl itdi. 'Âlim, zâhid, natûk, 'ulûm-ı sûfîye ve şer'iyyede mâhir, nâfizü'l kelim, bir zât-ı sütûde-simât idi. Mahdûmu Şerefeddin Hamza Dede pek meşhûrdur. Bunun mahdûmu el-Hâcc Bayram Dede'dir.

Habîb Çelebi (Mevlânâ Muhyiddin Hatib)

Amasyalı'dır. Hıfz-ı Kur'ân itdikten sonra fuzalâdan Hüsâmeddin Hasan Gümüşlü-zâde Pir Şücaeddin İlyâs Çelebilerden tahsîl-i 'ulûm idüb müddet-i medîde ***"Serrâc-hâne"*** dimekle meşhûr Hâcı Şadgeldi Paşa câmi'-i şerîfi hatîbi olmağla ***"Mevlânâ Hatib Çelebi"*** diye meşhûr bir ders-i 'âmm oldu. **/283/**

Çelebi Sultân Mehmed Hân Amasya'da hükümdâr olduğu esnâda kadı olub Amasya vilâyeti dâhilinde kâ'in kasâbât ve bilâda hâkim ve bir def'a Amasya vilâyeti nâ'ibi oldu. 821'de Kadı Mü'eyyed Çelebi vakfına şâhid olub sonra vefât itdi. 'Ulemâ-yı kuzâtdan bir zât idi.

Habîb Çelebi (Gümüşlü-zâde Hâce)

Amasyalı'dır. Tercemesi yukarıda geçen Hâce Celâl Çelebi mahdûmudur. Ceddi Tâceddin Mahmud Beg evkâfına mütevellî ve Yörgüç Paşa'nın zaman-ı vilâyetinde Amasya defterdârı oldu. 838 sâlinde ma'zûl olub sonra dâr-ı bekâya irtihâl itdi. Meşâhir-i a'yândan hânedân, muktedîr, muhâsib bir zât idi. Mahdûmu Hace Mehmed Çelebi de a'yân-ı meşhûredendir.

Habîb Çelebi (Şeyh Karamanî)

Karaman eyâleti dâhilinde Niğde livâsı mülhakâtından Ortaköy ahâlisinden Hasan bin Ömer mahdûmudur. Pederi tarafından Hazret-i Ömerü'l Faruk ve vâlidesi tarafından Hazret-i Ebu Bekir-i Sıddık Efendilerimizin evlâdı kirâmından **/284/** olduğu **Şakâyık**'da yazılıdır.

Evâ'il-i hâlinde tahsîl-i 'ulûm idüb akâ'ide kadar terakkî itmişdi. Bu esnâda tasavvufa meyli galebe idüb ders ve devri terk iderek Şirvân'a gitdi.

Seyyid Yahya-yı Şirvânî hidmetine vâsıl oldu. Seyyid müşârün-ileyhe on iki yıl kadar hıdmet ve ahz-ı hilâfet iderek avdet itdi.

Bir müddet Karaman ilinde kalub Mevlânâ Sârı Ya'kûb Karamanî dersinde ikmâl-i tahsîl iderek Osman İline geldi. Kayseriyyede İbrahim Tenvirî ve Göynük'de Ak Şemseddin hazerâtını ziyâretle müşerref ve onların sohbetlerinden müstefîd olarak İskilib'e gelüb orada Mevlânâ Muslihiddin Mustafa bin İmâd el-İskilibî nezdinde kaldı.

On beş yıl kadar orada ikâmet idüb kendisine bezl idilen nüzûr u sadakât ile bir câmi'-i şerif ve yanında bir zâviye yaptırdı. Fevka'l-âde iştihâr idüb sayt-ı şöhreti Amasya'da vâli olan Sultân Bâyezid-i sânîye vâsıl oldıkda kendisini Amasya'ya da'vet itdi.

881'da yaptırdığı hayrât-ı şerîfesinin vakfiyesini tanzîm **/285/** itdirüb[32] 'â'ilesi ve evlâd ve ba'zı mürîdânı hâssaten kayın pederi olan 'İmâd-zâde Mevlânâ Muslihidin Çelebi'nin mahdûmu Muhyiddin Mehmed Çelebi ile Amasya'ya gelüb Mehmed Paşa câmi'-i şerîfi civârında kendisi içün hazırlanan menzîle indi.

Sultân Bâyezid'ın ma'iyyeti ümerâsından Adil Beg-zâde Hâcı Mehmed Beg, kendisine menzil-i mezkûrun ittisâlinde güzel bir zâviye yaptırdı. Sonisa'da Enderûn karyesini bu zâviye mesâlihine vakf idüb zâviyesinde sâkin olan mürîdânın havâyîc-i zarûrîyesini te'min itdi.

Bu esnâda Ya'kûb Paşa câmi'-i şerifinde Cum'a günleri va'z ü nasihat iderek Sultân Bâyezid istifâde itdi. Bu sûretle halkı irşâda devam ve ahlâk-ı 'umûmîyeyi tehzîbe hıdmet eyledi. 886'de Sultân Bâyezid'ın taht-ı Osmanîye cülûsunda Amasya vâlisi olan büyük mahdûmu Sultân Ahmed'in şeyhi oldu.

Ba'dehû Hızır Paşâ-zâde Vezir Mehmed Paşa zâviyesinin civârında mu'azzam bir câmi'-i şerîf **/286/**ve medrese ve 'imâret ve kendisine türbe binâ iderek oraları şenlendirdikde câmi'-i şerîf-i mezkûra ilk kürsî şeyhi oldu. Bütün erkân ve halkın nâ'il-i hürmeti ve mazhar-ı teveccühü olduğu halde 902 senesi leyle-i Mi'râcında rûh-ı pir-i fütûhu dâr-ı kudse 'urûcu itdi.

'Âlim, zâhid, müttakî, gâyet müteşerri', riyâzeti kavî, nefesiyle mücâhid, mu'tekid-i enâm olmuş, vâ'iz bir şeyh-i meşhûr idi. Tarîkat-ı Halvetîyeden bir Pîr-i mu'azzam olub hulefâsı gâyet çok idi.

---

[32] Bu vakfiyesi Kuyûd-ı vakfiye idâresinde müsecceldir.

Mahdûmları Muhyiddin Mehmed, Bedreddin Mahmud, Şemseddin Ahmed, İzzeddin Hasan, Hüsâmeddin Hüseyin Çelebilerdir. Bunların bir kısmı İskilib'de, bir kısmı da Amasya'da doğdu. Birâderi Ahî Siraceddin Ömer Çelebi olub tercemeleri aşağılarda gelir.

Meşhûr ve ma'lûm olan hulefâsı da şunlardır: eş-Şeyh Seydî Ali el-Amasî, eş-Şeyh Hayreddin Hızır el-Amasî, eş-Şeyh Taceddin Mahmud el-Amasî, eş-Şeyh Cemâleddin İshak ibn el-Karamanî, eş-Şeyh Abdurrahman bin İbrahim el-Konovî Ezelî-zâde eş-Şeyh Sinâneddin er-Rumî, eş-Şeyh Hayreddin Hızır el-Malatî. **/287/**

Hâsseten kayın birâderi eş-Şeyh Muhyiddin Mehmed el-İskilibî Pir-i müşârün-ileyhin zübde-i hulefâsı olub Sultân Bâyezid-i sânînin cülûsundan sonra İstanbul'a gitdi. Orada hünkâr şeyhi olub fevka'l-âde iştihâr itdi. Mahdûmlarından biri Şeyhü'l-İslâm Ebu's-Su'ûd Efendi'dir.

Hazret-i Habîb Karamanî maraz-ı mevtine kadar yatağa girüb huzûr ve istirahât görmemiş, ayaklarını örtüb yatmamış, gice ve gündüz da'imâ büyük bir zâtın huzûrunda kemâl-i edeble oturur gibi durmuş, uykusu bile bu hâl üzre olurmuş. **Kaddesallahu sırrehu'l-aziz** Tasavvufdan **Etvâr-ı Seb'a** adlı manzûm bir eseri vardır. Sülûkdan bâhisdir.

Bu eserinde zât-ı bârî ve isbât-ı vücûda dâ'ir şu beyti vardır:
Hakîkat bil budur ol ferd-i mutlak
Ki oldur râ'i ü mer'i muhakkak

Vasf-ı nebîye dâ'ir:
Sâdıkü'l va'd şefîü'l müznibîn
***Nûr-ı 'âlem rahmeten lil'alemin* /288/**

'Âlem-i esrâr hakk-ı sıdk ü safâ
Sadr-ı beder her dü-'âlem Mustafa

Mazhar-ı Hakk-ı muktedâ-yı enbiyâ
Mesned-i kevneyn-i tâc-ı evliyâ

Olmadan bu nefha-i rûh Âdeme
Rahmet oldun sen bu cümle 'âleme

Cümlemiz evlâd-ı Âdem sûretâ
Anamız Havvâdır, Âdemdür atâ

Lîk ma'nâda atâdır ol habîb
Andan irer kamûya feyz ü nasîb

Oğullarından Şemseddin Ahmed Efendi kibâr-ı 'ulemâdan olub mahdûmu Abdulbâki Efendi ve bunun mahdûmu da Câmî Ahmed Efendi meşâhir-i kuzât ve şu'arâdandır. Diğer mahdûmu eş-Şeyh İzzeddin Hasan Efendi, pederinin halîfesi eş-Şeyh Seydî Ali Çelebi'nin halîfesidir. Bunun mahdûmu eş-Şeyh İmadeddin Ömer Efendi'dir.

Bunun evlâdından eş-Şeyh Abdurrahman Efendi bin eş-Şeyh Mehmed Efendi zâviyesi şeyhi ve vakfı mütevellîsi iken 1107'de **/289/** vefâtıyla mahdûmu eş-Şeyh Ömer Efendi şeyh ve mütevellî oldu. Bu da 1138'de vefât idüb büyük mahdûmu eş-Şeyh Alaeddin Ali Efendi şeyh ve mütevellî ve diğer mahdûmları Mustafa, Ahmed Çelebiler tevliyetde müşterek oldılar.

1151 senesi cümâd el-âhiresinin yirmi yedisinde eş-Şeyh Alaeddin Efendi'nin vefâtıyla mahdûmu es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Efendi zâviye-dâr ve mütevellî oldu. 1202'de bunun da vefâtıyla es-Seyyid Ahmed Çelebi bin Mehmed Çelebi bin eş-Şeyh Ömer Efendi mütevellî ve 1203'de ref'iyle Fatıma Hâtûn bint Abdurrahman Çelebi bin Ahmed Çelebi bin eş-Şeyh Ömer Efendi mütevellî oldu.

1204'de bunun da ref'iyle es-Seyyid Ahmed Çelebi bin eş-Şeyh es-Seyyid Mehmed Çelebi bin eş-Şeyh Alaeddin Efendi mütevellî ve zâviye-dâr oldu. 1210'da bunun da vefâtıyla mahdûmları es-Seyyid Ömer, Ali, Mehmed Efendiler müşterek mütevellî ve zâviye-dâr oldular. 1225'de bunların hepsi de ref' idilüb es-Seyyid eş-Şeyh Abdullah Efendi bin es-Seyyid Ahmed Çelebi bin Mehmed Çelebi bin es-Şeyh Ömer Efendi mütevellî ve **/290/** şeyh oldu.

Habîb Çelebi (Hâce el-Hâcc)

Amasya hâcegânından, a'yân-ı tüccârından Hüdaverdi Çelebi mahdûmudur. Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Ahmed ümenâsından ve Amasya'nın a'yân-ı tüccârından olub 918'de Şehzâde-i müşârün-ileyhe para ikrâzından dolayı Sultân Selim Hân-ı evvel tarafından hayli nekbet gördü.

921'de Sultân Selim Amasya'ya gelüb hakîkat-ı hâle vâkıf oldukda ma'zeretini kabûl idüb ikrâz eylediği mebâliği te'diye iderek taltîf itdi. Bunun üzerine Hicâz'a gidüb avdetinden sonra vefât itdi. Erbâb-ı ma'ârifden mâl-dâr ve hânedân bir hâce idi.

Habîb Efendi (Şeyh Seydi-zâde)

Amasyalı'dır. Habîb Karamanî Hazretleri'nin akdem hulefâsı olan eş-Şeyh Seydî Alaeddin Ali Çelebi mahdûmudur. Amasya 'ulemâsından tahsîl-i 'ulûm ve pederinin sohbetinde tekmîl-i tarîk idüb Mehmed Paşa câmi'-i şerîfinin vâ'izi ve ba'dehû Habîb Karamanî tekyesi şeyhi oldu. **/291/**

Bir tarafdan va'z ü tezkîr iderek irşâd-ı halk ile diğer tarafdan te'lîf-i âsâr ile iştigâl idüb tasavvufdan **Temâmü'l-Esâmî** ve 'ilm-i tefsîrden **Miftâhü'l-Fâtiha** ve ferâ'izden **Tuhfetü's-Sultânü'l-Kerîm** adlı üç eseri te'lîf itdi.

961'de Sultân Süleyman Kânûnî Amasya'yı teşrîf itdiğinde bu âsârını takdîm iderek 'atâyâ-yı seniyye aldı. Bu 'atâyâ ile zâviyeyi ta'mir iderek cennet gibi yapdı. Birkaç yıl sonra dâr-ı kudse irtihâl itdi. 'Âlim, kâmil, fakîh, gâyet müteşerri', zâhid, mübârek-sîmâ bir şeyh-i fâzıl idi. Mahdûmu Mehmed Çelebi'dir.

Habîb Efendi (Habîb-zâde)

Amasyalı'dır. Yukarıda tercemesi yazılan eş-Şeyh Habîb Karamanî-zâde Şemseddin Ahmed Efendi'nin mahdûmudur. Amasya 'ulemâsından tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm oldu.

Tedris-i 'ulûm itdiği esnâda medâris-i mu'tâdeyi devr iderek Hâtûnîye-i Tokad müderrisi, buradan Sivas, **/292/** ba'dehû Trabzon kadısı ve 966'da Amasya'da Mehmed Paşa medresesiyle mütekâ'id olub 968 hudûdunda vefât itdi. Kibâr-ı 'ulemâ ve kuzâtdan idi. Birâderi Abdulbaki Efendi'dir.

Habîb Çelebi (Aydın-zâde)

Amasyalı'dır. Emîr Buhârî zâviyesi şeyhi Amasyalı eş-Şeyh Mahmud Çelebi akrabâsından Aydın Beg bin Ali Beg'in mahdûmudur. İstanbul'da hattât-ı meşhûr Hamdullah Amasî-zâde Mustafa Dede'den hutût-ı mütenevvi'ayı ahz idüb divân-ı hümâyûna kâtib oldu. 971 sâline doğru vefât itdi. Mahmud Çelebi'den münîb, hattât idi.

Habîb Aga (Şeyhî Beg-zâde)

Amasyalı'dır. Aydın Beg-zâdelerden ve Amasya a'yânından mîr-livâ Şeyhî Mehmed Beg'in mahdûmudur. 1027'de vefât iden çavuşândan Mehmed Ağa'nın Yıkılkan karyesindeki 5500 akçalık tımârı uhdesine tevcîh idilerek sipâhilerden oldu.

Ba'dehû muhârebâtda isbât-ı liyâkat iderek Amasya **/293/** kethüdâ-yeri 1053'de Sivas mütesellimi 1055'de Tokad voyvadası ve Amasya beytü'l-mâl emîni olub 1056'da Girid harbine me'mûr oldu.

1057'de Girid muhârebelerinde fevka'l-âde yararlıklar ibrâz iderek sipâhiler ağası oldu. 1058'de İstinye'yi harben zabt ve fethe me'mûr olub mükerreren hücûm iderek 1059 senesi evâ'ilinde kal'ayı feth ve cebren duhûl itdiği esnâda şehîden vefât itdi.

Gâyet şecî', cündîlikde mâhir, dindâr bir zât idi. Mahdûmları Ali, Hasan, Hüseyin Beglerdir. Hüseyin Beg 1081'de İstanbul civârında Kâsım Paşa'da mukîm ümerâ-yı deryâdan idi.

Habîb Efendi (Vâsi' Çelebi-zâde)

Amasyalı'dır. A'yândan Mü'eyyed-zâde Abdulvâsi' Çelebi bin Habîb Çelebi bin Pirî Ahmed Efendi'nin mahdûmudur. Hâce-zâde Abdullah Efendi'den ba'dehû Uzun Müderris Mehmed Efendi'den tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm ve müderris-i be-nâm oldu. **/294/**

Tevkî'i Ca'fer Paşa'nın 'amm-zâdesi olduğu münâsebetle silk-i kuzâta girüb iki def'a Amasya kadısı, ba'dehû birkaç livâya daha kadı olarak 1093 sâlinden sonra vefât itdi. 'Âlim, Pervâne Beg vakfına mütevellî idi. Mahdûmu Yahya Çelebi'dir.

Habîb Aga (Hâcı-zâde)

Amasyalı'dır. Receb Ağa bin Abdî Ağa'nın oğludur. Köprülü Mehmed Paşa'nın mahdûmu Fâzıl Ahmed Paşa'nın musâhibi olan Mustafa Efendi'nin birâder-zâdesi olduğu münâsebetle Köprülü Mehmed Paşa'nın hazînedârı oldu.

Ba'dehû Fâzıl Ahmed Paşa'nın dâ'iresinde temâyüz idüb ağalarından olarak sadâret kapucılar kethüdâsı ba'dehû dergâh-ı âlî kapucı-başılarından olub devr-i hidemât itdi. 1095 sâlinden sonra vefât eyledi. Birâderi Bâlî Ağa'dır.

Habîb Beg (Bâkî Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. Beglerbegi Rıdvan Paşa bin Abdülbaki Paşa'nın mahdûmudur. Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa **/295/** sadâretinde dergâh-ı âlî müteferrikalarından olub 1097'de İç-il mîr-livâsı oldu. Ba'dehû Bozok sancâğı begi olub livâları devr iderek 1099 hudûdunda vefât itdi. Ümerâdan idi.

Habîb Aga (Hândân-zâde el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Üçler câmi'i bânisi Sa'di Çelebi kölesi Hızır Ağa'nın evlâdından Mehmed Ağa bin Sa'di Ağa bin Hândân Ağa'nın mahdûmudur. Eski sarâya girüb baltacı ve tefeyyüz iderek Baltacılar kethüdâsı oldu.

Bâ'dehû Amuca-zâde Hüseyin Paşa'nın sadâretinde dergâh-ı âlî kapucı-başılarından olub 1115 senesi cülûsunda Şehzâde Sultân Mehmed evkâfı mütevellîsi oldu. Yıllarca bu tevliyeti hüsn-i idâre idüb 1128 senesi rebiü'l-evvelinin sekizinde vefât itdi.

Ferâşet ve muhâsebe defterlerinden anlaşıldığı üzre pederi tarafından Hândân-zâde ve vâlidesi tarafından Hüsâmeddin Temannâyî evlâdından olduğu münâsebetle Sa'di Çelebi ve Hüsâmeddin Temannâyî vakıflarına mütevellî olmuşdu. Kitâbet ve **/296/** hesâba âşinâ, erbâb-ı ma'ârifden bir efendi idi. Mahdûmu ricâl-i devletden Yusuf Efendi'dir.

Habîb Efendi (Karasenirli)

Amasya'nın civârında Karasenir mahallesinden Ali'nin oğludur. Amasya 'ulemâsından tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm ve ba'zı cevâmi'e vâ'iz oldu. Ba'dehû Girid serdârı Ankebut Ahmed Paşa'nın Kayabaşı'nda yaptırdığı câmi'-i şerîfe 1103 'de imâm ve vâ'iz olub 1129 senesi evâ'ilinde vefât itdi. 'Âlim, vâ'iz bir imâm idi.

Habîb Muhyiddin Efendi (Vâsi' Çelebì-zâde es-Seyyid)

Amasyalı'dır. Yahya Çelebi bin Habîb Efendi bin Abdûlvâsi' Çelebi bin Habîb Çelebi bin Pîrî Ahmed Efendi'nin mahdûmudur. Vâlidesi Şerife Fatma bin Şerife Fatıma bint es-Seyyid Celâleddin Mehmed Ca'fer tarafından siyâdeti vardır.

Amasya mahkeme-i şer'iyyesi baş-kâtibi kuzâtdan İkinci-zâde Hulûsî Ali Efendi'den hutût-ı mütenevvi'ayı ahz ve temeşşuk ve Kayyum-zâde el-

Hâcc İsma'il Efendi'den de 'ulûm-ı edebiyye ve şer'iyeyi ahz ve tahsîl iderek ders-i 'âmm oldu. **/297/**

Yıllarca tedrîs-i 'ulûm ve ta'lîm-i hutût iderek hayli şâkirdâna icâzet virdi. 1159'da birâderi es-Seyyid el-Hâcc Ahmed Efendi'nin vefâtında mahlûlünden Halfet Gâzi müderrisi ve iki def'a nakîbü'l-eşrâf kâ'im-makâmı olub 1179 senesi evâsıtında vefât itdi

'Âlim, kâmil, vâ'iz bir hattât-ı meşhûr idi. 1154'de yazdığı **Mugnî'l-Lebîb** kitâbı sülûs kırmasında mâhir olduğunu i'lân itmekdedir. Bu kitâb Abdûllatif Efendi kütüb-hânesinde ziyâret olundu. Yazdığı bir kıt'a silsile-nâmesi evlâdına ve târihe yâdigâr olmuşdur. Bu silsile-nâmesi de Vâsi' Çelebi-zâde Hâfız Ebubekir Efendi'nin hânesinde görüldü. Mahdûmu es-Seyyid İsma'il Efendi'dir.

Habîb Aga (Altıncı)

Amasya'nın şimâlinde kâ'in Ulvî köyünden İbrahim oğludur. ***"Ulvî Köylü"*** dimekle meşhûr Amasya yeniçerilerinden olub mükerreren Amasya serdârı,1184'de Serdengeçdiler ağası olarak Rus harbine gitdi. Yararlıklar gösterib hasekî pâyesiyle taltîf idildi. **/298/**

1188'den i'tibâren defa'ât ile Amasya serdârı ve 1199'da Kır serdârı olub 1203'de sânîyen Serdengeçdiler ağası olduğu halde Rus harbine gidüb şehîden vefât itdi. Şecî', fa'âl, cesûr bir zâbit idi.

Habîb Mehmed Efendi (Şeyh Hâce)

Amasyalı'dır. Habîb Karamanî Hazretlerinin evlâdından olduğu rivâyet idilen Mustafa Efendi'nin mahdûmudur. İstanbul'da tahsîl-i 'ulûm idüb Canikli Hâcı Ali Paşa kerîmesi Amine Hânım kendisinin 'ilm ü ahlâkını beğendiğinden yapdırdığı mektebe 1234'de mu'allim yapdı. Sonra bi'l-imtihân kürsî meşâyîhi silkine girüb Yeni câmi'i kürsî şeyhi oldu. Ba'dehû Sultân Selim câmi'i kürsi şeyhi olub yıllarca halka va'z ü nasihat iderek 1251 sâlinden sonra vefât itdi. 'Âlim, vâ'iz, dindâr bir zât idi.

Habîbî İsma'il Efendi (Yamak Şeyh-zâde)[33]

[33] Mü'ellif, Habibî İsmail Efendi hakkında bilgi vermemiştir. (Transkribe edenin notu.)

Habîbî Hasan Çelebi (Aydınoğlu)

Amasyalı'dır. Sipâhiler ağası Habîb Ağa'nın akrabâsından Ali Beg'in oğludur. Amasya'da küttâb ve ümenâ zümresinden **/299/** olub bir müddet mukâta'alar kâtibi ba'dehû şehir kethüdâlığı, sandık emîni oldu. 1078'de vefât itdi. Şâ'ir, kâtib idi. Abdî Efendi **Tezkîre-i Şu'arâ**sında mezkûrdur.

Hicâbî Abdülbaki Efendi (Şeyh-i Nakşîbendî)

Kırımlı'dır. Kırım 'ulemâsından es-Seyyid Abdullah Efendi bin eş-Şeyh Ebu's-Su'ûd Mehmed Efendi bin Abdulvahid Efendi bin Abdüsselâm Efendi bin Afifeddin Abdullah Efendi bin Kemaleddin İbrahim Efendi-zâde es-Seyyid Ahmed Efendi'nin mahdûmudur.

Cedd-i a'lâsı Kemaleddin İbrahim Efendi Amasyalı olub Kefe müfliğinden ma'zûlen Bursa'da vefât iden Dede Cüngî Efendi'dir. Bundan i'tibâren pederi es-Seyyid Ahmed Efendi'ye gelinceye kadar ecdâdı sırasıyla Kefe müftileridir.

Sülâlesi Rûhü'l-beyân sâhibi eş-Şeyh İsma'il Hakkı Efendi'nin hulefâsından Mehmed Raşid Efendi'nin yazdığı bir mecmû'ada eş-Şeyh Ebu's-Su'ûd Mehmed Efendi'nin Kefe müftisi **/300/** olduğu esnâda te'lîf itdiği **Hediyyetü'z-Zemân fî-Abaka üd-Dehhân** adlı risâlesi zeylinde görüldü.

Sâhib-i terceme, kendi kaydı üzere 1165 senesi recebinde Bağcesaray'da doğdu. 1181'de Amasya'ya gelüb Ürgüblü Hâcı Ahmed Efendi'nin halka-i tedrîsinde bir müddet tahsîl-i 'ulûm itdi. Ba'dehû Fenârcî-zâde el-Hâcc Evliyâ Halil Efendi'den ikmâl-i tahsîl iderek icâzet-nâme aldı.

Esnâ-yı tahsîlinde fazîletle iştihâr iden meşâyîh-i kirâm-ı Nakşîbendiyyeden Turhallı eş-Şeyh Mustafa Efendi nezdine gidüb tekmîl-i sülûk iderek müşârün-ileyhden de hilâfet-nâme alub Amasya'da bir müddet tedrîs ve irşâd ile meşgûl oldu.

Ürgüblü Hâcı Ahmed Efendi esnâ-yı va'z ü tedrîsinde ba'zı âkvâl-i sûfîyânesine i'tirâz ve Ziyâreliler de kendini da'vet eylediginden Ziyâre'ye gidüb orada Kiçi-zâde câmi'i ittisâlinde kendisine inşâ idilen zâviyesinde icrâ-yı meşîhat ve câmi'-i mezkûrda va'z ü nasihat iderek fevka'l-âde iştihâr itdi.**/301/**

Canikli-zâde Tayyar Mahmud Paşa Amasya'ya geldiği zamanlarda tekyesini ziyâret ve kendisine atiyyeler ihsân ider, bu da atiyyeleri etrafında

bulunan fukaraya bezl ü in'âm eylerdi. Kezâlik bunun sand-ı kâmili olan Cebbâr-zâde Celâleddin Mehmed Paşa da Sivas vâlisi iken tekyesini ziyâret ve aynı sûretle hareket iderdi.

Hatta ***"Baba Paşa"*** dimekle meşhûr olan Pehlivân İbrahim Paşa Sivas vâlisi olub Amasya'ya geldikde ba'zı 'ulemâyı ziyâret itdiği gibi sâhib-i tercemeyi tekyesinde ziyâret itmiş ve hayli nasihatlerini dinlemiş, meşhûr Zaralı-zâde Lütfullah Paşa da aynı sûretle ri'âyet eylemişdi.

1230'da es-Seyyid Gâlib Mehmed Paşa Sivas vâlisi olarak Amasya'ya gelüb tekyesini ziyâret itdikde şu kıt'ayı takdîm itmiş, paşadan da hayli ri'âyetler görmüşdü.

Müsemmâ perdesin çün sâlib oldu
Semâya irtifâ'a tâlib oldu

Çün âdem sırra semâya irişdi
Merâyâdan cemâle gâlib oldu

Su'ûd-ı tayyibâta sâlih a'mâl
***Kulûbe nisbeten çün kâlib oldu* /302/**

Ene'l-hakk ismidir Mansûrı-dâre
Çeküb semt-i semâya sâlib oldu

Huzura rağbetinden gör ki İsa
Çekildi habl-i şer'a hâlib oldu

Anınçün nâzil oldu kevn-i esmâ
Müsemmâyı semâya hâlib oldu

Hicâbî ref' ü nasb-ı esmâya târih
Bil es-Seyyid Mehmed Gâlib oldu
1230

Hülâsa Amasya'ya gelen vüzerâ ve ricâl-i devlet herhalde kendisini tekyesinde ziyâret iderek atiyyeler virirlerdi. Çünkü 1224'de başına topladığı

birkaç bin tabebe ve mürîdânıyla Rus harbine giderek oldukça yararlıklar göstermiş, hayli işe yaramış, bundan dolayı ricâl-i devlet arasında ma'rûfiyet kazanmış ***"Gâzi Şeyh"*** ünvânını almışdı.

İbtidâ-yı tahsîlinde Kiçioğlu câmi'-i şerîfine imâm olmuşdu. Bunun için Ziyâreliler kendisini pek ziyâde severler, kendisine bir velî nazarıyla bakarlardı. Sonra imâmeti terk idüb câmi'-i mezkûrun vâ'izi ve zâviyesi şeyhi olduğu halde 1238 senesi recebinin evâ'ilinde **/303/** dâr-ı kudse intikâl itdi. câmi'-i mezkûrun harîminde bir hücre-i mahsûsada medfûndur.

'Âlim, fâzıl, hadîs ve tefsîre vâkıf, vâ'iz, mütekellim, natûk, şâ'ir, ma'ârif-i sûfîyede mâhir, zâhid, müttakî, sofrası güşâde, fukarası bol, güler yüzlü, uzunca boylu, tenû-mend, muhibb bir şeyh-i nakşîbendî idi. Ta'assub ve tasallüfden hoşlanmazdı. Müskit cevabları çokdu. Vüzerâ ve a'yânın virdikleri atiyyeleri tekyesinde fukaraya bezl ve in'âm iderdi. Ba'zı ahvâli kerâmâta haml idilirdi.

Ürgüblü Hâcı Ahmed Efendi, ***"Amasya'da bu kadar 'ulemâ ve meşâyîh var iken Turhal'a ne için gidiyorsun"*** diye kendisine ta'riz itdikde ***"Senden bellediğimi unutmağa gidiyorum"*** diye cevâb virmişdi. Merhûm Şeyh Kamil Efendi-zâde Şeyh el-Hâcc Ziya Efendi, şeyh-i müşârün-ileyhin pek çok ahvâlinden nakl iderdi.

Halkı zikr u tevhîde tergîb ider, ahlâk-ı umûmîyenin tehzîbine himmet eylerdi. Anın zamanında Ziyâreliler'in ahlâkında şâyân-ı dikkat iyilikleri yıllarca devam itdi. Münkîrât, **/304/** fevâhiş, müskirât, menhiyyât Ziyâre halkında yok diyecek derecede olduğunu o zaman idrâk iden Ziyâreli Müfti-zâde el-Hâcc Feyzullah Efendi nakl iderdi.

Şeyh-i müşârün-ileyh emsile-i lisân-ı tasavvufla şerh idüb insan, ihtilâf-ı e'imme, tasavvuf, tevhîd, Sivas, fakr, kevser, hediyye ve helâl hakkında risâleler te'lîf iderek 'ulûm-ı şer'iyye ve sûfîyede rüsûhunu gösterdi. Bunlardan bir haylisi de görüldü.

Şeyh Ziya Efendi'nin nakli üzre tarîkat-ı Nakşîbendîye'nin şeyhi olan Turhallı eş-Şeyh Mustafa Efendi, İbrahim bin Abdülgaffar et-Turhalî nâmında bir zâtın mahdûmudur. İstanbul'da tahsîl-i 'ulûm ve Şeyh Murad Efendi-zâde eş-Şeyh Ali Efendi'den tekmîl-i sülûk idüb Turhal'da neşr-i tarîkat itdi.

eş-Şeyh Ali Efendi tarîkat-ı Nakşîyeyi ceddi eş-Şeyh Murad Keşmîrî Efendi'den o da eş-Şeyh Mehmed Ma'sûm Serhendî'den o da hâcegân-ı

a'zam-ı Nakşibendîyeden Hâce Ahmed Fârûkî'den ahz ü telakkî itmişlerdi. **Kaddesallahü esrârehüm**

Hazret-i Hicâbî'nin üç halîfesi pek meşhûr idi. Birincisi **/305/** dâmâdı Ziyâreli eş-Şeyh İbrahim Efendidir ki, yanında medfûndur. İkincisi Amasya esnâfi şeyhi el-Hâcc İsma'il Efendi ve üçüncüsü Şehir kethüdâsı-zâde azîz-i meşhûr eş-Şeyh Mehmed Arif Efendi'dir. Bunlar Amasya'da meşhûrdur.

Hazret-i Hicâbi'nin mahdûmu mevâlîden es-Seyyid Mehmed Kâmil Efendi'dir ki 1248 'de vefât itdi. Bunun oğulları es-Seyyid Ali, Osman Efendilerdir. Diğer dâmâdı es-Seyyid Mehmed Efendi ve birâderi es-Seyyid Kemaleddin İbrahim Efendi ve 'amm-zâdesi es-Seyyid Ahmed Mes'ûd Efendi 'ulemâdan idiler. Kerîme-zâdesi es-Seyyid Abdülbaki Efendi bin es-Seyyid Mehmed Efendi 1303'de vefât itdi.

Harîmî Korkud Çelebi (Şehzâde Sultân)

Amasyalı'dır. Sultân Bâyezid Hân-ı sânînin Amasya'da doğan şehzâdesidir. Mufassal terceme-i hâli aşağıda ***"Korkud Harîmî Çelebi Şehzâde Sultân"*** diye harf-i kâfda gelir.

Harîmî Abdullah Çelebi (Sipâhî-zâde)

Merzifonlu'dur. Sipâhi meşâhirinden Merzîfon voyvadası Ali Aga'nın oğludur. Amasya'da Hâce-zâde Abdullah Remzî **/306/** Efendi'den tahsîl-i edebiyyât ve kitâbet idüb İstanbul'a gitdi. Orada Amasyalı Şemsî Paşa-zâde Ahmed Paşa'ya divân kâtibi olub 1066'da kırk bir yaşında vefât itdi. Şâ'ir, kâtib, tab'an latîf bir zât idi. Şu beyt eş'ârındandır:

Mihnet-i aşka esîr itdi beni devr-i felek
Düşeyim râh-ı belâya der-i dilber diyerek

Hüsâmeddin Yusuf et-Tebrîzî

Abdurrahman bin Ebubekir et-Tebrîzî mahdûmudur. Mâverâü'n-nehr'e gidüb oranın fuzalâsından tahsîl-i 'ulûm itdi. Ba'dehû Taceddin Ebu Nasr Mehmed el-Keşânî'den telemmüz idüb onunla beraber Anadolu'ya gelüb Amasya'da yerleşdi. Tedris-i 'ulûma himmet idüb Evhadeddin Mahmud el-Kumarî Amasya kâdi'l-kuzâtı oldukda medrese-i Gıyâsiye müderrisi oldu.

Müddet-i medîde tedrîs ile iştiğâl idüb kazâdan tezehhüd iderek neşr-i ma'ârife himmet eyledi. Baba İshak Kefersûdî vak'asında ihtifâ idüb 627'de Konya'ya firâr eyledi. Orada birkaç yıl kaldı. 641'de avdet idüb 643'de vefât itdi. Kibâr-ı 'ulemâdan zâhid , fâzıl bir imâm idi.**/307/**

Mahdûmu Amasya kâdi'l-kuzâtı Celâleddin Abdülvehhab ve bunun mahdûmu Mevlânâ Eminüddin Mehmed Çelebi'dir.

Hüsâmeddin Ömer et-Tusî

Mehmed Tûsî mahdûmudur. Diyâr-ı şarkîyede fuzalâdan tahsîl-i 'ulûm idüb Moğol hükümdârı Abaka Hân'ın nezdinde iltifât ve hürmet gördü. Ba'dehû Anadolu Nazırı ta'yîn idilen Ilıcak Noyin'in ma'iyyetinde Amasya'ya geldi.

Ba'dehû bir müddet Merzifon'da ikamet ve orada kazâ ve hükûmet idüb nâzır-ı müşârün-ileyhin vekîl-i umûru ve kethüdâsı olan meşhûr Zugay'ın ba'zı mezâlimini def'e çalışdı. 675'de emîr-i meşhûr Celâleddin Şâh Melik'in Amasya vilâyetini zabt ve istilâsında bir tarafa çekildi.

Ba'dehû Amasya'ya gelüb tedrîs-i 'ulûm iderek Amasya vâlisi ta'yîn idilen Torumtay-zâde Nasıreddin Mehmed Beg'in zaman-ı velâyetinde muhteremâne yaşadı. 691 sâline doğru vefât itdi. Kibâr-ı 'ulemâ ve kuzâtdan bir zât idi.

Hüsâmeddin Hasan Çelebî (Mevlevî Şeyhî)

Amasyalı'dır. Tarîkat-ı Baba'îye fırkasından Ali bin Mehmed **/308/** mahdûmudur. Evâ'il-i hâlinde Konya'ya gidüb Mevlevî-hâneye girdi. Orada Hazret-i Sultân Veled hıdmetinde 'ulûm-ı edebiyye ve ma'ârifi ahz ve tahsîl idüb müşârün-ileyhin irtihâlinde Ulvî Arîf Mehmed Çelebi hidmetine girdi. Bunun hidmetinde tekmîl-i sülûk idüb Amasya mevlevî-hânesi şeyhi olarak geldi.

Kırk yıldan ziyâde icrâ-yı meşîhat idüb halkı irşâda ve 'ulûm-ı şer'iyye ve ma'ârif-i sûfîyeyi neşre himmet ve mesnevî tedrîsine muvâzabet iderek Amasya'nın ümerâsıyla a'yân ve halkının teveccühâtını kazandı. Büyük hürmetler gördü. Mevlevî-hânenin ihyâsına bezl-i makdûr idüb evkâfını teksîr ve tanzîm itdi.

Amasya hükümdârı Hâcı Şadgeldi Pâdişâh'ın mazhar-ı takdîri ve müşâvîr-i hâssı olarak büyük bir nüfûz ve i'tibâra irdi. 773'de dâr-ı kudse

intikâl itdi. Fâzıl, edebiyyat-ı arabiyye ve fârisîyede asrının yegânesi, zâhid, müteşerri' 'ulemâ ve halkın mahbûb-ı kulûbü bir şeyh-i kerîm idi.

Mahdûmları Celâleddin Mehmed, Kemaleddin Abdulvehhab Çelebilerdir. Celâleddin Mehmed Çelebi-zâde eş-Şeyh İzzeddin Hasan Çelebi, **/309/** bunun mahdûmu Tokad kadısı Mahmud Efendi ve İzzeddin Hasan Çelebi-zâde Şerefeddin Hamza Çelebi ma'rûfdur.

Hüsâmeddin Hasan Çelebi (Mevlânâ Hoylu)

Azerbaycan'ın şimâlinde kâ'in Hoy kasabasından Abdülmü'min bin Ali mahdûmudur. İran 'ulemâsından tahsîl-i 'ulûm idüb Amasya'ya geldi. Neşr-i ma'ârif-i himmet iderek ders-i 'âmm ve müderris-i be-nâm oldu.

İlm ü 'ulemânın hâmîsi olan Amasya hükümdârı Şadgeldi Paşa'nın hüsn-i nazar ve teveccûhünü celb edecek derecede ibrâz-ı fazîlet ve takdîm-i kasâ'id iderek müşârün-ileyhin yaptırdığı dârü'l-ilm müderrisi oldu.[34]

Yıllarca tedrîs-i 'ulûm idüb pek çok şâkirdân-ı ma'rifet yetişdirdi. Mevlânâ Sa'îdeddin Mevhûb ibn ez-Zîyarî'nin irtihâlinde Amasya'nın Şeyhü'l-İslâmı müfti-i be-nâmı olub 792'de vefât itdi. Gâyet fâzıl, 'ulûm-ı aklîye ve naklîyede mâhir elsine-i selâse edebiyyatına vâkıf, şâ'ir, edîb, asrında ferîd idi[35]

Mahdûmları Nasrullah, Abdülmü'min, Hayreddin Hızır Çelebilerdir. **/310/** Bunlara ***"Hoylu-zâdeler"*** dindi. Ahfâdından Mevlânâ Muhyiddin Mehmed Çelebi bin Kutbeddin Musa Çelebi bin Hayreddin Hızır Çelebi meşhûr idi. Hüsâmeddin Kâtî budur. Âsâr-ı ilmîyesi vardır.

Hüsâmeddin Hüseyin Çelebi (Gümüşlü-zâde)

Amasyalı'dır. Pir Ala'eddin Ali Çelebi mahdûmu Hazret-i Pir İlyâs Halvetî'nin birâderidir. Vecîheddin Erzincânî tilmizi Mevlânâ Kıvamüddin Kâsım Erzincânî'den tahsîl-i 'ulûm idüb Amasya'da müderris-i be-nâm oldu.

---

[34] Darü'l-ilm Amasya'nın Serrâc-hânede emir-i müşârün-ileyhin binâ eylediği câmi'-i şerîfinin cihet-i şarkîyesinde yapılmışdı. Buna mu'ahharen ***"medrese-i Şâdîye"*** dindi. Amasya'da tevâlî iden zelzelelerden harâb olub yerine ahfâdından Yahya Bey ahşâbdan bir medrese yapdırmışdır.

[35] Müşarün-ileyhin bu evsâf-ı celîlesi, Amasya kâdi'l-kuzâtı olan İmâd-zâde Mevlânâ Muhyiddin Mehmed Çelebi'nin kalemiyle yazılmış görülüb nakl idildi.

791'de Yıldırım Sultân Bâyezid Hân'ın cülûsunda kadı-i Tokat olub gitdi. Orada dört yıl kadar icrâ-yı hükûmet-i şer'iyye idüb 795'de Sivas hükümdârı Kadı Burhan'ın ansızın Tokat'a hücûmu esnâsında vefât itdi. 'Âlim, kâmil idi. Mahdûmları, Amasya Şeyhü'l-İslâmı Celâleddin Abdurrahman Çelebi ile mevki'-i divân-ı âlî veziri Şemseddin Ahmed Paşa'dır.

Hüsâmeddin Hüseyin Çelebi (es-Seyyid eş-Şeyhü'r-Rufâî)

Ladikli'dir. Orada medfûn sâhibü'l-hâl es-Seyyid Ahmed Kebirü'r-Rifâ'î-zâde es-Seyyid eş-Şeyh Muhyiddin Mehmed Çelebi mahdûmudur. 'Ulemâdan **/311/** ahz-ı 'ulûm itdikden sonra amucası es-Seyyid eş-Şeyh İzzeddin Hasan er-Rifa'îden adâb-ı tarîkat ve tasavvufu ahz ve telakkî itdi. Bir müddet Arabistan'da seyâhat idüb avdetinde Amasya'da ikâmet itdi.

Amasya hükümdârı Hâcı Şadgeldi Paşa kendisine hürmet ve ri'âyet idüb zâviye yapdırdı. Paşa'nın mahdûmu olan Amasya beglerbegisi Devâtdâr Ahmed Paşa da teveccühler ibrâz iderek müşâvirleri sırasına girdi. Fevka'l-âde nüfûz ve şöhret kazandı.

Çelebi Sultân Mehmed Hân vâli olarak Amasya'ya geldikde şâyân-ı hürmet görüb kendisine bezl-i 'âtıfet itdi. 804'de Ankara felâketinde Timurleng tarafından Amasya vâlisi ta'yîn idilen Kara Devlet Şâh'a karşı muhâliflerin başında bulunduğundan Timur'un emriyle Şirvân'a i'zâm idileceği esnâda 805 senesi rebiü'l-âhirinde dâr-ı na'ime rıhlet itdi.

'Âlim, sâlih, nâfizü'l-kelim**,** vâ'iz, mütekellim bir şeyh-i kerîm idi. Mahdûmu es-Seyyid İzzeddin Hasan Çelebi de meşâhirden bir zât idi. İstanbul'da mahallesi olan **/312/** Seydi Ömer Çelebi bunun ahfâdındandır.

Hüsâmeddin Mehmed Buhârî

Buhârâlı Abdullah mahdûmudur. Orada Mevlânâ Sadrü'ş-Şeri'a Abdullah bin Mes'ûd bin Tacü'ş-Şeri'atü'l-Buhârî tilmizi kıdvetü'l- Mevlânâ Hâfızeddin Ebu Tâhir Mehmed bin Mehmed el-Buhârî'den ahz-ı 'ulûm idüb Hâce Mehmed Paşa Hazretlerinin şerîk-i dersi oldu.

Ba'dehû Anadolu'ya seyâhat iderek Amasya'ya gelüb ikâmet itdi. Hayli zaman tedrîs-i 'ulûm idüb Amasya'da bir sülâle-i 'ilmîye te'sîs eyledi. Atabeg Gâzi müderrisi olub Sultân Murad-ı sânî asrının evâ'ilinde 827 sâline

doğru vefât itdi. Ulûm-ı şer'iyye ve edebiyyede fâzıl, muhakkık, sâlih, müteşerri' bir zât idi.

Mahdûmları Abdurrahman, Abdülhamid, Abdüsselam Çelebiler'dir. Abdurrahman Çelebi Amasya 'ulemâsından idi. Abdülhamid Çelebi Samsun'da ikâmet idüb orada müfti ve kadı oldu. Bunun mahdûmu Hasan Çelebi meşâhir-i fuzalâdan idi. ***"Samsunî"*** dimekle meşhûr ve Abdüsselem Çelebi kuzâtdan **/313/** idi. Evlâdına ***"Buhârî-zâdeler"*** dindi.

Hüsâmeddin Hüseyin Çelebi (Gümüşlü-zâde)

Amasyalı'dır. Hazret-i Pir İlyâs Halvetî-zâde Pir Ala'eddin Ali Çelebi'den 'ulûm-ı şer'iyye ve ma'ârif-i sûfîyeyi ahz ve telakkî iderek müşârün-ileyhin 843'de irtihâli üzerine Gümüşlü-zâde tekyesi şeyhi oldu.

Halka va'z ü nasihat, zikr ü tevhîde muvâzabet iderek fevka'l-âde şöhret buldu. Serrâclar şeyhi Pîr Sun'ullah Halvetî'nin irtihâlinden sonra 'umûmun teveccühlerine mazhar ve mu'tekid-i enâm olduğu halde 858'de dâr-ı kûdse intikâl itdi. 'Âlim, kâmil, mazanne-i kerâmet, nebî-sîret bir zât idi. Ceddi civârında medfûndur. Mahdûmu Celâleddin Abdurrahman Çelebi de meşhûr idi.

Hüsâmeddin Hüseyin Çelebi (Seydî Hüsâm-zâde)

Amasyalı'dır. Tercemesi ve sülâlesi aşağıda yazılan sâdât-ı Hüseynîye'den Seydî Hüsâmeddin Hüseyin Fergânî evlâdından es-Seyyid Abdülkadir Çelebi bin **/314/** Seydî Hüsâmeddin Hüseyin el-Fergânî mahdûmudur. ***"Kuba Şeyhi"*** dimekle meşhûrdur.

Gümüşlü-zâde Hazret-i Pir İlyâs Halvetî mahdûmu Pir Abdurrahmah Çelebi hıdmetinde tahsîl-i 'ulûm iderek ders-i 'âmm ve müşârün-ileyhe dâmâd oldu. 838'de Atabeg Gâzi müderrisi, 847'de kadı-i Tokat, 853'de kadı-i Sivas görüldü.

855 senesi muharreminde Sivas kazâsından isti'fâ idüb Amasya'ya geldi. eş-Şeyh Hüsâmeddin Halvetî sohbetinde tefeyyüz idüb ondan hilâfet aldı. Amasya'nın Kuba mahallesinde bir mescîd-i şerîf, yanında bir medrese ve diğer tarafında zâviye ve tam Kuba kayası üstünde kendisine bir türbe yapdırdı.

Medresesi Hüsâmîye nâmıyla meşhûr olub kendisi müderris ve zâviyesi de Kuba tekyesi nâmıyla ma'rûf olub kendisi şeyhi olduğu halde bir tarafdan

tedrîs ü tezkîr, diğer tarafdan zikr ü tevhîd iderek 867 senesi zi-l-hiccesinde dâr-ı kudse intikâl itdi. Emlâkını 858'de bu hayrâtına vakf itmişdir. Türbesinde medfûndur. **/315/**

'Âlim, zâhid, fakîh, kâmil, müteşerrî', sâhib-i hayrât bir zât idi. Mahdûmları Muhyiddin Mehmed, Celâleddin Abdurrahman Çelebilerdir. Bunlar Hazret-i Pir İlyâs'ın hafîde evlâdı oldukları münâsebetle bunlara ***"Gümüşlü-zâdeler"*** dindi. Bu zâtın vakfiyesi ve silsile-nâmesi Helvacı-zâde Hasan Şevki Efendi'nin elinde görüldü.

"Kuba" Türk dilinde mürtefi' yer ma'nâsındadır. Amasya'nın şark-ı cenûbîsinde en ziyâde mürtefi' yer, bu zâtın türbesi yeridir. Bundan dolayı buranın havâlîsine ***"Kuba mahallesi"*** dindi. Bu mahalleyi ihyâ iden de eş-Şeyh Hüsâmeddin Halvetî oldu. Mescidi ve önünde çeşmesi zamanımıza kadar ma'mûr idi. Medresesi ve tekyesi yeri büyük bağçe halinde idi. Birâderi es-Seyyid Abdülkerim Çelebi de ma'rûfdur.

Hüsâmeddin Hasan Çelebi (Aydın-zâde)

Amasyalı'dır. Ümerâdan Aydın Beg-zâde Ali Beg'in mahdûmudur. Sultânîye-i Merzifon müderrisi Seydî Ahmed Kırımî'den tahsîl-i 'ulûm idüb Amasya'da ders-i 'âmm oldu. Te'ehhül idüb tedrîs-i 'ulûm itdiği esnâda 870 hudûdunda vefât eyledi. 'Âlim, sâlih **/316/** bir zât idi.

Mahdûmu Mahmud Çelebi pek küçük ve zevcesi de genç olduğundan bu esnâda Torumtay müderrisi olarak Amasya'ya nakl-ikâmet iden üstâzı Seydî Ahmed Kırımî zevce-i metrûkesini tezevvüç idüb mahdûmunu himâyesi altına aldı. Bu Mahmud Çelebi, mu'ahharen Emîr Buharî dâmâdı ve halîfesi olan eş- Şeyh Mahmud Çelebi'dir.

Hüsâmeddin Hüseyin Beg (Ahmed Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. Tercemesi yukarıda yazılan Gümüşlü-zâde Vezir Ahmed Paşa'nın evlâdından Mahmud Beg'in mahdûmudur. Amasya vâlisi Sultân Bâyezid-i sânî devrinde ma'iyyet-i ümerâsından olub 881'de vefât itdi. Mahdûmları Abdullah, Sa'dullah Beglerdir. Abdullah Beg-zâde Hüsâmeddin Paşa aşağıda gelir.

Hüsâmeddin Hasan Efendi

Merzifonlu'dur. Hâcı Hasan-zâde Mehmed Çelebi oğuludur. Amasya'da ikmâl-i tedrîs idüb ders-i 'âmm, Merzifon'da Çelebi Sultân Mehmed medresesi müderrisi oldu. Fatih Mehmed Sultân şehzâdeliğinde

Amasya vâlisi iken müşârün-ileyhe intisâb idüb Bursa'ya rıhlet itdi. Ba'dehû cülûsunda mu'âllim-i Sultânî olub 860 senesinde vefât itdi.

Meşâhir-i 'ulemâdan idi. Merzifon'da hayrâtı ve evkâfı vardır. Kuyûd-ı vakfiyede tercemesi böyle görüldü. Mahdûmu Mustafa Muslihiddin Efendi'dir. Müfessirdir.

Hüsâmeddin Hüseyin Aga (Temennayî)

Amasyalı Atabeg-zâde Hızır Paşa'nın kölesidir. Müşârün-ileyhin dâ'iresinde hüsn-i terbiye görüb i'tâk idildi. Müddet-i medîde efendisinin kethüdâsı olub Amasya'nın Temennâ mahallesinde yerleşdi. Orada bir mekteb ve mu'azzam çeşme yaptırub **/317/** mebâliğ-i azîme sarfıyla bulduğu menba'dan bütün mahalleyi sakka edecek kadar bol su isâle ve icrâ iderek ta'mirâtı mesâlihine emlâkini 878'de vakf itdi.

Amasya'da vâli iken Sultân Bâyezid-i sânînîn teveccühâtını kazanub vilâyet hazînedârı oldu. 887'de vefât itdi. Mahdûmları Mehmed Çelebi ile Muslihiddin Mustafa Paşa'dır.

Mehmed Çelebi-zâde Hüsâmeddin Beg ümerâdan ve bunun oğulları Ali, Rüstem Begler de zu'amâdandır. Bunlara ***"Hüsâm Beg-zâdeler"*** dindi.

Hüsâmeddin Hüseyin Efendi (Mevlânâ Ümm-î Veled)

Amasya tüccârından Hâce Hasan Çelebi bin Hamid Tebrizî mahdûmudur. Pederi Çelebi Sultân Mehmed Hân devrinde Amasya'ya gelüb yerleşdi. Ticaretle iştigâl idüb Hâcegân-ı memleketden oldu. Sâhib-i terceme Amasya'da doğdu.

Mukaddemât-ı 'ulûmu Amasya'da okuyub, pederinin sevkiyle İran'a gitdi. Oranın fuzalâsından tahsîl-i fezâ'il idüb Amasya'ya avdet itdi. Ba'dehû Edire'ye gidüb Mevlânâ Fahreddin Acemî dimekle meşhûr Fahreddin Mehmed bin Hüseyin Râzî'ye **/318/** mu'id ve i'âdesinden mülâzım oldu. Ümm-i veledini tezevvûc itdi.

843'de üstâdından südûr iden ba'zı ahvâle binâ'en üstâzı müderrislikden azl ve kendisi Amasya'ya gönderilüb Halfet Gâzi medresesi müderrisi oldu. Tûl-i müddet Amasya'da tedrîs-i 'ulûm iderek fevka'l-âde iştihâr itdi.

865'de Fatih Sultân Mehmed Hân sekiz medresesini ikmâl idüb kendisini İstanbul'a da'vet iderek vüsûlünde medreselerinden birinin

müderrisliğine nasb eyledi. Çünkü ümm-i veledini aldığı üstâzı Fahreddin Acemî Şeyhü'l-İslâm olmuşdu.

Ayasofya medresesi hitâmında ilk müderrisi ve ba'dehû Edirne müftisi olub dokuz yıl kadar Edirne'de tedrîs ve iftâ ile meşgûl olduğu halde 890 hudûdunda dâr-ı bekâya irtihâl itdi.[36] Gâyet fâzıl, muhakkık, 'ulûm-ı akliyye ve nakliyyede kâmil, zekî, müteşerri' bir zât-ı sütûde-simât olub ***"Mevlânâ Ümm-i veled"*** dimekle meşhûr idi.

Bütün mefkûresi tefekkürât-ı 'ilmîyesiyle pek meşgûl olduğundan gâyet dalgın, mağlûb-ı gaflet bir halde bulunur, hânesinden medreseye giderken ve medreseden hânesine avdet iderken **/319/** rehbere muhtâc olurdu.

Bir gün rehbersiz medrese ve ders-hânesine giderken gafletle Mevlânâ Alaeddin Arabî'nin müderris olduğu medrese ve des-hânesine girmiş, sonra Mevlânâ Ala'addin'in ders-hânesinde görmekle tenbih idüb dönerek kendi medresesi ve ders-hânesine gitmiş. Mevlânâ Alaeddin Arabî'nin handesini celb itmişdi.

Bununla beraber gâyet zekî, sâdık, kizb ü riyâdan berî, her türlü i'timâda lâyık idi. Hânesi Ebu Eyyüb Ensârî türbesine giden yol üzerinde olduğundan Hazret-i Fatih, Eyyüb'e giderken hânesinin önünde selâma durur, kendisine şerbet teklif ider idi. Fatih Sultân ***"Bu şerbeti gayrın elinden içmezem, senin elinden içerim"*** dıyerek alub içer idi. Fatih Sultân, birgün ordusuyla sefere giderken bütün 'ulemâ ve erkân-ı memleket teşyî'e gitmişlerdi. Mehter-hâne Hazret-i Fatih'in önünden geçerken Fatih Sultân 'ulemâya ***"Ya eyyühellezine âmenû âminû billahi ve resuluhü"*** ayet-i kerîmesinin mâ'nâsını sormuş ***"mü'minlere imân idiniz"*** diye emrin ma'nâsı nedir ? dimişdi.

Mevlânâ Ümm-i Veled derhâl cevaba tasaddî iderek ***"Şu*** **/320/** ***davul güzel cevab viriyor."*** dimiş. Fatih Sultân ta'accüb idüb nasıl cevab virdiğini sordukda ***"davul dum dum idiyor, imânınıza devam idin, devam idin diyor"*** diyerek, Hazret-i Fatih'in fevka'l-âde istihsânını celb itmişdir.

Yine birgün huzûr-ı hümâyûna 'ulemâyla birlikde girmiş, bütün 'ulemâ adet-i islâf üzre Sultân Fatih'in elini öpdükleri halde bu keffini öpmüş. Fatih bunun sebebini sormuşdu. Mevlânâ Ümm-i Veled demişdir ki, keff aya

[36] **Şakâyık-ı Nu'mâniye**'de müşârün-ileyhin tarih-i irtihâli yokdur. **Sicill-i Osmânî**'de 880'de vefât itdiği yazılıdır. Hâlbûki, 887'de tanzîm idilen Sinan Paşa vakfiyesi zeylinde Edirne müftisi olduğu halde imzâsı görüldü.

ma'nasınadır. Ayasofya medresesi de hitâm bulmak üzredir. Müderrisliği için bu kadar alâka kâfidir! demiş. Fatih bundan hoşlanub müderrisliğini Mevlânâ'ya virmişdir.

Mahdûmları Abdulevvel, Zeynelâbidin Ali Efendilerdir. Zeynelâbidin Efendi, Amasya'nın İltekin kasabasında[37] te'lîf idüb yazdığı ***"el-Kasidetü'l-Garâ fî harekâtü's-Semâvât-ı Turra"*** adlı eserini 882'de Sultân Fatih'e takdîm ve orada tevellüd itdiği kendi kalemiyle yazılmış görüldü. Bunun mahdûmu Abdülaziz Efendi Amasya müftisidür. Bunlara ***"Ümm-i Veled-zâdeler"*** dindi. **/321/**

Hüsâmeddin Hüseyin Çelebi (Şeyh Kırık-zâde)

Amasyalı'dır. eş-Şeyh İzzeddin Hasan Çelebi bin Kemaleddin Abdülvehhab Çelebi bin eş-Şeyh Hüsâmeddin Hüseyin el-Mevlevî mahdûmudur. Sultânîye-i Merzifon müderrisi Seydî Ahmed Kırımî'den ve İbrî-zâde Muhyiddin Mehmed Çelebi'den ahz-ı 'ulûm iderek müderris oldu.

Ba'dehû kibâr-ı müderrisînden ve 890'da Amasya vilâyeti nâ'ibi ve 897'de Amasya kâdi'l-kuzâtı oldu. 907 hudûdunda vefât itdi. 'Âlim, kâmil, 'ulûm-ı şer'iyye ve edebiyyede fâzıl bir zât idi. Mahdûmu Abdurrahman Çelebi ve birâderi kuzâtdan Mahmud Çelebi de ma'rûfdur.

Hüsâmeddin Hüseyin Efendi (Akdağî-zâde eş-Şeyh)

Amasyalı'dır. Meşâyih-i kirâm-ı halvetiyyeden Akdağlı Muhyiddin Mehmed Çelebi bin Ahmed mahdûmudur. Kazasker Bedreddin Mahmud Çelebinin birâderi olub fâzıl-ı meşhûr Hatîb Kâsım Efendi'den ahz-ı 'ulûm itdi.

Ba'dehû Habîb Karamanî Hazretleri'nin sohbet-i 'ilmiyyesinde tekmîl-i sülûk iderek Ahî Dârb-hâneci tekyesi şeyhi, Sultân Bâyezid **/322/** câmi'i vâ'izi oldu. Ba'dehû Kağnı Pazarı'nın cenûbundaki çeşme ittisâlinde vâli Şehzâde Sultân Ahmed'in yapdırdığı âlî zâviyenin şeyhi oldu.

912'de Şehzâde-i müşârün-ileyhin arzıyla Akdağ nâhiyesinde kâ'in pederinin maksat-ı res'i olan Alakise karyesi kendisine bâ-fermân-ı Pâdişâhî

---

[37] İltekin, Amasya'nın cenûb boğazının cihet-i garbîyesinde İltekin Bağları'nın üstünde vaktiyle bir kasaba olduğu halde şimdi harâb olub enkâzı görülmekdedir. Orada câmi' ve medrese ve zâviye kaydı vardır.

temlîk idildiğinden vakf idüb hâsılâtının nısfını zâviyesinin şeyh ve ta'amiyesine ve diğer nısfını da Alakise'de binâ itdiği câmi'-i şerîfinin mesâlihine tahsîs eyledi.

Bu esnâda Şâh İsma'il Safevi'nin çıkardığı ve dâ'ilerinin neşr itdiği şi'ilik silkine karşı ehl-i sünnet mezhebini fevka'l-âde müdâfa'a iderek iştihâr idüb 917 senesi zi-l-ka'desinde dâr-ı na'ime irtihâl itdi. 'Âlim, zâhid , kâmil, âbid, vâ'iz-i meşhûr idi. **Münbehâtü'l-Kulûb** adlı tasavvufdan bir eseri vardı.

Zâviyesinde medfûn olub mahdûmları Muhyiddin Mehmed, Abdullah Efendilerdir. Zâviyesi el-yevm mezârlık olub şark ve cenûb tarafları yola alındığından ufak bir arsa-i mezâristân halinde kâr-gîr duvarıyla beraber duruyor. **/323/**

Hüsâmeddin Hüseyin Paşa (Ahmed Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. Gümüşlü-zâde câmi'-i şerîfinin bâni-i sânîsi Ahmed Paşa bin Hüsâmeddin Çelebi evlâdından Abdül Beg bin Mahmud Beg bin Ahmed Paşa'nın mahdûmudur. Amasya'da tahsîl-i ma'ârif idüb 896'da Trabzon vâlisi olan Sultân Selim-i evvel dâ'iresine intisâb iderek Amasya'dan beraber gitdi.

Trabzon'da Sultân müşârün-ileyhin mazhar-ı teveccühatı olub terfi'-i kadr iderek 912'de Sultân müşârün-ileyhin arzıyla İstanbul'a gidüb hazîne-i âmîre kâtibi oldu. İstabul havâdisini Trabzon'da Sultân müşârün-ileyhe iş'âr iderek âdeta irtibât me'mûru vazifesini if'â itmeğe başladı.

Feridun Beg Münşe'âtından müstebân olduğu üzere 918 senesi saferinde Sultân Selim Hân'ın cülûsunu müte'âkıb muhâsebeci, 919 senesi rebiü'l-evvelinde Rumili defderdârı, 920 senesi recebinin on birinde Rumili kethüdâsı, 921 senesi muharreminde baş-defterdâr oldu.

Bir yıldan ziyâde baş-defterdârlıkda kifâyet ve ehliyet **/324/** gösterdiğinden 922 senesi rebiü'l-evvelinde uhdesine vezâret tevcîh idilerek kubbe-nişîn vüzerâdan oldu. Ancak sene-i mezbûrede Mısır seferi açıldı. Ordu-yu hümâyûn ile beraber gitdi.

Mercidabık muzafferiyeti üzerine Şam'a girilüb buradan da Mısır'a gitmek üzere hareket ve Hân-ı Yunus mevki'ine kadar azîmet idildi. Burada Sultân Selim, Sina Çölü'nden Mısır'a gitmek doğru olub olmadığına dâ'ir fikrini sordu.

Paşa'nın basîreti bağlanıb bu seferin müşkil olacağını beyân itmesi üzerine bu fikrin asker arasında şuyû'-ı isyâna bâdî olacağı mülâhazasıyla 922

senesi zi-l-hiccesinin on altıncı günü derhâl i'dâm idildi. Âkil, müdebbir, sâdık, müstakîm idi. Birâderi Sadullah Beg'dir.

Hüsâmeddin Hüseyin Efendî (Tokadî-zâde)

Amasyalı'dır. Amasya kadısı Mevlânâ Abdurrahmah Efendi bin Mevlânâ Cemâleddin Yusuf Çelebi bin Mevlânâ Taceddin Ebu'l-Mekarîm İbrahim Tokadî mahdûmudur. Amasya'da mukaddemât-ı 'ulûmu görüb İstanbul'a gitdi.

Orada Hâce-zâde Muslihiddin Mustafa Efdal-zâde **/325/** Hamideddin Efendilerden ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm ve Mü'eyyed-zâde Abdurrahman Efendi'den mülâzım oldu. İbtidâ Kütahya'da Vâcidiye medresesi müderrisi olub sonra Kapluca müderrisi olarak Bursa'ya geldi.

Ba'dehû Yıldırım Hân sonra Emîr Sultân medreselerine müderris olub şöhret ve fazîlet-i 'ilmîyesi ma'lûm-ı sudûr olduğundan 919 senesi şevvâlinde terfi'an Amasya müftisi ve Sultânîye-i Amasya müderrisi olarak vatanına avdet itdi. Beş yıl kadar tedrîs ve iftâ iderek 924 senesi evâ'ilinde terfi'an sahn müderrisi olub İstanbul'a geldiginden birkaç ay sonra Edirne kadısı ve 925 senesi evâ'ilinde Bursa mollası oldu.

926 senesi saferinde Bursa kazâsından azl idilüb, Muradiye medresesiyle mütekâ'id olduğu halde 926 senesi şevvâlinde dâr-ı bekâya rıhlet itdi. **Terceme-i Şakayık'**da ***"Fazl ü kemâlin mühtehâsına ve 'ulûm-ı âlîyenin zirve-i 'ulyâsına vâsıl ve mütevâsıl oldu. Hüsn-i hulkla mu'âşeret ve lütf-i muvâneset üzre olub âdâb-ı hamîde ve ahlâk-ı pesen-dide ile be-nâm-ı enâm ve emsel-i eşbâh ve ikfâ oldu."*** diyor**. /326/**

Âsâr-ı 'ilmîyesi; şerh-i tecrîd evâ'iline hâşiye, sadrü'ş-Şeri'a kitâbına ta'likât, şerh-i muvakıf evâ'iline hâşiye, cevâz-ı istihlâf-ı hatîb, cevâz-ı zikr-i cehrî, seb-i nebî hakkında risâ'il-i müfîde. Mahdûmu es-Seyyid Alaeddin Ali Efendi'dir.

Hüsâmeddin Hüseyin Beg (Hüsâm Aga-zâde)

Amasyalı'dır. Amasya ümerâsından Mehmed Çelebi bin Hüsâmeddin Ağa'nın mahdûmudur. Meşâhir-i zu'amâdan olub Sultân Selim Hân'ın Mısır Seferi'nde ibrâz-ı liyâkat iderek mîr-livâ oldu.

Ba'dehû sancâkları devr iderek 929'da Bozok mîr-livâsı olub 931'de eşkıyâ harbinde mecrûh oldu. Ba'dehû amucası Muslihiddin Mustafa Paşa'nın

ricâsıyla Cidde sancâğı begi olub 936 senesi zi-l-hiccesinde ba'de'l-Hâcc Mekke-i Mükerreme'de vefât itdi. Mahdûmları Mehmed, Rüstem Beglerdir. Bunlar Amasya'da kalub Hüsâmeddin Temennâyî vakfına mütevellî olmuşlardır. Amasya'da ***"Hüsâm Beg Kirazı"*** bunun hâricden getirüb yetişdirdiği kirazdır ki kirazların a'lâsıdır. **/327/**

Hüsâmeddin Hüseyin Efendi (Sonisalı Şeyh)

Amasya'nın taraf-ı şarkîyesinde kâ'in Sonisa nâhiyesi mülhakâtından Bedevî köyünden İlyâs bin Hasan mahdûmudur. Gençliğinde Amasya'ya gelüb Mu'id-zâde Abdurrahman ve Acem Sinaneddin Yusuf Efendilerden tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm oldu.

Ba'dehû küberâ-i Halvetiyeden Ahî Saadeddin tekyesi şeyhi eş- Şeyh Nureddin Hamza Efendi sohbetinde tarîk-i sofîyeye sülûk iderek tasavvûfa meyl itdi. Bu esnâda Habîb Karamânî Hazretleri'nin sohbet-i âlîlerinden de istifâde idüb Şeyh Hamza Efendi'nin 923'de irtihâli üzerine Ahî Saadeddin tekyesi şeyhi oldu.

Ahlâk-ı hamîdesi ve enfâs-ı tayyîbesi 'ulemâ ve halkın kendisine i'timâd ve i'tikâdını cezb eylediğinden Sultân Bâyezid kürsi şeyhi olub va'zında 'ulemâ ve halkı teshîr iderek fevka'l-âde iştihâr itdi. Kendisine ***"Habîb-i sânî"*** dindi. Ba'dehû ilâveten Enderûn câmi'i kürsi şeyhi de oldu.

Talebe-i 'ulûma Beyzâvî tefsîrini tedrîs iderek dersinde erkân ve eşrâf-ı memleket de hazır bulurdurdu. **/328/** Tedrîs ve tezkîr, tevhîd ve irşâd ile halkın tehzîb-i ahlâkına hıdmet iderek 937 senesi zi-l-ka'desinde dâr-ı kudse intikâl itdi. Kamerüddin mahallesinde Hızır Paşa'ya giden yolun taraf-ı şimâlinde müfrez ve murabba bir dâ'ire-i murtazada medfûndur.

Fâzıl, müfessir, muhaddis, vâ'iz, gâyet zâhid, müteşerrî', âbid mazanne-i kerâmet bir zât-ı sütûde-simât idi. Kabr-i şerifi tûl-i müddet ziyâretgâh-ı 'ulemâ olmuşdu. Mahdûmları Sinaneddin Yusuf, Şücaeddin İlyâs Efendilerdir. Bunlara ***"Sonisalı Şeyh-zâdeler"*** dindi. Sinan Efendi ***"muhaşşî"*** dimekle meşhûr bir kazaskerdir. Şücaeddin İlyâs Efendi de ***"Molla Şeyh"*** dimekle meşhûr olub Amasya'da kaldı.

Meşâyih-nâmede eş-Şeyh Nureddin Hamza Halvetî hulefâsından ve **Zeyl-i Şakâyık**'da eş-Şeyh Habîb Karamanî hulefâsından olduğu yazılıdır. İbtidâ Habîb Karamanî sohbetinden istifâde idüb müşârün-ileyhin irtihâlinde eş-Şeyh Hamza-i Halvetî'den hilâfet-nâme aldığı anlaşılır.

Hüsâmeddin Hüseyin Efendi (Koca)

Amasyalı'dır. İbrahim bin Hüseyin'in mahdûmudur. Amasya'da **/329/** 'ulûm-ı edebiyye ve şer'iyyeyi ve fünûn-ı akliyye ve nakliyyeyi **Mahzenü'l-Fıkıh** mü'ellifi Mevlânâ Muslihiddin Musa, Mevlânâ Bahşî, Mevlânâ Ebu'l-Hayr Şirvânî Efendilerden tahsîl iderek ders-i 'âmm oldu.

Yıllarca tedrîs-i 'ulûm ve fünûn iderek fezâ'il-i 'ilmîyesiyle iştihâr idüb sırasıyla Halfet Gâzi, Atabeg, İyas Ağa medreselerine müderris oldukdan sonra ***"Büyük Aga"*** dimekle meşhûr Hüseyin Ağa medresesi müderrisi oldu.

957'de usûl-i eslâf-ı 'ulemâ üzre Akşehirli Sa'di Efendi'den mülâzım olub Anadolu kazasker Ca'fer Efendi'nin tavsiyesiyle İstanbul'a celb idilerek 960'da müderris olduysa da tûl-i müddet hasta olduğundan 961 zi-l-hiccesinde dâr-ı na'ime irtihâl eyledi.

Gâyet fâzıl, muhakkık, usûl-ı fıkıh ve kelâmda mâhir, sıhhat ve sükûtu gâlib, mesâ'il-i 'ilmîye müstâhzârında olub gâyet mütefekkir, fuhûl-ı 'ulemâdan bir zât-ı sütûde-simât idi. İbn Mülk'ün Menâr şerhine mükemmel bir hâşîye te'lîf itdi. Hasta ve za'ifiü'l-bünye olmasaydı, pek çok âsâr-ı ilmîyesi görülürdü. Ebu Eyyüb Ensârî civârında medfûndur.**/330/**

Nev'î-zâde Atâyî Efendi **Zeyl-i Şakâyık**'da diyor ki: ***"Merhûm sâlifü'l-beyân güldeste-i bend-i riyâz 'ilm ü irfân olub 'ulûm-ı kesîreye 'ıttılâ'ı ve arûz ve kâfiye sanâ'âtı ile ıstınâ'ı var idi. Menâr şerhi ibn Mülk'e ta'lik-i hâşiye ve meleke-i ilmîyesin gâşiye itmiş idi.***

Bundan mâ'adâ fünûn-ı adîdede tel'lifâtı ve mütâla'ası sebk iden kütüb kenârında ta'likâtı olduğunu mütercimîn isbât eylemişlerdir. Hakka ki eğer felekden âmân ve emrâz-ı müzmîneden zeman bulmuş olsa nâdire-i devrân ve ferîde-i asr ü avân olmak mukarrer idi."

Hüsâmeddin Hüseyin Efendi (Küçük)

Amasyalı'dır. Salih Çelebi mahdûmudur. Koca Hüsâmeddin Efendi'den ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm oldu. Medâris-i adîdeye müderris ve ba'zı bilâda kadı oldukdan sonra Hüseyin Ağa medresesi ile mütekâ'id olduğu halde 983'de vefât itdi. Bu da fuzalâdan gâyet fakîh, müteşerri', afîf bir zât idi. Muslihî-zâdelerden zann olunur. Üçler'de Muslihî-zâdeler mezârlığında medfûndur. Seydî Ahmed Paşa-zâde Abdurrahman Çelebi'nin dâmâdıdır. Mahdûmu Abdurrahman **/331/** Efendi'dir.

Hüsâmeddin Beg (Hüsâm Beg-zâde)

Amasyalı'dır. Ali Beg bin Hüsâmeddin Hüseyin Beg bin Mehmed Çelebi bin Hüsâmeddin Hüseyin Ağa'nın mahdûmudur. Pederinin vefâtında ze'âmeti buna virilüb zu'amâdan oldu. Şirvân muhârebâtında Amasya alaybegisi olub Eşkıyâ muhârebâtında 1011'de şehîden vefât itdi. Mahdûmu Mehmed Beg ve dâmâdı sipâhiler ağası Haydar Ağa'dır.

Hüsâmeddin Hüseyin Efendi

Amasyalı Mehmed Çelebi oğludur. Amasya'da fuzalâdan ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm oldu. Bir müddet sonra İstanbul'a gidüb Şeyhü'l-İslâm Sun'ullah Efendi'den mülâzım olarak dâhil-i mecmu'a-i 'ulemâ oldu. Dâhil rütbesiyle Eyüb ve ba'dehû devr-i medâris Mihrimâh müderrisi olduğu halde 1028'de vefât itdi. Şeyhü'l-İslâm Sun'ullah Efendi'nin 1018 tarihli vakfiyesi zeylinde ***"Fahrü'l-müderrisîn ve umdeti'l 'ulemâi'l-muhakkıkîn Mevlânâ Hüsâmeddin Efendi bin el-Hâcc Mehmed el-Amasî"*** **/332/** diye görüldü.

Hüsâmeddin Hüseyin Efendi (Şeyh-zâde eş-Şeyh)

Amasyalı'dır. Ya'kûb Paşa zâviyesi şeyhi ve mütevellîsi eş-Şeyh Abdurrahman Efendi bin Mehmed Çelebi mahdûmudur. 'Ulemâdan tahsîl-i 'ulûm iderek 1016'da birâderi eş-Şeyh İzzeddin Hasan Efendi'nin irtihâlinde Ya'kûb Paşa zâviyesi şeyhi ve mütevellîsi oldu.

On sekiz yıl kadar halkı irşâda himmet ve Yakut Paşa câmi'inde va'z ü tezkîre, zikr ü tevhîde muvâzabet iderek 1034 senesi evâsıtında dâr-ı na'ime rıhlet itdi. 'Âlim, âbid, vâ'iz-i meşhûr idi.

Mahdûmları Mehmed, Abdülkadir, Abdülcabbar, Ahmed, Abdurrahman, Abdüsselam Efendilerdir. Hâfız Mehmed Efendi-zâde Abdülcelil Efendi Medine-i Münevvere mollası olub 1076'da ve Abdülkadir Efendi-zâde Abdülaziz Efendi 1080 senesi selhinde ve Abdurrahman Efendi-zâde Şeyhî Mehmed Efendi 1089'da vefât itmişlerdir. **/333/**

Hüsâmeddin Hüseyin Efendi (Halvetî Şeyhi)

Amasyalı'dır. ***"Memi Dede"*** dimekle meşhûr eş-Şeyh Muhyiddin Mehmed Efendi bin İbrahim'in birâder-zâdesi Ali bin Ahmed bin İbrahim Çelebi'nin mahdûmudur. Kal'alı Hâce İbrahim, Zileli Abdurrahman,

Mü'eyyed-zâde Pirî Ahmed Efendiler'den tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm ve Ya'kûb Paşa câmi'-i şerîfine 1017 'de hatîb oldu.

Ba'dehû Kutb Ahmed Efendi'nin sohbet-i şerîfesinde tekmîl-i sülûk iderek 1044'de 'amm-zâdesi Memi Dede-zâde İbrahim Efendi'nin irtihâlinde Hızır Paşa zâviyesi şeyhi, ba'dehû Sultân Bâyezid câmi'i vâ'izi olarak fevka'l-âde iştihâr iderek mu'tekîd-i enâm oldu.

1048'de Yanyalı Ali Ağa-zâde Ser-mi'mâr-ı hâssa Kâsım Ağa'nın Sultân Bâyezid câmi'-i şerîfinde va'z eylediği dersîyyeyi kendisine tevcîh ve vakf eylediği Gelgiras kazâsı dâhilinde Kalburcu karyesinin hâsılâtından vazife tahsîs eylediğinden câmi'-i mezbûrda hadîs ve tefsîr tedrîs itdi.

Tedrîs ve ifâdesi gâyet selîs ve fâsih olduğundan **/334/** dersinden bütün a'yân ve halk ve hâssaten talebe-i 'ulûm istifâde iderdi. Fezâ'il-i 'ilmîyye ve ameliyyesinden halkı müstefid iderek 1053 senesi zi-l-hiccesinin evâ'ilinde dârü'l-kudse irtihâl itdi. Gâyet fâzıl, muhakkık , müfessir, zâhid, sûfî, ta'bir-i menâmda yegâne-i asr olub enfâs-ı şerîfesi pek mü'essir, gâyet müteşerri', mazanneden bir şeyh idi. Üstâzı ve şeyhi Kutb Ahmed Efendi'nin yanında medfûndur.

Mahdûmları Ahmed Zühdü, Mehmed Sâlik Efendilerdir. Ahmed Zühdü Efendi divân-ı hümâyûn kâtibi olub Mehmed Sâlik Efendi de Yakut Paşa câmi'i hatîbi olmuşdu. 1081 ramazânının yirmi altısında vefât itdi. 'Ulemâ ve şu'arâdandır.

Merhûm Hüsâmeddin Efendi'nin hattı güzelce olub yazdığı **Mugni'l-Lebîb** kitâbı ziyâret olundu. Sonunda şu imzâsı görüldü. ***"Ve ene'l-fakîr ileyhi sübhânu Hüseyin bin Ali el-Amasî vaka'a'l-itmâm fî'l-yevmü's-sâmin ve'l-ışrin min-şehri ramazân senete selas ve erba'în ve elf"*** yazılı idi. Bu imzâsının altında kalınca bir yazı ile ***"Kıdvetü'l-emâcid ve'l-akrân merhûm ve mağfûr leh izzedli,*** **/335/ fazîlet*****li Hüsâm Efendi Hazretlerinin hatt-ı şerîfleridir. Rahmetu'llahi aleyhi rahmeten vâsiâten el-Amasî".*** Şu yazı herhalde ağalarının birinin olmalıdır. Diğer mahdûmu Abdurrahim Efendi'dir.

Meşâhir-i fuzalâdan Nuh Efendi bin Mustafa bu zâtın yeğeni olub ba'zı âsârında Acem eş-Şeyh Hüsâmeddin Efendi'ye ba'zı akvâl ve ahvâlinden nakl ve kendisinden hayli istifâde itdiğini beyân eylemekdedir. Bunların terâcim-i ahvâli aşağıda gelir.

Hüsâmeddin Aga (Haydar Aga-zâde)

Amasyalı'dır. 1031'de sipâhiler ağası olub Haydar Ağa'nın oğlu ve Hüsâmeddin Beg'in kerîme-zâdesidir. Sipâhi meşâhirinden olub birâderi Mehmed Paşa'nın vezâretinde hazînedârı ba'dehû kethüdâsı oldu. 1066'da birâderinin i'dâmında ihtifâ idüb Köprülü Mehmed Paşa'nın sadâretinde afv idildi. 1068'de vefât itdi. Mahdûmları Mehmed, Haydar Ağalardır.

Hüsâmeddin Hüseyin Efendi (Vâ'iz)

Niksarlı'dır. Çebni-zâde Ali bin Mustafa mahdûmudur. **/336/** Pederi Ali Çelebi ile beraber gençliğinde Amasya'ya gelüb Kadı-zâde Hâce Mehmed, Büyük Şeyh Hüsâmeddin Efendilerden tahsîl-i 'ulûm iderek ders-i 'âmm-ı meşhûr oldu.

Va'z ü tezkîrde büyük bir nüfûz ve mahâret gösterdiğinden Enderûn câmi'-i şerîfi vâ'izi ve Mahmud Çelebi tekyesi şeyhi olub üstâzı gibi iştihâr itdi. Kırk yıl bu mesleğine devam idüb 1075'de irtihâl itdi. Ulûm-ı şer'iyyede kâmil, tefsîr ve hadîsde mâhir, natûk, takrîr ve ifâdesi beliğ, 'âlim, vâ'iz-i meşhûr idi. Dâmâdı Taceddin-zâde Mustafa Efendi'dir.

Hüsâmeddin Hüseyin Efendi (Müderris Hüsâm Efendi)

Köprülü'dür. Abdullah mahdûmudur. Evâ'il-i hâlinde Amasya'ya gelüb Uzun Müderris Mehmed ve müfti-i meşhûr Hızır Efendilerden ikmâl-i tahsîl idüb Köprü'de tedrîs-i 'ulûm itdi. Orada fezâ'il-i 'ilmîyyesiyle iştihâr idüb, herkesin hüsn-i nazarını kazandı.

Köprü voyvadası Abdülkerim Ağa'nın yapdırdığı medreseye ilk müderris ve Yörgüç Paşa'nın binâ itdirdiği Orta câmi'-i şerîfinde **/337/** vâ'iz olub tedrîs ve tezkîr ile iştigâl iderek 1103'de vefât itdi. 'Âlim, kâmil olub Kara Müderris-zâde Ahmed Efendi'nin akrânından idi. Mahdûmu Hasan Efendi'dir.

Hüsâmeddin Aga (Müfti-zâde)

Amasyalı'dır. Esbâk Amasya müftisi Yahya Efendi-zâde Ali Çelebi mahdûmudur. Sipâhi olub Rus ve İran muhârebâtında yararlıkları görüldüğünden Amasya kethüdâ-yeri ve mütesellim vekili olarak ta'ayyün itdi. 1142'de İran muhârebesine gidüb 1145'de sipâhiler kethûdası, ba'dehû sipâhiler ağası vekili oldu.

İran ser-askeri Köprülü-zâde Abdullah Paşa'nın kolunda cân-siperâne çalışırken 1148'de müşârün-ileyh ile beraber şehîden vefât itdi. Şecî', işe yarar bir zât idi. Mahdûmu Ali Ağa çavûşân-ı dergâh-ı âlî silkine kabul idildi. Birâderi Salih Ağa'dır.

Hüsâmeddin Hüseyin Efendi (Kırmacı-zâde el-Hâcc)

Amasyalı'dır. 1044'de maktûlen vefât iden Amasya kethüdâ-yeri Kırmacı Mehmed Ağa'nın evlâdından el-Hâcc Mehmed Efendi **/338/** ibn Abdullah Ağa bin Kırmacı Mehmed Ağa'nın mahdûmudur. Amasya'da tahsîl-i 'ulûm idüb İstanbul'a gitdi. Ebe-zâde Hüseyin Efendi ile karâbeti olduğundan birâderi Ebe-zâde Abdullah Efendi'nın sâye-i ikbâlinde müderris oldu.

1124'de Abdullah Efendi'nin meşîhat-ı sânîyesinde altmışlı pâyesiyle Karahisâr-ı Şarkî kazâsına ta'yîn idildi. Ba'dehû 1134'de Kayseriyye mollası 1132'de Amasya kadısı olub 1134'de infisâl iderek 1135 gurre-i muharreminde Amasya meclis-i a'yân re'isi oldu.

Ba'dehû Sivas kadısı ve 1138'de İran harbi i'âne meclisi re'isi olub hidmet ve istikâmetine binâ'en 1141'de feth idilen Tebriz mollası oldu. 1143'de avdet idüb 1147'de Diyarbekir mollası olub 1149 'da ma'zûlen geldi. 1151'de Dârü'l-Hadis-i Osman Çelebi müderrisliği ile müteka'id olub 1163'de vefât itdi.

'Âlim, sâlih, servet ü sâmâna mâlik tarîk-i istikâmete sâlik, nâfizü'l-kelim, a'yân-ı 'ulemâdan bir zât-ı sütûde-simât idi. ***"Hâcı Hüseyin Efendi"*** dimekle meşhûrdur. **/339/**

Mahdûmları el-Hâcc Ahmed, Mehmed Emin Efendilerdir.

Hüsâmeddin Paşa (Müfti-zâde)

Amasyalı'dır. Çavuşân-ı dergâh-ı âlînin yedinci bölüğünde mukayyed Amasyalı Ali Ağa bin Hüsâm Ağa bin Ali Çelebi bin Müfti Yahya Efendi'nin mahdûmudur. Pederinin 1186 senesi recebinde irtihâli üzerine dergâh-ı âlî çavuşânından olub aynı bölüğe kayd idildi. 1198 tarihli **Enderûn defteri**nde a'yân sırasına ***"Hüsâm Ali Amasîye"*** diye künyesi yazılı görüldü.

Cülûsundan mukaddem Sultân Selim Hân-ı sâlisin hıdmetine girüb kendisini sevdirdiğinden 1203'de taht-ı Osmanîye cülûs idince kahveci-başı olub silâhdâr-ı şehriyârî derecesinde bir nüfûz ve i'tibâr kazandı. İkbâlini

müteneffizân-ı asr çekemediğinden 1207 senesi muharreminin ikisinde vezâretle Bosna vâlisi olub İstanbul'dan uzaklaşdırıldı.

Çünkü sadr-ı a'zam Melek Mehmed Paşa bunun sadârete geleceğinden endişe idiyordu. Bunun için Bosna'da vücûduna lüzûm gösterilerek Sultân Selim-i sâlis iknâ idilmişdi. Bosna'da zuhûr iden karışıklığı müdebbirâne **/340/** hareket iderek basdırdı.

1209 senesi şevvâlinde Hotin vâlisi olub Baserabya'ya gitdi. Orada Ruslar'la Romenler'in çevirdikleri entrikayı keşf iderek Eflak ve Boğdan voyvadalarını tazyîke başladı. Bundan dolayı 1211'de Selanik vâliliğine nakl idildi. 1212 senesi cümâd el-ûlâsında dâr-ı bekâya irtihâl itdi.

Sâdık, müdebbir, afîf bir vezir idi. Mahdûmu Mehmed Beg dergâh-ı âlî kapucı-başılarından olub 1258'de vefât itdi. Bunun evlâdından İsma'il Hakkı Beg, Hâce Veli Ağa'nın kerîme-zâdesi olub 1273 senesi cümâd el-âhiresinde vefât itdi. Haydar Paşa'da medfûndur. Kuşadalı İbrahim Efendi Hazretleri'nden münîb idi. Hâcı Veli Ağa da Amasyalı'dır.

Hüsâmeddin Hüseyin Dede Efendi (Hâcı-zâde)

Amasyalı'dır. Amasya mevlevî-hânesi Dergâhından Mehmed Dede ibn Sa'id İbrahim Dede'nin mahdûmu ve eş-Şeyh Ahmed Dede Efendi'nin yeğenidir. Amucasından 'ulûm ü edeb tahsîl idüb Mesnevî-hân oldu. **/341/**

1208'de 'amm-zâdesi Feyzullah Dede'nin ref'iyle mevlevî-hâne şeyhi olduysa da diğer 'amm-zâdesi es-Seyyid Mehmed Kâmî Dede'nin teşebbüsâtıyla 1209'da azl idülüb İstanbul'a gitdi. Orada meşîhatın uhdesine tevcîhi için uğraşırken 1217 sâlinde vefât itdi. Mahdûmları es-Seyyid Mehmed, Hasan, Ali Rıza Dedelerdir.

Hüsâmî Abdurrahman Çelebi (Aşağı Pirler)

Kubâ'da medfûn Şeyh Hüsâmeddin Hüseyin Efendi'nin mahdûmu ve Hazret-i Pîr İlyâs'ın kerîme-zâdesidir. Terceme-i hâli cilt.7, sahife 609'da yazılıdır.

Hasan Gâzi (Emîr Hüsâmü'd-Devle)

Amasya ve Sivas hükümdârı Melik Dânîşmend Ahmed Gâzi'nin atabegi ve ser-askeri Emîr Nasırü'd-Devle İltekin Gâzi bin Abdurrahman

Artukî mahdûmudur. Melik İsma'il Gâzi devrinde nâ'il-i emâret olub müşârün-ileyhin irtihâlinde mahdûmu Melik Sungur Gâzi atabegi oldu.

540'da Sultân Mes'ûd Selçukî'nin Amasya'yı istilâsında müşârün-ileyhin ümerâsından olub çiftliği olan Saz karyesini evlâdına vakf iderek 550 sâlinden sonra vefât itdi. Bu çiftliğe Emîr Hasan alanı, Saz malikânesi dindi. Meşâhir-i 'ulemâdan idi. Mahdûmları Şerafeddin Mehmed Pervâne ile Alaeddin Ali Beg'dir. Birâderi Sehmü'd-Devle Hüseyin Gâzi'dir.**/342/**

Hasan Baba (eş-Şeyh Ebu'l-Mahâmidü'n-Nureddin)

Amasyalı'dır. Baba İlyâs Horasânî birâderi Behlül baba bin Ali bin Ahmed Horasânî mahdûmudur. Amucasının hânkâhında terbiye görüb 'ulûm ü edeb tahsîlinden sonra bir müddet silk-i kuzâta girdi. Kasâbât ve bilâda kadı oldu.

Ba'dehû silk-i kazâyı terk iderek birâderi Hüseyin Baba'nın Suşehri'ne irsâlinde Hânkâh-ı Mes'ûdî şeyhi olub nüfûz ve i'tibârı artdı. 670 sâline doğru vefât itdi. 'Âlim, kâmil bir bâba-i âlim idi.

Hasan Çelebi (Mevlânâ Nureddin ez-Ziyârî)

Amasya'ın Ziyâre mahallesinden Ali mahdûmudur. Amasya fuzalâsından ahz- ı 'ulûm iderek ders-i 'âmm-ı meşhûr olub sonra Halfet Gâzi müderrisi ve 713'de sadrü'l-ulemâ ve müfti-i benâm görülüb sonra vefât itdi. Kibâr-ı ulemâ ve fuzalâdan idi. Birâderi Mevdûd bin Ali ez-Ziyârî'dir.

Hasan Beg (Emîr İzzeddin Gâzi)

Amasya ümerâsından Mehmed Beg bin Aydın Beg bin Ali Beg bin Emîr Hasan Gâzi bin İltekin Gâzi'nin mahdûmudur. Sultân **/343/** Kılıçarslan-ı râbi' devrinde nâ'il-i emâret olub Mısır harbine iştirâk itdi. Birçok vekâyi'-i harbiyyede bulundukdan sonra 715 senesi şevvâlinde vefât itdi. Seng-i mezârı Üçler kabristânında görüldü. Mahdûmu Alaeddin Ali Beg'dir. Saz malikânesi mutasarrıfı idi.

Hasan Beg (Emîr Şeyh İzzeddin)

Amasyalı'dır. Emîrü's-Sevâhil Şücaeddin Hâbil Beg bin Bedreddin İbrahim Beg bin Tûlî Beg bin Türkânşâh bin emîr-i kebîr Güdül Beg'in

mahdûmudur. Pederinin irtihâlinden sonra zu'amâdan olub Sultân Gıyaseddin Mes'ûd Selçukî hıdmetinde bulundu.

Müşârün-ileyhin hal'inden sonra Amasya'da su-başı olub Sultân müşârün-ileyhin tekrar cülûsunda nâ'il-i emâret olarak Amasya cândârı oldu. 708'de Sultân Mes'ûd'un irtihâli üzerine i'lân-ı istiklâl iden Amasya emîri Alakuşoğlu Şemseddin Ahmed Beg'in aleyhdârlarıyla birleşerek 712'de mû'mâ-ileyhi öldürüb Sultân Mes'ûd'un şehzâdesi Sultân Taceddin Altınbaş Amasya Simresi'nde tahta iclâs eyledi.

Bunun üzerine Sivas vâlisi olub gitdi. Şu vak'a **/344/** Anadolu nâzırı İşboğa Noyin'in emîr ve tasvîbi ile cereyân itmiş olduğundan 716 senesi zi-l-hiccesinde Sultân Altınbaş'ı ha'l idüb i'lân-ı istiklâl itdiği esnâda Sivas emâretinde kaldı.

717 senesi cümâd el-ûlâsında Emîr Çoban-zâde Timurtaş Beg'e Sivas eyâleti tevcîh idildiğinden büyük bir kuvvetle gelen vâli-i müşârün-ileyhe teslim-i vilâyet idüb ümerâsından oldu. Mu'ahharen kerîmesini Timurtaş Beg'in mu'temedi olan meşhûr Eretna Beg'e virüb mevki'ni temin eyledi.

Timurtaş Beg'in vilâyet-i zamanında vezir ve sonra müsteşârı mesâbesinde nüfûz ve i'tibârı olub 727 sâlinden sonra vefât itdi. 'Âlim, âdil, müdebbir bir emîr-i nâfizü'l-kelim idi. Mahdûmu Amasya emîri meşhûr Zeyneddin Tûlî Hân ve kerîmesi Sûlî Paşa olub dâmâdı Sivas hükümdârı Sultân Alaeddin Eratna Beg'dir. Kendisi ve evlâdı ***"Hâbil Oğulları"*** dimekle meşhûr idiler.

Hasan Beg (Emîr İzzeddin Veled-i Aydın)

Amasyalı'dır. Yukarıda tercemesi yazılan Hasan Gâzi-zâde Ali Beg'in mahdûmudur. Eratna ve Kutlu Şâh Begler'in **/345/** zaman-ı emâretinde ümerâdan ve 747'de Saz malikânesi mutasarrıfı görülüb sonra vefât itdi. Mahdûmları Melik Ahmed, Cüneyd Begler'dir.

Hasan Çelebi (Mevlânâ Ebu'l-Fazlü'r-Rûmî)

Ali bin Halil'in mahdûmudur. 'Ulemâdan ve Amasya kâdi'l-kuzâtı Mevlânâ Şemseddin Mehmed bin Musa el-Halâtî'den tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm ve müderris ve üstâdının mahdûmu Amasya kâdi'l-kuzâtı Mevlânâ İmadeddin Ömer Çelebi tarafından ahyânen Amasya nâ'ibi oldu. 751 sâliden sonra vefât itdi. 'Ulemâ-yı kuzâtdan idi.

Hasan Çelebi (Mevlânâ Pîr İmâd-zâde)

Amasyalı'dır. Amasya kâdi'l-kuzâtı İmadeddin Ömer Çelebi bin Şemseddin Mehmed Çelebi bin Necibüddin Musa el-Halatî mahdûmudur. 'Ulemâdan ahz-ı 'ulûm iderek müderris, Kedağra kadısı olub hayli müddet orada kaldı.

Ba'dehû ma'zûlen Amasya'ya gelüb birâderi Amasya kâdi'l-kuzâtı Mu'ideddin Mehmed Çelebi nâ'ibi olub 783 sâlinden sonra vefât itdi. Hânedânının medfûn olduğu Kadılar türbesinde bunun kabri görülemedi. 'Ulemâdandır. **/346/** Mahdûmu Salih Çelebi ve bunun mahdûmu Şeyh Paşa'dır.

Hasan Beg (Taşan-zâde)

Kedağra (Köprülü)'lıdır. Oranın emîri olan Alaeddin Ali Beg bin Taşan Beg mahdûmudur. Amasya hükümdârı el-Hâcc Şadgeldi Paşa'nın meşâhir-i ümerâsından olub 788'de Sultân Murad hünkâra arz-ı inkıyâd iderek Kosova harbinde isbât-ı vücûd itdi. Ba'dehû vefât eyledi. Mahdûmları Ahmed, Ali Begler'dir. Köprü'de medresesi vardır.

Hasan Çelebi (Mevlânâ İzzeddin)

Merzifonlu'dur. Taşan Beg-zâdelerden Savcı Beg'in mahdûmudur. Amasya'da tahsîl-i 'ulûm idüb Merzifon'da ders-i 'âmm oldu. Fakat Taşan-zâdelerin Merzifon emâreti için birbirine düşmelerinden bi-zâr olub Niksar'a gitdi.

Orada ders-i 'âmm ve Yağıbasânîye medresesi müderrisi ve müfti olarak fevka'l-âde iştihâr itdi. 800 sâlinden sonra vefât itdi. Kibâr-ı 'ulemâdan idi. Tilmizî Mevlânâ Sa'id bin Halil bin Süleyman el-Merzifonî hattıyla yazılan **Hülâsatü'l-Fetâvâ** kitâbını 793'de mukâbele itdikleri kendi hattıyla görüldü. **/347/**

Hasan Beg (Osman Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. Ladikli Sulamış Beg-zâde Osman Paşa'nın mahdûmu ve Amasya beglerbegisi Devatdâr Ahmed Paşa'nın kerîme-zâdesidir. Yıldırım Sultân Bâyezid ümerâsından olub 804 senesi zi-l-hiccesinde Timur harbinde mün'adim oldu. ***"Emîr Kılıç Hasan Beg"*** dimekle meşhûr idi. Birâderi Tur Ali Beg'dir. Mahdûmu Osman Beg'dir.

Hasan Beg (Hâbil Beg-zâde)

Amasyalı'dır. Emîr Celâleddin Hâbil Beg bin Taceddin İbrahim Beg bin Sultân Ziyaeddin Tûlî Hân bin emîr-i kebîr eş-Şeyh Hasan Beg'in mahdûmudur. Buna ***"Emîr İzzeddin Hasan Beg"*** dindi. Yıldırım Sultân Bâyezid ve Çelebi Sultân Hânlara hıdmet idüb 811 hudûdunda vefât itdi. Meşâhir-i 'ümerâdan idi. Mahdûmları el-Hâcc Receb, Şa'bân Çelebiler ve birâderi Abdulhalîm Beg'dir.

Hasan Beg (Cebrâ'il Beg-zâde)

Amasya civârında Bayundurlu'dur. Mecid-özü kazâsı begi olub Bayundur kasabasında ikâmet iden Ali Beg bin Cebrâ'il Beg bin Doğan Beg bin Saltuk Beg bin Bayundur Beg'in **/348/** oğludur. Çelebi Sultân Mehmed Hân devrinde zu'amâdan iken hıdmetlerine binâ'en ümerâdan oldu. 819'da sadr-ı a'zam el-Hâcc Halil Paşa ile Şehzâde Sultân Mustafa harbinde vefât itdi.

Hasan Çelebi (Mevlânâ İzzeddin Ebu'l-Mekârim)

Amasyalı'dır. Bezzaz Hâfız Hüseyin Çelebi mahdûmu olduğu münâsebetle ***"Bezzazoğlu"*** ve beyne'l-'ulemâ ***"Mevlânâ Hasanü'l Bezzâzî"*** dimekle meşhûr oldu. Meşâhir-i 'ulemâdan olub 821 hudûdunda vefât itdi. Mahdûmu Mehmed Çelebi'dir.

Hasan Çelebi (Mevlânâ İzzeddin Ebu'l-Fezâ'il)

Amasyalı'dır. Amasya mevlevî-hânesi şeyhi Mevlânâ Celâleddin Mehmed Çelebi bin Mevlânâ Hüsâmeddin Hasan Çelebi bin Mehmed mahdûmudur. Amasya fuzalâsından ve hâssaten Saideddin Mevhûb bin ez-Ziyârî'den tahsîl-i fezâ'il-i 'ilmîye idüb müderris-i meşhûr oldu.

801'de şehzâde iken Çelebi Sultân Mehmed Hân vâli olarak Amasya'ya geldikde fazl ü nezâket-i tab'ına binâ'en bunu takrîb idüb bir müddet mu'allimi oldu. 805'de Amasya kâdi'l-kuzâtı olub altı yıl kadar icrâ-yı ahkâm-ı kazâ iderek 811'de kazasker oldu. **/349/**

816'da Şehzâde Sultân Musa vak'asında hilâf-ı marzî rey ü tedbirde bulunduğundan mütekâ'id olub Şâdiye müderrisi olduğu halde 821'de vefât itdi. 'Âlim, fâzıl, müdebbir bir zât idi.

Hasan Paşa (Kuzum)

Amasyalı'dır. Halfet Gâzi evlâd-ı kirâmından ve ümerâdan Abdullah Beg bin el-Hâcc emîr-i kebîr Ali Beg bin Süleyman Beg bin emîr Alaeddin Ali Beg'in mahdûmudur. Yıldırım Sultân Bâyezid Hân devrinde ümerâdan olub Timur harbinde isbât-ı vücûd iderek Şehzâde Çelebi Sultân Mehmed ma'iyyetinde kaldı.

805'de Şehzâde-i müşârün-ileyh ile berâber Bolu'dan Amasya'ya avdet idüb bütün muhârebâtına iştirâk itdi. 814'de Anadolu beglerbegisi Ya'kûb Paşa'nın Şehzâde Sultân Süleyman'a arz-ı mütâva'at itmesi üzerine Anadolu beglerbegisi olub Ankara'yı Sultân Süleyman'ın istilâsından kurtardı.

819'da Bâyezid Paşa sadr-ı a'zam oldukda Rumili beglerbegi olub Sofya'da ikâmet itdi. 821'de Şehzâde Sultân Mustafa Edirne'yi işgâl itdiği esnâda **/350/** Rumili eyâletini hüsn-i müdâfa'a iderek Çelebi Sultân Mehmed'in galebesine ve şehzâdeyi firâra mecbûr itmesine binâ'en nâ'il-i vezâret oldu.

824'de Çelebi Sultân Mehmed Hân'ın irtihâli üzerine Şehzâde Sultân Mustafa ikinci def'a kıyâm ve Rumili beglerbegilerini kendisine celb itdiği esnâda Sultân Murad-ı sânîye inkıyâd iderek şehzâdeyi tanımadığından 825 senesi evâsıtında şehzâdenin harbinde vefât itdi.

Müdebbir, muktedir, gâyet sâdık bir kumândân idi. Mahdûmları Abdullah, Ali Begler'dir. Ali Beg, mu'ahharen vezir olub Alaeddin Ali Paşa dindi. Bunun mahdûmları Mehmed, Yusuf Paşalardır. Sâhib-i tercemenin amucası Kazasker MevlânâHasan Çelebi'dir.

Hasan Çelebi (Mevlânâ Nâ'ib)

Amasyalı Ali Çelebi mahdûmudur. Ba'de't-tahsîl ders-i 'âmm, müderris, Amasya nâ'ibi olarak ***"Mevlânâ nâ'ib"*** diye iştihâr itdi. Ba'dehû Samsun kadısı olub 818'de Amasya'da ma'zûl görüldü. Ba'dehû Tokad nâ'ibi olub 826 hudûdunda vefât itdi. Meşâhir-i kuzâtdan idi.**/351/**

Hasan Çelebi (Mevlânâ İzzeddin)

Amasyalı'dır. Halfet Gâzi ahfâd-ı kirâmından Amasya emîr-i kebîri el-Hâcc Alaeddin Ali Beg bin Süleyman bin Ali Beg bin Mehmed Beg bin Tekûr Sinan Beg bin Halfet Gâzi mahdûmudur. Amasya'da Mevlânâ Hoylu

Hüsâmeddin Hasan ve Mevlânâ Sa'ideddin Mevhûb Çelebilerden tahsîl idüb ders-i 'âmm ve ba'dehû Atabeg müderrisi oldu.

814'de Mevlânâ Sûfî Bâyezid Çelebi'nin irtihâlinde mu'allim-i sultânî olub Çelebi Sultân Mehmed Hân'ın müşâvir-i hâssı ve 816'da Edirne kadısı, 821'de Şeyh Ramazân-zâde Mevlânâ Celâleddin Mehmed Çelebi yerine kazasker olub Tokad kazâsı uhdesine ilâveten virildi.

821 tarihinde tanzîm idilen Kadı Mü'eyyed Çelebi vakfiyesi bâlâsında,***"Sebt-i mâfih 'undî ve hikmet be-sıhhatehü ve emzıyetehü ve enâ el-fakîr Hasan bin emîr Ali el-kâdı be-Tokad ve sâ'ir memâlikü'r-Rûm"*** diye imzâsı görüldü. Ba'zen imzâsında ***"Hasan ibn Emîr Ali el-Halîfî"*** yazmış olduğu görüldü.

824'de cülûs iden Sultân Murad-ı sânî makâmında ibkâ idüb 828 senesi evâ'ilinde dâr-ı bekâya irtihâl itdi. **/352/** Sudûr-ı kirâm-ı ilmîyeden 'âlim, halûk, fâzıl, müdebbir bir zât idi. Mahdûmu kibâr-ı 'ulemâdan Sa'ieddin Mehmed Çelebi'dir. Bunun mahdûmları Muhyiddin Mehmed, Kıvamüddin Kâsım Çelebilerdir. Bunlara ***"Molla Ahveyn"*** dindi.

Edirneli Mecdî Mehmed Efendi **Terceme-i Şakâyık**'da diyor ki: ***"Mevlânâ Hasan bin Emîr Ali - Bu kişi Şakâyıkda mestûr ve muharrer değildir.Lâkin sekiz yüz yirmi altı senesinde kazasker iken yazdığı temessükât-ı şer'iyyeden birkaç temessükleri manzûrumuz olmağın ilhâk olundu. Bundan gayri ahvâline vukûf ve şu'ûr olmamagın bu kadar ile iktizâ kılındı. Rahimehullah"***

Hasan Çelebi (Mevlânâ Hüsâmeddin el-Habbazî)

Amasyalı'dır. Amasya'da etmekcilik iden Sivaslı Hâfız Mahmud'un mahdûmudur. Şeyhü'l-İslâm Gümüşlü-zâde Mevlânâ Celâleddin Abdurrahman Çelebi Hazretleri'nin rahle-i tedrîsinde ikmâl-i tahsîl ve riyâzet-hânesinde tekmîl-i sülûk iderek ders-i 'âmm, vâ'iz-i be-nâm oldu.

Tarîkat-ı Halvetîyede kesb-i kadem iderek 'ulemâ-yı râsihînden olub Sûfîler mahallesinde ikâmet iden sûfîlerden oldu. **/353/** 831 hudûdunda vefât itdi. Halvetîye meşâyîh-i kibârından 'âlim, zâhid, vâ'iz-i meşhûr bir sâfî-nihâd idi.

Hasan Beg (Emîr Ali-zâde el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Kazasker Hasan Çelebi'nin birâderi el-Hâcc Ebubekir Beg bin el-Hâcc Emîr Ali Beg'in mahdûmudur. Çelebi Sultân Mahmed ve

Sultân Murad-ı sânîye hidmetler idüb, ümerâdan oldu. Hayli müddet Amasya muhâfızı ve vâli kâ'im-makâmı olarak teneffüz idüb ba'zı livâlara emîr oldukdan sonra 838 sâline doğru vefât itdi.

Hasan Beg (Taşan-zâde)

Kedagra(Köprü)lı'dır. Canik sancâğı begi Ahmed Beg bin Hasan Beg bin Ali Beg bin Taşan Beg'in mahdûmudur. 814'de pederinin maktûlen vefâtında Kedagra emîri olub Katil Kubadoğlu Cüneyd Beg'le hayli uğraşdı.

821'de Alparslan-zâde Hüseyin Beg'le birleşüb Cüneyd Beg'i i'dâm iderek Hüseyin Beg'in Canik emâretine yardım itdi. Ancak Hüseyin Beg de Sultân Murad-ı sânîyi tanımayub istiklâle kıyâm eylediginden Amasya vâlisi Yörgüc Paşa-zâde Hızır **/354/** Begle takviye idilüb tenkîline me'mûr oldu.

831'de Kedagra'dan hareket idüb Canik'i muhâsara iderek Hüseyin Beg'i teslim-i nefse icbâr eylediğinden mû'mâ-ileyhi tutub Amasya'ya gönderdi. Mükâfaten Canik sancâğı begi olub on yıl kadar orayı hüsn-i müdâfa'a itdi. 841 hudûdunda vefât itdi. Meşâhir-i ümerâdandır. Kedagra'da ba'zı hayrâtı vardır. Mahdûmu Şâhin Paşa ve birâderi Ali Beg'dir.

Hasan Çelebi (Zilelioğlu Hâce)

Amasyalı'dır. Tüccârdan Hâce Alaeddin Ali ez-Zilevî mahdûmudur. Bu da tüccâr ve ümenâdan olub 843 sâlinden sonra vefât itdi. Mahdûmu hattât-ı meşhûr Celâl Çelebi'dir. Bunun oğulları Celâleddin ve Muhyiddin Çelebiler de meşâhir-i hattâtînden idiler.

Hasan Aga (Sekbân-başı)

Çelebi Sultân Mehmed Hân'ın Amasya'da Sekbânlar kumândânı olarak iştihâr idüb fevka'l-âde i'timâdını kazandı. Şehzâde iken Amasya vâlisi Sultân Murad-ı sânî hıdmetinde kalub cülûsunda bir müddet sekbân-başı oldu.**/355/**

838'de Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Ahmed'in ma'iyyet-i ümerâsında olarak gelüb 841 senesi gâyesinde şehzâdenin irtihâline binâ'en tekâ'üd idilüb İltekin kasabasında ikâmet itdiği halde 845'de vefât itdi. Sâdık, hâdim-i din-i devlet bir zât idi.

İltekin kasabasında mescidi ve vakfı vardır. Sekbân-başı mescidi ve vakfı dimekle meşhûrdur. Mahdûmları Hızır Paşa ile Hamza, Mustafa,

İbrahim Begler'dir. Hızır Paşa-zâde Hasan Beg mîr-livâdır. Diğer mahdûmu Keşfî Mehmed Çelebi de divân-ı hümâyûn hâcegânındandır.

Hasan Beg (Kiçi Beg-zâde)

Amasyalı'dır. Amasya'da câmi'i ve medresesi olan Torumtay Gâzi ahfâdıdan Torumtay türbesinde medfûn olan el-Hâcc Ebubekir Çelebi bin Emîr Siraceddin Mehmed Beg bin Süleyman Beg bin Ya'kûb Şâh Rûmî mahdûmudur.

Çelebi Sultân Mehmed devrinde zu'amâdan ve Sultân Murad-ı sânî zamanında ümerâdan olub bir müddet Tokad sancâğı begi oldu. Ba'dehû Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Alaeddin Beg'in ma'iyyetinde me'mûr **/356/** oldu. 846'da Şehzâde-i müşârün-ileyhin mahnûkan irtihâlinde menkûb olub sonra vefât itdi.

Hasan Beg (Biçâr Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. Ümerâdan Hızır Beg'in mahdûmudur. Bu da zu'amâdan ba'dehû ümerâdan olub Sultânönü sancâğı begi iken Varna harbinde 847'de şehîden vefât eyledi. Meşâhir-i ümerâdan idi.

Hasan Çelebi (Mevlânâ Hekîm Çelebi)

Amasyalı'dır. Hekim-i meşhûr Sabûnî-zâde Hâcı İlyâs Çelebi bin Şa'bân'ın mahdûmudur. Pederinden 'ilm-i tıbbı ve sâ'ir 'ulemâdan 'ulûm-ı şer'iyye ve edebiyyeyi tahsîl idüb Amasya'da dârü'ş-Şifâ tabîbi oldu.

Amasya'ya vâli olarak gelen Şehzâde Sultân Ahmed ve Mehmed ve Alaeddin Begler'in hıdmet-i tabâbetinde bulundu. Kendisine mürâca'at iden hasta-gânı tedâvî itmekle ibrâz-ı mahâret iderek fevka'l-âde iştihâr itdi.

849'da vefât ve mücerrebât-ı tıbbıyyeye a'id iki eser-i tıbb te'lîf iderek nâmını Türkiye tabâbeti âleminde ibkâ idüb **/357/** 851'de vefât itdi. 'Âlim, müteşerri', tabîb-i halk, fünûn-ı edebiyye ve tıbbıyyede mâhir bir zât idi. Mahdûmu Hamza Çelebi de etibbâdandır. Yazdığı **Elkâf-ı Şerhü'l-Bezdâvî** kitâbı zahrına ***"Hamza bin Mevlânâ Hasan bin Mevlânâ Hâcı İlyâs es-Sabunî"*** imzâsını koymuşdur.

Hasan Beg (Devâtdâr Paşa-Zâde)

Amasyalı'dır. Amasya beglerbegisi Devâtdâr Ahmed Paşa-zâde Burak Beg'in mahdûmudur. Sultân Murad-ı sânî devrinde nâ'il-i emâret olub Amasya erkânından oldu. 847'de Varna harbinde isbât-ı vücûd idüb 852

hudûdun da vefât eyledi. Meşâir-i ümerâdan idi. Mahdûmu el-Hâcc Hüseyin Beg'dir.

Hasan Çelebi (Hüsâmeddin-zâde)

Amasya mevlevî-hânesi şeyhi Mevlânâ Hüsâmeddin Çelebi-zâde Abdulvehhab Çelebi mahdûmudur. Amasya mevlevî-hânesinde hüsn-i terbiye ve tahsîl görüb Müstencid Dede'nin irtihâlinden sonra Amasya mevlevî-hânesi şeyhi oldu. 855 sâline doğru vefât itdi.

'Âlim, zâhid bir şeyh idi. Mahdûmları **/358/** Kadı-i Tokad Mahmud Çelebi ile şu'arâdan Şeyhî Mehmed Çelebi bunun da mahdûmu Abdülkerim Hâtimî Çelebi'dir.

Hasan Çelebi (Mevlânâ Hâcıoğlu)

Amasyalı'dır. 'Ulemâdan Murad Çelebi bin Hâcı Abdülkadir Çelebi mahdûmudur. 'Ulemâdan tahsîl-i 'ulûm iderek müderris-i be-nâm olub 860 sâlinden sonra vefât itdi. Meşâhir-i 'ulemâdan fakîh bir zât idi.

Devâtdâr Paşa-zâde Hasan Beg bin Ahmed Beg bin Burak Beg 863'de ve Kâsım Beg-zâde Hasan Beg de 865'de ve Aydın Beg-zâde Hasan Beg de 873'de ümerâdan görünüb sonra vefât itmişlerdir.

Hasan Şâh Çelebi (Hâce el-Hâcc)

Amasya'nın İlarslan nâhiyesi eşrâf ve ümerâsından ve meşâhir-i hâcegânından Hâce İbrahim Çelebi bin Hasan Şâh Çelebi bin Alparslan Şâh bin Sultân Taceddin et-Tutuş Gâzi Çelebi bin Sultân Gıyaseddin Mes'ûd bin Sultân İzzeddin Keykavus Selçukî mahdûmudur.

Bu da eşrâf-ı ümerâdan ve meşâhir-i hâcegân-ı tüccârdan olub **/359/** sarf-ı ticâretle iştigâl ve çiftliği hâsılâtıyla idâre-i ahvâl iderek umûr-ı siyâsîyeden fevka'l-âde taharrüz eylediğinden Amasya vâlilerinin kendisine karşı hürmet ve ri'âyetlerini celb itmişdi.

İlarslan nâhiyesi Amasya hükümdârı Hâcı Şadgeldi Paşa tarafından esasen bunun ceddi Alpaslan Şâh'a temlîk idilmişdi. Bunun evlâdı tekessür itdikçe mezkûr nâhiye de inkisâma uğramış; ba'zıları da kendi hisselerini satmış olduğundan sâhib-i tercemeye nâhiyenin yirmi de biri kadar yeri kalmışdı.

Kendisi ve pederi Gelgiras kasabasında ikâmet ve hisse-i mâlikânesini hüsn-i idâre iderek 867 senesinde vefât itdi. Gâyet kerîm, hânedân, asâlet ve necâbeti her hâlinde nümâyân, sâhib-i hayr ü hasenât idi. Mezkûr kasabada bir mescidi vardır. Seksen yaşına varmışdı.

Oğulları Taceddin İbrahim, Hayreddin Hızır, Selim Çelebiler'dir. Küçük mahdûmu Selim Beg Amasya'da vâli bulunan Sultân Bâyezid-i sânînin ma'iyyet-i ümerâsından iken gâyet hasta olan kerîmesi Ayşe Hundî Hâtûn'u tezevvüc **/360/** buyuruldu.

Hâce el-Hâcc Taceddin Çelebi-zâde el-Hâcc İvâz Çelebi'dir. Hayreddin Hızır Beg, mu'ahharen Şehzâde Sultân Abdullah lâlâsı ve ba'dehû Trabzon beglebegisi olan Hayreddin Paşa'dır. Mahdûmları Hasan Paşa ve Mehmed Beg'dir. Mehmed Beg-zâde Şücaeddin Paşa ma'rûfdur.

Selim Beg'in mahdûmları Mehmed Şâh, Kâsım Çelebiler ve kerîme-zâdesi Sultân Selim Hân'dır. Mehmed Şâh-zâde Kâsım Paşa vüzerâdandır. Kâsım Çelebi, Sultân Bâyezid-i sânî devrinde divân-ı hümâyûn kâtibi olub ***"Tozkoparan"*** dimekle meşhûrdur. İstanbul'da mescidi hazîresinde medfûndur.

Hasan Çelebi (Mevlânâ İzzeddin Sâbıkî)

Amasyalı'dır. Kibâr-ı 'ulemâdan Osman Çelebi bin Abdülmuhsin Çelebi bin Ahî Sabıkuddin Ebubekir mahdûmudur. Buna ***"Sabıkoğlu"*** dinmişdi. Birâderi 'ulemâdan Hüseyin Çelebi olub 'ulemâdan tahsîl-i 'ulûm iderek ders-i 'âmm ve müderris-i benâm olub 870 sâlinden sonra vefât itdi. Hızır Paşa vakfiyesine şâhid olan 'ulemâdandır. **/361/**

Hasan Çelebi (Memî Çelebi-Zâde)

Amasyalı'dır. Hutebâdan Memi Çelebi-zâde Mehmed Çelebi mahdûmudur. Seydî Ahmed Kırimî'den ahz-ı 'ulûm idüb ders-i 'âmm ve müderris-i benâm oldu. 885 sâliden sonra vefât itdi. A'yân-ı 'ulemâdandır. Kezâlik bu senelerde vefât iden Mevlânâ Hasan Çelebi bin Yusuf da 'ulemâdan idi. **/361/**

Hasan Beg (Yörgüç Paşa-zâde)

Amasya ümerâsından Ali Beg'in mahdûmudur. Amasya'da Sultân Bâyezid-i sânî ma'iyyet-i ümerâsından olub cülûsunda beraber İstanbul'a

gitdi. 893'de Mısır harbinde mün'adim oldu. Mahdûmu Ali Beg ve birâderi Hüseyin Beg'dir. Diğer Yörgüç Paşa-zâde Hasan Beg de ümerâdan Hızır Beg bin Yörgüç Paşa'nın mahdûmudur. Bu da kibâr-ı 'ümerâdan olub 894 hudûdunda vefât itdi.

Hasan Çelebi (Seydî Çelebi-zâde)

Amasyalı'dır. Kuzâtdan Seydî Ahmed Çelebi bin Ataullah Çelebi mahdûmudur. Ba'de't-tahsîl müderrisînden oldu. Ba'dehû kasâbât ve bilâda kadı olub 896 sâlinden sonra vefât **/362/** itdi.

Hasan Beg (Adil Beg-zâde)

Ladikli'dir. Evlâd-ı Selçûkîye'den Adil Beg bin Cüneyd Beg ibn Ali Beg bin Kubad Beg'in mahdûmudur. Sultân Bâyezid-i sânîye Amasya'da vâli iken intisâb idüb cülûsunda Ladik begi oldu. Şehzâde Sultân Ahmed Amasya vâlisi iken Ladik'e gitdiği zaman bununla hem-dem olub 900 sâline doğru fevt oldu. Mahdûmları Ahmed, Mehmed Beglerdir.

Hasan Efendi (Ebu Yusuf-zâde)

Amasyalı'dır. Yusuf Çelebi bin Ebu Yusuf Çelebi bin Abdulhalîm Çelebi mahdûmudur. Lügât sâhibi meşhûr Halîmî Mehmed Çelebi'nin 'amm-zâdesi olub ba'de't-tahsîl müderris, kadı olub 908 hudûdunda vefât itdi. Kibâr-ı kuzâtdan idi. Yağmur Çelebi-zâde Mevlânâ Hasan Çelebi de kibâr-ı 'ulemâdan olub bu esnâlarda vefât itdi.

Hasan Efendi (Mevlânâ Sivâsî)

Sivaslı Murad'ın mahdûmudur. Amasya'da Hatib Kâsım Efendi'den tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm ve müderris-i be-nâm oldu. **/363/** Halfet Gâzi, Atabeg, Mehmed Paşa medreselerine sırasıyla müderris olub 910 sâlinden sonra vefât itdi. 'Âlim, kâmil, bir zât idi. Mahdûmu Abdullatîf Efendi de 'ulemâdandır.

Hasan Paşa (Hayreddin Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. Esbâk Trabzon vâlisi ve Şehzâde Sultân Abdullah lâlâsı Gelgirâsî-zâde Hayreddin Hızır Paşa'nın mahdûmudur. Amasya vâlisi iken Sultân Bâyezid-i sânîye intisâb iderek zu'amâdan oldu.

886'da müşârün-ileyhin cülûsunu müte'âkıb mîr-livâ olub Kayseriyye sancâğı begi oldu. Ba'dehû Antalya sancâğı begi olarak Cem Sultân mes'elesinde yararlıklar gösterdiğinden 891'de Konya beglerbegisi oldu. Mısır harbinde zâhîre ve mühimmât-ı askerîye tedârikinde hidmetleri sebk itdi.

893'de ma'zûlen İstanbul'a gelüb 894'de Trabzon beglerbegisi oldu. 896'da Trabzon eyâleti Şehzâde Sultân Selim Hân'a tevcîh idildiğinden müşârün-ileyhin müddebbir-i umûru, vezir ve müsteşârı olarak ma'iyyetinde dört yıldan ziyâde kaldı. Ba'dehû ma'zûlen İstanbul'a geldi. **/364/**

902'de Mora beglerbegisi olub Muton ve Koron fethine hıdmeti sebk eylediğinden 905'de Anadolu beglerbegisi oldu. 907'de ma'zûlen İstanbul'a gelüb pederinin binâ eylediği Çinili hamamı civârında ikâmet 911 hudûdunda vefât itdi. Sâdık, müdebbir, zî-servet idi. Servet-i azîmesi birâder-zâdesi ve dâmâdı Şücaeddin Paşa bin Mehmed Beg'e kaldı.

Hasan Çelebi (Mevlânâ İbrî-zâde)

Amasyalı'dır. Kibâr-ı fuzalâdan Mevlânâ İbri-zâde Muhyiddin Mehmed Çelebi mahdûmudur. Pederinden vesâ'ir 'ulemâ-i asrından ahz-ı 'ulûm idüb ders-i 'âmm oldu. Yıllarca tedrîs-i 'ulûm iderek Halfet Gâzi müderrisi olarak iştihâr itdi.

Ba'dehû Sultân Bâyezid câmi'-i şerîfi hatibi ve ba'dehû imâmı olub ***"Hatib Çelebi"*** dimekle iştihâr iderek 915'de vefât itdi. 'Âlim, fâzıl, hâfız-ı Kur'ân , savt ü edâsı güzel bir imâm-ı kâmil idi.

Hasan Efendi (Hasan Abdallu)

Köprülü'dür. Hasan Abdal köyünden Abdullah Çelebi bin Hasan Abdal'ın mahdûmudur. Amasya'da meşâhir-i 'ulemâdan ikmâl-i tahsîl **/365/** idüb ders-i 'âmm ve birkaç medreseye sırasıyla müderris-i be-nâm olarak iştihâr itdi. 907'de tefsîr okudurken **'Uyunü'l-Tefâsir** kitâbını yazıb sonuna imzâsını koydu.

Mu'ahharen İçerişehirde câmi'-i Enderûn kürsî şeyhi olub va'z ü tezkîre hasr-ı evkât itdiği halde 916 sâlinden sonra vefât itdi. 'Âlim, kâmil, tefsîr ve hadîse vâkıf, vâ'iz-ı meşhûr idi. Mahdûmu eş-Şeyh Abdullah Efendi'dir.

Hasan Beg (Aydın Beg-zâde)

Amasyalı'dır. Ali Beg bin Hasan Beg'in mahdûmudur. Zu'âmadan olub sonra terakkî iderek mîr-livâ oldu. 917'de Şâhkulu muhârebesinde sadr-ı a'zam Hâdım Ali Paşa kolunda şehîden vefât itdi. Şüce'ân-ı ümerâdan idi.

Diğer ümerâdan Devâtdâr Paşa-zâde Hasan Beg bin el-Hâcc Hüseyin Beg bin Hasan Beg de Canik sancâğı begi olub 920'de Çaldıran muhârebesinde şehîden vefât itdi. Mahdûmu el-Hâcc Ahmed Beg'dir.

Hasan Beg (Bâyezid Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. Mîr-livâ İsa Beg bin Mehmed Beg bin **/366/** Hamza Beg bin Bâyezid Paşa'nın mahdûmudur. Zua'mâdan olub ceddinin evkâfına mütevellî olub 918'de Sultân Selim Hân'ın cülûsunda mîr-livâ oldu.

920'de Çaldıran muhârebesinde yaralığı görülüb 922'de Sivas sancâğı begi olduğu halde Mısır harbine gitdi. 926'da Trabzon begi görüldü. Ba'dehû Erzincan sancâğı begi olub 933'de Celâlî harbinde vefât itdi. Mahdûmu Mehmed Beg ve birâderleri de Mehmed, Mahmud Beglerdir.

Hasan Efendi (Habib-i Karamanî-zâde eş-Şeyh)

Amasyalı'dır. Mehmed Paşa türbesi önünde medfûn olan sabıkü't-terceme eş-Şeyh Habîb Karamanî Hazretleri'nin mahdûmudur. Kibâr-ı fuzalâdan Bahşî Halîfe'nin halka-i tedrîsinde ikmâl-i tahsîl idüb pederinin halîfesi eş-Şeyh Seydî Çelebi sohbetinde tefeyyüz itdi.

Bir müddet tedrîs-i 'ulûm idüb sonra Mehmed Paşa câmi'i kürsi şeyhi ve ba'dehû Seydî Çelebi'nin irtihâlinde Habîb Karamanî tekyesi şeyhi olarak fevka'l-âde iştihâr itdi. 945'de dâr-ı kudse irtihâl eyledi. 'Âlim, müteşerri', zâhid **/367/** 'ulum-ı şer'iyyede kâmil, vâ'iz enfâs-ı tayyibesi mü'essir bir zât idi. Mahdûmları İmadeddin Ömer, Muhyiddin Mehmed Efendilerdir.

Hasan Beg (Yörgüç Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. Eşrâfdan el-Hâcc Ali Beg bin Hasan Beg bin Ali Beg'in mahdûmudur. Zu'amâdan iken, ümerâdan olub 927'de Alman harbine gitdi. 933'de eşkıyâ-yı Celâlîye muhârebâtında isbât-ı liyâkat itdi.

941'de Bağdad harbine gidüb muvaffakiyetle avdet ve sancâkları emâretle devr iderek 947 hudûdunda fevt oldu. Meşâhir-i ümerâdan idi. Mahdûmları Mehmed, Mustafa Beglerdir.

Hasan Çelebi (Emîr Çelebi)

Amasyalı'dır. es-Seyyid Şerefeddin Hamza Çelebi mahdûmudur. 'Ulemâdan şâyân-ı hürmet bir emîr olub Amasya'da nakîbü'l-eşrâf kâ'im-makâmı oldu. ***"Nakib Çelebi"*** dimekle iştihâr idüb Receb mahallesinde ikâmet itdiği münâsebetle oraya ***"Nakib mahallesi"*** de dindi.

940 senesinde ba'zı Şi'ânın hareket-i kıyâmîyesinden dolayı **/368/** evlâd ü 'ıyâliyle Bursa'ya gidüb orada aynı hürmeti gördü. 943'de Hüdâvendigâr imâreti evkâfına mütevvelî olub 951 sâlinden sonra vefât itdi. Meşâhir-i sâdâtdan 'âlim, kâmil muhterem bir zât idi.

Hasan Beg (Mehmed Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. Ca'fer Paşa-zâde Mehmed Paşa'nın evlâd-ı kirâmından el-Hâcc Ali Beg'in mahdûmudur. Pederin irtihâlinde ceddi evkâfına mütevellî olub fevka'l-âde ta'ayyün itdi. Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Mustafa'nın teveccühâtına mazhar olub nüfûz ve i'tibârı artdı. 954'de vefât itdi. Birâderi Hüseyin Beg'dir.

Hasan Aga (Kapı Agası)

Boşnak'dır. Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Mustafa'nın kölelerinden olub dâ'iresinde tefeyyüz iderek kapu ağası olmuş, akl ü zekâsıyla şehzâdenin teveccüh ve i'timâdını kazanmış olduğundan 960 senesi şevvâlinde şehzâde-i müşârün-ileyhin şehâdetinde bu da mün'adim oldu. Diğer Boşnak Hasan Ağa da müşârün-ileyhin hazîne-dârı olmuşdu. **/369/** Bu da vak'a-i şehâdetde dünyaya vedâ itdi.

Hasan Çelebi (Kocacık-zâde Hâce)

Amasya hâcegân-ı tüccârından Hâce el-Hâcc Mehmed Çelebi bin Hâce el-Hâcc Ahmed Çelebi bin Kocacık Hâce Mehmed Çelebi mahdûmudur. Amasya'da ticâret ve gınâsıyla be-nâm olan a'yândan olub Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Mustafa ümenâsından oldu. 960'da müşârün-ileyhin şehâdetinde biraz nekbet gördü. 962 hudûdunda vefât itdi.

Hasan Çelebi (Seydî-zâde)

Amasyalı'dır. Kuzâtdan Osman Çelebi bin Seydî Ali Çelebi mahdûmudur. Ba'de't-tahsîl bir müddet ders-i 'âmm oldu. Ba'dehû Anadolu

kazaskeri Muhaşşî Sinan Efendi'nin himmetiyle kibâr-ı kuzâtdan olub 965 sâlinden sonra vefât itdi. 'Ulemâ-yı kûzatdan idi.

Hasan Efendi (Bahtiyâroğlu)

Amasyalı'dır. Yukarıda tercemesi yazılan tîr-endâz-ı meşhûr Bahtiyâr Beg'in ikinci mahdûmudur. Amasya'da doğdu. Amasya'da büyüdü. Celâl-zâdelerden hutût-ı mütenevvi'ayı **/370/** ahz ve 'ulemâdan tahsîl-i ma'ârif idüb devr-i Süleymânî de divân-ı hümâyûn küttâbı zümresine iltihâk itdi.

Ba'dehû tedrîcen terakkî iderek hüsn-i hatt ve hulkı sâyesinde 950'de re'isü'l-küttâb oldu. Ba'dehû Rüstem Paşa'nın sadâretinde 952'de azl idilüb sonra defter emîni ba'dehû 961'de baş-defterdâr oldu. Bir yıl sonra azl idilüb ser-müteferrika olduğu halde 964'de vefât itdi. Hattât, muhâsib ehl-i ma'ârifdi.

Hasan Beg (Kâsım Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. Hakâleli Hâcı Beg-zâde Kâsım Paşa mahdûmudur. Zua'mâdan olub hayli muhârebelerde isbât-ı vücûd iderek ümerâdan oldu. Ba'dehû Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Bâyezid ma'iyyetine me'mûr olduğu halde 967 vak'asında vefât itdi.

Hasan Efendi (İlyâs Çelebi-zâde)

Merzifonlu'dur. Fâzıl-ı meşhûr Mevlânâ Şücaeddin İlyâs Merzifonî evlâd-ı kirâmından Mustafa Efendi bin el-Hâcc Lütfullah Efendi'nin mahdûmudur. Amasya'da Şeyh İmâd-zâde **/371/** Muslihiddin Musa Efendi'den ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm ve Sultânîyye-i Merzifon müderrisi oldu.

954'de Hüseyin Ağa müderrisi olarak Amasya'ya gelüb Şehzâde Sultân Mustafa'nın hüsn-i nazarını celb itdi. 958'de silk-i kuzâta girüb kasabât ve bilâd-ı celîleye kadı oldu. 973 hudûdunda vefât itdi. Fâzıl, müstakîm olub kuzât-ı sütûde-simât idi.

Hasan Efendi (Emîr Sinan Efendi-zâde)

Amasyalı'dır. Amasya müderrislerinden olub 940'da vefât iden Emîr Sinaneddin Yusuf Efendi bin es-Seyyid Ahmed Çelebi bin es-Seyyid

Şemseddin Mehmed en-Niksarî mahdûmudur. Amasya'da 911'de Üçler mahallesinde doğdu.

Hıfz-ı Kur'ân itdikden sonra pederinden ve müderris-i meşhûr Şeyh İmâd-zâde Muslihiddin ve sâdât-ı kirâmdan Hakâleli es-Seyyid Muhyiddin Efendilerden tahsîl-i 'ulûm idüb sonra İstanbul'a gitdi. Orada Ebu's-Su'ûd Efendi'nin hıdmetinde sekiz yıl kadar iktisâb-ı fezâ'il iderek mu'allim-i Sultânî Hayreddin Efendi'den mülâzım ve ders-i 'âmm oldu. **/372/**

938'de yirmi beş akçe vazife-i yevmîye ile ibtidâ Bursa'da Emîr Sultân medresesine müderris olub orada te'ehhül itdi. Bir kaç yıl sonra otuzla Yeni Pazar, ba'dehû İstanbul civârında Çekmece, buradan kırk ile Filibe'de Şehabeddin medreselerine müderris oldu.

947'de elli ile Bursa'da Manastır, 955'de İstanbul'a gelüb Haseki Sultân, 957'de Sahn-ı Semân medreselerine müderris olarak tekmîl-i devre-i medâris itdikden sonra 958 senesi muharreminde Haleb, 959'da Mekke-i Mükerreme mollası oldu. Beş yıl kadar Kâbe-i Mu'azzama'da kemâl-i iffet ve istikâmetle icrâ-yı hükûmet idüb 964 senesi şevvâlinde Bursa mollası oldu.

Dört yıl kadar da burada icrâ-yı ahkâm-ı şeri'at idüb 968 senesi şa'bânında naklen Edirne mollası oldu. İki buçuk yıl kadar da burada kemâl-i istikâmetle icrâ-yı adalet itdiği esnâda câmi'-i Atik vâ'izi Tokadlı Muhyiddin Efendi'nin bir münâsebetsiz iş'ârından dolayı zuhûr iden fitnede 971 senesi saferinde azl idildi.

Çünkü vâ'iz-i mû'mâ-ileyh, sâdâtdan biri mollanın müzâheretine istinâden tedârik itdiği müsellâh adamlarıyla kıyâm ve hurûc ideceğini **/373/** Sultân Süleyman'a ihbâr itmişdi. Derhâl sâhib-i terceme azl ve seyyid de habs idildi. Fakat ihbârın kizb-i mahz olduğu sâbit olduğundan vâ'iz terbiye ve seyyid de habsden âzâd idildi.

Hayfâ ki vâ'izin münâsebetsizliği zâhir olmakla beraber yevmî doksan akçe vazife-i emsâl ile tekâ'üde sevk idilüb 'ilm ü ibâdetle iştigâl üzre iken 975 senesi zi-l-hiccesinin onuncu gecesi vakt-i fecrde dâr-ı kudse irtihâl itdi. Bayram günü ikindi namâzını müte'âkıb cenâze namâzı Fatih'de edâ idilüb Edirne kapısı hâricine defn idildi.

Fâzıl, müdekkik, 'ulûmda ve hâssaten fıkıh, usûl, tefsîr, hadîs, lugat ilimlerinde mâhir, muhakkık, gâyet afîf, müstakim, hükûmetinde âdil, zâhid, pek müteşerri' bir seyyid-i zî-şân-ı Hüseynî idi. Hazret-i Hüseyin'e kadar silsile-i nesebi pederinin tercemesinde gelir.

Sûre-i en'âm âhirine güzel ve müfîd bir risâlesi, vakf ve kıble hakkında risâleleri, Beyzâvî tefsîrinden sûre-i en'âma mükemmel bir hâşiyesi, tarihe dâ'ir ufak bir eseri vardır. Mahdûmları es-Seyyid Mustafa Cenabî, Mehmed **/374/** Sa'di Efendilerle defterdârı meşhûr es-Seyyid Ahmed Selisî Paşa ve birâderleri es-Seyyid Hüseyin, Alaeddin Ali Efendilerdir.

Nev'î-zâde Atayî Efendi **Zeyl-i Şakâyık'**da diyor ki: ***"el-Müvellâ Emîr Hasan bin Sinan - Nahl-ı ser-sebz vücûdı hâk-i pâk-ı niksârdan bedîdâr (!) ve âbyâr-ı feyz hudâdâd ve terbiyet-i üstâdla semâr gûnâ-gûn fezâ'ilden girân-bâr olub Gökbeyaz müderrisi iken Ebu's-Su'ûd Efendi hıdmetlerine ittisâl ve sekiz sene mikdârı âsitân-ı feyz-resânlarında iştiğal eyleyüb"***

"Merhûm-ı merkûm seyyid-i mu'âllâ rusûm mütâla'a-i ketb-i 'ilmîyeye müdâvim ve cem-i fevâ'id ve zabt-ı kavâ'ide harîs ve hâ'im, kazâsında sulûki meşkûr, meyân-ı ehl-i haramda lutf u keremi mezkûr, merkez-i ibâdetde kutb-ı sâbit-i kadem, mu'âmele-i nâsda lutf-ı mücessem idi."

"Nakl olunur ki Mekke-i Mükerremede kâdı iken bir husûs içün merhûma yirmi bin filori arz olunub bezl-i arz ve ihlâl-ı şer-'i şer'ife mü'eddâ ve ibtâl-i hakk hiç-kes bâdî degil iken mücerred inâyet kâdı rütbesiyle hâsıl olacak hakîkî câ'izeyi (!) kabûlden âbâ ü âteş-rû zuh gibi dest-bâz olmakdan /375/ ittikâ itmişler Câ'zâhu'llah bi-mezidi ihsânihi ve ekremehu bi-rahmetihi ve gufranihi"

Sâhib-i tercemenin mahdûmu es-Seyyid Mustafa Cenabî Efendi de **el-Aylemü'z-Zâhir** adlı tarih-i kebîrinde Sultân Selim-i sânî zamanının 'ulemâsını beyân sırasında diyor ki:

"975 senesi zi-l-hiccesinin onuncu gecesi vakt-i fecrde vefât iden, 'âlim, fâzıl-ı rabbâni, behr-i fehâme-i sâlik, zâhid, Hamdânî Emîr Hasan bin Yusuf Amasyalı'dır. Pederi aslen Niksarlı'dır. Hânedan-ı ilm ü salâhdan olub mecâlis-i 'ulemâyı devr iderek iktisâb-ı 'ulûm itdi.

Ba'dehû Allâme Ebu's-Su'ûd el-Müfti hıdmetinde kemâl-i ittikân üzre telvîh ve tavzîh ve biraz da şurûhıyla berâber hedâye kitâblarını okudu. Sonra mu'allim-i Sultânî Hayreddin Efendi'ye mülâzemet idüb müte'addid medreselere müderris olarak Sahn-ı semanîyeye geldi.

Buradan Haleb, ba'dehû beş yıl Mekke-i Mükerremede kadı olub hâcc itdi. Arafat'da bütün hüccâca imâmet itdi. Hutbeyi bizzât okudu.

Ba'dehû Bursa ve sonra Edirne kadısı olub sonra azl ve ve doksan akçe vazife-i yevmîye ile tekâ'üd idildi...

Merhûm müşârün-ileyh gâyet 'âlim, fâzıl, müteşerri', zâhid 'ulûmda mütebahhir, hükûmetinde âdil, müttakî, afîf, müteşerri' idi. Mekke kadısı iken vefât iden tüccâr-ı acemden Ahmed Zâhirî yüklü bir câriyesiyle **doksan *bin filori bırakdı.***

Mevlânâ derhâl filorileri vaz'i-yed ve câriyenin karnındaki çocuğa bir vasî nasb iderek mezkûr filorileri ana teslîm itdi. Müteveffânın Hamîdî nâmında zâlim bir kardaşı vardı. Gelüb haml-i mevkûfdan sükût iderek filorileri kendisine irsen teslim itmek şartıyla Mevlânâ'ya on bin filori virdi.

Mevlânâ buna râzı olmadı. Hamidî, onbeş bin filori virmesini teklif idince filorilerin tekmîlini virsen, ahkâm-ı şer'iyyenin icrâsını terk itmek benim içün mümkün değildir, diyerek bu teklifi de red itdi. Hamidî biz-zarûre haml-i mevkûfu tanımaya mecbûr oldu.

Kezâlik Semerkand pâdişâhının kızı hâcc itmek üzere /377/ Mekke-i Mükerreme'ye gelmişdi. Teb'asının hıyânetlerinden emîn olmadığı cihetle Medine-i Münevvere'ye giderken Mevlânâ'ya sırran altmış bin filori altın tevdi 'idüb gitdi.

Medine-i Münevvere'de teb'asının hıyânetiyle mesmûmen vefât itmesi üzerine Mevlânâ kendisine vedi'a tarîkiyle emânete virilen ve hiç bir ferdin bilmediği bu altmış bin filoriyi Cidde benderinde ikâmet iden Semerkand hükûmetinin me'mûruna teslîm ve sâhiblerine virmesini tahrîr itdi.

Mevlânâ zamanımızın pek çok mevâlî ve kuzâtının yapdığı gibi bu mebâliğden sükût itseydi ne bir kimse sorar ne de bilir, kendisi servet-i azîmeye nâ'il olurdu. Fakat kemâl-i ittikâ ve iffetinden dolayı sükût itmedi. Bu gibi zevât nevâdirden ma'dûddur."

Hasan Efendi (Kâtib)

Amasyalı'dır. Beglerbegi Muzafferüddin Fağfur Paşa evlâd-ı kirâmından İshak Beg bin Abdullah Beg'in mahdûmudur. Hattât-ı meşhûr Ebu'l-Fazl Efendi'den ve Celâl-zâdelerden hutût-ı mütenevvi'ayı ahz ve temeşşuk ve 'ulemâdan da 'ulûm-ı şer'iyye ve **/378/** edebiyyeyi tahsîl itdi.

Hayli müddet mahkeme-i şer'iyye kâtibi olarak iştihâr idüb mükerreren Amasya nâ'ibi ba'dehû kasabât ve bilâda kadı oldu. 975'de kibâr-ı kuzâtdan

görülüb 978 hudûdunda vefât itdi. ‘Âlim, edîb, hattât-ı meşhûr olub ta’lîkde mâhir idi. Mahdûmları İbrahim, Mehmed Efendilerdir. İbrahim Efendi-zâde İsma’il Efendi ve Mehmed Çelebi-zâde Hasan Efendi kuzâtdandır.

Hasan Paşa (Yörgüç Paşa-zâde)

Amasyalı’dır. Ümerâdan Mehmed Beg bin Hasan Beg bin Ali Beg’in mahdûmudur. Pederinin irtihâlinde nâ’il-i ze’âmet olub Rumili muhârebâtında yararlığı görüldüğünden mükerreren Amasya alaybegisi, ba’dehû mîr-livâ olub sancâkları devr itdi.

974’de Sultân Selim-i sânînin cülûsundan sonra Canik sancâğından Kefe beglerbegisi oldu. 980’de ma’zûlen Amasya’ya gelüb 981’de Şehr-i zor beglerbegisi olduğu halde gitdi. 983 senesi evâ’ilinde vefât itdi. **/379/** Şecî’, mukaddem olub divân kâtibi Mehmed Efendi ve hazînedâr ve kethüdâsı da Rıdvan Ağa‘dır.

Hasan Efendi (Mu’ayyenci)

Amasyalı’dır. Esbâk Amasya müftisi ve Sultânîye müderris-i meşhûru Şeyhî-zâde Abdî Çelebi ahfâdından Sultân Bâyezid câmi’i vâ’izi Mevlânâ Ali Çelebi bin Muhyiddin Mehmed Çelebi mahdûmudur.

Amasya fuzalâsından tahsîl-i ‘ulûm idüb Amasya’da ders-i ‘âmm olarak İyas Ağa medresesi müderrisi oldu. Fazl ü irfânı hüsn-i takrîr ve beyân-ı kemalde olduğundan talebe-i ‘ulûm, halka-i tedrîsine akın iderek şâkirdân-ı irfânı fevka’l-âde çoğalub iştihâr itdi.

972 zi-l-ka’desinde Sokullu Mehmed Paşa sadr-ı a’zam oldukda fâzıl-ı müşârün-ileyhi İstanbul’a da’vet idüb mahdûmu Hân İbrahim Paşa’ya mu’allim nasb iderek kadrini a’lâ itdi. Ancak meşreb-i fenâdan hissedâr olmağla menâsıb-ı dünyevîyeye i’tibâr itmeyüb ba’zı vezâ’if-i ‘ilmîye ile kanâ’at eyledi.

On dört yıl kadar sadr-ı müşârün-ileyhin sarâyına mülâzemet **/380/** ve evlâdını ta’lîme hıdmet idüb hayli nüfûz ve hürmet gördü. Müşârün-ileyhin şehâdetinden üç yıl sonra 990 senesi hudûdunda dâr-ı na’ime rıhlet itdi. Fâzıl, usûl ve me’ânîde mâhir, gâyet müttaki müteşerri’, âbid, ‘ulûm-ı ‘arabîyyede müsellem-i ‘âlim idi.

Metn-i miftâhı ihtisâr idüb güzel şerh ve tehzîb itdi. Kerîmesini birâderi Hasan Efendi'nin mahdûmu Mehmed Efendi'ye virdi. Amasya ricâlinden hayli zevâtın bâdî-i ikbâli olmuşdu. Sokullu Mehmed Paşa nezdinde nâfizü'l-kelim idi.

Hasan Efendi (Havzalı-zâde es-Seyyid)

Amasyalı'dır. Sultân Selim'in Çaldıran galebesini müte'âkıb İran'dan Amasya'ya gelüb es-Seyyid Muhyiddin Mehmed Havzavî mahdûmu ve es-Seyyid Haydar Çelebi'nin birâderidir. ***"Pederi Havzalı Seyyid Muhyiddin Çelebi"*** dimekle meşhûr bir nakîb idi.

Amasya'da tevellüd ve tahsîl-i ma'ârif idüb Amasya vâlisi Şehzâde Sultân Mustafa'nın zamanında mukâta'ât emîni, ba'dehû Amasya sancâğı muhassılı oldu. Bir müddet **/381/** Amasya dârb-hânesi emîni, ba'dehû Hüseyin Ağa vakfı mütevellîsi olduğu halde 990 senesi şevvâlinde vefât itdi. Kâtib, ehl-i ma'ârif, muhâsib idi. Mahdûmu Şerif Mehmed Paşa'dır.

Hasan Efendi (Sa'di Çelebi-zâde)

Amasyalı'dır. Kibâr-ı kuzâtdan Ahî-zâde Sa'di Çelebi bin Sinan Çelebi mahdûmudur. ***"Mevlânâ İzzeddin Hasan Çelebi"*** dimekle meşhûr olub Amasya'da fuzalâdan tahsîl-i 'ulûm iderek ders-i 'âmm ve müderris-i be-nâm oldu.

'Amm-zâdesi Mehmed Efendi'nin 979 ramazânında sadr-ı Anadolu olduğu esnâda Hüseyin Ağa müderrisliğinden Tokad kadısı olarak silk-i kuzâta girdi. Ba'dehû, Ankara, Kayresiyye kazâlarına nâ'il olub 991 hudûdunda vefât itdi. Kibâr-ı kuzât ve 'ulemâdan bir zât-ı sütûde-simât idi. Mahdûmu Sa'di Çelebi mevâlîdendir.

Hasan Beg (Kaya Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. Torumtay Gâzi ahfâd-ı kirâmdan ve Kaya Paşa evlâdından Dursun Beg bin Mehmed Çelebi'nin mahdûmudur. Kibâr-ı zu'amâdan olub Kafkas muhârebâtında **/382/** mîr-livâ oldu. 1000 tarihinden sonra vefât itdi. Mahdûmu Dursun Beg birâderi Mehmed Beg'dir. Diğer ümerâdan Amasyalı Hasan Beg bin Ömer Beg de 1003'de Estergon harbinde şehîden vefât itdi.

Hasan Efendi (Hâcı Şeyh)

Ladikli'dir. Ali mahdûmudur. Amasya'da **Tebyînü'l-Mehârim** mü'ellifi Şeyhü'l-Harem Sinan Efendi'nin halka-i tedrîsinde ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm ve be-nâm oldu. Ba'zı medârise müderris oldukdan sonra Hicâz'a gidüb avdetle Halvetiye meşâyîhinden Abdullah Efendi'nin sohbetinde tesfiye-i batn iderek Ahî Dârb-hâneci zâviyesi şeyhi olduğu halde 1009'da dâr-ı na'ime rahlet eyledi. 'Âlim, kâmil, müteşerri', zâhid, vâ'iz-i meşhûr idi. Mahdûmu Mustafa Efendi'dir.

Hasan Efendi (Efteli)

Amasya civârında Efte köyünden Ali'nin mahdûmudur. 'Ulemâdan tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm oldu. Hayli müddet tedrîs ile iştigâl iderek Halfet Gâzi müderrisi olub 1011'de Amasya'ya eşkıyânın hücûmunda vefât itdi. **/383/** Meşâhir-i 'ulemâdan bir müderris idi.

Hasan Efendi (Kara Kadı-zâde)

Amasyalı'dır. Kibâr-ı kuzâtdan ***"Kara Kadı"*** dimekle meşhûr Hayreddin Hızır Efendi'nin mahdûmudur. Bu da tahsîl-i 'ulûm itdikden sonra ders-i 'âmm ve Şeyhü'l-İslâm Zekeriya Efendi'den mülâzım olub medâris-i 'adîdiye müderris, ba'dehû kadı oldu. Devriye mevlevîyetiyle ba'zı bilâd-ı celîleye kadı olub 1017'de vefât itdi.

Mevâlîden 'âlim, kâmil bir zat idi. Mahdûmları Ali, Mehmed, İbrahim Efendiler'dir. Ali Çelebi-zâde Mehmed Paşa 1074'de maktûlen vefât iden pederinin mescidi mesâlihine bir kaç dükkân vakf eyledi. Ahfâdından es-Seyyid İbrahim Çelebi bin es-Seyyid Mehmed Çelebi bin es-Seyyid Hasan Çelebi ibn İbrahim Efendi bin sâhib-i terceme Hasan Efendi 1147'de bu mescidi tecdîden i'mâr itdi. Birâderi İbrahim Efendi'nin tercemesi yazıldı.

Hasan Efendi (Gülşenîye Şeyhi)

Amasyalı'dır. 'Ulemâdan İsa Efendi'nin mahdûmudur. **/384/** Amasya'da Şeyhü'l-harem Sinan ve Bahşî-zâde Fâzıl Yahya Efendilerden vesâ'ir 'ulemâdan tahsîl-i 'ulûm iderek bir müddet ders-i 'âmm oldu. Akrân ve emsâli gibi sonra İstanbul'a gidüb Mü'eyyed-zâde Abdulkâdir Şeyhî Efendi'den mülâzım oldu.

İstanbul müderrisliğini ihrâza müteheyyi iken Koca Mustafa Paşa dergâhı şeyhi meşhûr Alacahisarlı Necmeddin Hasan Efendi âsitâne-i feyzine mülâzemet iderek tedrîsden ferâgat ve tarîkat-ı Gülşenîyeden ahz-ı hilâfet itdikden sonra şeyhinin izn ve icâzetiyle Amasya'ya avdet eyledi.

Bu esnâda Ahî Sa'adeddin zâviyesi meşîhâtı mahlûl olduğundan uhdesine tevcîh idilerek halkı irşâda muvâzabet ve Hâcı Kutlu Şâh mescid-i şerîfinde va'z ü nasihat itdi. Zâviyenin ta'âmiyesini tamamıyla fukara-yı mürîdâne hasr ve tahsîs idüb kendi zirâ'at ittiği tarlasının hâsılâtıyla idâre-i ma'işet itdi.

Son zamanlarında 'ulemâ ve halkın ricâsıyla haftada bir gün Sultân Bâyezid câmi'-i şerîfinde va'z ü nasihat idüb esnâ-yı va'zında halkın sayhası câmi'i inletir, enfâs-ı **/385/** mübârekesi çok kimselere göz yaşı dökdürürdü. Bu hâl üzre 1020 senesi zi-l-hiccesinin yirminci gecesi dâr-ı kudse irtihâl itdi.

'Âlim, kâmil, gâyet müteşerri', hadîs ve tefsîre vâkıf, sözü gâyet mü'essir, vecîh, mazanne-i kerâmet, sütûde-sîret bir sîmâ-yı mübârek idi. Şeyh Hüsâmeddin Efendi'nin yanında medfûndur. Fuzalâ-yı meşâyîhden idi.

Nev'î-zâde Atâyî Efendi **Zeyl-i Şakâyık'**da diyor ki:

"eş-Şeyh Hasan Efendi - Belde-i Amasya'dan zuhûr ve iktisâb-ı fazl-ı mevfûr eyleyüb mâh-ı cihân-tâb gibi tahsîl-i kemâl içün münezzel-i ma'lûfundan irtihâl ve dârü'l-mülk-i Kostantinîyede hatt-ı rahâl idüb alâ hasebü'l-âde hareket ve ba'zı 'ulemâdan iktisâb-ı şeref mülâzemet kıldıkdan sonra Hasan Efendi'nin kemend-i câzibe-i himmeti kerden-i azîmetine tavk ü necm-i hidâyeti sevk-i tarîk içün şu'le-i fürûz-şevk olub ateş-hûr 'inâyetlerinden si-râb ma'iü'l-hayvetü murâd oldukda hullesinde irşâd-ı ibâda me'zûn ve sâlikân-ı râh-ı hakikate râh-nümûn olmuş idi.

Cihet-i ma'aşı zira'at ve hirâset olub vazife ve sıdka **/386/** ***kabûlünden dâ'ire-i iffetin hirâset itmiş idi. 1020 tarihinde intikâl ü azm-i dergâh-ı zü'l-celâl eyledi. Aziz-i mezbûr, kemâl-ı mücâhede ile meşhûr, müteşerri' ve müte'affîf, şerâ'if-i ma'ârif ile müteşerref idi."***

Şeyh-i müşârün-ileyhin mahdûmu Safiyüddin Ahmed Efendi meşhûr olub hulefâsından eş-Şeyh Mustafa Muslihiddin Efendi yerine kâ'im oldu. Kibâr-ı fuzalâdan **Kitabü'l-Hûyûl** mü'ellif-i meşhûru Kadı-zâde Küçük Mehmed İlmî Efendi de müşârün-ileyhin münîblerindendir.

Hasan Çelebi

Amasyalı'dır. Amasyalı Pir Mehmed Çelebi bin Şükrullah'ın akrabâsından Hamza Çelebi oğludur. İstanbul'da hattât-ı mezkûr Pir Mehmed Çelebi'den hutût-ı mütenevvi'ayı ahz iderek ta'lîme koyuldu. Hayli şâkirdân yetişdirdi.

Üsküdar'da tûl-i müddet imâmet itdiğinden ***"Üsküdarî"*** dindi. Şeyh Hamdullah Efendi'nin torunu Mehmed Çelebi bin Mustafa Dede'den temeşşuk ve ahz-ı icâzet itmişdi. **Tuhfetü'l-Hattâtîn'**de **(1023)** vefâtı mezkûr olub Karaca Ahmed mezârlığındaki sed üzerinde medfûndur. Hattât-ı meşhûr idi.

Hasan Beg (Sinan Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. Ümerâdan Ali Beg bin Mustafa Paşa'nın mahdûmudur. Zu'amâdan olub hayli muhârebâta iştirâk itdi. İran muhârebâtında mîr-livâ olub Abaza Paşa'nın Amasya'ya hücûmunda 1032'de vefât itdi.

Yeniçeri zâbıtânından dördüncü Hasan Ağa bin Ahmed Yasakçı, Amasya serdârı olub Abaza Paşa'nın Amasya'ya hücûmunda 1033'de vefât itdi. Mahdûmu şu'arâ ve küttâbdan Amanî Ahmed Çelebi'dir. Ehl-i hıdmet idi. **/387/**

Hasan Aga (Uzun)

Amasyalı'dır. Mahallesi ve câmi'i olan Hâcı Hamza Beg bin Ahmed Beg'in ahfâdından Kâsım Ağa bin Mehmed Çelebi mahdûmudur. Sipâhi olub muhârebâtda şecâ'ati ve ve yararlığı görüldüğünden ***"Uzun Sipâhi"*** dimekle iştihâr itdi.

Mükerreren Amasya kethüdâ-yeri, Sivas vilâyeti cizye-dârı, Tokad voyvadası ve Amasya beytü'l-mâl emîni olub mâliye tahsîlâtında hayli hıdmetleri görüldü. Ba'dehû Nasuh Paşa'ya intisâb idüb sadâretinde sipâhiler ağası olarak temâyüz eyledi.

1023 ramazânında sadr-ı müşârün-ileyhin i'dâmında ma'zûl olub sonra Galata voyvadası, 1027'de kapucılar kethüdâsı oldu. 1028'de tekâ'üde sevk idilüb 1033'de vefât itdi. Cerbezeli, iş-güzâr, hâdim-i devlet idi.

'Amm-zâdesi ricâl-i devletden La'lî Ali Efendi bin Mustafa Ağa olub mahdûmu Kâsım Efendi divân-ı hümâyûn küttâbından idi. Diğer mahdûmu Mustafa Ağa olub bunun mahdûmu **/388/** Hüseyin Paşa ile Hasan Ağa'dır.

Hasan Aga (Kara)

Amasyalı Ca'fer oğludur. Yeniçeri olub eşkıyâ muhârebelerinde ibrâz-ı şecâ'at iderek iştihâr idüb oda-başılıkdan Amasya serdârı oldu. 1017'de eşkıyânın istisâlinde yararlıklar gösterdiğinden Serdâr-ı a'zam Kuyucu Murad Paşa'nın mazhar-ı takdîri olarak İstanbul'a gitdi.

Orada terakkî iderek bölük ağası 1028'de yeniçeri ocağında silâhdâr ağası oldu. 1031 senesi recebinde zuhûr iden vak'a-i Osmanîyede, Amasya'ya i'zâm idilüb Abaza Mehmed Paşa'nın isyânında ibrâz-ı hıdmetle memdûhen 1036'da vefât itdi. Şecî', ehl-i hıdmet idi.

Oğulları Mehmed, Ca'fer Ağalara ***"Kara Hasan oğulları"*** dindi. Ca'fer Ağa 1041'de bilâ-veled vefât idüb Mehmed Ağa'nın oğulları Hasan Ağa ile Zîver Mustafa Paşa'dır. Hasan Ağa'nın evlâdı Kara Hasan-zâdeliğini muhafaza idüb bunlardan İcâd Mustafa Ağa 1241'de maktûlen vefât itdi. Bunun hafîdi Şefik Mehmed Efendi'dir. **/389/**

Hasan Efendi (Veysî-zâde eş-Şeyh)

Amasyalı'dır. Gümüşlü-zâde hânedânından Ahmed Çelebi ibn Abdurrahman Efendi bin eş-Şeyh Üveys el-Halvetî mahdûmudur. 'Ulemâdan tahsîl-i 'ulûm iderek eş-Şeyh Mehmed Halvetî hidmetinde tefeyyüz idüb Ya'kûb Paşa zâviyesi şeyhi ve mütevellîsi oldu.

Bir müddet sonra meşîhat ve tevliyetden azl idüb 1027'de sânîyen şeyh ve mütevellî oldu. 1031'de sânîyen azl idilüb 1034'de sâlisen şeyh ve mütevellî oldu. Bu def'âsında sâbit-kadem olub Gümüşlü-zâde câmi'i vâ'izi olarak va'z ü tezkîr ile iştigâl itdiği halde 1043 senesi evâsıtında vefât itdi. 'Âlim, sâlih, vâ'iz idi. Mahdûmu Mustafa, Şemseddin Ahmed Efendilerdir.

Hasan Efendi (Rûmî)

Amasyalı'dır. Kadı-zâde İlyâs Efendi'nin mahdûmu olub hutût-ı mütenevvi'ayı ahz ü ma'ârif-i tahsîl iderek İstanbul'da mâliye kalemine girdi. Orada tefeyyüz iderek **/390/** mukâta'a kâtibi oldu. 1006 şevvâlinde Amasyalı Gonçe-zâde Hızır Paşa vezâretle Mısır vâlisi oldukda divân kâtibi olarak beraber Mısır'a gitdi.

Orada emvâl-i Mısrîye'nin ıslahına bezl-i makdûr iderek sayt ü şöhret kazandı. Ba'dehû efendisi kubbe-nişîn olarak İstanbul'a geldikde beraber

gelüb vefâtına kadar hidmet-i kitâbetinde bulundu. 1018'de müşârün-ileyhin irtihâline binâ'en tezkîre-i sadâret oldu.

1020'de Mısır defterdârı olub sânîyen Mısır'a gitdi. Orada yedi yıl kadar ifâ-yı hıdmet iderek 1027'de Mısır ümerâsından oldu. 1035'de sânîyen Mısır defterdârı olub Ladikli-zâde Bayram Paşa'nın zaman-ı vilâyeti hitâme irdikde 1038'de azl idildi.

Ba'dehû ihtiyâr-ı tekâ'üd idüb ba'zı hayrât ihdâsıyla emlâkını vakf idüb 1044'de vefât itdi. ***"Vakf-ı Hasan Rumî-i defterî"*** dimekle meşhûr olan vakfı üç asır kadar devam itdi. Hatt-ı siyâkatda mâhir, hattât, ma'ârifden haberdâr idi. **/391/**

Hasan Paşa (Yörgüç Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. Yörgüç Paşa vakfı mütevellîsi olan evlâdından Mehmed Beg'in mahdûmudur. Dergâh-ı âlî çavûşânı sülûkuna dâhil olub hayli müddet tahsîlât-ı mâlîyede istihdâm idildi. Nihayet 1019 senesi rebiü'l-evvelinde Amasya muhassılı ve zi-l-hiccesinde Sivas defterdârı oldu.

Sivas vâlisi Vezir Ca'fer Paşa'ya kendini sevdirdiğinden müşârün-ileyhin inhâsıyla 1021 senesi rebiü'l-âhirinin on birinci günü Amasya sancâğı begi olub defterdârlık uhdesinde kaldığından birâderi Hakalacı Mustafa Beg mütesellîmi oldu.

1022 senesi şa'bânının evâsıtında vâli Aydın sancâğına kaldırıldığı esnâda bu da Suğla sancâğına nakl idilüb 1023 senesi şevvâlinde ma'zûlen Amasya'ya geldi. 1024 şa'bânında Çorum, 1026 saferinde Erzincan sancâğı begi ve sene-i mezbûre şevvâlinde Kars ve 1028 senesi evâ'ilinde Batum beglerbegisi oldu.

1029'da Mar'aş eyâletine nakl-i me'mûriyet idüb **/392/** İstanbul'a geldi. Hâce-i Sultânî Amasyalı Ömer Efendi'nin mazhar-ı himâyesi olduğundan Mar'aş'a gidüb halkın şikâyetlerini mucîb hareketleri Lehistân harbinden dolayı geçişdirildi. 1031 evâ'ilinde azl idilüb recebde vak'a-i Osmanîye zuhûruyla Amasya'ya gönderildi. Üç yıl kadar menkûb olub 1034'de Ankara mutasarrıfı oldu. Bir sene sonra azl idilüb Sonisa'da tekâ'üd vazifesiyle ikâmet itdirildi.

1038'de Şehr-i zor beglerbegisi olub sadr-a'zam Hüsrev Paşa'nın ma'iyyetinde Irak harbine me'mûr oldu. 1040 senesinde ma'zûlen Amasya'ya

gelüb ceddinin vakf-ı tevliyetiyle tekâ'üdü, icrâ idilüb 1045'de vefât itdi. Mahdûmları Mehmed, Mustafa Beglerdir.

Hasan Efendi (Biber Birâderi)

Amasyalı'dır. Yukarıda tercemesi yazılan el-Hâcc Bayram Efendi-zâde kuzâtdan Şa'bân Efendi'nin mahdûmu ve Konya kadısı iken vefât iden Amasyalı Biber Mehmed Efendi'nin birâderidir. Mukaddemât-ı 'ulûmu Amasya'da görüb İstanbul'a gitdi. **/393/**

Orada kibâr-ı fuzalâdan ve hâssaten Şeyhü'l-İslâm Zekeriya Efendi'den ikmâl-i tahsîl ve iktisâb-ı fezâ'il iderek üstâz-ı müşârün-ileyhin i'âdesinden mülâzım ve ba'dehû ders-i 'âmm olarak ba'zı medârise müderris oldukdan sonra 1003 senesi muharreminde İbrahim Paşa-yı cedîd medresesi müderrisliği ile dâhil-i silsile-i 'ulemâ oldu.

Ba'dehû sırasıyla 1008 cümâd el-âhiresinde Sinan Paşa, zi-l-hiccesinde Mihr-i Mâh Sultân, 1010 senesi muharreminde Gazanfer Ağa, 1011 ramazânında Sultân Fatih medreselerine müderris oldu. 1012 senesi cümâd el-âhiresinde uhdesine tevcîh idilen Konya kazâsını kabul itmediğinden azl idildi.

Çünkü, Şeyhü'l-İslâm Ebu'l-Meyâmin Mustafa Efendi'nin iğbirârından neş'et iden bu tevcîhe muvafakat itmemesi Şeyhü'l-İslâmı dil-gîr ve iğbirârı teşdîd itmişdi. Sene-i mezbûre şa'bânında Efendi'nin hırsı geçüb sânîyen Sultân Fatih müderrisi oldu. Ya'ni Sahn'a i'âde idildi.

1013 senesi şa'bânında Şehzâde, 1014 zi-l-hiccesinde Süleymaniye medreselerine sırasıyla müderris olub devre-i medâris-i mu'tâdeyi ikmâl itdiğinden 1016 zi-l-hiccesinde **/394/** Şeyhü'l-İslâm Sun'ullah Efendi'nin himmetiyle 1018 senesi gurre-i muharreminden i'tibâr idilmek üzre Mekke-i Mükerreme mollası oldu.

1020 senesi zi-l-hiccesi gâyesinde mün'azl olub 1021 senesi recebinde Eyyüb ve şa'bânında Bursa mollası, 1022 senesi recebinde mün'azl, 1025 senesi cümâd el-âhiresinde Galata mollası ve 1027 senesi cümâd el-âhiresinde mün'azıl, 1029 senesi zi-l-ka'desinde Edirne mollası oldu.

1031 senesi saferinde mün'azilen İstanbul'a gelüb recebinde Sultân Osman'ın şehâdeti vak'asında münzevî ve 1032 senesi rebiü'l-âhirinde İstanbul kadısı oldu. Ancak sene-i mezbûre şa'bânında zuhûr iden Sultân

Fatih câmi'inde 'ulemâ cem'iyeti vak'asında bir sun ü taksîri olmadığı halde azl idilüb Bursa'ya gönderildi.

1034 şa'bânında üstâdı Zekeriya Efendi-zâde Yahya Efendi sânîyen Şeyhü'l-İslâm oldukda İstanbul'a da'vet idilüb vüsûlünden sonra 1035 senesi şevvâlinde Anadolu kazaskeri oldu. l038 senesi saferinde vazife-i mukarrere ile kûşe-i güzîn-i uzlet olub 1038 senesi ramazânında Rumili **/395/** kazaskeri oldu.

Hayfâ ki sipâhilerin gulüvv ü kıyâmından hâsıl olan vak'ada ba'zı garazkârânın isnâdâtından dolayı 1039 senesi saferinde azl idiliüb Uzunca Hasköy kazâsı kendisine arpalık virildi. 1040 senesi şa'bânında dârü'l-hadîs-i Süleymaniye medresesiyle mütekâ'id oldu.

Altı yıldan ziyâde tefsîr-i Beyzâvî tedrîsâtıyla ve kütb-i ehâdis mütâla'âtıyla evkât-ı güzâr olub 1046 senesi zi-l-ka'desinde dâr-ı na'ime irtihâl itdi. 'Âlim, fâzıl, mekârim-i ahlâk ile muttasıf, dindâr, müteşerri', kazâsında âdil, munsif, meşâhir-i fukahâdan bir zât idi.

Şeyhî Efendi **Zeyl-i Zeyl-i Şakâyık'**da diyor ki: ***"Fezâ'il-i 'ilmîye ile mevsûm, diyânet ve istikâmet ile ma'rûf, kemâl-i fukahâtle mevsûf, mekârim-i ahlâka mâlik, cadde-i insâfa sâlik, dâmen-i ismeti gubâr-ı töhmetden pâk, hâkim, hâsım-ı bî-bâk idi.***

Âsâr-ı hayrîyelerinden Karagümrük'de Zincirli Kuyusu'nda /396/ bir medrese-i latîfe binâ itmişlerdi. Gendüleri dahî anda türbe-i mahsûsada medfûndur." Mahdûmları sudûrdan eş-Şeyh Mahmud Şifayî Efendi ile kuzâtdan Mehmed Vefayî Efendi'dir.

Hasan Paşa (Mahmud Paşalu)

Amasyalı'dır. Ali bin Hamza mahdûmu olub sipâhi kayd idildi. Sipâhi meşâhirinden olub vüzerâdan Güzelce Mahmud Paşa'nın tâbi'i, ba'dehû kethüdâsı olduğu münâsebetiyle kendisine ***"Mahmûd Paşalu"*** dindi.

Mahmud Paşa'nın vefâtından sonra Canik sancâğı muhassıl-ı emvâli, ba'dehû kethüdâ-yeri ve mütesellîmi olduğu esnâda Abaza Mehmed Paşa'nın hücûmuna karşı fevka'l-âde müdâfa'a idüb Abaza'yı Samsun'a yanaşdırmadı. Bundan dolayı takdîr idilüb 1032 senesi zi-l-ka'desinde Canik mîr-livâsı oldu.

1033'de Ruslar, karşıyakadan on altı şayka ile gelüb, Samsun'a hücûm itdiği esnâda seksen kişiden ibâret olan ma'iyyetiyle Ruslar'a hücûm iderek

onbir pare şaykalarını ahz ve beşini de firâra mecbûr idüb hayli esir **/397/** ve ganâ'im aldı.

Rusların toplarla harâb itdiği Samsun şehrini ve kal'asını i'mâr idüb parlak hıdmetler ve yararlıklar ibrâz itdiği münâsebetle takdîrât-ı pâdişâhiye nâ'il olub sene-i mezbûre zi-l-ka'desinin yirmisinde ma'iyyetine beşer akçe terâkkî ihsân buyruldu.[38]

Beş yıl kadar Samsun'da hüsn-i idâresi sâyesinde kalub 1037 zi-l-ka'desinde ma'zûlen Amasya'ya gelüb Sultân Bâyezid evkâfı mütevellîsi olarak bir müddet istirâhat itdi. 1049 senesi saferinde terfi'an Kefe beglerbegisi olub gitdi.

1041 senesi cümâd el-ûlâsında ma'zûlen Amasya'ya gelüb sânîyen evkâf-ı Sultânîye mütevellîsi oldu. 1043 senesi şevvâlinde Trabzon beglerbegisi olub gitdi. Ba'dehû Adana, Konya eyâletlerine sırasıyla beglerbegi olub 1048'de vefât itdi. Şeci', mukaddem, sâdık bir zât idi.

Hasan Beg (Kesdek-zâde)

Amasyalı'dır. ***"Kesdek Beg"*** dimekle meşhûr mîr-livâ **/398/** Mustafa Beg bin Hasan Beg'in mahdûmudur. Zu'amâdan olub hayli muhârebâta iştirâk itdi. 1035 tarihinden i'tibâren üç def'a Amasya alaybegisi olduğu halde 1049'da vefât itdi. Oğulları Mustafa, Mehmed Beglerdir.

Hasan Aga (Mü'ezzin-zâde)

Köprülü'dür. Bâlî Ali Ağa'nın kardaşı olub sipâhi meşâhirinden oldu. 1032'de Abaza Mehmed Paşa'ya uyub ba'zı ser-bâzâne hareketlerde bulundu. 1034'de devlete dehâlet idüb afv idildiğinden Bağdad harbine me'mûr oldu.

Serdâr Hâfız Ahmed Paşa'nın ma'iyyetinde hayli yararlıkları görüldüğünden Köprü voyvadası oldu. Zaman-ı azlinde Köprülü Mehmed Paşa'ya hayli yardımı dokundu. Bundan dolayı Paşa'nın Mü'ezzinoğullarına minnetdâr-âne himmetleri görüldü. 1051'de vefât itdi. Hânedân, nâfızü'l-kelim bir kimse idi. Mahdûmu Mehmed Paşa'dır.

Hasan Efendi (Gürci İmâm el-Hâcc)

Amasya'nın eşrâf-ı kuzâtından Üçler mahallesinde câmi'i olan **/399/** Sa'di Çelebi'nin Gürci kölesidir. Efendisinin hücre-i terbiyesinde hıfz-ı

---

[38] Bu vak'ayı ve mükâfâtı i'lâm iden iki kıt'a fermân-ı âlî görüldü.

Kur'ân itdikden sonra i'tâk idilüb Sultân Bâyezid medresesinde ikâmet iderek ders-i 'âmm Bâlî Mehmed Efendi'den tahsîl-i 'ulûm itdi.

Bu esnâda Kadı-zâde Küçük Mehmed, Yağmurköylü el-Hâcc İsma'il, Zileli muhaddis Abdurrahman Efendilerden de usûl, tefsîr, hadîs 'ulûmunu ahz iderek mücâz ve ders-i 'âmm oldu. Esnâ-yı tahsîlinde Musûlî-zâde Şeyhü'l-kurrâ Mustafa Efendi'den de 'ilm-i vücûh-ı kırâ'et almışdı.

1028'de Atabeg müderrisi, 1031'de Sultân Bâyezid câmi'i imâmı ve 1044'de Sultân Bâyezid kürsi şeyhi olub mükerreren icâzet virdi. Fezâ'il-i 'ilmîyesi her tarafda şâyî' olduğundan talebe-i ulûm halka-i tedrîsine akın akın gelüb istifâde itmişlerdir.

Hâcı İlyâs mahallesinde Sultân Bâyezid câmi'i harîmine nâzır hânesinde ikâmet ve Sultân Bâyezid câmi-i şerîfinde hadîs ve tesfir ve usûl tedrîsâtına muvâzabet ve halka va'z ü nasihat ve ifâ-yı vazife-i imâmet iderek imrâr-ı **/400/** evkât idüb 1053 senesi ramazânının yirmisinde dâr-ı na'ime irtihâl itdi.

Gâyet 'âlim, fâzıl, muhakkık, 'ulûm-ı şer'iyye ve edebiyyede mütebahhir, akliyede mâhir, müteşerri', kanâ'atkâr, zâhid, tam ma'nasıyla bir imâm-ı vâ'iz, şeyhü'l-kurrâ, savt ü edâsı güzel bir zât-ı sütûde-simât idi.

Mahdûmları Mustafa, Ma'rûf, Abdurrahman Efendiler de 'ulemâ-yı kuzâtdan idiler. Telâmizesi çokdur. Bunların içinde tefsîr ve me'ânide asrının üstâd-ı yegânesi olan Mevlânâ el-Hâcc Hızır Efendi pek meşhûrdur. Mustafa Efendi-zâde Hasan Efendi de ma'rûfdur. Evlâdına ***"Gürci İmâm-zâdeler"*** dindi.

Hasan Efendi (Mevlânâ Kâtibî)

Amasyalı'dır. Fağfur Paşa evlâdından Kâtib-zâde Mehmed bin Hasan Efendi'nin mahdûmudur. Meşâhir-i fuzalâdan Yağmur Köylü el-Hâcc İsma'il Efendi'den vesâ'ir 'ulemâ-yı asrından ahz-ı 'ulûm idüb ders-i 'âmm ve medâris-i adîdeye müderris oldu.

1043 senesi muhareminde Atabeg müderrisliğinden kassâm-ı askerî ve cümâd el-**/401/** ûlâ gurresinde Amasya kadısı oldu. Ba'dehû mükerreren azl ü nasb idildi. Ba'dehû Sivas, Canik gibi bilâd-ı mühimmeye kadı olub 1054 muharreminde Amasya kazâsından ma'zûlen vefât itdi.

'Âlim, ta'lik-nüvis, fakîh olub kazasker Amasyalı Hasan Efendi'nin akrabâsından ve mevâlî-i devrîyeden idi. Amasya'da menzîl-hâne civârında

bir çeşmesi vardır. Oraya ***"Kadı Çeşmesi"*** dindi. Mahdûmları Mustafa, Abdulbaki Efendilerdir.

Mustafa Efendi, Rumili kuzâtından idi. Abdulbaki Efendi de Anadolu kuzâtından olub mahdûmları es-Seyyid Mehmed, Hasan Efendilerdir. es-Seyyid Mehmed Efendi-zâde es-Seyyid İbrahim Çelebi 1147'de ceddinin çeşmesini i'mâr itmişdir. Bunlara ***"Kadı-zâdeler"*** dindi.

Hasan Efendi (Narhî)

Amasya Kal'ası dizdârı Arnavud Sinan Ağa bin Ali Ağa mahdûmu ve mi'mâr-ı meşhûr Kâsım Ağa'nın birâder-zâdesi ve dâmâdıdır. [39] Amasya'da doğub İstanbul'da amucasının **/402/** himâyesinde tefeyyüz iderek 1048'de Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın sadâretinde baş-muhâsebeci, 1051'de Arpa emîni, 1053 senesi şevvâlinde tersâne emîni oldu.

1053 zi-l-ka'desinde sadr-ı müşârün-ileyhin i'dâmı üzerine etbâ'ının her biri birer derde giriftâr olduğu esnâda 1054 senesi muharreminde Rodos'a nefy olunub oraya vüsûlünde katl idildi. Cesûr, cabbâr, iş-güzâr idi. Bunun dâmâdı Hasan Efendi de diğer Sinan Ağa-zâde olub ricâldendir.

Gerek Kâsım Ağa'nın ve gerek bunun Amasya, İstanbul, Yanya İl-basan, Delvine bilâdında evkâf ve hayrâtı ve her ikisinin de müte'addid vakfiyeleri vardır. Evlâdı el-yevm bu vâkıflara mütevellîlerdir.

Hasan Aga (Yeniçerioğlu)

Amasyalı'dır. ***"Paşa"*** dimekle meşhûr Amasya serdârı Hüseyin Ağa'nın oğludur. Altıncı cemâ'at efrâdından yençeri olub şecâ'atle iştihâr itdi. Serdâr-ı meşhûr Hâcı Mehmed Ağa'ya dâmâd ve hayli müddet yasakçı oldu. 1042'de Amasya serdârı olub Irak, Revân muhârebâtında ibrâz-ı şecâ'at iderek nâm-dâr olduğundan 1047'de Çolak Hüseyin Paşa'nın silâhdârı olub müşârün-ileyhin ma'iyyetinde devr-i vilâyât itdi.

1058 senesi rebiü'l-evvelinde Hüseyin Paşa Amasya ve Karahisar-ı Şarkî mutasarrıfı iken Vardar Ali Paşa'nın katline me'mûr olduğundan beraber gitdi. Köprülü Mehmed Paşa da bu işe me'mûr idi. Hüseyin Paşa, biraz geç hareket itdiğinden Köprülü Paşa'yı Vardar esîr itmişdi.

---

[39] Kâsım Ağa'nın l050 tarihli vakfiyesinde böyle mestûrdur.

Bundan dolayı Vardar Ali Paşa ile müttefik diye arz idildiğinden l058 senesi rebiü'l-âhirinde Çolak Hüseyin Paşa ile beraber i'dâm idildi. Meşâhir-i şüce'ândan idi. Mahdûmları Osman, Halil Beglerdir.

Hasan Paşa (Küçük Gâzi)

Amasyalı'dır. Meşhûr sekban-başı Amasyalı Çakaloğlu Hüseyin Ağa bin Hasan Çelebi mahdûmudur. 1017'de pederi ma'iyyetinde sadr-ı a'zam Kuyucu Murad Paşa ile İstanbul'a gidüb genç iken yeniçeri olduğundan ocakda ***"Küçük Hasan"*** **/403/** dimekle meşhûr oldu.

Yeniçeri ağası Amasyalı Köse Mehmed Ağa'nın himmeti sâyesinde muhzır ağası olarak dâhil-i katar olub kul kethüdâlığına kadar terakkî gördü. Ba'dehû sekbân-başı olub Ladikli Kurt Ağa-zâde Bayram Paşa'nın sadâretinde nâ'il-i teveccüh olarak 1047 senesi ramazânında yeniçeri ağası oldu.

1048 senesi şa'bânında Bağdad'ın fethinde beglerbegisi ve muhâfızı oldu. Fakat bu esnâda sadr-ı a'zam olan Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın mazhar-ı teveccühü olamadığından 1049 muharreminde Van ve müte'âkıben Trablus-şam ve 1050'de Erzurum beglerbegisi oldu. Senesinde ma'zûlen İstanbul'a gelüb 1051 muharreminde Konya'ya nefy idildi.

1051 senesi zi-l-hiccesinin evâsıtında lüzûmuna binâ'en sânîyen Bağdad beglerbegisi olub 1053 zi-l-ka'desinde sadr-ı müşârün-ileyhin i'dâmına binâ'en 1054 muharreminde Mar'aş beglerbegisi ve sene-i mezbûre şevvâlinde sâlisen Bağdad beglerbegisi olduğu halde 1055 saferinde vezâretle Rumili vâlisi olub Girit fethine me'mûr oldu. **/404/**

1055 rebiü'l-âhirinin yirmi beşinci günü Girit serdârı Yusuf Paşa'yla azimet idüb bin müşkilât ile Hânya Kal'ası cümâd el-âhirinin yirmi dokuzuncu günü feth olundukda hüsn-i hıdmeti ve tedbir ü şecâ'ati sayesinde ilk Hânya muhâfızı oldu. Ba'dehû Resmo Kal'ası'nın fethinde dahî büyük yararlıkları görüldüğünden 1059'da Kandiye serdârı ve fethine me'mûr oldu.

Bu esnâda bir kaç defa taraf-ı pâdişâhîden ba'zı hedâyâ-yı nefise ile taltîf idilüb 1057'de Kandiye'nin fethine fevka'l-âde çalışdı. Hayfâ ki İstanbul'un herc ü merci bu fethe ma'ni olduğundan serdâr-ı Girit Hüseyin Paşa'nın emriyle avdet itdi. 1058 senesi şevvâlinin beşinci günü Esbiye Kal'asından atılan bir top dânesi ile ayaklarının parmakları kesildiğinden

bunun ızdırabıyla bir kaç gün sonra vefât itdi. Meşâhir-i vüzerâdan müdebbir, muktedir, şecî' bir gâzi idi.

Hasan Aga (Boyacı)

Amasyalı'dır. Üçler mahallesi eşrâfından Boyacı-zâde Mehmed Beg'in oğludur. Sultân Murad-ı râbi' devrinde bevvâbân-ı şehriyârî silkine girüb terakkî iderek Amasya'da ***"Boyacıoğlu Hasan Aga"*** dimekle meşhûr iken **/405/** İstanbul'da ***"Boyacı Hasan Aga"*** diye iştihâr itdi.

Amasya'da cizye tahsîlâtında bulunarak Bayram Paşa'ya intisâb iderek müşârün-ileyhin bir müddet hazînedârı ve sadâretinde Sivas vilâyeti cizye tahsîldârı ve ba'dehû Zile voyvadası Sivas vâli kâ'im-makâmı oldu. Gerek tahsîlâtında ve gerek vilâyeti idâre husûsâtında iş-güzârlığı görüldüğünden 1054'de dergâh-ı âlî kapucı-başılarından oldu.

1059'da Anadolu bakâyâ tahsîlâtına me'mûr olub ibrâz-ı şiddetle hayli bakayâ-yı tahsîle muvaffak olduğundan 1061'de dergâh-ı âlî kapucılar kethüdâsı oldu. Üç yıl kadar devlete musallat olarak icrâ-yı mezâlimde tazannün ve iki refîkıyle tefer'un iden Arnavud Bektaş Ağa'yı kemâl-i celâdetle ta'kib ve bâ-fermân-ı âlî i'dâm iderek nâm-âver oldu.

Ancak Bektaş Ağa'nın, kayın pederi olan mimâr-ı meşhûr Kâsım Ağa'nın tertîb itdiği adamlar vasıtasıyla mû'mâ-ileyhin Anadolu tahsîlâtında icrâ-yı mezâlim itdiği Sultân Mehmed-i râbi'e arz u şekvâ idildiğinden 1062'de azl idilerek Tımaşvar vilâyeti dâhilinde Göle sancâğı begi olub gitmesi ta'cîl idildi. **/406/**[40]

Ancak ba'zı şüfe'â vasıtasıyla hıdemât-ı mühimmesi ve isnâd idilen mezâlimin müretteb olduğu pâdişâha arz idilerek sadr-ı a'zam Bosnalı Sarı Tarhuncu Ahmed Paşa'nın garazkârlığı anlaşıldığından yoldan i'âde idilüb eski mevki'ini buldu.

1063 senesi rebiü'l-âhirinde Tarhuncu Ahmed Paşa'nın i'dâmıyla Çerkez Derviş Mehmed Paşa, sadârete geldikde surre-i hümâyûn emîni olarak nâ'il-i teveccüh olduğu esnâda rukabâsının durmayub pâdişâhı iğzâb idecek vak'alar arz idildiğinden sene-i mezbûre cümâd el-âhiresinde İstanbul'da i'dâm idildi.

---

[40] Birkaç def'a voyvadası olduğu Zile kasabasında ahşâb bir câmi'i-şerif binâ idüb ba'zı dekâkîn vakf itdiği **kuyûd-ı vakfiye defterleri**nin tetebbu'âtından anlaşıldı.

Mi'mâr Kâsım Ağa'nın ğayzı bu kadarla kalmadı. Mû'ma-ileyhin İstanbul ve Amasya'da olan bütün emvâl ve emlâkı müsâdere idilerek Amasya'da Üçler mahallesinde kâ'in peder-mânde hânesi mahdûmu Mehmed Beg'e bırakıldı. Mukaddem, iş-güzâr, hayli müşkil işleri suhûletle becermiş, şedîdü'ş-şekîme bir devlet adamı idi. Mi'mâr Kâsım Ağa buna yaptığının cezâsını sadârete getirdiği Köprülü Mehmed Paşa'dan gördü. **/407/**

Hasan Efendi (Bağlıcalı Hâfız)

Amasya'nın Geldiklân nâhiyesinde Bağlıca köyünden Mehmed oğludur. Amasya'da Sultân Bâyezid medresesinde hıfz-ı Kur'ân idüb Kadı-zâde Hâce Mehmed Ali Efendi'nin halka-i tedrîsine mülâzemet iderek ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm oldu.

Yıllarca tedrîs-i 'ulûm idüb ***"Bağlıcalı Hâfız Efendi"*** dimekle iştihâr itdi. Mu'ahharen ba'zı medârise müderris ve 1059'da Halfet Gâzi medresesiyle mütekâ'id olduğu halde 1065 senesi hilâlinde vefât itdi. 'Âlim, fakîh, müteşerri' bir ders-i 'âmm-ı meşhûr idi.

Hasan Dede (Nâbi Dede)

Amasyalı'dır. Amasya mevlevî-hânesi dervişânından Derviş Ali oğludur. Güzel nâyzen olduğundan Bayram Paşa'nın binâ itdiği mevlevî-hânesinin nây-zen-başı oldu. Yıllarca vazifesine devam idüb 1067 hudûdunda vefât itdi. Sâlih, şâ'ir, mûsikî-şinâs bir zât idi. ***"Dede"*** dimekle meşhûr olub mahdûmu Hasan Ağa'dır. **/408/**

Hasan Paşa (Abaza)

Köprülü'dür. Köprü'nün voyvadası ve meşhûr a'yânı olan Durak Ağa'nın kölesi, Çerkes Ahmed Ağa'nın oğludur. Köprü kasabasında doğub orada büyüdü. Sonra akrabâsından olan Abaza Mehmed Paşa'ya intisâb iderek yanında bölük-başı ve ***"Küçük Abaza"*** dimekle meşhûr oldu.

1044 senesi saferinin selhinde Abaza Mehmed Paşa'nın i'dâmında Köprü'ye gelüb sonra Diyarbekir vâlisi Ladikli Tayyar Mehmed Paşa'ya intisâb itdi. 1041 senesi rebiü'l-evvelinde Tayyar Paşa sadr-ı a'zam oldukda kapucılar kethüdâsı olarak temâyüz eyledi. Bağdad harbinde ibrâz-ı şecâ'at eylediğinden Paşa'nın şehâdeti üzerine Türkman ağası oldu.

1051'de Türkman ağalarının celb ü istimâlet iderek ba'zı metâlib dermeyân ideceği hiss olunmakla azl idilüb Köprü'ye gönderildi. 1053 senesi zi-l-ka'desinde sadr-ı a'zam Kara Mustafa Paşa'nın i'dâmı üzerine enderûn ağalarına takdîm eylediği hedâyâ sâyesinde sânîyen Türkman ağası oldu.

1057'de zâlimâne harekâtı yüzünden azl olundukda **/409/** huzûr-ı şâhânede ba'zı ricâl ve ahvâlden arz-ı şikâyet itmek bahânesiyle pek çok haşerâtı ma'iyyetine alub Üsküdar'a doğru hareket eylediği İstanbul'a telâş ve dehşet virdiğinden 1058'de üçüncü defa Türkman ağalığını aldı.

Bu esnâda Sultân İbrahim'in hal'iyle Sultân Mehmed Hân-ı râbi' taht-ı Osmanîye cülûs itdikde Yeniçeri ağalarından üçlerin saltanatı her tarafı tedhîş itmeye başladı. Üçlerin harîsâne harekâtından dolayı 1060'da Türkmân ağalığından yine azl idilüb Köprü'ye çekildi.

Köprü'de yaptırdığı gâyet muhteşem konağında ikâmet eylediği esnâda ağaların saltanatı hitâme irdiğinden 1061'de dördüncü defa Türkmân ağası oldu. Bu esnâda Köprülü Mehmed Paşa da ma'zûlen Köprü'ye gelüb müşârün-ileyhe ba'zı mu'âvenetleri dokundu.

1063'de sadr-ı a'zam Derviş Paşa'nın sadâreti esnâsında mezâliminden dolayı azl idilüb Köprü'ye avdet itdi. 1064 senesi zi-l-hiccesinde Haleb vâlisi İbşir Paşa sadr-ı a'zam oldukda Köprülü Mehmed Paşa ile berâber Paşa'yı istikbâle **/410/** koşdu.

İbşir Paşa bunları yanına alub İstanbul'a götürdü. Köprülü Mehmed Paşa'ya Trablus-şam beglerbegiligini ve sâhib-i tercemeye de büyük va'adlerle Türkmân ağalığını virdi. Ancak 1065 senesi recebinde İbşir Paşa'nın maktûlen vefât itmesi üzerine her ikisi de düçâr-ı azl oldu.

Bu esnâda Abaza Hasan, şedidü'ş-şekîme ve dâ'iresi düzgün olmakla berâber İbşir Paşa'nın etbâ'ı da kendi dâ'iresine ilticâ eylediğinden kuvveti tezâ'uf iderek sadr- a'zam olanları tehdît idecek bir halde Üsküdar'a çekildi. Köprülü Mehmed Paşa da dâ'iresini tahfîf iderek bir mahallede oturdu.

1066 senesi recebinde sadr-ı a'zam olan Canikli Boynueğri Mehmed Paşa kendisinin kuvvetinden istifâde itmek üzre şa'bânında vezâretle Diyarbekir vâliliğine ta'yîn itdi. Binâ'en-aleyh Üsküdar'dan kalkub Diyarbekir'e gitdi.

Fakat sene-i mezbûrenin zi-l-ka'desi evâhîrinde kendisinden aşağı gördüğü Köprülü Mehmed Paşa'nın sadr-ı a'zam olması **/411/** kibr u gurûruna

dokundu. Çünkü Köprülü Mehmed Paşa'yı kalben sevmez, onu âciz, geçimsiz görür, aczinden dolayı ona zâhir-i muhabbet, mu'âvenet iderdi.

Köprülü Mehmed Paşa'nın hasm-ı cânı olan Köprülü Hamamcı Mehmed Paşa ile beraber olmuş, bunun mahdûmu olan Mahmud Beg'i kendisine dâmâd idüb kethüdâ nasb itmişdi. Köprülü Mehmed Paşa, kendisine yaptığı mu'âvenetlerden dolayı istihdâm itmek istedi.

1067 senesi rebiü'l-evvelinde Haleb vâlisi olub Köprülü Mehmed Paşa'nın hasmı olan Mısır vâlisi Kara Mustafa Paşa'yı Mısır'dan ihrâc ve i'dâm itmeye me'mûr oldu. Bu da Paşayı sâbıka-i hukûka binâ'en sadr-ı a'zâmın emr ü sû'i-kastından haberdâr iderek Paşa'nın firâr ve ihtifâsına bâ'is olduğu sadr-ı müşârün-ileyhi fenâ gücendirdi.

1068 senesi muharreminde Bağdad üzerine me'mûr olub Musûl'a hareketi tâ'cil idildiği halde ehemmiyet virmeyüb Haleb'de kaldı. Çünkü sadr-ı müşârün-ileyhin Çanakale harbinde muzafferiyeti ve hasmı olan Kara Hasan-zâde Hüseyin Ağa'nın vefâtı, mevki'ini fevka'l-âde **/412/** tahkîm eylediğinden kendisini i'dâm itdireceği korkusuyla bir fırka-i muhâlife teşkîline çalışıyordu.

1069'da Köprülü Mehmed Paşa'nın hareket itdiği Macaristân harbine me'mûren bütün kuvvetleriyle ordu-yu hümâyûna iltihâk itmesi emîr ve tâ'cil ve müte'âddid fermân-ı âlî ile te'kîd idildiği halde bir türlü cesâret idemiyor, orduya iltihâk itdiği gün derhal kendisinin i'dâm idileceğini yakînen biliyordu.

Bundan dolayı başına topladığı bir takım vüzerâ, ümerâ, zu'amâ, sipâhiyân ma'zûllerini ve bunların ve kendisinin etbâ'ıyla beraber Haleb'den Bursa üzerine hareket ve i'lân-ı isyân ve şekâvet iderek sadr-ı müşârün-ileyhin azlini, Şam vâlisi olan Tayyar Paşa-zâde Ahmed Paşa'nın sadâretini taleb itdi. Haleb vilâyetini de dâmâdı ve kethüdâsı olan Hamamcı Paşa-zâde Mahmud Beg'in idâresine bırakdı.

Köprülü Mehmed Paşa bu kıyâmı haber aldığı anda Macaristân harbini te'hire mecbûren avdet ve sâbık Bağdad vâlisi Zileli Murtaza Paşa'yı Haleb vâlisi nasb iderek lâzım gelen ta'lîmâtı virüb âcilen gönderdi. Kendisi de Bursa **/413/** üzerine hareket itdi.

Murtaza Paşa gâyet müdebbirâne hareket iderek fırka-i muhâlife ordusu baş-kumândânı Abaza Hasan Paşa'yı ve yanındaki vüzerâ ve ümerâyı letâ'ifü'l-hiyel sâyesinde iknâ ve tatmîn idüb bütün ma'iyyetiyle berâber

Haleb'e celb idüb ayrıldı. Afvlarını mübeşşir fermân-ı âlî gelüb herkese sükûnet geldi.

1069 senesi cümâd el-âhiresinin evâsıtında Haleb vâlisi olan serdâr Murtaza Paşa'nın konağında akşam namâzını kıldıkdan sonra yemek esnâsında Abaza Hasan Paşa ve ma'iyyetinde bulunan ricâl ve a'yân tertîb idilen adamlarla i'dâm idilüb kesik başları İstanbul'a gönderildi.

Gâyet müte'azzım, anûd, nihab, vehhâb, zâlim bir adamdı. Köprü'de kâ'in konağı ve emlâkı ve bütün emvâli müsâdere ve evlâd ü akâribi, etbâ' ü 'akâribi kâmilen i'dâm idildi.

Hasan Beg (Yörgüç Paşa-zâde)

Amasya eşrâfından Yörgüç Paşa vakfı mütevellîsi Mehmed Beg'in mahdûmudur. Dergâh-ı âlî çavûşân-ı silkine girüb hayli **/414/** mühim işlerde istihdâm idildi. Bağdad, İran, Girit muhârebâtında ibrâz-ı hıdmet ve şecâ'at eylediğinden mîr-livâ olarak devr-i bilâd itdi.

1063'de ceddi evkâfına mütevellî olub ihtiyâr-ı tekâ'üd itdi. Bu halde imrâr-ı evkât iderek 1069'da Abazaların i'dâmı esnâsında vefât itdi. Meşâhir-i a'yândan hânedân, sahî bir zât idi. Mahdûmları Mehmed, Mustafa Beglerdir.

Hasan Paşa (Nasûh-zâde)

Amasyalı'dır. Amasya beglerbegisi Şadgeldi Paşa-zâde Devâtdâr Ahmed Paşa'nın ahfâdından Sultân Bâyezid-i sânî dâmâdı Nasûh Beg-zâde Şehzâde Sultân Ahmed bin Sultân Bâyezid-i sânî dâmâdı Süleyman Beg'in evlâdından Nasûh Ağa bin Ali Beg bin Nasûh Beg bin Süleymen Beg mahdûmudur.

Pederi dergâh-ı âlî kapucı-başılarından iken bevvâb-ı Sultânî olub umûr-ı mâliyede istihdâm idildiğinden mâliye defterlerinde ***"Hasan Nasuh Amasya"*** künyesi ile muharrer ve tahsîlât-ı **/415/** mâliyede müstahdem olarak ***"Nasuh Aga-zâde Hasan Aga"*** diye görüldü.

Bir müddet Ladikli Tayyar Paşa'nın ve ba'dehû Bayram Paşa'nın ma'iyyetlerinde bulunarak Bayram Paşa'nın sadâretinde dergâh-ı âlî kapucı-başılarından oldu. 1054 sanesi zi-l-ka'desinin ondördüncü günü Habeş beglerbegisi olub Cidde'ye gitdi.

Ba'dehû Girit muhârebesine me'mûren Mar'aş beglerbegisi olub Girid'e hareket itdi. Girit muhârebesinde gözünün birini kayb itdiğinden ***"Kör***

Hasan Paşa” diye iştihâr itdi. 1057 senesi evâ'ilinde Kastamonu, 1059'da Kars, 1063 senesi rebiü'l-evvelinde Konya beglerbegisi oldu.

1064 senesi zi-l-hiccesinde Anadolu beglerbegisi olarak fevka'l-âde temâyüz idüb 1065 senesi cümâd el-âhiresinde ilâveten ber-vech-i hâss Amasya sancâğı mutasarrıfı ve zi-l-hiccesinde sânîyen Konya vâlisi ve 1067'de Köprülü Mehmed Paşa'nın himmetiyle sânîyen Anadolu beglerbegisi ve sene-i mezbûre zi-l-hiccesinde vezâretle İstanbul kâ'im-makâmı oldu. **/416/**

Ancak rukabâ-yı ikbâli Köprülü Mehmed Paşa'yı tevhîm idecek ba'zı isnâdâta mübâderet itdiklerinden 1067 senesi şa'bânının yirminci günü Edirne'ye celb idilerek Girid serdârı olub gitdi. Orada 1070 senesi recebinde ecel-i mev'ûduyla dâr-ı bekâya irtihâl itdi.

Müdebbir, muktedir, zî-ilim ü servet, şedîd bir vezir-i vakûr ve asîl idi. Vefâtında emvâl ve emlâkı müsâdere idildiğinden Amasya'da Acem Ali mahallesinde kâ'in muhteşem konağı mahdûmları Osman, Ömer Beglere bırakıldı. Kethüdâsı, birâderi Süleyman Ağa idi. Hânesi civârında kâ'in mekteb bunun eser-i hayrıdır.

Hasan Beg (Çavuş-zâde)

Amasya eşrâfından ve çavûşân-ı dergâh-ı âliden Ali Beg'in oğludur. Zu'amâdan olub 1051 tarihinden i'tibâren beş def'ada yedi yıldan ziyâde Amasya alaybegisi oldu. 1073 senesi evâsıtında Macaristân harbine me'mûren Rumili'ne gidüb serdâr-ı ekrem Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın himmetiyle mîr-livâ olduğu halde sene-i mezbûre zi-l-hiccesinde harben **/417/** şehîd oldu. Şüce'ân-ı ümerâdan idi. Amasya dâhilinde Gököyük mâlikânesinden aldığı 31754 akçe ze'âmeti iki mahdûmu Musa, İbrahim Begler'e virildi.

Hasan Efendi (Müfti)

Gümüşlü'dür. Amasya sancâğı dâhilinde Gümüş kasabasından Hüseyin'in mahdûmudur. Amasya'ya gelüb Kadı-zâde Mehmed ve fâzıl-ı meşhûr Gürci İmâm Hasan Efendilerin halka-i tedrîslerinde ikmâl-i tahsîl iderek Hasan Efendi'den mücâz ve ders-i 'âmm oldu.

Bir müddet Amasya'da tedrîs-i 'ulûm idüb icâzet virdiği 1053 senesi şevvâlinde Sultânîye-i Merzifon müderrisi ba'dehû Merzifon müftisi oldu.

1058'de tedrîs ve fetvâdan ma'zûlen Amasya'ya gelüb 1061'de Halfet Gâzi müderrisi 1067'de Gümüş nâ'ibi ve 1069'da orada Halil Paşa müderrisi ve müte'âkıben Gümüş müftisi oldu.

Altı yıl kadar Gümüş'de tedrîs ve iftâ ile iştigâl idüb 1075'de dâr-ı bekâya irtihâl itdi. 'Âlim, fıkıh ve usûlde mâhir, umûr-ı kazâ ve fetvâya vâkıf müteşerri', bir zât idi. Mahdûmu Mehmed Fa'iz Efendi de 'ulemâ ve kuzâtdan olub **/418/** ***"Gümüşlü-zâde"*** dimekle meşhûrdur.

Hasan Aga (Mansûr-zâde el-Hâcc)

Amasya'nın Hâcı İlyâs mahallesi eşrâfından el-Hâcc Ahmed Ağa'nın mahdûmudur. Amasya'da Bezzâz-istân kethüdâsı meclis-i a'yân a'zâsı olub 1072'de Ok meydanındaki gâyet ma'mûr ve kebîr bağçesini Enderûn câmi'i vâ'iz-i meşhûru Taceddin-zâde Hüseyin Efendi'ye ve ba'dehû vefâtıyle câmi'-i mezbûr kürsi şeyhlerine vakf iderek 1076 senesi evâhirinde vefât itdi. Hânedân, sâhib-i hayr, dindâr idi. Bilâ-veled olduğundan el-Hâcc Ali Ağa vakfına mütevellî oldu. Bunun mahdûmu el-Hâcc Abdulkadır Ağa ve evlâdı mütevellî olmuşlardı.

Hasan Beg (Kadı-zâde)

Amasyalı'dır. Meşâhir-i zu'amâdan Amasya alaybegisi Ali Beg bin Mehmed Beg'in mahdûmudur. Pederinin ze'âmetine mutasarrıf olarak muhârebâta iştirâk itdi. 1058 tarihinden i'tibâren def'alarla Amasya alaybegisi olub 1078'de Girid muhârebesine me'mûren gitdi. 1079'da Kandiye muhâsarasında şehîden vefât itdi. Mahdûmu el-Hâcc Hüseyin Paşa'dır. Kerîm, hânedân, Köprü-başı mahallesi eşrâfından idi. **/419/**

Hasan Aga (Koca Aga-zâde el-Hâcc)

Amasya'nın Kocacık mahallesi eşrâfından ve Kocacık evlâdından Koca Hüseyin Ağa'nın oğludur. Sipâhi olarak hayli muhârebâta iştirâk idüb Bağdad harbinde şecâ'atle nâm-dâr oldu. Ba'dehû Ahmed Paşa'ya intisâb idüb müşarün-ileyhin kethüdâsı ve 1054 muharreminde Amasya mütesellîmi oldu.

1055 saferinde Girid'e me'mûr olub 1058'de Tokad voyvadası ve Amasya beytü'l-mâl emîni, 1059 muharreminde sânîyen Amasya mütesellîmi ve recebinde ma'zûl oldu. 1061'de Zile voyvadası ve 1069'da sânîyen Tokad voyvadası ve Amasya beytü'l-mâl emîni olub 1072'de ma'zûl oldu.

Çünkü bu esnâda sadr-ı a'zam olan Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa'yı pederi Amasya mutasarrıfı iken bir husûsdan dolayı gücendirmişdi. Bunun içün azl ü tekâ'üd idildi. 1075'de Kocacık mahallesindeki hânesini ve Soğukpınar'daki bağçe ve bağını evlâdına vakf idâb menkûbâne imrâr-ı hayat iderek 1081'de vefât itdi. Mukaddem, müdebbir idi.

Hasan Efendi (Kâtib-zâde) /420/

Amasyalı'dır. Hattât-ı meşhûr İsma'il Efendi'nin mahdûmudur. Pederinden hutût-ı mütenevvi'ayı ve hâssaten ta'lik hattını ahz ü temeşşuk idüb 'ulemâdan da 'ulûm-ı şer'iyye ve edebiyyeyi tahsîl iderek mahkeme-i şer'iyye kâtibi oldu. Ba'dehû ilm ü liyâkatine binâ'en 1069'da Amasya nâ'ibi olub müddet-i hitâmında mahkeme kâtibi olduğu halde 1082 hudûdunda vefât itdi. 'Âlim, ta'lik-nüvis, hattât, kâtib idi.

Hasan Aga (Birâder)

Merzifonlu'dur. Marınca karyesinden Gâzi Oruç Beg bin Ali Ağa'nın oğludur. Bu da sipâhi olub birâderi Kara Mustafa Paşa'nın vezâretinde harem kethüdâsı ba'dehû arpa emîni ve 1079'da ganem emîni olduğu halde 1083 senesi evâhirinde vefât itdi. İstanbul ricâlinden nâfizü'l-kelim, makbûl-i erkân bir zât idi. Mahdûmları Hüseyin Paşa ile ricâlden Mehmed Ağa'dır ve amucası Hüseyin Ağa da mâ'rûfdur.

Hasan Aga (Dede-zâde)

Köprülü'dür. Sadr-ı a'zam Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın dedesi Yusuf Ağa mahdûmudur. Sipâhi meşâhirinden olub Köprülü Mehmed Paşa'nın ma'iyyetinde bulunarak sadâretinde **/421/** ta'ayyün idüb Köprü voyvadası oldu. Fakat ahvâl ü harekâtından dolayı azl idilüb Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa'nın lütfu sâyesinde Amasya'da evkâf-ı Sultânîye mütevellîsi oldu.

Ba'dehû İstanbul'a gidüb, hemşîre-zâdesi olan sadr-ı müşârün-ileyhin dâ'iresinde harem kethüdâsı ba'dehû sadâret kapucılar kethüdâsı oldu. Fakat huşûnet-i tab'ı ba'zı ricâl-i devleti dil-gîr itdiğinden 1082'de tekâ'üde sevk idilüb 1085'de vefât itdi. Mahdûmları Salih Hüseyin Paşa ile Mehmed, Mustafa Ağalardır.

Hasan Beg (Kelekci-zâde)

Amasyalı'dır. 1065'de vefât iden Amasya a'yânından Mehmed Beg bin Kelekci Hüseyin Ağa'nın mahdûmudur. Zu'amâdan olub 1058'de Amasya su-başılığına ta'yîn idilerek tûl-i müddet bu vazifesini hüsn-i ifâ itdi.

1069'da Akdağ nâhiyesine su-başı olub nâhiyede zuhûr iden eşkıyânın def' ü tenkîline me'mûr oldu. Bunu hüsn-i ifâ ve tenkîl-i eşkıyâdan ibrâz-ı liyâkât eylediğinden 1071'de **/422/** Amasya alaybegisi, 1072'de Merzifon voyvadası, 1075'de sânîyen Amasya alaybegisi oldu.

1076'da hüsn-i idâre ve hıdmeti takdîr idilerek mîr-livâlıkla Egin ve 1079'da Sinob sancâkları begi olub Kandiye muhârebesine me'mûren Girid'e gitdi. 1081'de mecrûhen avdet idüb tekâ'üd idilerek 1086'da vefât itdi. Şüce'ân-ı ümerâdan müdebbir bir zât idi. Mahdûmları Mehmed, Ali Begler ve birâderi Mustafa Beg'dir. Evlâdı yakın zamanlara kadar yaşamakdaydı.

Hasan Efendi (Ders-i 'âmm)

Amasya'da bi't-tahsîl ders-i 'âmm olub tûl-i müddet tedrîs-i 'ulûm itdi. Medâr-ı ma'îşet olmak üzere 1069'da Hâcı Hamza Beg mescidi cüz-hânı ve 1073'de imâmı olduğu halde 1090 sâline doğru vefât itdi. 'Ulemâdan hâfız-ı Kur'ân-ı Kerîm, sâlih bir zât idi.

Hasan Aga (Geyikli)

Amasya'nın cenûbunda kâ'in Kozluca karyesi civârında Geyikli nâm diğer Küçük Kozluca karyesinden Sipâhi Mehmed Ağa'nın **/423/** oğludur. Vâlidesi Hüsâmeddin Temannâyî evlâdından Fatma Hâtûn'un vefâtında Hüsâmeddin vakfına mütevellî olarak Amasya'da ikâmet idüb sipâhi oldu.

Köprülü Mehmed Paşa'nın Macaristân harbinde ibrâz-ı şecâ'at iderek iştihâr idüb Deli Emîr Mehmed Paşa'nın kethüdâsı olduğundan Amasya sancâğına mükerreren mütesellim ve evkâf-ı Sultânîye'ye mütevellî ve Girid muhârebesinde ibrâz-ı liyâkat idüb dergâh-ı âlî kapucı-başlarından oldu.

On yıl kadar devr-i hıdemât iderek 1091'de mütekâ'id olduğu halde 1092 senesi evâhirinde vefât itdi. Meşâhir-i a'yândan şecî', mukaddem, müdebbir bir hânedân idi. Mahdûmları Mehmed, Mustafa Ağalardır. Bunlara ve evlâdına ***"Geyiklioğulları"*** dindi.

Mehmed Ağa Hüsâmmedin Ağa vakfına mütevellî olub 1121'de vefât itdi. Mahdûmları Abdullah, Ömer, İsma'il Ağalardır. Mustafa Ağa da

birâderinden sonra mütevellî olub 1136'da vefât itdi. Bunun mahdûmu Hâfız Süleyman Ağa'dır. Diger mahdûmu Hâfız Hasan Ağa'dır. **/424/**

İsma'il Ağa bin Mehmed Ağa mütevellî olub 1172'de ve bunun mahdûmu Mehmed Sa'id Ağa 1212'de vefât itdi. Bunun mahdûmları Halis İbrahim Ağa 1231'de ve vezir Hakkı İsma'il Paşa 1245'de vefât idüb Halis Ağa-zâde el-Hâcc İsma'il Hakkı Ağa Amasya mütesellimidir. Bunun mahdûmu Mehmed Sa'id Efendi 1272'de bilâ-veled-i zükûr vefât itdi. Bunun kerîme-zâdesi Mîr-livâ İsma'il Hakkı Paşa da 1344 senesi saferinde Üsküdar'da vefât itdi.

Hasan Paşa (Deli Küçük)

Merzifonlu'dur. Sipâhi Ahmed Ağa'nın mahdûmu olub **Ruz-nâme-i Osmanî**'de yazıldığı üzere Köprülü Mehmed Paşa'nın silâhdârı olub müşârün-ileyhin irtihâlinde mahdûmu Fâzıl Ahmed Paşa'nın silâhdârı oldu.

Kandiye muhârebesinde şecâ'at ve besâleti görüldüğünden 1082'de Mar'aş beglerbegisi olub Rumili muhârabesine me'mûr oldu. Ba'dehû Trablus-şam, Adana beglerbegisi, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa sadâretinde Anadolu beglerbegisi olub 1092'de vezâretle Rumili vâlisi oldu.

1094'de Viyana önünde harb iderken şehîden vefât itdi. Gâyet cesûr, müdebbir, iş-güzâr, muktedir bir vezir idi. Mahdûmu Abdüllâtif Beg dergâh-ı âlî kapucı-başılarından olub 1121'de vefât itdi.

Hasan Aga (Gazâz-zâde)

Amasyalı'dır. Hâtûnîye mahallesi eşrâfından 1058'de maktûl olan Ahmed Beg'in birâderi Sipâhi Mehmed Ağa'nın mahdûmudur. Pederinin mazlûmen i'dâmında sipâhilik tımârına mutasarrıf olub Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa'ya intisâb iderek dâ'iresi ağalarından oldu.

Mu'ahharen dergâh-ı âlî müteferrikalarından olub 1077'de Ahısha kal'asını ta'mire me'mûren Ahısha ağası olarak gitdi. 1079 senesi şevvâlinde mazhar-ı terakkî olarak avdet idüb silâhdârân ocağı kethüdâsı ve 1087'de silâhdâr ağası oldu. **/425/**

Bundan akdem Amasya'da evkâf-ı Sultânîye mütevellîsi olarak bir müddet ikâmet idüb 1091'de sipâhiler ağası oldu. Sadr-ı a'zam Kara Mustafa Paşa'nın zaman-ı ikbâlinde nüfûz ve i'tibârı olduğu halde 1094 senesi evâhirinde Viyana önünde vefât itdi. Ricâl-i askerîyeden idi.

Hasan Efendi (Şeyhü'l-Harem el-Hâcc)

Köprülü'dür. Köprü meşâyîhinden Şeyh Mehmed Çelebi-zâde Hüseyin Efendi'nin mahdûmudur. Amasya'da Uzun Müderris Mehmed Efendi'nin halka-i tedrîsinde ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm oldu. Köprülü Mehmed Paşa'nın sadâretinde İstanbul'a gitdi.

1070'de sadr-ı müşârün-ileyhin ferâşet vekili olduğu halde Hicâz'a gidüb Mekke-i Mükerreme'de yıllarca mücâvir ve Harem-i şerîfde müderris olub kaldı. Ba'dehû Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın ferâşet vekili ve Süleymaniye müderrisi ve 1086'da şeyhü'l-harem oldu.

1091'de şerif-i Mekke'nin arzıyla ma'zûl olub, Medine-i Münevvere'ye gitdi. 1093'de şerif Ebu'l-Berekât'ın irtihâli üzerine sânîyen şeyhü'l-harem olub Mekke-i Mükerreme'ye avdet **/426/** itdi. Mekke şerifi olan İbrahim Efendi zamanında huzûr gördü.

1035 senesi evâ'ilinde kendisini tutan sadr-ı a'zam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın i'dâmından pek müte'essir olub Şerif İbrahim'in azliyle Şerif Ahmed Mekke-i Mükerreme emîri oldukda te'essürü artdı. 1096 senesi evâ'ilinde vefât itdi. 'Âlim, kâmil, natûk, vâ'iz, müdebbir, sahî bir zât olub ehl-i Mekke'nin teveccühâtını kazanmışdı.

Mahdûmu Mehmed Mekkî Efendi kibâr-ı fuzalâdan olub Mekke-i Mükerreme'de müftiü'l-Hanefiyye olmuşdu. Bunun mahdûmları vüzerâdan Hüseyin Paşa ile Ya'kûb Efendi ***"Mekkî-zâde"*** dimekle meşhûrdur. Ya'kûb Efendi-zâde eş-Şeyh Mehmed Efendi ve Hüseyin Paşa-zâde Mehmed Beg 1190'da Mekke-i Mükerreme a'yânından idiler.

Hasan Efendi (Şeyh Nasûh-zâde)

Amasyalı'dır. Nasûh bin Ali bin eş-Şeyh Nasûh mahdûmudur. Gençliğinde hutût-ı mütenevvi'ayı Hâfız Fazlullah Efendi'den ve 'ulûmu Allâme-i meşhûr Hızır Efendi'den ahz ü tahsîl idüb 1064'de mücâz ve ders-i 'âmm oldu. **/427/**

Yıllarca tedrîs-i 'ulûm idüb Halfet Gâzi, Hızır Paşa İyas Ağa medreselerine müderris oldu. 1088'de kendisine teklif idilen kazâyı kabul itmediğinden Kuba'da, Hüsâmiye medresesi ile müteka'id olub medrese ittisâlindeki meşrûta-hânesine çekildi.

Orada on yıl kadar tedrîs ve ibâdetle iştigâl ve 1098 senesi evâ'ilinde dâr-ı bekâya irtihâl itdi. 'Âlim, fâzıl, mühakkik, kâtib, edîb idi. ***"Nasûhî"***

nâmıyla eş'ârı ve üstâzının mü'ellefâtına ta'likâtı vardır. Üstâzının bütün müellefâtını güzel hattıyla yazmış olduğu görüldü.

Hasan Paşa (Defterdâr)

Merzifonlu'dur. Sadr-ı esbâk Kara Mustafa Paşa'nın eniştesi el-Hâcc Süleyman Ağa'nın oğludur. Köprülü Mehmed Paşa'nın sadâretinde mektûbî-i mâliye kalemine girüb orada tefeyyüz iderek mâliye hulefâsından ve ba'dehû mektûbcu oldu.

1087 senesi şa'bânında sadr-ı a'zam olan dayısı Kara Mustafa Paşa'nın himmetiyle baş-defterdâr olarak ta'ayyün itdi. Beş yıl kadar makâmını hüsn-i muhafaza ve idâre iderek fevka'l-âde nüfûz ve i'tibâra nâ'il oldu. Ancak ba'zı zevâtı ve hâssaten sadr-ı müşârün-ileyhi gücendirecek ba'zı harekâtı südûr eylediğinden 1094 senesi şa'bânında bâ-rütbe-i vezâret Tımaşvâr eyâletine vâli olub İstanbul'dan çıkarıldı.

Ancak Kara Mustafa Paşa ve Yanya hezîmetinden dolayı Belgrad'a avdetinde mağzûben maktûl ve yerine kendisine muğber olan Kara İbrahim Paşa Sadr-ı a'zam olduğuna binâ'en 1095 senesi muharremi evâsıtında Trablus-şam vâliliğine nakl idilerek avdeti ve Trablus-şama azîmeti emîr ve te'kid idildi.

Bî-çâre Timaşvâr'dan hareketle rikâb-ı şehriyârîye azîmet itmek üzere yola çıkub Şarköy'e geldiği haber alındıkda düşmanlarının isnâdâd ve iftirâsıyla 1095 saferinin evâhirinde yok yere i'dâm ve bütün emvâl ve emlâkı müsâdere idildi.

Müverrih Râşid Mehmed Efendi **Vekâyî-nâmesi**nde diyor ki: ***"Merhûm vezir-i maktûle karâbeti takrîbiyle mukaddemâ defterdâr-ı şıkk-ı evvel iken Tımaşvâr eyâleti ihsân olunan Hasan Paşa azl ile rikâb-ı kâm-yâba azîmet üzre Şehir köyü nâm menzîle vâsıl oldukda taraf-ı şehriyârîden me'mûr silahşör Kara Bayram Aga yediyle vürûd iden fermân-ı hümâyûn mucibince tomar-ı 'ömr nâ-pâydârı pîçide dest-i gadr-ı rûzgâr oldu.***

Paşa-yı mezbûrun maktûl olmasına bâ'is bu olmak üzre menkûldur ki mukaddemâ Bec Kal'ası muhâsarasında Koca Cebeci-bâşı Fazlı Aga dâne-i tüfenk ile mecrûh ve ol sebeb ile o ocakdan matrûh olub Cebeci-bâşılık Siyavuş Aga'ya tevcîh olunduğun ma'zûl mû'mâ-ileyh Hasan Paşa'dan bilüb bu def'a hakkında nice ifk ü iftirâ ve sebeb-i katli olacak mertebe nice müfteriyât irâdına cesâret itmiş ola el-Uhde 'ala er-râvî.

Lâkin mezbûr Fazlı Aga dahî bu hareket-ı gayr-i lâyıkasının az zamanda seyyi'âtını görüb evkât-ı hayatı muhannet-i mihnet ve meşakkat ile güzâr ve âkibet cilâ-sipehr âyine-razz ulef-i şemşîr-i ateş-bâr eyledi."

Hasan Paşa (Yeğen Paşa-zâde)

Amasyalı'dır. ***"Bayburdluoğlu"*** dimekle meşhûr Yeğen Osman Paşa bin Veli Ağa bin Bayburdlu Ahmed Ağa'nın mahdûmu ve sadr-ı esbâk Kara İbrahim Paşa bin Bayburdlu Ahmed Ağa'nın yeğen-zâdesidir.

Üçler mahallesi eşrâfından tercemesi yukarıda yazılan Boyacı-zâde İbrahim Beg bin Veli Beg'in kerîme-zâdesi olub, büyük amucasının sadâretinde nâ'il-i ze'amet oldu. 1099 **/428/** senesi recebinin evâ'ilinde onyedi yaşlarında iken babasının arzu ve ibrâmıyla bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî Canik mutasarrıfı oldu.

Ancak babasının isyânı üzerine fermânlı oldukda Amasya alaybegisi Peçeli-zâde Hasan Beg bunun ifnâsına me'mûr oldu. Bunu duydukda kaçub birâderi Hüseyin Paşa nezdine ilticâ itdi. Birâderi de Amasya'da tazyîk idildikde dayılarıyla beraber Geldiklân nâhiyesine çekildi. 1100 senesi recebinde Bağlıca çiftliğinde tutulub rufekâsıyla beraber i'dâm idildi.

Bunun müdebbir-i umûru olan dayısı Boyacı-zâde Hasan Beg bin İbrahim Beg ve bunun birâder-zâdesi Hasan Beg bin Veli Paşa bin İbrahim Beg de bu esnâda i'dâm idildi. Bunların cümlesi de ***"Yeğenlüler"*** dimekle meşhûr türedilerdi.

Hasan Efendi (Sarı Nâ'ib)

Amasyalı Ali oğludur. Meşhûr Allâme Hızır Efendi'den ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm ve mükerreren Amasya nâ'ibi, ba'dehû bilâd-ı muhtelîfeye kadı olduğu halde bu esnâlarda **/429/** vefât itdi. Meşâhir-i 'ulemâdan bir zât idi. Evlâdına Amasya'da ***"Sarı Nâib-zâdeler"*** dindi.

Hasan Aga (Amuca el-Hâcc)

Köprülü'dür. Arnavud olub Köprü voyvadası Kozlucalı Ali Ağa'nın mahdûmu ve Köprülü Mehmed Paşa'nın ana bir kardaşıdır. Çünkü Mehmed Paşa'nın vâlidesi Raziye Hâtûn, pederi Hüseyin Ağa'nın vefâtında Kozlucalı Ali Ağa'ya varmış, ondan sâhib-i terceme olmuşdu.

Sipâhi olub kardaşının sadâretinde sipâhi ocağına kethüdâ olarak ***"Amuca"*** dimekle iştihar itdi. Fakat birâderi ile aralarında üveylik adâveti olduğundan müşârün-ileyhin ve mahdûmlarının sadâretlerinde umduğu kadar ikbâl göremedi.

1082'de Kandiye'nin fethinde Girid Top-hâne nâzırı ve 1087 senesi recebinde ricâsı ile surre-i hümâyûn emîni olub Hicâz'a gitdi. Avdetde Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın lutfu sâyesinde kapucı-başı ve 1095'de mütekâ'id olub 1104 senesi şevvâlinde vefât itdi. **/430/**

Âlî-cenâb dindâr, sâhib-i hayr bir zât idi. İstanbul'da bir mescidi, pederinin vatanı olan Yeni Pazar sancâğı dâhilinde kâ'in Kozluca kasabasında bir câmi'i ve mektebi ve bunları idâre idecek evkâfı kuyûd-ı vakfiye idâresinde mukayyeddir. Mahdûmu sadr-ı a'zam Amuca-zâde Hüseyin Paşa ve dâmâdı Enişte Ali Efendi bin Abdurrahman Efendi'dir.

Hasan Paşa (Abdülcelil-zâde)

Amasyalı'dır. Amasya sancâğı kâtib-i divânı Ali Efendi bin Abdülcelil Efendi'nin mahdûmudur. Gençliğinde yeniçeri olub hayli müddet yasakçı, bir kaç def'a Amasya serdârı olarak Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa'nın Kandiye fethinde gözüne girdiğinden İstanbul'a yerleşdi.

Tedrîcen ocakda terakkî idüb silâhdâr ağası oldu. 1095 senesi muharreminde sadr-ı a'zam Bayburdluoğlu Kara İbrahim Paşa'nın himmetiyle bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî İçil sancâğı mutasarrıfı olarak Rumili harbine me'mûr oldu.

Ba'dehû Adana, Mar'aş ve 1101'de Musûl beglerbegisi olub kethüdâsı olan 'amm-zâdesi Abdülcelil Ağa bin Hüseyin Ağa'yı **/431/** mütesellim gönderdi. Kendisi Rumili harbine me'mûr olub avdetde Musûl'a gitdi. 1103'de Basra muhâfızı ve 1104'de sânîyen Musûl vâlisi olub 1105'de vefât itdi. Şecî', gayûr bir beglerbegi idi. Birâderi Abdülcelil Efendi 1121'de vefât itdi.

'Amm-zâdesi Abdülcelil Ağa Musûl'da yerleşüb kaldı. Bunun evlâdı Mehmed Ağa ile İsma'il Paşa meşhûr olub Mehmed Ağa-zâde Hüseyin Paşa ve evlâdı orada büyük bir hânedân teşkil itdi.

Hasan Efendi (Fazlı-zâde Hâfız)

Amasyalı'dır. Hâtûnîye câmi'-i şerîfi hatîb ve vâ'izi, hattât-ı meşhûr Hâfız Fazlullah Efendi bin Mustafa bin Hasan'ın mahdûmu olub pederinden hutût-ı mütenevvi'ayı ahz ü temeşşuk iderek evkâf-ı Sultânîye kâtibi oldu.

Ba'dehû Deli Emîr Mehmed Paşa'nın kâtib-i divânı olub devr-i bilâd itdi. Paşa'nın irtihâlinde Amasya'da mu'allim-i dârü'l-hâttâtîn olub 1105 senesi evâhirinde dâr-ı bekâya rıhlet itdi. Zî-ilm ü edeb, hattât-ı meşhûr bir kâtib idi. **/432/** Mahdûmu beglerbegi Fazlı Paşa'dır.

Hasan Aga (Sancı-zâde el-Hâcc)

Amasya mütesellîmi olub ***"Sancı"*** dimekle meşhûr olan Hakâleli Satır Ali Ağa bin Hamza Ağa'nın mahdûmudur. Ahî Saadeddin mahallesi eşrâfından olub ***"Sancıoğlu"*** dimekle meşhûrdur. Sadr-ı sâbık Kara İbrahim Paşa'nın ağalarından olub sadâretinde dergâh-ı âlî kapucı-başılarından oldu.

1097'de müşârün-ileyhin azl ü nefyinde Amasya'ya gelüb türedilere karışmadığından meclis-i a'yânın ilk teşkîlinde a'zâ ve ba'dehû baş a'yân olduğu halde 1107 hudûdunda vefât itdi. Oğulları el-Hâcc Ali, Ahmed Ağalar'dır.

Hasan Paşa (Hazînedâr)

Ladikli'dir. Sadr-ı esbâk Tayyar Mehmed Paşa'nın birâderi Hüseyin Beg'in evlâdından Osman Ağa bin Hüseyin Beg bin Mustafa Paşa'nın mahdûmu olub ***"Yeğen"*** dimekle meşhûrdur. Ladikli Seyyid Yusuf Paşa'nın ağalarından iken hazînedârı oldu.

Müşarün-ileyhin irtihâlinde Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa'ya intisâb idüb sadr-ı müşârün-ileyhin de irtihâlinde Ladik voyvadası **/433/** olarak vatanına avdet itdi. Bir aralık Amasya mütesellîmi olub 1094'de Viyana harbine gitdi.

1099'da fermânlı olan Yeğenlü türedilerinin tenkîline me'mûr olub sâdıkâne ibrâz-ı hıdmet eylediğinden 1100 senesi şa'bânında bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî Karahisarî Şarkî mutasarrıfı, 1102'de Kefe beglerbegisi ve 1106'da eşkıyâdan Gavur Hüsrev aleyhine me'mûr oldu.

Bu şekâvet çetesini tenkîl ve istisâlde ibrâz-ı şecâ'at eylediğinden Rumili beglerbegiliği pâyesiyle Azak vilâyeti muhâfızı oldu. 1107'de Yozgad (Bozok) sancâğı mutasarrıfı olub 1108 senesi rebiü'l-âhirinde orada

vefât itdi. Şecî', mukaddem, sâdık idi. Mahdûmu Osman Beg ile Selim Paşa'dır.

Hasan Paşa (Peçeli-zâde)

Amasyalı'dır. 1094'de Viyana önünde şehîden vefât iden Beşli ağası Mehmed Ağa bin Osman Ağa'nın mahdûmudur. Zu'amâdan olub 1096'da Amasya alaybegisi ve 1097'de ma'zûl oldu.

1098'de ikinci def'a mîr-âlây olub 1099'da mîr-livâ ve ba'dehû türediler vak'alarında fevka'l-âde yararlıklar göstermekle **/434/** 1100 senesi şa'bânında bâ-rütbe-i mîrânî Canik sancâğı mutasarrıfı oldu. Orada fetvâcı gâ'ilesini de bastırub hüsn-i idâresi görülmekle 1103'de Karaman pâyesiyle Musul beglerbegisi oldu.

Bu esnâda nişâncı Elmas Mehmed Paşa'nın birâderi Mustafa Ağa'ya intisâb iderek ondan beş bin kuruş istikrâz idüb on iki bin kuruş deyni olduğuna dâ'ir sened virdiği zann olunur. 1104'de Ankara beglerbegisi ve 1107'de Azak vilâyeti muhâfızı oldu.

1108 senesi evâ'ilinde Azak Kal'asına kereste isâline me'mûren Canik sancâğı mutasarrıfı oldu. Ancak nişâncı birâderi Mustafa Ağa sened mucibince parasını alamadığından İstanbul kadısına mürâca'atla tahsîline ilâm almışdı. Azak muhâfızı iken ilâm tebliğ idildiğinden beş bin kuruş te'diye idüb yedi bin kuruşu virmekde mümâtale itdi.[41]

Mustafa Ağa bundan fevka'l-âde muğberr olub birâderinin sadâreti esnâsında ba'zı şakîleri tahrîk itmekle Canik halkına zulm ve cefâ itdiği Sultân Mustafa-i sânîye arz ve şikâyet idildiğinden 1108 senesi şevvâlinde i'dâm idildi. **/435/**

Hidmet ve sadâkati görülmüş, cesûr, şecî' bir zât idi. Mahdûmları Osman, Ahmed, Ali, Mustafa, Hasan Beglerdir. Emvâl ve emlâkı müsâdere idildiğinden evlâdına yalnız Pervâne Beg mahallesinde kâ'in muhteşem konağı kaldı. Ahfâdından Mehmed Efendi bin Mustafa Beg ***"Peçeli-zâde"*** dimekle meşhûr olub 1251'de müderris idi.

---

[41] Ayasofya mahzeninde ele geçen **resmî zimmet defteri**nde böyle yazılıdır. Mümâtalesi fermân-ı pâdişâhîye adem-i itâ'ati müş'ir olduğu bahânesiyle i'dâm idildi. Fakat Dâyin Hacı Mustafa Paşa'ya bu isnâdı yaramadığından 1108'de muhârebede fenâ halde yaralanub âh ü feryâd içinde can virdi.

Hasan Efendi (Şeyhü'l-Kurrâ Hâfız el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Amasya'da Nuh Beg Dârü'l-kurrâsı şeyhi iken 1081 senesi zi-l-ka'desinin on dokuzuncu günü tarîk-i Hâccda vefât iden Hâfız Abdurrahman Efendi'nin mahdûmudur. Pederinden 'ilm-i vücûh-ı kırâ'eti ve 'ulemâdan 'ulûm-ı sâ'ireyi ahz idüb pederinin irtihâlinde Nuh Beg Dârü'l-kurrâsı şeyhi oldu.

Otuz yıldan ziyâde ta'lîm-i vücûh ve tedrîs-i 'ulûm ile iştigâl iderek Halfet Gâzi müderrisi de oldu. 1112'de emîrü'l-Hâcc olan Şam vâlisi Amasyalı Ebu Kavuk Mehmed Paşa'ya imâm olarak âzim-i Hicâz olub avdetde kâfile-i hüccâca hücûm iden eşkıyâ-yı urbân elinde şehîden vefât itdi. 'Âlim, kâmil, hâfız-ı Kur'ân bir şeyhü'l-kurrâ idi. **/436/**

Hasan Aga (Türidi-zâde)

Amasyalı'dır. 1058'de maktûlen vefât iden Türidî-zâde Hüseyin Ağa-zâde el-Hâcc Kâsım Ağa'nın mahdûmudur. Sipâhi olub Amuca-zâde Hüseyin Paşa'ya intisâb iderek cebeci ocağına girdi.

1109'da cebeciler kethüdâsı olub beş yıl kadar vazifesini hüsn-i ifâ eylediğinden 1114 senesi şa'bânında cebeci-başı oldu. 1115 senesi ihtilâlinde ma'zûl ve ba'dehû merhûm oldu. Mahdûmu Mehmed Ağa ve birâderi Hüseyin Ağa ma'rûfdur.

Hasan Efendi (Hüsâm-zâde eş-Şeyh)

Köprülü'dür. 'Ulemâdan Hüsâmeddin Efendi'nin mahdûmudur. Orada Kara Müderris-zâde Ahmed Efendi'den ikmâl-i tahsîl iderek ders-i 'âmm ve Orta câmi'i vâ'izi ve ba'dehû Yağcı tekyesi şeyhi oldu. Yıllarca da tedrîs, vâ'z ü tezkîr idüb 1115 senesi evâhirinde vefât itdi. Zâhid, vâ'iz, sâlih olan 'ulemâdan idi.

Hasan Aga (Dede-zâde el-Hâcc)

Köprülü'dür. Oranın eşrâfından Dede Yusuf Ağa-zâde **/437/** Hâcı Mustafa Ağa'nın mahdûmudur. 'Amm-zâdesi Fâzıl Ahmed Paşa'nın zaman-ı sadâretinde ağalarından olub hayli nüfûz ve i'tibâr buldu.

Ba'dehû Merzifonlu Kara Mustafa Paşa sadâretinde ba'zı emânetlere mutasarrıf olarak dergâh-ı âlî kapucı-başılarından oldu. Ancak 1095'de Kara İbrahim Paşa'nın sadâretinde Köprü'ye i'zâm idilüb Köprülü-zâde Fâzıl

Mustafa Paşa'nın sadâretinde Köprü a'yânı olduğu halde 1112 hudûdunda vefât itdi. Meşhûr-ı hânedân idi.

Hasan Aga (Yeğen es-Seyyid el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Sipâhi müteneffizânından Kara Mustafa Ağa-zâde Hüseyin Ağa'nın oğludur. Mumcu-zâde Seyyid Ahmed Paşa'nın hemşîre-zâdesi olduğundan mû'mâ-ileyhin dâ'iresinde harem kethüdâsı olarak nüfûz ve haysiyyet kazandı.

Ancak Seyyid Paşa'nın katl ü i'dâmında bir müddet münzevîyâne imrâr-ı hayat idüb 1105 tarihinden i'tibâren bir kaç def'a şehir kethüdâsı ve kerîme-zâdesi olan Seyyid Hasan Paşa'nın ikbâli sâyesinde nâ'il-i i'tibâr olduğu halde 1116'da **/438/** yetmiş yaşını geçgin iken vefât itdi. Amasya hânedânından sofrası güşâde bir zât idi. Kerîme-zâdesi Firârî es-Seyyid Hasan Paşa'dır.

Hasan Beg (Yörgüç Paşa-zâde)

Amasya eşrâfından Mustafa Beg'in mahdûmudur. Pederinin irtihâlinde ceddi evkâfına mütevellî ve meclis-i a'yân a'zâsı olduğu halde 1118 sensesi evâhirinde vefât itdi. Mahdûmu Mehmed Beg'dir. Köprülü Hasan Ağa bin Mustafa Ağa da birâderi Abdûlbâki Paşa'nın kethüdâsı olub bu esnâlarda vefât itdi.

Hasan Paşa (Firârî es-Seyyid)

Amasyalı'dır. Nalband esnâfından iken Amasya'nın eşrâfı sırasına geçen Çırçırlı Abdullah Ağa'nın mahdûmudur.[42] Buna Girgirli (Gergerî) dinirken Amasya'nın Gök medrese mahallesinde Çırçır civârında ikâmet eylediğinden Çırçırlı dindi. Gerger Kerkük'ün eski adıdır.

Silahdâr Mehmed Ağa'nın tarihinde Şehr-i zorlu bir nalbandın oğlu olduğu yazılıdır. Şehr-i zor eyâletinin merkezi, **/439/** o zamanlar da Gerger (Kerkük) şehri idi. Pederi Abdullah Ağa, nalband iken Bağdatlıoğullarının sâye-i ikbâlinde tefeyyüz iderek ***"Çırçırlı el-Hâcc Abdullah Aga"*** diye iştihâr

---

[42] Amuca-zâde Hüseyin Paşa'nın vakfiyesinde 1113 şa'bânında ***"kethüdâ-yı sadr-ı âlî iftihârü'l-emâcid ve'l-ekârim câmi'ü'l-mecâmid ve'l-mekârim zevîü'l-câh er-Refî' ve'l-kadrü'l meni' es-Seyyid Hasan Ağa bin Abdullah Ağa"*** diye görüldü.

itmiş, Kara Mehmedoğlu es-Seyyid Hasan Ağa bin Hüseyin Ağa'nın kerîmesiyle evlenmişdir.

es-Seyyid Hasan Paşa, bu Yegen es-Seyyid el-Hâcc Hasan Ağa'nın kerîmesinden Amasya'da Gök medrese mahallesinde doğdu. ***"Çırçırlıoğlu"*** dimekle meşhûr oldu. Sipâhi olub Amasya eşrâfından Hâcı Veliyyüddin Aga-zâde Mehmed Aga'nın kerîmesi ile te'ehhül idüb Amuca-zâde Hüseyin Paşa'nın dâ'iresi agalarından oldu.[43]

1095'de Hüseyin Paşa'nın Şehr-i zor'a beglerbegi olduğu esnâda beraber gidüb paşaya eyyâm-ı nekbetinde hayli yardımı dokundu. Paşa'nın eyyâm-ı vezâretinde hazînedârı ve birinci def'a rikâb-ı hümâyûn kâ'im-mâkamı olduğu 1102 şa'bânında nâ'il-i i'tibâr olub dergâh-ı âlî kapucı-başılarından oldu.

1105'de paşanın ikinci def'a rikâb-ı hümâyûn kâ'im-makâmlığında kapucılar kethüdâsı olarak şöhret kazandı. 1106'da **/440/** paşanın Sakız muhâfızı olub gitdigi esnâda azl idildiginden yine Hüseyin Paşa'nın dâ'iresine gitdi.

1109 senesi rebiü'l-evvelinde Belgrad muhâfızı olan Hüseyin Paşa sadr-ı a'zam oldukda beraber İstanbul'a gelüb baş-bâkî kulu oldu. 1113 senesi saferinde kethüdâ-yı sadr-ı âlî olub kesb-i ta'ayyün itdi.

Ancak bu kethüdâlıgında ba'zı nâ-sezâ harekâtı oldugu Sultân Mustafa sânîye esmâ' idildiginden azli emr ü irâde idildikde sadr-ı müşârün-ileyhin ricâsı üzerine 1113 senesi zi-l-hiccesinin gurresinde vezâretle Şehr-i zor vâlisi olub İstanbul'dan gitdi.

1114 senesi rebiü'l-âhirinde Hüseyin Paşa'nın sadâretden isti'fâsı üzerine Daltaban Mustafa Paşa sadr-ı a'zam olub Bağdad eyâletinden İstanbul'a hareket itdikde Bağdad eyâleti muhâfızı olub hareketi emr idilmişdi.

Öteden beri Mustafa Paşa, sâhib-i tercemenin hasm-ı cânı oldugundan İstanbul'a vusûlünde müşârün-ileyhin ba'zı ahvâl ü harekâtını arz iderek

---

[43] Amasya sicilinde pederinin ve kendisinin Amasya'da Gök Medrese Mahallesi'nde ikâmet itdiği ve 1117 tarihli vakfiyesinde de Hacı Velieddin Ağa-zâde Mehmed Ağa'nın kerîmesiyle te'ehhül eylediği yazılıdır. Kezâlik nakîbü'l-eşrâf sicillâtında Yegen es-Seyyid el-Hâcc Hasan Ağa bin Hüseyin'in ve bunun kerîme-zâdesi es-Seyyid Hasan Ağa bin Abdullah Ağa'nın Amasya sâdâtından oldukları yazılı görüldü. El-yevm Amasya'da ***"Çırçırlıoğulları"*** vardır.

i'dâmına fermân alub **/441/** öteden berü vüzerânın i'dâmında istihdâm idilen Kürd Kara Bayram Ağa'yı Şehr-i zor'a gönderdi.

Sahib-i terceme Kürd Kara Bayram Ağa'nın geldigini duydukda hazer ve ihtiyât üzre hareket iderek yanına yanaştırmadı ve me'mûr olduğu Bağdad'a hareket itmek üzere şehir hâricinde hazırlanan çadırlarda ikâmet itdi.

Bayram Ağa bu suretde ifâ-yı vazife idemeyeceğini anladıkda ansızın paşanın çadırına girüb ***"hakkınızda fermân vardır"*** diyerek katle mübâşeret idecegi esnâda paşa çadırdan çıkub sekbân çadırlarına gitdi. Bayram Ağa da ta'kîb ve ibrâz-ı hiddet ve şiddet eylediginden levendlerden biri Bayram Ağa'yı kurşunla urub öldürdü.

es-Seyyid Hasan Paşa, vehâmet-i akîbetden dolayı derhal tebdîl-i câme iderek gizlice İstanbul'a cân atub öteden berü âşinâsı oldugu Cânbâz Emîr'in hânesine ihtifâ ve akîbet-hâle intizâr itdi.

1115 senesi rebiü'l-evvelinde İstanbul'da zuhûr iden ihtilâl esnâsında meydana çıkub erbâb-ı ihtilâl tarafından İstanbul **/442/** kâ'im-makâmı nasb idilerek ihtilâl fırkasını idare eylemekde ibrâz-ı mahâret ve Sultân Ahmed Hân-ı sâlisin cülûsunu te'min-i bezl-i himmet itdi.

1115 senesi rebiü'l-âhirinin üçüncü günü İkinci Sultân Mustafa Hân'ın hal'i ile Üçüncü Sultân Ahmed Hân taht-ı Osmanî'ye cülûs idüb Edirne'den İstanbul'a geldikde receb-i şerîfinin on üçüncü günü defterdâr-ı şıkk-ı evvel olarak İstanbul'da kaldı.

Ancak defterdârlığı icâb-ı maslahat kabîlinden oldugu cihetle 1115 senesi şevvâlinin yirmi üçüncü günü Rumili vâlisi[44] olarak İstanbul'dan ihrâc idilmekle beraber ihtilâl esnâsında hüsn-i hareketi görüldügünden rufekâsı gibi i'dâm olunmayub Sofya'da ikâmet itdi.

1116 senesi şa'bânının yirmi beşinci günü Belgrad muhâfızı olarak Belgrad'a gidüb 1117 senesi muharreminde sânîyen Rumili vâlisi olarak Sofya'ya avdet ve orada inşâ itdirdigi sarây-ı cesîmi sene-i mezbûre rebiü'l-âhirinde vülâtın ikâmet-gâhı olmak üzre vakf itdi.

1118 senesi muharreminin on dokuzunda hasm-ı cânı olan Çorlulu Ali Paşa sadr-ı a'zam oldukda gayet ihtiyâtlı **/443/** hareket ve zulm ü ezâdan

---

[44] Burada vak'a-nüvîs Mehmed Râşid Efendi yanlış olarak ***"Defterdâr Firârî Hüseyin Paşa"*** diye kayd itmiş ise de Hasan Paşa dimekdir.

mücânebet itmekde idi. Çünkü Çorlulu Ali Paşa, mukaddemâ kendisinin agaları tarafından i'dâm idilen Cellâd-başı Kürd Kara Bayram Aga'nın dâ'iresinde perverde olmuş uşağı idi.

Efendisinin intikâmını almak içün bir takım zulm ü te'addiler isnâd iderek katl ü i'dâmını Üçüncü Sultân Ahmed'e arz ve istizân itdigi halde hakikât hâle vâkıf olan pâdişâh müsâ'ade itmediginden diger ihtimâle mürâca'at iderek müşârün-ileyhin diger umûr-ı mühimmede istihdâm idilmek üzre İstanbul'a celb ve da'vet idilmesine me'zûn oldu.

1119 senesi cümâd el-âhiresinin evâ'ilinde İstanbul'a da'vet idildi. Vak'a-nüvîs Mehmed Râşid Efendi diyor ki: ***"Lâkin sadr-ı a'zam Çorlulu Ali Paşa hazretleri vezir-i müşârün-ileyhin gendüden emniyeti olmadıgın bildiginden nâşî icâbetinde müsâra'ata bâ'is olduğu içün ba'zı etrâfdan (Enderûn agalarından) kendüyü emniye-i hararete düşürecek ba'zı müferri' kağıtlar irsâl itdirdi.***

Fi'l-vâkî' bi-çâre Hasan Paşa sevdâ-yı mühr-i sadâret ile icâbete isti'câl ve mâh-ı mezbûrun on dördüncü günü âsitâne-i sa'âdete hatır-hâl idüb zâhir-i beyn olan ba'zı ricâl gendü emniye-i derûnuna takviyet virecek mertebe ziyâretine tezâhüm itdiklerinden mâ'adâ fürûht-ı cûy-ı kahr u tedmîri olan sadr-ı a'zam Ali Paşa'nın desîsesiyle ba'zı makarbân-ı dâ'ire-i hümâyûndan hafiyyetühü kendüye gelen tezkîrede vezir-i a'zam sizi eyâlet-i Mısr ile ib'âd kaydındadır.

Zinhâr kabûl eyleme sana mühr virilmek karar-dâde-i tab'-ı hümâyûndur deyu tahrîr ve bu ana dek gezdigi yerlerde müneccim ve cifâr-nâmene dekâkiler sen bilâ şübhe nâ'il-i mühr ü vezâret olacaksın deyu cîb ü dâmânını piştahte-i remâl gibi evrâk-ı tebşîr ile mâlâ-mâl itdiklerinden nâşî' âsitâne-i sa'âdete vusûlünün haftasındaki mâh-ı mezbûrun yirmi ikinci günüdür ba'dehû salvetü'l-Cum'a saray-ı sadr-ı a'zamiye da'vet olunub esnâ-yı sohbetde baltacılar kethüdâsı gelüb ikisini dahî huzûr-ı hümâyûna da'vet itmekle sadr-ı a'zam hazretleriyle mu'âsarâ-yı hümâyûna varub:

Mu'tâd üzre dârü's-sa'âde agası odasında celse-i hafîden sonra dârü's-sa'âde agası önlerine düşüb İncüli köşkde rikâb-ı kâm-yâba yüz sürdüklerinde şehriyâr-ı kâm-kâr hazretleri vezir-i müşârün-ileyhehitâb buyurub:"Paşa sana eyâlet-i Mısır ihsân-ı hümâyûnum olmuşdur" deyu

buyurduklarında derûnunda cây-gîr olan mühr ü vezâret sevdâsıyla Mısır kabûlüne ikbâl göstermeyüb fermân şevketlü pâdişâhımındır.

Lâkin ben kulun Mısır vâlisi olamam zirâ hezâr-âşinâ bir kulunuzum. Der-i devletden gelenlere şâyet hazîne-i Mısır'dan şey' virmekle müttehim olurum. Beni kurb-i hümâyûnundan ayurmayub nizâm-ı devlet-i 'aliyyelerine say' gösterecek işlere istihdâm buyurun ki şevketlü efendime murâd üzre hidmet ideyim deyu cevâb ve tekrâr be tekrâr ibrâm olundıkca nükül itdiginden var git deyu meclis-i hümâyûndan tard olundu.

Lâkin yine şehriyâr-ı şefkat-medâr hazretleri şunu katl itmekden Mısır'a râzı olsa göndermemiz hayurlu idi deyu kemâl-i merhamet-i mülûkânelerinden nâşî dârü's-sa'âde agası Süleyman Aga'ya var Hasan Paşa'ya nush u pend ile varasın Mısır'a nizâm veresin sonra dahî iyi işlere istihdâm iderüz deyu fermân buyurmalarıyla aga-yı müşârün-ileyh dahî varub

Paşa kardaş ! Sen kiminle mu'âraza idiyorsun. Pâdişâh-ı İslâmın emr-i hümâyûnuna muhâlif nice mümkündür. İnadın sana sebeb **/446/** ***telef ü helâk olacağını fikr eyle diyub her çend ki nush u pendde ifrâd eyledi müfîd olmayub paşa-yı müşârün-ileyhe zikr-i mürûr iden esbâb-ı zâ'ifeye rabt-ı kalb ile mührün benden tahlîfi emr-i muhâldir deyu imtinâ'da ahrâr idüb şevketlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin fermân-ı hümâyûnları ve dârü's-sa'âde agasının nush u pendi aslâ kâr itmedi.***

İnâdında bu mertebe pâ-ber-cây tesbît ve istikrâr olunduğundan sadr-ı a'zam haberdâr oldukda derûnundan hasma zafer-yâb-ı kahr ü tedmîr oldum deyu mesrûr olmuş iken zâhirde arz-ı te'essüf iderek yazık şu adamı bir âkil kimesnedir dirdim ve Mısır'ı kabûl idüb gitmesün isterdim.

Lâkin ne çâre ü bâlî boynuna bundan sonra böyle keyfiyyet hâli ma'lûm ve mücerreb bir adamı taşra salıvirmek ber-tarîk ile tecvîz olunur ma'nâ degildür. Zirâ buradan sağ çıkacak olursa bütün halkı başına cem' idecekdir. Hemân şimdi tedâriki görülsün deyu hakkında gazb-ı âteşbâr-mülükâneyi tahrîk itmekle Balık-hâne köşkü önünde a'dâd ü ahzâr olunan bostâncı-başı sandalına süvâr ve Üsküdar muzâfâtından Fenârbağçesinde **/447/** ***i'dâmına şimşir-i kahr ü tedmîr der-kâr kılındı.*** **(cilt 3 sahife 227)**

Hülâsa Kara Bayram Ağa dinilen bir yılanın terbiyesini görmüş Çorlulu Ali Paşa'nın desâyis-i iblisânesiyle 1119 senesi cümâd el-âhiresinin yirmi ikinci günü Fenerbahçe'de i'dâm idildi. Orada medfûndur.

Çırçırlıoğlu es-Seyyid Hasan Paşa, ma'ârifden haberdâr, iş-güzâr, mu'tedil, muktedir ise de mu'annid, ahmâk, mağbûn bir zât olduğu şu vak'adan anlaşılır. Şâyân-ı dikkâtdir ki Amasya'da ahfâdından Çırçırlıoğlu Mehmed Ağa sabâvetimiz zamanında ber-hayat olub ayn evsâfa mâlik bir adam idi.

Mahdumları es-Seyyid Mehmed, Ali Beglerle sadr-ı esbâk es-Seyyid Abdullah Paşa'dır. Divân kâtibi kayın birâderi Mustafa Efendi ve kethüdâsı Amasya a'yânından Bağdadlıoğlu Mehmed Ağa idi. Oğullarından es-Seyyid Mehmed ve Ali Begler Amasya'da ikâmet itdikleri sicillât-ı şer'iyye ile ve sülâlesinin Amasya'da mevcûdiyetiyle sâbitdir.

Gâzi Mehmed Beg-zâde es-Seyyid Abdullah Beg'in mahdûmu Asâfî **/448/** Ahmed Beg'dir. es-Seyyid Ali Beg-zâde es-Seyyid Hasan, Mehmed Agalarla es-Seyyid Hüseyin Paşa ma'rûfdur. es-Seyyid Mehmed Aga'nın mahdûmu kibâr-ı Bektaşîyeden es-Seyyid eş-Şeyh Aslan Ali Baba olub tercemesi yukarıda geçdi.

Firârî es-Seyyid Hasan Paşa'nın diger mahdûmu sadr-ı esbâk es-Seyyid Abdullah Paşa olub ***"Boynuegri"*** dimekle meşhûr ve 1174 şa'bânında Hâleb vâlisi iken orada merhûm oldu. Mahdumları es-Seyyid Ahmed, Mehmed, Sa'id Beglerdir. es-Seyyid Ahmed Beg-zâde es-Seyyid Ali Beg silâhşor-ı şehri-yârî iken 1243'de vefât itdi. ***"Aga Beg"*** dimekle meşhûr idi.

Hasan Efendi (Kadı-zâde el-Hâcc)

Amasyalıdır. Hâcı Ahmed Efendinin mahdûmu olub, Allâme Hızır Efendi'den ikmâl-i tahsîl iderek ders-i 'âmm oldu. Hayli müddet tedrîs-i 'ulûm ile iştigâl itdi. 1095'de müderris ba'dehû kadı olub devr-i bilâd iderek 1120'de ma'zûlen vefât itdi. Âlim, hüsn-i hatta mâlik idi.

Hasan Efendi (Cebeci-zâde el-Hâcc)

Amasyalıdır. Üçler mahallesinden Ahmed bin Mahmud bin Mehmed bin **/449/** Yusuf'un mahdûmu olduğu kendi hattıyla görüldü. Fâzıl-ı meşhûr Uzun Müderris Mehmed, Allâme Hızır Efendilerden ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm olarak yıllarca tedrîs-i 'ulûm itdi.

Ba'dehu İstanbul'a gidüb tarîk-i ulemâya girmek azminde iken meşâyih-i halvetîyeden meşhûr Atpazarlı es-Seyyid eş-Şeyh Osman Fazlı Efendi sohbet-i âlîyesi feyziyle müşârün-ileyhe inâbe itdi. Şeyh-i müşârün-

ileyhin riyâzât-hânesinde tekmîl-i sülûk iderek hilâfet alub Amasya'ya avdet eyledi.

Vusûlünde Yörgüç Paşa cami'i vâ'izi ve civârında Hızır Paşa tekyesi şeyhi olub va'z ü tezkîre mülâzemet ve halkı irşâda muvâzebet iderek 1121 senesi rebiü'l-âhirinin yirmi üçünde dâr-ı kudse irtihâl itdi. Halfet Gâzi mezârlığında medfûndur.

Âlim, âbid, kâmil, zâhid, tefsîr ve hadîsde mâhir, fenn-i tasavvufda pîrdâşı olan **Rûhü'l-Beyân** sâhibi İsma'il Hakkı Efendi akrânından fâzıl, pek muhterem bir zât-ı sütûde-simât idi. Tarîk-i halvetiyyeyi Amasya'da ikinci def'a canlandıran bu zâtdır. Mahdûmları eş-Şeyh Mehmed, Abdullah **/450/** Efendilerdir. eş-Şeyh Mehmed Efendi pederinin Hızır Paşa tekyesi şeyhi ve Yörgüç Paşa vâ'izi oldugu halde 1149'da vefât itdi.

Hasan Efendi (Yeniçeri-zâde)

Amasyalı Osman bin Hasan Ağa bin serdâr Hüseyin Ağa'nın mahdûmu olub Mehmed Paşa müderrisi Çalı-zâde Ömer, Sultânîye müderrisi Çorumlu Ahmed Efendilerden ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm ve 1115'te Hızır Paşa müderrisi oldu. Yıllarca tedrîs-i 'ulûm idüb talebesine icâzet virdiğinden bir yıl sonra 1122'de vefât itdi. 'Ulemâdan idi. Mahdûmu Remzi Ahmed Efendi yerine müderris-i Hızır Paşa olduysa da 1123'de ulemâdan İbrahim Efendi'ye kasr-ı yed idüb İstanbul'a gitdi.

Hasan Efendi (Ser Mi'mâr-ı Hâssa)

Vakfiyesinde tasrîh idildiği üzre Amasyalı'dır. Amasya ümerâsından Derviş Beg-zâde Hüseyin Beg'in mahdûmu olub Ankebût Ahmed Paşa'nın akrabâsından olduğu münâsebetle mi'mârân-ı hâssa ocağında tefeyyüz iderek Kara İbrahim Paşa'nın sadâreti evâ'ilinde Ahmed Ağa'nın yerine ser-mi'mâr-ı hâssa oldu.

Fenn-i bedî'i-i mi'mârîde mahâret ve ihtisâsı olduğundan **/451/** hayli ebniye-i mîrîye inşâ'atında hıdmet ve on yedi yıl kadar mevkîni hüsn-i muhafaza itdi. O zamanın nâfizü'l-kelim erkânından Hâce-i Sultânî Şeyhü'l-İslâm es-Seyyid Feyzullah Efendi'ye kendisini sevdirmiş olduğundan Fatih civârında kâ'in medresesi kütüb-hânesi binâsına me'mûr oldu.

El-yevm tarz-ı bedî'i-i mi'mârisi erbâb-ı takdîri hayrân iden medresesi ve kütüb-hânenin inşâsı hitâmında ba'zı garaz-kârân tarafından isnâd idilen

ba'zı nekâ'isden dolayı azl ile mükâfat gördü. 1113'de ba'zı erbâb-ı himem tarafından sevk ü ta'rif idilerek Atik Ali Paşa evkâfı tevliyetiyle çerağ idildi.

Bu esnâda Tavuk pazarında kendi tarafından bir dârü'l-hadîs ve mekteb binâ ve inşâ idilerek san'at-ı mi'mâriyesini gösterdi. Vakfiyesini tanzîm itdirdi. 1117 senesi rebiü'l-evvelinde Amasya'da Pervâne Beg câmi'i ittisâlinde bir mekteb inşâ itdirüb Bakkallar çarşısında üç bâb dükkân ve bir menzil vakf itdi.

1123'de bâ-rütbe-i hâcegânî mevkûfâtcı, 1127'de defter **/452/** emîni olduğu halde 1129'da vefât itdiği muhâsebe defterinde görüldü. Amasyalı Raht-vân Mehmed Paşa'ya hayatında ikrâz eyledigi üçbin guruş 1126'da mevkûfâtcı iken bi'l-muhâkeme Paşa'nın veresesinden aldığı i'lâmı da görüldü.

Fenn-i mi'mârîde mahâret ve iktidârını âsârıyla göstermiş, erbâb-ı ma'ârifden kerîm, sâhib-i hayrât bir zât idi. Atik Ali Paşa câmi'i harîminde kâ'in menzil-i kebîrini evlâdına vakf itmişdir. Mahdûmları Hüseyin, Feyzullah Efendilerdir. Kerîmesi Aişe Hânım'dır. Hüseyin Efendi de ricâlden olub 1155'de vefât itdi. Mahdûmu Sadullah Beg'dir. Dâmâdı Amasyalı Yusuf Efendi-zâde şeyhü'l-kurrâ Hâfız Mehmed Efendi'dir.

Hasan Efendi (İmâm Hâce)

Sâlih oğludur. Amasya'da İsma'il Efendi'den tahsîl-i 'ulûm ve hıfz-ı Kur'ân idüb ders-i 'âmm ve hüsn ü sadâ ve hâline binâ'en 1107'de Pervâne Beg cami'-i şerîfine imâm oldu. Yıllarca imâmet, tedrîs ve ta'lîm-i Kur'âna muvâzabet iderek 1117'de ilk def'a Mi'mâr Hasan Efendi mektebine mu'allim ve bâ'dehu câmi'-i mezbûra kürsi şeyh-i olduğu halde 1129 senesi evâhirinde vefât itdi.

'Âlim, sâlih, karî-i Kur'ân, hâfız-ı mücevvid bir zât idi. **/453/** Mahdûmları İsma'il, Sâlih Efendilerdir. Bunlar müştereken câmi'-i mezkûra imâm olub İsma'il Efendi 1149'da ve Sâlih Efendi de 1162'de vefât itdi. İsma'il Efendi-zâde Mustafa Efendi imâm olub 1172'de imâmeti mahdûmu Hâfız Hasan Efendi'ye kasr-ı yedd itdi. Bunlara ***"İmâm Hâce-zâdeler"*** dindi.

Hâfız Hasan Efendi 1208'de vefât idüb mahdûmu Osman Efendi imâm oldu. Bu zât, kısa boylu biraz şişko olduğu münâsebetle ***"Yumuk Osman Efendi"*** diye iştihâr ve 1220'de irtihâl itdi. Oğulları Abdullah, Mehmed

Efendilerden Abdullah Efendi 1271'de ve Hâfız Mehmed Efendi de 1276'da vefât itmişlerdir. Bunlara ***"Yumuk Osman-zâdeler"*** dindi.

Abdullah Efendi-zâde el-Hâcc Mehmed Efendi sandık emîni olduğu halde 1293'de vefât itdi. Amasya erkânından ma'dûd idi. Mahdûmları Osman Nuri, Ahmed Reşid Efendiler'dir. Bunlara da ***"Sandık Emîni-zâdeler"*** dindi. 1314'de yek-digerini müte'âkıb vefât idüb gitdiler. Hayfâ ki ***"bir aşık-ı şûride-dili yakdılar eyvâh. İmdâd ide bi-çâre yanık aşkına allâh"*** belediye a'zâsından mütedeyyin adamlardı. **/454/**

Hâfız Mehmed Efendi câmi'-i mezbûr imâmı olub mahdûmları Ahmed, Adulkadir Efendilerdir. Ahmed Efendi, ***"Hâcı Müsevvid"*** dimekle meşhûr fukahâdan olub imâmeti küçük mahdûmu Hâfız Mehmed Reşid Efendi'ye kasr-ı yedd iderek 1312'de Mekke-i mükerreme civârında Cidde mevkî'inde vefat itdi. Büyük mahdûmu Amasya müftisi el-Hâcc Hâfız Mehmed Tevfik Efendi'nin tercemesi yukarda yazıldı. Abdûlkâdir Efendi de 1323'de vefât itdi.

Hasan Efendi (Müfti)

Gümüşlü'dür. Amasya'da Mehmed Paşa müderrisi Çalı-zâde Ömer Efendi'den ve Merzifonlu Hâcı Mustafa Efendi'den ikmâl-i tahsîl idüb Gümüş'e avdet itdi. Orada ders-i 'âmm olub iştihâr iderek Halil Paşa müderris ve mütevellîsi Yusuf Efendi'nin vefâtı üzerine Halil Paşa müderrisi ve 1127'de Gümüş müftisi olduğu halde 1130'da vefât itdi.

Meşâhir-i 'ulemâdan bir zât idi. Mahdûmu Mehmed Efendi Halil Paşa müderrisi olmuşdu. 1136'da Havza'da Firûz Ağa müderrisliğine nakl idilüb sonra buradan da azl idilerek Gümüş'e avdet idüb 1145'de Mustafa Efendi'nin azliyle sânîyen Halil Paşa müderrisi ve Gümüş müftisi oldu.

1147 senesinde azl idilüb İstanbul'a gitdi. Şeyhü'l-İslâm Merzifonlu Dürrî Mehmed Efendi'nin mazhar-ı himâyesi olub Gelibolu müderrisliği ve müftiliğiyle kayrıldı. Orada 1160 hudûdunda vefât itdi. Âlim, fâzıl, fakîh, bir zât idi. Mahdumları Ahmed, Abdullah, Abdurrahim Efendilere ***"Müfti-zâde"*** dindi. Ahmed Efendi Şeyhü'l-İslâm oldu.

Hasan Efendi (el-Hâcc Hattât)

Amasyalı'dır. Ali bin Ahmed bin Mehmed mahdûmudur. Yukarıda tercemesi yazılan hattât-ı meşhûr Hâfız Ahmed Efendi'nin 'amm-zâdesi olub

hutût-ı mütenevvi'ayı hattât mû'mâ-ileyh Hâfız Ahmed Efendi'den ahz ü temeşşuk ve 'ulûmu Allâme Hızır Efendi'nin tilmîz ve dâmâdı el-Hâcc Osman Efendi'den ahz u tahsîl itdi.

Sultân Bâyezid câmi'-i şerîfinde kâ'in hattât odasında şâkirdâna ta'lîm-i hutût ile iştigâl idüb ders-i 'âmm ve müderris, 1124'de Meclis-i a'yân a'zâsı olduğu halde 1131'de vefât itdi. 'Âlim, sâlih, hattât-ı meşhûr olub ta'lîk hattında ihtisâsı var idi.**/455/**

Âsâr-ı kalemîyesi Amasya'da gâyet makbûl olduğundan hıfz idilen birkaç parça eseri ziyâret idildi. İstanbul'da hattât-ı meşhûr Hâfız Osman Efendi'den ahz-ı hutût u temeşşuk itdigini eserlerinde tasrîh itmişdir. Mahdûmu Hâfız Osman Efendi de meşâhir-i hattâtînden idi.

Hasan Efendi (Besni müftisi)

Besnili'dir. Mehmed oğludur. Orada tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm ve Besni (Behisni) müftisi oldu. Mu'ahharen azl idildiğinden ve ba'zı vekâyi'den muğber olub Amasya'ya geldi. 1108'de Halfet Gâzi müderrisi olub yıllarca tedrîs-i 'ulûm ve fünûna hasr-ı iştigâl iderek 1134'de vefât itdi. 'Âlim, fâzıl, sâlih, müteşerri' bir zât idi. Mahdûmu es-Seyyid Mehmed Efendi de müderris olub 1150'de vefât itdi. Bunun mahdûmu es-Seyyid Abdullah Efendi'dir.

Hasan Efendi (eş-Şeyh Hâfız)

Amasyalı'dır Hazret-i Pîr İlyâs vakfı mütevellîsi ve Gümüşlü-zâde tekyesi şeyhi Mahmud Efendi'nin mahdûmu olduğu münâsebetle ***"Şeyh-zâde"*** dimekle meşhûr olub tahsîl-i ulûm ve tekmîl-i sülûk **/456/** idüb 1124'de pederinin irtihâlinde Hazret-i Pîr'in vakfı mütevellîsi ve Gümüşlü-zâde tekyesi şeyhi oldu.

On bir yıl kadar irşâd-ı halk ile iştigâl idüb 1135 senesi şa'bânının on birinde dâr-ı na'ime irtihâl itdi. Âlim, halûk, hüsn-i hâl erbâbından bir zât idi. Mahdûmları Abdurrahim, İsma'il Efendilere tevliyet virildi.

Üçler mahallesinde Sa'di Çelebi câmi'i imâmı ve kürsi şeyhi Hâfız el-Hâcc Hasan Efendi bin Ali de bu esnâlarda vefât itdi. Sulehâ-yı ümmetden bir âlim idi. Mahdûmları Osman Abdullah Efendilerdir.

Hasan Efendi (Ahî Darb-hâneci Şeyhi)

Amasya'da 'ulemâdan ikmâl-i tahsîl itdikden sonra Halvetîye tarîkinde sülûk görüb Ahî Darb-hâneci tekyesi şeyhi oldu. Bu tekyenin şeyhine meşrûta olan Geldiklân nâhiyesinde Tarağullu İrek mâlikânesinin mutasarrıfı olub tekyeyi ihyâ ve i'mâr itdi.

1136 senesi cümâd el-ûlâsının on üçünde dâr-ı kudse irtihâl itdi. Meşâhir-i sulehâdan bir zât-ı sütûde-simât idi. Mahdûmu Feyzullah Efendi meşîhat **/457/** ve mâlikâne-i mezkûreye mutasarrıf oldu.

Receb mahallesi imâmı Sâ'atci-zâde el-Hâcc Hâfız Hasan Efendi bin Mehmed Çelebi de 1136 senesi evâhirinde vefât itdi. Meclis-i a'yân a'zâsından hânedân, zî-nüfûz bir zât idi. Mahdûmları el-Hâcc Mehmed Mustafa Sâtı' Efendilerdir. Yegeni Çukadâr-ı şehriyârî Mustafa Aga bin İbrahim Çelebi de ***"Sâ'atci-zâde"*** dimekle meşhûr idi.

Hasan Efendi (Hâce-zâde el-Hâcc)

Amasyalı'dır. 1071'de tarîk-i hâcc da vefât iden kurrâdan Hâfız el-Hâcc Abdurrahman Efendi'nin mahdûmudur. Yetîm kalmış olduğundan Hâce-zâde el-Hâcc Ahmed Efendi'nin hânesinde büyüdü. Ba'de't-tahsîl ders-i 'âmm ve ba'dehû Halfet Gâzi müderrisi olub yıllarca tedrîs ve ibâdetle iştigâl iderek 1138 senesi hudûdunda vefât itdi. 'Âlim, fakîh, vâ'iz bir zât idi.

Hasan Efendi (Ece Sultân tekyesi şeyhi)

Varaylı'dır. Hüseyin bin İbrahim oğludur. Amasya'da tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm olduğu esnâda Amasya'nın **/458/** eski kazâ merkezi olan Varay kasabasında Ece Sultân tekyesi ve imâreti şeyhliği inhilâl itdiğinden 1099'da mezkûr tekye şeyhi ve vakfı mütesellisi oldu.

Aralıkda ***"evlâd-ı vakıfdanım"*** diyerek tevliyete müdâhale iden sipâhi meşâhirinden Osman Ağa'nın müdâhalesini def' iderek otuz sekiz yıl kadar mütevellî, şeyh ve kazâ müftisi olduğu halde 1139 senesi şevvâlinde vefât itdi. 'Ulemâdan zî-nüfûz bir şeyh idi.

Mahdûmları Hâfız Hüseyin, İbrahim Efendilerdir. Hâfız Hüseyin Efendi pederinin mevki'ini işgâl itdiyse de sene-i mezbûre zi-l-hiccesinde vefât idüb oğulları İsma'il, Osman Efendiler tevliyete mutasarrıf oldu. İsma'il Efendi 1149'da ve Osman Efendi 1178'de vefât itdi.

Bunları ta'kîben eş-Şeyh Ömer Efendi bin İbrahim Efendi, bin eş-Şeyh Müfti Hasan Efendi mütevellî ve şeyhi olub 1191'de vefâtıyla oğulları es-Seyyid Mehmed, Ahmed, Halil, Ali Efendilere müştereken tevliyet-i mezkûre tevcîh idildi.

es-Seyyid Mehmed Efendi 1221'de vefât idüb mahdûmu Mehmed Sa'id **/459/** Efendi ve birâderi Halil Efendi'de 1221'de vefât idüb büyük mahdûmu Osman Efendi hisselerine mutasarrıf oldu. Bunun diğer mahdûmundan hafîdi Şeyhü'l-İslâm Amasyalı Kara Halil Efendi bin Mustafa bin Halil Efendi'dir.

es-Seyyid Ahmed Efendi 1230'da vefât idüb oğulları Ömer, Mustafa, Abdullah ve es-Seyyid Ali Efendi de 1250'de vefât idüb oğulları İbrahim Efendiler tevliyet ve meşîhat cihetlerine mutasarrıf olmuşlardır.

Hasan Aga (Topcu-zâde El-Hâcc)

Amasya'nın Gümüşlü-zâde mahallesi eşrâfından ve Sipâhi a'yânından el-Hâcc Mehmed Ağa bin kethüdâ-yı sadr-ı âlî Salih Ağa bin Ahmed Ağa bin Topçu Mehmed Ağa mahdûmudur. Sipâhi olub hıdemât-ı harbiyye ve mîrîyede istihdâm idilerek 'Ammî-zâde Mehmed Paşa'ya intisâb itdi.

Müşârün-ileyhin vezâretinde kethüdâsı olub hayli nüfûz ve i'tibâr kazandı. 1128 senesi evâ'ilinde paşası i'dâm idildikde Amasya'ya gelüb sonra Hicâz'a gitdi. Avdetde hâciyân ve a'yân meclislerine a'zâ olduğu halde 1141 senesi **/460/** evâhirinde vefât itdi.

Amasya a'yânında hânedân bir kimse idi. Oğulları Mustafa, Salih Ağalar ma'rûfdur. Mustafa Ağa-zâde yeniçeri serdârı Hâfız el-Hâcc Abdurrahman Ağa 1219'da vefât itdi. Bunun birâder-zâdesi Mehmed Ağa'nın mahdûmu el-Hâcc Sâlih Ağa'dır. Bunun mahdûmları Mehmed Münib, Halil Begler Amasya eşrâfından idiler. Bunların evlâdı çokdur.

Hasan Efendi (Şeh-zâde Hâfız)

Amasya'da Ahî Sa'addedin tekyesi Şeyhi Mehmed Efendi'nin oğludur. Torumtay vakfı mütevellîsi Dursun Beg-zâde İbrahim Beg bin Mehmed Beg'in kerime-zâdesi olduğu münâsebetle pederinin vefâtında birâderi Adurrahman Efendi'yle beraber Torumtay vakfına mütevellî ve Ahî Hâce Sa'adeddin zâviyesi şeyhi oldu.

Fakat İbrahim Beg'in diger kerîme-zâdelerinden olan Gürci-zâde İsma'il ve İbrahim Beglerle teyze-zâdesi Hasan Aga'nın tevliyet da'vâlarıyla yıllarca uğraşdı. Kâh mütevellî, kâh merfû' olarak 1142 vak'asında vefât itdi. Mahdûmu Hâfız Mehmed Efendi'dir.**/461/**

Hasan Efendi (İmâm-ı Sultânî el-Hâcc)

Ladikli'dir. Seyyid Hüseyin Efendi tekyesi şeyhi Mehmed Efendi'nin mahdûmu ve İmâm-ı Sultânî Ladikli Hâfız Ali Efendi'nin hemşîre-zâdesidir. İstanbul'da dayısı Hâfız Ali Efendi'nin hücre-i terbiyesinde hıfz-ı Kur'ân ve ahz-ı vücûh-ı kıra'ât itdi.

Tahsil-i 'ulûm idüb Ayasofya ders-i 'âmmı olduğu esnâda inhilâl iden Ayasofya câmi'i hitâbeti hüsn-i sûret ve idaresine ve hüsn-i hâline binâ'en uhdesine tevcîh idildi. 1103 senesi rebiü'l-âhirinin on sekizinci günü dayısı İmâm-ı Sultânî Ali Efendi Edirne'de vefât eylediğinden Edirne'ye celb idilüb def'aten İstanbul pâyesiyle İmâm-ı Sultânî oldu.

1106 senesi cümâd el-âhiresinin yirmi ikinci pazar günü tahta cülûs iden Sultân Mustafa Hân-ı sânî müşârün-ileyhi imâmetden afv idüb müte'âkıben Bosna mollası oldu. 1109'da avdet idüb Mekke-i Mükerreme mollası ve 1112'de Anadolu kazaskerliği payesiyle tebcîl idilüb 1113'de Mısır mollası oldu.

1114'te avdet idüb 1115 senesi rebiü'l-âhirinin **/462/** üçüncü günü tahta cülûs iden Üçüncü Sultân Ahmed Hân'a hem-şehrîsi es-Seyyid Mustafa Efendi'nin yerine Rumeli kazaskerliği pâyesiyle sânîyen İmâm-ı Sultânî oldu.

1116 senesi recebinin on üçüncü günü İstanul kadısı oldu. Ancak ramazânın birinci günü kazâ ve imâmetden azl idilüb beş-on gün sonra kendisini İmâm-ı Sultânî nasb itdiren Şeyhü'l-İslâm Lâdikli Mehmed Efendi de azl idilerek Bursa'ya gönderildi.

1118 senesi rebiü'l-evvelinde tekrar imâmet-i Sultânîyeyi ihrâza teşebbüsâtı hiss idildiğinden Limni'ye i'zâm idildi. 1119'da şedîd ihtiyâç içinde olduğu mesmû'-ı pâdişâhî olduğundan afv idilüb Kıbrıs mollası olarak oraya gönderildi. 1121'de ma'zûlen İstanbul'a avdetle vazife-i emsâl ile tekâ'üd idildi.

Onyedi yıl münzevî bir halde imrâr-ı hayat iderek 1138'de re'isü'l-ulemâ olub tekâ'üd vazifesi artırıldı. Gayet muhterem bir halde dem-gûzâr

olub 1145 senesi receb-i şerifinin on beşinde dâr-ı bekâya irtihâl itdi. Üsküdar'da **/463/** medfûndur.

Âlim, afîf, musallî, vücûh-ı kırâ'ate âşinâ, şeyhü'l-kurrâ, re'isü'l-ulemâ bir zât-ı sütûde-simât idi. Gâyet sahî olduğundan borçdan hâlî olamadı. Mahdûmlarından Mehmed Aziz Efendi Üsküdar mollası olub 1147 senesi evâ'ilinde vefat itdi. Diğer mahdûmu Osman Efendi de Selânik mollası olub 1162'de vefât itdi.

Hasan Efendi (Sarı-zâde el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Sipâhilerden Sarı Ali Beg-zâde Abdullah Ağa'nın mahdûmudur. Erbâb-ı ticâretden olub Amasya'da hayli servet idindi. Ba'dehû İstanbul'a gidüb ticâretini tevsî' iderek Amasyalı Bekir Beg-zâde Osman Beg'in mîr-livâlığında Mısır tüccârından oldu.

1143'de Mısır darb-hânesi emîni olub 1145'de ümerânın yek-digeri aleyhine kıyâmında İstanbul'a geldi. Emlâkını ba'zı hayrâta vakf idüb 1146'da vefât itdi. Mahdûmu Bâbü's-sa'âde ağası Ahmed Ağa'dır. Hasan Efendi bilâ-veled vefât idüb Ahmed Ağa birâderi olduğu da zann olunur.**/464/**

Hasan Efendi (Yusuf-zâde el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Amasya ulemâsından İranlı Yusuf Efendi'nin mahdûmudur. Fethiye mahallesinde 1061'de doğdu. Amasya müftisi Allâme Hızır Efendi'den ve Mehmed Paşa müderrisi Çalı-zâde Ömer Efendi'den mukaddemât-ı 'ulûmu görüb 1081'de Erzurum'a gitdi.

Orada Hâtûnîye medresesinde ikâmet ve medrese-i mezbûre müderrisi Şirvânî Abdünnebî[45] Efendi'nin halka-i tedrîsine muvâzabet ve ikmâl-i tahsîle himmet idüb 1188'de mücâz olarak avdet itdi. Amasya'da yıllarca tedrîs-i 'ulûm iderek iştihâr idüb 1113'de Dersa'âdet'e gitdi.

1113'de Mekke-i Mükerreme'de kâ'in Süleymaniye medresesi müderrisi[46] olarak Hicâz'a gidüb Harem-i şerifde yedi yıl kadar tedrîse mülâzemet ve mücâveret itdi. Esnâ-yı va'zında ba'zı makâlâtından müte'essir olan emîr-i Mekke Şerif Abdulkerim Efendi'nin inhâsıyla azl idülüb 1120'de Amasya'ya geldi.

---

[45] Ba'zı icâzet-nâmelerde Abdullah yazılıdır. Ekserinde Abdûlnebî eş-Şirvânî diye mukayeddir.
[46] Şeyhü'l-İslâm Erzurumî es-Seyyid Feyzullah Efendi'nin lûtfunu görmüşdü.

Yine tedrîs-i ‘ulûma devam idüb Fethiye câmi’i kürsi şeyhi ve Enderûn câmi’-i şerîfi ders-i ‘âmmı oldu. 1134’te Behisni müftisi **/465/** el-Hâcc Hasan Efendi’nin yerine Halfet Gâzi müderrisi ve vakfı mütevvellisi olub otuz yıl kadar tefsir ve hadîs okutarak imrâr-ı hayat ve 1149 senesi zi-l-hiccesinde azm-i cennât itdi.

Gâyet fâzıl, muhakkık, ‘ulûm-ı ‘Arabîyye ve akliyyede mâhir, muhaddis, müfessir, vâ’iz, müttâki, bahhâs bir zât-ı sütûde-simât olduğu Akif-zâde es-Seyyid Abdürrahim Efendi **el-Mecmu**’unda kayd idiyor. Mazanneden bir zât olub cesed-i şerîfi kabre konurken arkası kıbleye geldiginden derhâl kendisi dönüb kıbleye teveccüh itdigi de mazbûtdur.

Zemahşerî’nin **Nevâbiğü’l-kelim Risâlesi**ni güzelce şerh idüb **şerh-i Celâl-i Uzdî’**ye, **şerh-i akâ’id-i Taftâzânî**’ye, **tefsîr-i Beyzâvî**’nin mevâki’-i müşkilesine ta’likât ve risâ’il yazmış, mukaddemât-ı erba’yı şerh itmiş olduğu ele geçen hayli kitâblarından anlaşıldı. Mahdûmu es-Seyyid Mehmed Mekkî Efendi Halfet Gâzi vakfı mütevellîsi olub 1169’da vefât itdi. Diğer mahdûmu es-Seyyid Abdullah Efendi İstanbul müderrislerindendir.

Hasan Efendi (İmâm-zâde) /466/

Amasyalı’dır. Dârü’s-Selâm mahallesi imâmı olub 1108’de vefât iden Hüseyin Efendi’nin mahdûmudur. Pederinin hayâtında hıfz-ı Kur’ân idüb Merzifonî Mustafa Efendi’den tahsîl-i ‘ulûm itdiği esnâda pederinin vefâtıyla mahalle-i mezkûre mescidine imâm ve ba’dehû ikmâl-i tahsîl iderek ders-i ‘âmm oldu.

Yıllarca tedrîs ve imâmetle iştigâl idüb 1138’de Çeri-başı câmi’i kürsi şeyhi ve bir yıl sonra Müfti medresesi müderrisi olub 1150 senesi saferinin sekizinde vefât itdi. Meşâhir-i ‘ulemâdan idi. Mahdûmu Hâfız Mustafa Efendi yerine imâm olub 1192’de vefât itdi. Bunun mahdûmu Hüseyin Efendi imâm olduysa da nâ-ehl olduğundan 1200’de imâmeti ref’ idildi.

Hasan Efendi (Müfti el-Hâcc)

Köprülü’dür. Ahmed oğlu olub Amasya müftisi İkinci-zâde Sânî Abdullah Efendi’den ikmâl-i tahsîl iderek Köprü’de ders-i ‘âmm ve 1112’de Tâşân-zâde Hasan Beg câmi’i kürsi şeyhi ve ba’dehû Abdulkerim Ağa müderrisi oldu.

Yıllarca tedrîs-i ‘ulûma himmet, halka va’z ü nasihât iderek **/467/** iştihâr itdi. 1135’de Köprü müftisi Çelebi es-Seyyid el-Hâcc Mustafa Efendi’nin fetvâdan hacrına binâ’en yerine Köprü müftisi oldu. 1141’de selefi i’âde idildiğinden ma’zûl oldu.

1144’de Çelebi es-Seyyid el-Hâcc Mustafa Efendi’nin irtihâline binâ’en ikinci def’a Köprü müftisi oldu. Yedi yıl da bu def’asında makâm-ı fetvâda kalub 1151 senesinde vefât itdi. Meşâhir-i fukahâdan, gâyet müteşerri’, vâ’iz, nâfizü’l-kelim bir zât-ı sütûde-simât idi.

Hasan Aga (Kilârî el-Hâcc)

Amasyalı’dır. Ya’kûb Paşa mahallesi eşrâfından Hâcı Sinan Ağa-zâde el-Hâcc Mehmed Ağa’nın mahdûmudur. Gençliginde enderûn-ı hümâyûn mektebine girüb kilâr-ı âmirede hüsn-i terbiye gördü. Orada bi’t-tefeyyüz ser-çavûş ve 1131’de kilâr kethüdâsı oldu.

Bu esnâda sadr-ı a’zam Dâmâd İbrahim Paşa’yı bir husûsdan dolayı gücendirdiginden 1134’de Enderûn’dan ihrâc idilerek Amasya’ya gönderilüb Hüseyin Ağa vakfı tevliyetiyle **/468/** çerağ ve ba’dehû Firûz Ağa tevliyeti de ilâve idildi.

Beş yıl kadar iki vakfı hüsn-i idâre idüb 1139’de muhâsebesi rü’yet idilerek berîü’z-zimme olduğu anlaşılmağla bâ-izn-i âlî Hicâz’a gitdi. Avdetde Amasya mukâta’âtı emîni olub 1142 vak’asında ibrâz-ı sadâkat ve hüsn-i hıdmet eyledi.

1143 senesi rebiü’l-âhirinde Dâmâd İbrahim Paşa’nın katli ve Sultân Ahmed-i sâlisin hal’i üzerine tahta cülûs iden Sultân Mahmud Hân’ın lâlâsı Osman Ağa’nın himmeti ile dergâh-ı âlî kapuc-başılarından olub Amasya mübâya’acısı oldu.

1146 senesi şa’bânında Amasya sancâğı mütesellimi, ba’dehû Tokat voyvadası ve Amasya beytü’l-mâl emîni oldu. Ba’dehû İran muhârebâtı devamında Sivas vilâyeti mübâya’acısı olub 1151’de avdet itdi. 1152’de Amasya baş-a’yânı olub 1153 senesi şa’bânının dokuzunda vefât itdi. Meşâhir-i a’yândan iş-güzâr, hânedân bir zât idi.

Hasan Efendi (Abdî Beg-zâde el-Hâcc)

Amasya’nın Hâcı Hamza Beg mahallesi eşrâfından Abdî Beg-zâde **/469/** esbâk şehir kethüdâsı el-Hâcc İbrahim Çelebi’nin mahdûmu ve Mehmed

Paşa'nın yegenidir. Amasya ulemâsından tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm oldu. Ba'dehû Hicâz'a gidüb hâciyân ve a'yân meclislerine a'zâ olduğu halde 1156 hudûdunda vefât itdi. A'yân-ı ulemâdan hânedân, sahî, zî-servet bir zât idi. Mahdûmu Akbıyık İbrahim Efendi meşhûr-ı ulemâdandır.

Hasan Beg (Kadı-zâde)

Amasyalı'dır. Esbâk Amasya ve Rakka vâlisi vüzerâdan Amasyalı Kadı-zâde el-Hâcc Hüseyin Paşa bin Hasan Beg'in mahdûmudur. 1104 zi-l-kâdesinde pederi tarafından Amasya mütesellimi ba'dehû Rakka vilâyeti mütesellimi oldu.

Pederinin vefâtında Rakka (Rehâ)'da ikâmet idüb orada vâlileri tarafından mütesellim oldu. Ba'dehû dergâh-ı âli kapucı-başılarından olub devr-i hıdemât iderek bu esnâlarda vefât itdi.

Diğer Kara Kadı-zâde Hasan Beg bin Halil Beg bin Mehmed Paşa da meşâhir-i zu'amâdan olub Sefer Ağa-zâde Hasan Beg bin Mehmed Paşa mu'âsırıdır. Bunlar 1157 **/470/** sâline doğru vefât itdi. A'yân ve zu'amâdan idiler.

Hasan Aga (Kurşunluoğlu)

Amasya Kethüdâ-yeri iken 1099'da maktûlen vefât iden Kurşunlu Ali Ağa'nın oğludur. Yeneçiri ocağına girüb Purut muhârebesinde yararlığı görüldüğünden Amasya'da oda-başı, ba'dehû Yeniçeri serdârı, İran muhârebâtında turnacı-başı oldu. 1158'de vefât itdi. Oğulları Ali, Mehmed Ağalardır.

Hasan Efendi (Nakîb es-Seyyid el-Hâcc)

Köprülü'dür: Amasya ulemâsından tahsîl-i 'ulûm idüb Köprü'ye avdetle ders-i 'âmm ve 1114 Lâlâcık zâviyesi meşîhati ve mâlikânesi mutasarrıfı oldu. Ba'dehû Taşan-zâde Hasan Beg câmi'i kürsi şeyhi, mükerreren Köprü nakîbü'l-eşrâf kâ'im-makâmı olduğu halde 1159 senesi zi-l-ka'desinin ikinci günü vefât itdi.

Âlim, sâlih, müteşerri' bir seyyid-i zî-şân idi. Yirmi yıl kadar nekâbetde kaldığından ***"Nakîb Efendi"*** dimekle meşhûr olmuşdur. Mahdûmları es-Seyyid Mustafa, Abdullah Efendilerdir. **/471/** Kendisine hayru'l-halef oldular. es-Seyyid Mustafa Efendi 1166 recebinde ve es-Seyyid Abdullah

Efendi 1201'de vefât itdi. es-Seyyid Mustafa Efendi-zâde es-Seyyid Feyzullah Efendi 1176'da fevt oldu.

es-Seyyid Mustafa Efendi'nin diğer mahdûmu es-Seyyid el-Hâcc Ahmed Efendi vâ'iz ve şeyh olub 1204'de vefât itdi. Bunun mahdûmları es-Seyyid Abdullah, Feyzullah Efendiler olub va'z ü meşîhat cihetlerine mutasarrıf oldular. es-Seyyid Feyzullah Efendi 1208'de fevt olub es-Seyyid Abdullah Efendi müstakillen vâ'iz ve şeyh oldu.

Hasan Aga (Mütevellî-zâde Hâfız el-Hâcc)

Amasya'nın Çeri-başı mahallesi eşrâfından el-Hâcc Ali Ağa'nın oğludur. Gürci-zâde el-Hâcc İsma'il ve İbrahim Beglerin teyze-zâdesi olduğu münâsebetle Torumtay vakfı tevliyeti da'vâsında onlara müşârik ve bir müddet mütevellî oldu.

Pederinden sonra Çeri-başı câmi'i vakfına da mütevellî olub sonra Torumtay vakfı tevliyetinden ferâgat itdi. 1141'de meclis-i a'yân a'zâsı olub 1142 vak'asında hıdmet eylediğinden Köprülü-zâde Abdullah Paşa'nın berâ-yı tahkîk **/472/** Amasya'ya vürûdunda hidmeti takdîr idilüb 1145'de Tokad voyvadası ve Amasya beytü'l-mâl emîni oldu.

Ba'dehû Amasya mübâya'acısı, 1151'de Samsun emîni olub 1153'de istikâmeti tebeyyün itdiğinden dergâh-ı âlî kapucı-başılığı ile taltîf idildi. 1156'da meclis-i a'yân a'zâsı ve 1158'de baş-a'yân olub İran harbine gitdi. 1161'de vefât itdi.

Meşâhir-i a'yândan olub Çeri-başı câmi'-i şerîfinin kıble tarafında kâ'in konağı mükellef, sofrası güşâde, hânedân bir zât idi. Câmi'-i şerîfin evkâfını tanzîm idüb hayli nukûd vakf iderek tevsi' itdi. Mahdûmlarından el-Hâcc Abdulbâki, Mehmed Ağalar ma'rûfdur.

Hasan Efendi (Ayıntabî-zâde el-Hâcc)

Amasya 'ulemâsından Ayıntabî el-Hâcc Mustafa Efendi'nin mahdûmudur. Pederinden ve Çorumlu Hâfız es-Seyyid Mehmed Efendi'den ikmâl-i tahsîl idüb dersi-'âmm oldu. Pederinin irtihâlinde mahlûlünden Firûz Aga medresesi müderrisi olub Havza'ya vazifesi başına gitmediginden müderislik uhdesinden **/473/** ref' idildi.

Çünkü servet ve gınâsı ve ticâretle iştigâli oldugundan Amasya'dan ayrılmamışdı. Mükerreren hâciyân ve a'yân meclislerine a'zâ olarak a'yân-ı memleket sırasına girdi.

Ahyânen Şamîce mahallesi mescidinde halka va'z ü nasihat ve talebe-i 'ulûma ketb-i edebiyye tedrîs iderdi. 1163 senesi evâ'ilinde vefât itdi. A'yân-ı 'ulemâdan, hânedân olub 'ulûm-ı edebiyyede mâhir idi. Evlâdına ***"Ayıntablıoğulları"*** dindi.

Hasan Paşa (Hâcı Kâsım-zâde es-Seyyid)

Amasyalı'dır. Gümüşlü-zâde mahallesi eşrâfından Hâcı Kâsım Ağa-zâde es-Seyyid Mehmed Ağa bin es-Seyyid Hüseyin Ağa'nın mahdûmu ve Tatar ağası es-Seyyid Ömer Ağa'nın birâderidir. Vüzerâdan Amasyalı Kapucı-zâde el-Hâcc Ahmed Paşa'nın hasekiliğinde Enderûn-ı hümâyûna girüb Baltacılar ocağına kayd idildi.

Orada hüsn-i terbiye görüb Dâmâd İbrahim Paşa'ya yazıcılığında intisâb iderek sadâretinde terakkî idüb 1137'de Baltacılar kethüdâsı ve 1141'de Sultân Ahmed Hân-ı sâlisin kerîmesi Zeyneb Sultân kethüdâsı olarak temâyüz itdi. **/474/**

1143 senesi rebiü'l-âhirinde Dâmâd İbrâhim Paşa'nın katli vak'asında istifâ idüb Sultân Mahmûd Hân-ı evvelin cülûsunu müte'âkıb Amasya'ya i'zâm ve bir müddet sonra Hüseyin ve Fîruz Ağaların vakfı tevliyetiyle çerağ idildi.

1147'de 'afv ve ıtlâk idildiginden İstanbul'a gidüb Zanalı-zâde es-Seyyid el-Hâcc Ahmed Paşa'ya intisâb itdi. Nişâncılığında dergâh-ı âlî kapucı-başılarından olub 1152'de paşa-yı müşârün-ileyhin sadâretinde kapucılar kethüdâsı oldu.

1153 senesi cümâd el-âhiresinde Amasya'nın Geldiklân ve Turhal nâhiyelerinde zuhûr iden Kürd eşkıyâsının tenkîl ve istisâline me'mûren Amasya'ya geldi. Eşkıyânın def' ü istîsâlinde muvaffak olduğundan sene-i mezbûre zi-l-hiccesinin yirmisinde bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî Karahisar-ı Şarkî sancâğı mutasarrıfı oldu.

1155 senesi evâ'ilinde Çankırı, 1155'de Canik, 1161'de sânîyen Karahisâr-ı Şarkî sancâklarına mutasarrıf olub 1164 senesi cümâd el-âhiresinin dokuzunda Amasya mutasarrıfı olarak İran harbine me'mûr oldu. 1163 senesi gurre-i muharreminde Karahisâr-ı Sâhib sancâğı mutasarrıfı olduğu halde 1164 senesi saferinde vefât itdi. Mahdûmları es-Seyyid Ali Begle Ömer Paşa'dır.

Hasan Aga (Peçeli-zâde el-Hâcc)

Amasyalı'dır. 1108'de maktûlen vefât iden sâbıkü't-terceme Hasan Paşa'nın mahdûmudur. Pederinin katlini müte'âkıb doğduğundan adına Hasan dindi. Büyük birâderi el-Hâcc 'Osman Beg'in himâyesinde büyüdü.

Ba'dehû Ömer Paşa-zâde el-Hâcc Osman Beg'in dâ'iresine girüb baş-a'yânlığında hazînedârı oldu. 1134'de efendisiyle berâber Mısır'a gidüb orada Osman Beg'in emîrü'l-Hâcclığında Hicâz'a beraber gitdi. Avdetde mîr-i mû'mâ-ileyhin kethüdâsı olarak hayli servet ü sâmân idindi.

1158'de Hâcı Osman Beg'in Amasya'ya 'avdetinde beraber gelüb 1160 intihâbında a'yân meclisine a'zâ oldu. 1165 senesi evâhirinde vefât itdi. Pervâne Beg mahallesi eşrâfından hânedân, zî-servet ve yesâr bir zât idi. Ahî Darb-hâneci tekyesini i'mâr idüb oğulları el-Hâcc Ahmed, Osmân Ağalara **/476/** hayli servet bırakdı.

Hasan Efendi (Müderris-zâde es-Seyyid)

Köprülü'dür. Meşâhir-i 'ulemâdan Köprü'de Fâzıl Ahmed Paşa medresesi müderrisi es-Seyyid eş-Şeyh Mustafa Efendi bin es-Seyyid Ebûbekir'in mahdûmudur. Amasya'da müftî olan Çorumlu es-Seyyid Hâfız Mehmed ve İstanbul'da 'Allâme Kazâbâdî Ahmed Efendilerden ikmâl-i tahsîl iderek müderris oldu.

İstanbul'da yıllarca tedrîs-i 'ulûm idüb icâzet virdi. Fâtih muciz dersi-'âmmlarından olub devr-i medâris-i mu'tâde iderek dârü'l-hadîs-i Süleymâniye müderrisi olduğu halde 1167 senesi evâ'ilinde vefât itdi. Üsküdar'da ikâmet itdiğinden Miskinler mezârlığında medfûndur.

Fâzıl, muhakkık, 'ulûm-ı ma'lûmede mâhir bir zât idi. Evâ'il-i tedrîsinde bir müddet bostancı-başı Köprülü el-Hâcc Süleyman Ağa'ya imâmet eylediğinden beyne'l-'ulemâ ***"İmâm Efendi"*** dimekle meşhûr oldu. Mahdûmu es-Seyyid Ebûbekir Niyâzi Efendi mevâlîdendir. İmâm-zâdelikle meşhûrdur.

Hasan Aga (Hâcı Feyzullâh-zâde el-Hâcc) /477/

Amasya a'yânından Hâcı Feyzullâh Efendi-zâde el-Hâcc İsmâ'il Efendi'nin mahdûmu ve el-Hâcc Hüseyin Ağa'nın birâderidir. Sipahî meşâhirinden Amasya kethüdâ-yeri, ba'dehû Ömer Paşa-zâde el-Hâcc Osman Beg'in baş a'yânlığında kethüdâsı oldu.

1134'de Osman Beg'in taht-ı muhâkemeye alınması üzerine Amasya'dan tagayyüb idüb İstanbul'a gitdi. 1143'de taht-ı 'Osmanîye cülûs

iden Sultân Mahmud Hân-ı evvelin lâlâsı iken kapucılar kethüdâsı olan Amasyalı ‘Osman Ağa’nın dâ’iresine intisâb idüb ba’zı hidemâtda istihdâm idildi.

1147’de Zanalı-zâde es-Seyyid el-Hâcc Ahmed Paşa’nın ağaları silkine girüb sadâretinde kahveci-başı oldu. 1155 senesi saferinde Paşa’nın ‘azli üzerine hidmetinde kâ’im olduğundan sonra kethüdâsı olub 1166’da vefâtı üzerine Amasya’ya geldi. Gümüşlü-zâde mahallesinde ikâmet iderek 1171 senesi hudûdunda vefât itdi. Mahdûmları İsma’il, Ahmed Efendilerdir.

Hasan Aga (Sâncı-zâde el-Hâcc)

Amasya’nın Ahî Sa’adeddin mahallesi eşrâfından el-Hâcc Ahmed Ağa **/478/** ibn el-Hâcc Hasan Ağa bin Sâncı Ali Ağa’nın oğludur. Pederinin vefâtında yerine geçüb hâciyân meclisine a’zâ ve 1140 senesi şa’bânından i’tibâren bir kaç defa şehir kethüdâsı, 1165’de hâcı-başı, 1171 saferinde yine şehir kethüdâsı olduğu halde 1173 senesi rebiü’l-âhirinde vefât itdi. ‘Âkil, sahî, zî-servet bir hânedân idi. Oğulları el-Hâcc Mehmed, Ali Ağalardır.

Hasan Aga (Kazgâncı-zâde)

Amasyalı’dır. Amasya’nın Kübceğiz mahallesi eşrâfından Kazancıoğlu el-Hâcc Ahmed Ağa’nın mahdûmudur. Bunlara ***“Kazganî-zâdeler”*** de dinir. Gençliğinde pederiyle İstanbul’a gidüb enderûn-ı hümâyûna girdi.

Orada hüsn-i terbiye görüb silâhdâr-ı şehriyârî Dimetokalı es-Seyyid Mehmed Ağa bin Şa’bân’a kendini sevdirdiğinden müşârün-ileyhin 1148 şa’bânında vezâreti ve müte’âkıben sadâreti üzerine dâ’iresi ağalarından olub sonra kapucıları kethüdâsı ve ba’de’l-infisâl kapu kethüdâsı olarak devr-i bilâd itdi.**/479/**

1171 senesi rebiü’l-âhirinde Silahdâr Paşa’nın vefâtına binâ’en Aişe Sultân kethüdâsı, 1172 senesi rebiü’l-evvelinde kapucı-başılıkla matbah emîni, 1175 senesi recebinde surre-i hümâyûn emîni oldu. Ancak anbâr emânetlerinde zulm ve i’tisâfı olduğu işidilmekle sene-i mezbûre şa’bânında i’dâm idildi.

Mahdûmu İsma’il Beg’dir. Pederinin adı Ahmed Ağa olduğu 1186 tarihli **hüccet-i şer’iyyede** görüldü. Amasyalı İsma’il Ağa’nın dâmâdı olduğu da anlaşıldı. Üsküdür’da medfûndur. Mahdûmu 1181’de vefât idüb yanında medfûndur.

Hasan Efendi (Müfti el-Hâcc)

Köprülü'dür. 'Abdullah oğludur. Amasya'da şeyhü'l-'ulemâ İranlı Yusuf Efendi-zâde el-Hâcc Hasan ve muhaddis-i meşhûr Hıfzı-zâde el-Hâcc Fâ'ik Osman Efendilerden ikmâl-i tahsîl idüb Köprü'de dersi-âmm ve müderris-i be-nâm oldu.

1167'de Köprü müftîsi olub üç yıl sonra azl idildi. 1172'de sânîyen Köprü müftîsi olub 1175'de ma'zûl ve 1176'da sâlisen müfti olduğu halde 1177'de **/480/** vefât itdi. Gâyet fakîh, nâfizü'l-kelim olub meşâhir-i 'ulemâdan idi. Kerîmesi Âişe Hâtûn bir çeşme binâ idüb 1196'da vefât itdi. Çeşme civârında medfûndur.

Hasan Beg (Anahtar Agası-zâde el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Eski Kethüdâ mahallesi eşrâfından ve beglerbegilerinden Anahtar ağası el-Hâcc Mahmed Paşa'nın mahdûmudur. Pederinin kethüdâsı ve mütesellîmi olub Rusya harbinde 1181'de şehîden vefât itdi. Amasya eşrâfından ve erbâb-ı hamiyyetden idi. Mahdûmları Mehmed, Abdülâhad Beglerdir.

Hasan Aga (Evkâtlı-zâde es-Seyyid)

Amasyalı'dır. Esbâk Amasya mütesellîmi Evkâtlı-zâde el-Hâcc Mehmed Ağa bin İbrahim Ağa'nın mahdûmudur. Sipâhi meşâhirinden olub kethüdâ-yeri, Zile voyvadası, 1170'de Merzifon mültezîmi, 1172'de Amasya ve Gelgirâs evkâf-ı haremeyn mütevellîsi oldu. 1178'de Merzifon'da Çelebi Sultân Mehmed evkâfı mütevellîsi olub 1180'de Rus harbine me'mûren Bender'in muhâfazasına gitdi. 1184 hücûmunda şehîden vefât itdi. Birâderi es-Seyyid Veli Ağa'dır. **/481/**

Hasan Efendi (Kara Molla-zâde es-Seyyid el-Hâcc)

Amasya'nın Çile-hâne mahallesi eşrâfından ve 'ulemâdan el-Hâcc Ali Efendi bin Kara Molla Mehmed Efendi'nin mahdûmudur. Ba'de't-tahsîl dersi-'âmm ve Diragiye medresesi müderrisi, 1173 de'Abdüllatîf Efendi kütüb-hânesi hâfız-ı kütübü olub 1187'de vefât itdi. Eşrâf ve sâdât-ı 'ulemâdan Sâlih bir zât idi. Mahdûmları es-Seyyid el-Hâcc Ali, Hüseyin Efendilerdir.

Hasan Aga (Güher-zâde el-Hâcc)

Hâcıköylü'dür. Oranın eşrâfından el-Hâcc Ahmed Ağa bin Osman Ağa bin Cevher Ağa'nın oğludur. Erbâb-ı tımârdan olub İran ve Rus muhârebâtında ibrâz-ı liyâkat iderek Gümüş ma'deni emîni ve kazâ mütesellîmi ve a'yân oldu.

Hâcıköyü'nde çeşmeler binâsıyle kasabayı ihyâ idüb emlâk ve nukûd-ı vâfiresini vakf itdi. 1190 sâline doğru vefât itdi. Hânedân, sofrası güşâde, sahî, sâhib-i hayr idi. Mahdûmları Osman, Mehmed Ağalarla birâderleri Mehmed, Mustafa Ağalardır.

Vakfına ibtidâ el-Hâcc Osman Ağa mütevellî olub 1213'de **/482/** vefât itdi. Mahdûmu Hasan Ağa'dır. Sonra el-Hâcc Mehmed Ağa mütevellî olub 1221'de vefât itdi. Mahdûmu Ahmed Ağa'dır. Bunlar da sırasıyla mütevellî olmuşlardı.

Hasan Efendi (Hâce-zâde el-Hâcc)

Ladikli'dir. Oranın meşâhir-i 'ulemâsından Hâce el-Hâcc Mustafa Efendi-zâde Ahmed Efendi'nin mahdûmudur. Ladik'de Şeyhü'l-İslâm medresesi müderrisi Amedî Mehmed Efendi'nin halka-i tedrîsinde ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm ve mû'mâ-ileyhe dâmâd oldu.

Üstâzının irtihâlinde Şeyhü'l-İslâm medresesi müderrisi ve ba'dehû Ladik müftisi olub ba'zı vekâyî'den dolayı 1185 senesi rebiül-âhirinde 'azl idildiğinden recebinde Hicâz'a gitdi. Medine-i Münevvere'de iki yıl kadar mücâvir kalub 1187'de avdet itdi. Vusûlünü müte'âkıb sânîyen Ladik müftisi olduğu halde 1191 senesi hudûdunda dâr-ı bekâya rıhlet eyledi. Meşâhir-i 'ulemâ ve sulehâdan idi.

Hasan Aga (Hindî el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Hüseyin bin Mehmed oğludur. Evâ'il-i hâlinde **/483/** Silâhdârân zümresine girüb devr-i hidemât iderek sadr-ı esbâk Ragıb Mehmed Paşa'nın riyâsetinde dâ'iresine intisâb itdi. Vezâretinde ağalarından olub sadâretinde kahveci-başı oldu.

Sadr-ı müşârün-leyhin 1176 senesi ramazânında irtihâli üzerine Amasya mukâta'ât emîni olarak geldi. 1180'de ma'zûlen İstanbul'a gidüb meşâhire havâr oldu. Ya'ni tekâ'üd vâzifesi aldı. 1181 tarihli **meşâhire-i havârân defteri**nde ***"Hasan Hüseyin Amasya an-silâhdârân"*** ve 1186

tarihli **meşâhire-i havarân defteri**nde ***"Hasan Hüseyin Amasya kahveci-i Râgıb Paşa"*** diye görüldü.

1188'de Amasya mukâta'ât mültezimi olub 1191'de vefât itdi. Üsküdar'da Seyyid Ahmed Deresi'nde medfûndur. Ashâb-ı servet ve yesârdan bir kimse idi. Mahdûmları Ahmed Rıf'at, Hüseyin Tâlib Efendilerle Mehmed, Mustafa Ağalardır. Bunlara ***"Hindî-zâdeler"*** dindi. Kızıl çehreli olduğu münâsebetle Ragıb Mehmed Paşa buna ***"Hindî Aga"*** dimişdi.**/484/**

Hasan Efendi (Sâ'atci-zâde el-Hâcc)

Amasya'nın Receb mahallesi eşrâfından Hâfız el-Hâcc Mehmed Efendi'nin mahdûmudur. Pederinin irtihâlinden hâciyân ve a'yân meclislerine mükerreren a'zâ olduğu halde 1193 hudûdunda vefât itdi. Mahdûmu es-Seyyid İbrahim Halîm Efendi de a'yândan idi. Peçeli-zâde el-Hâcc Hasan Ağa bin el-Hâcc Ahmed Beg bin Hasan Paşa da hâciyân a'zâsından olduğu halde 1197 hudûdunda vefât itdi.

Hasan Aga (Atçeken Agası el-Hâcc)

Merzifonî Mehmed oğludur. İstanbul'a gidüb enderûn-ı hümâyûna girdi. Orada terbiye görüb Sultân Osman-ı sâlise Atçeken ağası olduğu münâsebetle bu ünvân ile iştihâr itdi.

Ba'dehû ser-gulâm-ı bâkî, mîr-ahûr-ı sânî, arpa emîni olub dergâh-ı âlî kapucı-başılarından oldu. 1191'de mütekâ'id olub Molla Gürânî kurbinde Nuri Dede mahallesinde ikâmet itdiği halde 1198'de vefât itdi. Fenâyî Dede câmi'i kurbinde medfûndur. **/485/**

On bin guruş nakdini vakf iderek ba'zı cevâmi'-i şerîfe va'ziye ve muhaddislik vazifeleri tahsîs itmiş, sâhib-i hayr, dindâr bir zât idi. Mahdûmları müderrisînden Abdurrahman Efendi ile hâcegân-ı divân-ı hümâyûndan Mehmed Hamid Efendi'dir. Hamid Efendi'nin oğulları Mahmud Habîb, İbrahim Efendiler vakfına mütevellî oldular.[47]

Hasan Aga (Hâfız)

Köprülü Davud oğludur. 'Ulûfeciyân-ı yemîn bölüklerinden birine kayd idilerek terakkî idüb 1174'de doksan altıncı bölük ağası oldu. Ba'dehû Rus

[47] Terceme ve evlâdına â'id ma'lûmât-ı târihîye mû'mâ-ileyhin mukayyed **vakfiyeler**inden ve **Enderûn Defterleri**nden anlaşıldı.

muhârebesinde yararlıklar gösterüb 1191'de 'ulûfeciyân-ı yemîn ağası görüldü. 1199'da vefât itdi.

Çavuşân-ı dergâh-ı âlîden Kayalı Paşa-zâde Hasan Beg bin Süleyman Beg bin Kaya Ali Paşa da Amasya eşrâfından olub onuncu çavûşân bölüğünde mukayyed görüldü. 1183'de Rus harbinde isbât-ı liyâkat iderek nâ'il-i terakkî ve 1193'de çavûşlar kethütası oldu. 1201'de vefât itdi. ***"Hasan Aga"*** dimekle meşhûr idi. **/486/**

Hasan Efendi (Hâcıköylü el-Hâcc)

Amasya'nın Gümüş kazâsı civârında Hâcıköyü kasabasından Süleyman'ın oğludur. Amasya'da fuzalâdan muhakkık-ı meşhûr Seküköylü-zâde el-Hâcc Mehmed Kâşif Efendi'den ikmâl-i tahsîl idüb Amasya'da dersi-'âmm oldu.

Ba'dehû fakâhatle iştihâr idüb ba'zı müftilere müsevvid ve emînü'l-fetvâ ve meclis-i a'yâna mükerreren a'zâ olduğu halde 1203'de vefât itdi. A'yân-ı 'ulemâdan müteşerri', natûk bir zât idi. Evlâdı vardır.

Hasan Efendi (Ziyâreli Hâce-zâde el-Hâcc)

Amasya'nın Ziyâre mahallesinden olub Ziyâreli Hâce el-Hâcc Mustafa Efendi'nin mahdûmudur. ***"Uzun Müfti"*** dimekle meşhûr es-Seyyid el-Hâcc Abdullah Efendi'den ikmâl-i tahsîl idüb dersi-'âmm ve 1184'de pederinin mahlûlünden Firûz Ağa müderrisi ve meclis-i hâciyân a'zâsı olduğu halde 1206'da vefât itdi. 'Ulemâdan idi.

Hasan Aga (Müsellim el-Hâcc)

Merzifonlu'dur. Oranın eşrâfından el-Hâcc Süleyman Ağa'nın **/487/** oğludur. Erbâb-ı servet ü yesârdan olub Rus muhârebelerinde mâlî ve bedenî fedâkârlıklarla isbât-ı hamiyyet eylediginden Merzifon a'yânı ve ba'dehû mütesellimi olarak iştihâr itdi.

Ba'dehû Çelebi Sultân Mehmed evkâfı mütevellîsi olub sonra yine mütesellim oldu. 1207'de Arasta câmi'-i şerîfini i'mâr ve dersi-âmm ta'yîn iderek nukûd-ı vâfîre vakf idüb çok geçmeden vefât itdi. Müdebbir, sâhib-i hayr, hânedân bir zât idi.

Hasan Efendi (eş-Şeyh el-Hâcc Sinânî)

Çorumlu'dur. Mehmed bin Hasan mahdûmdur. Genc iken Amasya'ya gelüb imâret şeyhi Müfti-zâde el-Hâcc Mehmed, Çorumlu Müfti es-Seyyid Ali Efendilerden ikmâl-i tahsîl idüb Çevikçe tekyesi şeyhi tarîkat-ı Halvetiyye meşâyih-i kirâmından Şeyh Hüseyin Efendi'nin sohbetinde tefeyyüz itdi.

Bu esnâda inhilâl iden Ya'kûb Paşa câmi'-i şerîfi kürsi şeyhliği 'uhdesine tevcîh idildiğinden fezâ'il-i 'ilmîyesi ve hüsn-i hâli ile iştihâr idüb 1180'de eş-Şeyh Hüseyin Efendi'nin vefâtı üzerine Çevikçe tekyesi şeyhi oldu.**/488/**

Çevikçe tekyesi kendisiyle şeref bulub ihyâ idildi. Gerek fazl ü 'irfânı gerek hüsn-i takrîr ve beyânı ve gerekse zühd ü takvası bütün halk ve a'yânı kendisine cezb iderek 'esnâ-yı va'zında Ya'kûb Paşa câmi'-i şerîfi dolar, ihyâ geceleri Çevikce tekyesi dolub taşardı.

Otuz yıl kadar va'z ü tezkîr, nakl-i hadîs ve tefsîr, zikr ü ibâdet ve irşâd-ı halk ile iştigâl iderek 1209 senesi şevvâlinin altıncı günü dâr-ı kudse irtihâl itdi. 'Âlim, kâmil, zâhid, müttakî, pâk-sîret, mazanne-i kerâmet bir zât-ı âli-himmet idi. **Kaddesallahü sırrehu'l-aziz.**

Mahdûmları es-Seyyid el-Hâcc Abdullah Vecih, Mehmed Şerif Efendilerdir. Yetmiş dokuz yaşında olub Amasya müftisi Çorumlu es-Seyyid el-Hâcc Ali Efendi'nin dâmâdı idi. es-Seyyid el-Hâcc Abdullah Vecîh Efendi, muhakkık-i meşhûr olub Amasya müftisi olmuşdur. es-Seyyid el-Hâcc Mehmed Şerif Efendi de Çevikce tekyesi şeyhi olub 1328'de dâr-ı bekâya irtihâl itdi. Evlâdına ***"Şeyh-zâde"*** dindi.**/489/**

Hasan Aga (Semercioğlu el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Yeniçeri zâbıtânından serdâr-ı meşhûr el-Hâcc Hüseyin Ağa'nın oğludur. Altıncı bölükde mukayyed yeniceri, oda-başı, 1184 tarihinden i'tibâren defa'atle Amasya serdârı, 1203'de Serdengeçdiler ağası olarak Rus muhârebesinde ibrâz-ı liyâkat eylediğinden Turnacı-başı oldu.

Avdetde meclis-i a'yân a'zâsı olub 1211'de vefât itdi. Receb mahallesi eşrâfından hânedân, sahî şecî' bir zât idi. Oğulları es-Seyyid Hüseyin, Mehmed Efendilerdir. Ahfâdından Muvakkit Mehmed Hilmi Efendi ibn Ahmed bin Mehmed Efendi Amasya müftisi olub 1318'de vefât itdi.

Hasan Efendi (Vâ'iz-zâde)

Enderûn câmi'i vâ'izi Ali Efendi'nin oğludur. Pederinin vefâtında birâderi Hâfız Abdurrahman Efendi ile câmi'-i Enderûn vâ'izi oldu. 1205 muharreminde va'ziyesinden ferâgat idüb birâderine tevcîh idildi. Ba'dehû vefât itdi. Ulemâdandır.

Hasan Dede Efendi (es-Seyyid Mevlevî Şeyhi)

Amasyalı'dır. Hâcı-zâde Mehmed Dede bin Hasan bin Hâcı Mehmed Çelebi mahdûmudur. Amasya mevlevî-hânesi şeyhi es-Seyyid Gavsî Dede Efendi'nin riyâzet-hânesinde tefeyyüz idüb âdâb-ı tarîkatı, edebiyat-ı Fârisîyeyi ögrendi. **/490/**

1169'da pederinin intikâli üzerine Şeyh Cû'î vakfı mütevellîsi ve ba'dehû mesnevî-hân olub 1190'da Amasya mutasarrıfı olan Canikli-zâde Mikdâd Ahmed Paşa'ya çatdı. Bunun nüfûzu sâyesinde 1194'de ref' idilen Feyzullah Dede Efendi'nin yerine Amasya mevlevî-hânesi şeyhi oldu.

1202'de Mikdâd Ahmed Paşa'nın idâresinden Amasya sancâğı kurtarıldıkda Feyzullah Dede Efendi'nin teşebbüsâtıyla 1204'de meşîhatden azl idildi. On bir yıl kadar uzlet-hânesinde imrâr-ı evkât idüb 1215'de vefât itdi. Mümtezic, edebiyata âşinâ idi. Mahdûmları es-Seyyid Mehmed, Hüseyin Dedelerdir.

Hasan Beg (Yörgüç Paşa-zâde es-Seyyid el-Hâcc)

Amasya a'yânından es-seyyid el-Hâcc Ahmed Beg bin el-Hâcc Ömer Beg bin el-Hâcc Osman Beg'in mahdûmudur. 1197'de pederinin fevtinde Yörgüç Paşa vakfına mütevellî olarak meclis-i a'yan a'zâsı ve bir def'a hâcı-başı oldu. 1216 senesi şevvâlinin onuncu günü vefât itdi. Hânedân âlî-himmet, sahî bir zât oldu. Oğulları es-Seyyid Ömer, Osman, Hüseyin Beglerdir. **/491/**

Hasan Efendi (Canîkli es-Seyyid el-Hâcc)

Samsun'un Canik nâhiyesinden Halil Efendi bin Ahmed bin İsa mahdûmudur. ***"İsa-zâde"*** dimekle meşhûrdur. Amasya'da Çelebi-zâde el-Hâcc Hüseyin ve Ürgüblü el-Hâcc Ahmed Efendilerden ikmâl-i tahsîl idüb dersi-'âmm oldu.

1198'de Sultân Bâyezid câmi'i kürsi şeyhi olub 1214'de Canikli-zâde Tayyar Mahmud Paşa'nın zulmüyle Samsun'a nefy idilen Sultân Bâyezid medresesi müderrisi es-Seyyid el-Hâcc Osman Efendi'nin yerine Sultân Bâyezid medresesi müderrisi oldu.

Fakat bu müderrisliği kabulde hayli tereddüd idüb sonra bi'l-mecbûriye kabûl itdiyse de 1216'da vefât itdi. Medrese eski sâhibine virildi. Fâzıl, fakîh, 'ulûm-ı 'âliyyede bârî, müttakî, hadîs ve tefsîrde mâhir olduğu **el-mecmû**'da yazılıdır.

Hasan Aga (Kolçakoğlu el-Hâcc)

Amasya zu'amâsından Yüzbaşı Ali Beg bin Kolçak Hasan Ağa'nın oğludur. Gençliğinde yeniçeri olub tedrîcen terakkî iderek alemdâr oldu. Ba'dehû mükerreren Amasya serdârı **/492/** ve 1203'de Rus muhârebesinde yararlığı görüldüğünden Turnacı-başı oldu.

'Avdetde yine mükerreren Amasya serdârı olub 1217'de vefât itdi. Meşâhîr-i zâbıtândan ve yeniçeri sanâdîdinden bir kimse idi. Oğlu Hâfız Mehmed Ağa 1239'da vefât itdi. Bunun oğulları Çavuş Ahmed Ağa Ahısha harbinde 1244'de ve Salih Ağa Nizib muhârebesinde 1254'de ve el-Hâcc Ali Aga da 1262'de vefât itdi. Bunlara ***"Kolçakoğulları"*** dindi.

Hasan Beg (Canikli-Zâde)

Esbâk Amasya mutasarrıfı Mikdâd Ahmed Paşa bin Canikli el-Hâcc Ali Paşa bin Ahmed Ağa'nın mahdûmudur. 1190'da Amasya'da doğdu. 1202'de pederi Amasya'dan kaldırıldığı esnâda beraber gidüb 1206'da i'dâm idildikde amucası Battal Hüseyin Paşa'nın yanına geldi.

1214 senesi gurre-i zi-l-hiccesinde 'amm-zâdesi Tayyar Mahmud Paşa tarafından Amasya mütesellîmi olub geldi. Şirin-zâde Hâfız el-Hâcc Hasan Ağa'yı kendisine kethüdâ nasb iderek **/493/** zevk ü safâya daldı. Kendisine tarafdâr olanları olanca kuvvetiyle himâye ve mu'ârızları ifnâda ifrât idi.

1218'de Gürci-zâde Osman Paşa'yı i'dâma me'mûr olan Tayyar Paşa ile beraber îfâ-yı celâdet eylediğinden dergâh-ı âlî kapucı-başılığı rütbesiyle taltîf idildikde tuğyânı artdı. Halkın i'râz ve emvâline tasallut eylediğinden şikâyetler divân-ı âlî ve sem'-i hümâyûna kadar yükseldi.

1219 senesi gurre-i muharreminden i'tibâren Amasya sancâğı Cabbâr-zâde Süleyman Beg'e ilzâm ve tevcîh idildiğinden tarih kısmında tafsîl

idildiği üzre Amasya'dan kuvvetleriyle berâber çıkub Havza kazâsına kadar tebâ'üd itdi. Mu'ahharen Bafra'da bulunan Tayyar Mahmud Paşa'nın gönderdiği asker ve ümerâ ile dönüb Amasya'ya cebren girdi.

Bunun üzerine Tayyar Mahmud Paşa'nın vaz'iyyet-i âsiyânesi ve bunun harekât-ı zâlimânesi nazar-ı dikkati celb eylediğinden Cabbâr-zâde Süleyman Beg'e virilen fermân-ı âlî mucebince Amasya mîr-i müşârün-ileyh tarafından gönderilen kuvvetlerle muhâsara idilüb harben istirdâd ve sâhib-i terceme 1220 senesi muharreminde bâ-fermân-ı**/494/** âlî salben i'dâm idildi.

Zâlim, sefîh, tab'an denî bir mahlûk olduğu halde gâyet muta'azzım, nehhâb ü vehhâb, merhameti kıt bir adamdı. Dindâr, 'ulemâyı sever, hayr-hâh şeklinde görünür, vicdânsız ahvâl ü mezâlim irtikâb eylerdi. Kendisine müte'allik olanlardan ba'zıları i'dâm ve ba'zıları da nefy ve iclâ idildi.

Hasan Efendi (Molla Bâlî-zâde es-Seyyid el-Hâcc)

Amasya sâdâtından es-Seyyid el-Hâcc Ali Efendi'nin mahdûmudur. Biraz tahsîl-i ma'ârifden sonra Hicâz'a gitdi. Avdetde hâciyân ba'dehû a'yân meclislerine a'zâ ve 1208 senesinden i'tibâren üç def'â nakîbü'l-eşrâf kâ'im-makâmı oldu.

Mütesellîm Hasan Beg'e mu'ârız olduğundan 1220'de râbi'an nakîbü'l-eşrâf kâ'im-makâmı olduğu halde 1221 senesi evâ'ilinde dâr-ı bekâya irtihâl itdi. Sulehâ-yı a'yândan, hânedân bir zât idi. Oğulları es-Seyyid Hüseyin, Ali Efendilerdir. Es-Seyyid el-Hâcc Ali Efendi-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi 1271'de vefât itdi. Aşağı Pirler mezarlığında medfûnlardır.**/495/**

Hasan Aga (Şirin-zâde Hâfız el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Üçler mahallesindeki câmi'-i şerîfin bânîsi Sa'di Çelebi dâmâdı utekâdan Hândân Ağa'nın ahfâdından olub Sa'di Çelebi vakfı mütevellîsi Hândân Ağa-zâde Şirin Ali Efendi bin Hâfız Hasan Efendi bin el-Hâcc Ahmed Ağa bin Mustafa Ağa bin Sa'di Ağa bin Hândân Ağa'nın oğludur,

Küçük bîrâderi Hüseyin Ağa enderûna girüb çukadâr-ı şehriyârî olduğundan Amasya'da fevka'l-âde teneffüz itdi. 1208'de pederinin irtihâlinde Sa'di Çelebi vakfı mütevellîsî olarak hâciyân ve a'yân meclislerine a'zâ oldu.

1214 senesi zi-l-hiccesi gurresinde Amasya mütesillîmi Canikli-zâde Hasan Beg'in kethüdâsı olarak bütün Amasya sancâğını kabza-i idâresine aldı. Livâyı hüsn-i idâre itdi. 1218'de sânîyen mütesellîm kâ'im-makâmı olub halk ve eşrâfa huzûr ve emniyyet virdi.

1219 senesi vak'asında inzivâ eylediyse de Hasan Beg'in gâlibâne Amasya'ya duhûlünde yine kethüdası olduğundan 1220 muhareminde Hasan Beg'in i'dâmında emvâl ve emlâkı müsâdere idilerek **/496/** Karahisar-ı şarkîye nefy ve orada habs idildi. 1222 senesi saferinin evâhirinde mahbûsen vefât itdi. Hasan Beg'in ef'âl ü harekâtı buna atf ve isnâd idilerek lisâna gelmişdi. Bununla beraber müdebbir, hânedân, mu'tedil, sahî, sinsî bir kimse idi. Mahdûmu Ahmed Beg'dir. Bunun ve Hasan Beg'in himâyesi yüzünden birâderi de gözden düşdü.

Hasan Aga (Paşalı-zâde el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Fethiye mahallesi eşrâfından el-Hâcc Hüseyin Ağa bin Paşalı Ali Ağa'nın mahdûmudur. Enderûn-ı hümâyûna girüb tefeyyüz iderek miftâh agası, ba'dehû hazîne-dâr başı ve 1210 cümâd el-âhiresinde dülbend agası ve ser-kâtib-i şehriyârî oldu.

1218'de ba'zı husûsâtdan dolayı Silâhdâr-ı şehriyârî Halil Ağa ile mu'ârız olmağla her ikisi de dergâh-ı âlî kapucı-başılığıyla enderûndan ihrâc idildiginden Sultân Bâyezid evkâfı tevliyetiyle Amasya'ya i'zâm idildi. 1223 senesi şevvâlinde vefât itdi. Kerîm, âlî-himmet olub hem-şehrîlerine iyilikleri vardı. **/497/**

Hasan Aga (Yeşilli-zâde es-Seyyid)

Amasyalı'dır. Musâhibân-ı şehriyârîden esbâk matbah-ı âmire emîni olub 1204'de vefât iden Amasyalı Bektaş Aga bin Hüseyin Aga'nın mahdûmudur. Küçük yaşında enderûn-ı hümâyûna girdi.

Orada hüsn-i terbiye görüb pederinin sâye-i ikbâlinde 1201'de kuşcu-başı oldu. 1203 senesi recebinin on birinci günü Sultân Abdulhamid-i evvelin irtihâli ve Sultân Selim-i sâlisin cülûsu üzerine Amasya'ya i'zâm idilüb Hüseyin Ağa vakfı tevliyetiyle çerağ idildi.

1212'de afv ve ıtlâkına binâ'en tevliyet uhdesinde olduğu halde İstanbul'a gidüb sânîyen kuşcu-başı ve 1218'de Amasyalı-zâde Hâcı İbrahim

Reşid Efendi'nin himmeti sâyesinde cebeci-başı olub ricâl-i devlet sırasına girdi.

1222 senesi rebiü'l-evvelinin yirminci günü Sultân Selim'in hal'i üzerine sânîyen Amasya'ya i'zâm idildi. 1223'de Sultân Mahmud-ı sânînin cülûsunu müte'âkîb sânîyen Hüseyin ve Firûz **/498/** Ağaların evkâf-ı tevliyetiyle zarûreti def' idildi. 1225'de yahut 1227'de vefât itdi. Erbâb-ı iktidârdan tali'siz bir zât idi.

Hasan Efendi (Hâfız el-Hâcc Kovuklu)

Amasya'nın Kovuk karyesinden Mehmed bin Osman'ın oğludur. 'Allâme Ürgüblü el-Hâcc Ahmed Efendi'nin halka-i tedrîsinde ikmâl-i tahsîl itdikden sonra Hadem'e gidüb Hadîmî-zâde Mehmed Emin Efendi'den de tahsîl-i 'ulûm iderek avdetinde dersi-'âmm oldu.

Gümüşlü mahallesinde ikâmet ve câmi'-i şerîfinde tedrîs-i 'ulûma muvâzabet iderek Fatma Hâtûn medresesi müderrisi ve Gümüşlü-zâde câmi'i kürsi şeyhi olduğu halde 1226 senesi evâ'ilinde dâr-ı bekâya irtihâl itdi. Kibâr-ı 'ulemâdan fakîh, fâzıl bir zât idi. Mahdûmu Hâfız el-Hâcc Mehmed Efendi de 'ulemâdandır. Bunun hafîdi Hâfız Ahmed Efendi ticâretle iştigâl iderek 1311'de vefât itdi. Bunlara ***"Kovukluogulları"*** dinirdi.

Meclis-i hâciyân a'zâsından Sâ'atci-zâde es-Seyyid el-Hâcc **/499/** Hasan Efendi bin Mustafa Sâtı' Efendi de eşrâf-ı memleketden olub 1226 senesi evâhirinde vefât itdi. Oğulları es-Seyyid Mustafa, Mehmed Efendilerdir.

Hasan Aga (Kethüdâ)

Amasyalı'dır. Ali bin Mehmed oğludur. Vüzeradan Dağıstânî Ali Paşa'nın dâ'iresi ağalarından olub onun 1194'de i'dâmında Sivas hânedânından Zaralı-zâde Receb Paşa'ya intisâb itdi. Anın zaman-ı vezâret ve velâyetinde kethüdâsı olub hayli nüfûz ve şöhret kazandı.

Receb Paşa'nın gerek zaman-ı vezâretinde ve gerek evân-ı nekbetinde hem-dem ve gâm-güsârı oldugundan vefâtına kadar andan ayrılmadı. 1228'de Paşa'nın ikinci def'a azli ile vezâretinin ref' ve müte'âkıben vefâtında Amasya'ya geldi. Ba'dehû Cabbar-zâde Celâleddin Mehmed Paşa'nın dâ'iresine intisâb idüb onun da kethüdâsı oldu.

Paşa'nın sâye-i ikbâlinde dergâh-ı âlî kapucı-başılığı rütbesini alub nufûz ve i'tibârı artdı. Çünkü Rus muhârebesinde Sivas vilâyeti kâ'im-makâmı olub erzâk ve mühimmât-ı **/500/** askerîyenin tedârik ve irsâlinde hıdmetler itmişdi. 1228'de vefât itdi. Müdebbir, idâre-i umûra vâkıf, zî-nüfûz bir zât idi.

Oğulları Mehmed, Ali Ağalara ***"Kethüdâ-zâdeler"*** dindi. Amasya'da Hâcı Hamza mahallesinde pederlerinin mükellef konağında ikâmet itmişlerdi. 1254 senesi tahrîr-i nüfûsunda el-Hâcc Mehmed Ağa ber-hayat olub oğulları Hasan, Ahmed Ağalar mahalle-i mezbûrede mukayyed idiler.

Hasan Aga (Bozoğlu el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Yeniçeri zâbıtânından esbâk Amasya serdârı Altıncı Mehmed Ağa bin el-Hâcc Osman Beg bin Boz Receb Paşa mahdûmudur. Rus muhârebâtında yararlıgı görüldügünden mükerreren Amasya serdârı, ba'dehû serdengeçtiler ağası, 1212'de turnacı pâyesiyle Kır serdârı oldu.

1219'da Amasya mütesellimi Hasan Beg'in hurûc ve ısyânında etrâf-ı livâyı hüsn-i muhafâza iderek mû'mâ-ileyhin der-destinde hıdmeti sebk eylediğinden İstanbul'a gidüb ocağa girdi. Fakat1222'de Canikli-zâde Tayyar Mahmud Paşa'nın İstanbul'a **/501/** gelüb kâ'im-makâm-ı sadr-ı âlî olduğu esnâda ocak erkânından Amasyalı Selim Ağa'nın himâyesini gördü.

1223'de Sultân Mahmud-ı sânînin cülûsunda müsterîh olub Selim Ağa'nın yeniçeri ağalığında kethüdâ-yeri, 1228 senesi saferinde Muhzır ağalığıyla dâhil-i katar oldu. Ba'dehû Kul kethüdâlığına kadar terakkî gördüğü halde 1227'de ma'zûlen Kadıköyü'nde ikâmet idüb 1229'da vefât itdi.

Hasan Efendi (Tavilli el-Hâcc)

Amasya civârında Taşâbâd (Erba'a) kazâsı dâhilinde Tavil köyünden Mehmed bin Hasan mahdûmudur. 'Allâme Ürgüblü el-Hâcc Ahmed ve muhakkik es-Seyyid el-Hâcc Abdullah Vecih Efendilerden ikmâl-i tahsîl edüb ders-i 'âmm-ı meşhûr oldu.

Gümüşlü-zâde mahallesinde ikâmet iden meşâyih-i kirâm-ı nakşîbendîyeden Termeli el-Hâcc Osman Efendi'den münîb ve 1226'da Fatma Hâtûn medresesi müderrisi oldu. Topcu-zâde Hâfız el-Hâcc

Abdurrahman Ağa'nın binâ itdirdiği câmi'-i şerîfinde tedrîs-i 'ulûm iderek iştihâr edüb câmi'-i mezbûre kürsi şeyhi de olmuşdu. **/502/**

1226 senesi cümâd el-ahîresinin beşinde Amasya müftisi Sarı Ahmed-zâde Hâfız Mehmed Efendi'nin istifâsına binâ'en Amasya müftisi olub meclis-i a'yâna devam itdi. Fakat ba'zı ahvâl ü şiddetinden dolayı ***"Deli Müfti"*** diye iştihâr itdiğinden 1227 senesi gurre-i recebinde fetvâdan hacr idilerek 'ulemâ ve a'yânın ricâsıyla selefi i'âde idildi.

1232 senesi rebiü'l-evvelinde birinci Yeniçeri-talebe vak'asında Müfti Ürgüblü-zâde es-Seyyid Necib Ahmed Efendi'nin azline bina'en ikinci def'a Amasya müftisi oldu. Seyf-i sârim gibi her iki fırkanın arasındaki nizâ'ı kat' iderek te'lîfine çalışdı.

Fakat sene-i mezbûrenin recebi ibtidâsında hastalanub dördüncü regâ'ib gicesinin irtesi günü dâr-ı bekâya irtihâl itdi. Hazret-i Pir İlyâs civârında medfûndur. 'Âlim, gâyet müteşerri', mutasallib, fakîh, zâhid bir zât idi

Hasan Efendi (Çankırılı Hâce)

Çankırı halkından Ali oğludur. Amasya'ya gelüb Suruklu Hâfız el-Hâcc Ali Efendi'nin halka-i tedrîsine muvâzabet iderek ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm ve 1218'de medrese-i **/503/** Hayriye müderrisi olduğu halde 1232 senesi evâhirinde vefât itdi. Ahî Sabıkuddin mahallesinde mukîm, âlim, sâlih bir zât idi.

Mahdûmu Hâfız Mehmed Efendi olub Kaya-başı mahallesi imâmı iken 1259'de vefât itdi. Bunun kerîmesi Fatma Hâtûn'u ceddim Kara Hüseyin oğlu meşhûr Abdî Ağa bin Serdâr Mehmed Ağa 1245'de tezevvüc idüb andan pederim el-Hâcc Mehmed Ağa doğdu.

Hasan Aga (Raht-vân-zâde Hâfız)

Körülü'dür. Raht-vân İsma'il Ağa'nın mahdûmudur. Genç iken enderûn-ı hümâyûna girüb hüsn-i terbiye gördü. Orada tefeyyüz iderek 1223'de Sultân Mahmud-ı sânînin cülûsu vak'asında hıdmet ve sadâkati görüldügünden Kullukcu-başı oldu.

1226'da ser-tüfeng-i şehriyârî olub Sultân Mahmud'un tevecühâtını kazanmışdı. 1231'de hastalandığından dolayı tekâ'üde sevk idülüb 1234 senesi hudûdunda vefât itdi. Mahdûmu müderrisînden İsma'il Efendi de **/504/** 1247'de vefât itdi.

Hasan Aga (Bayburdlu Hâfız)

Erzurum vilâyeti mülhakâtından Bayburd kasabasından Ali oğludur. Genç iken Köprüye gelüb orada tavattun itdi. Çumulu-zâde Hâcı Ali Paşa'nın silâhdârı ve mahdûmu Mehmed Emin Beg'in kethüdâsı olarak fevka'l-âde servet ü şöhret kazandı.

1220'de Mehmed Emin Beg'i bâ-fermân-ı âlî ref' iderek Köprü voyvadası ba'dehû Amasya mübâya'acısı olub dergâh-ı âlî kapucı-başılığı rütbesiyle taltîf idildi. 1224'de Amasya a'yânı ve mütesellim vekili olub Rus harbine me'mûren gitdi.

Muhârebe esnâsında Ruslar'a esîr olub 1228'de tahlîs idilerek avdet itdi. Köprü'de menkûben ikâmet idüb 1235 seneesi evâ'ilinde vefât itdi. Mâlik olduğu Ersındık çifliği evlâdına kaldı. Köprü'de ***"Bayburdluoğulları"*** bunun evlâdıdır. Çiftlige müste'ceren giren Canik Rumları mu'ahharen iddiâ-yı tasarrufla sâhiblerini def' itmişlerdi.**/505/**

Hasan Efendi (Sarı Müderris-zâde el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Ya'kûb Paşa müderrisi olub ***"Sarı Müderris"*** dimekle meşhûr olan Muhaddis el-Hâcc Süleyman Efendi-zâde el-Hâcc Mustafa Efendi'nin mahdûmudur. Amasya müftisi Fenârci-zâde el-Hâcc Evliyâ Halil ve müfessir-i meşhûr Albdünnâbi efendilerden ikmâl-i tahsîl edüb ders-i 'âmm ve Ya'kûb Paşa medresesine pederinin mahlûlünden müderris oldu. 1236 senesi hudûdunda vefât itdi. Kibâr-ı 'ulemâ ve a'yândan olub Arabiyyede mâhir idi. Birâderi el-Hâcc Abdullah Efendi'dir.

Hasan Efendi (Kıymâcı-zâde el-Hâcc)

Amasya'nın Receb mahallesi halkından Mehmed bin Abdullah oğludur. Fâzıl-ı meşhûr Payaslı el-Hâcc Mehmed Efendi'nin halka-i tedrîsinde ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm oldu. Yıllarca tedrîs-i 'ulûm iderek ***"Narlıbağçe medresesi"*** dimekle meşhûr Türidi-zâde el-Hâcc Sinan Ağa'nın binâ itdirdiği Süleymaniye medresesi müderrisi oldu.

Ba'dehû Üçler câmi'i kürsi şeyhi de olub tedrîs ü ibâdet, va'z ü nasihât ile imrâr-ı evkât iderek 1238 senesi **/506/** zi-l-hiccesinde dâr-ı na'ime rıhlet itdi. Kibâr-ı 'ulemâdan, gâyet fakîh, zâhid, vâ'iz bir zât idi. Mükerreren teklîf idilen Amasya müftiliğini kabul itmemişdi.

Hasan Efendi (Şeyh-zâde eş-Şeyh)

İçerişehir'de Mahmud Çelebi tekyesi şeyhi eş-Şeyh Ömer Efendi'nin mahdûmudur. Pederinin mahlûlünden 1229'da mezkûr tekyenin şeyhi olub on iki yıl kadar icrâ-yı meşîhat iderek 1241 senesi evâsıtında vefât itdi. Sulehâdan bir zât idi. Meşîhat, kibâr-ı 'ulemâdan Canikli el-Hâcc Hâfız Mehmed Efendi'ye virildi.

Hasan Aga (Bölük-başıoğlu)

Amasya yeniçerilerinden Bölük-başı Ali Ağa-zâde Ahmed'in oğludur. Bu da yeniçeri, alemdâr, Amasya yeniçerilerine serdâr olub 1228'de Serdengeçdiler ağası olarak Yergöğü'ne gitdi.

Avdetde yine Amasya serdârı 1241 senesi zi-l-kâdesi evâhirinde yeniçeri ocağının ilgâsında maktûlen vefât itdi. Gâyet cür'et-kâr ve arbede-cû bir kimse idi. Yeniçeri sanâdîdinden Memuoğlu diğer **/507/** Hasan Ağa bin Abdullah bin Mehmed Ağa da bugün i'dâm idildi.

Hasan Paşa (Akbaş-zâde)

Merzifonlu'dur. Oranın eşrâfından Akbaşoğlu el-Hâcc Mehmed Ağa'nın mahdûmudur. Hasbağçe'de bostancı ocağına girüb enderûn terbiyesi gördü. Ocağında tefeyyüz iderek hasekî oldu.

1215 senesi cümâd el-âhiresinde Edirne Bostancı-başısı oldu. 1216 senesi cümâd el-ûlâsında azliyle Serbestoğlu Mehmed Ağa ve ba'dehû Tekirdağlı Osman Ağa Edirne Bostancı-başısı oldukda dergâh-ı âlî müteferrikalarından oldu.

Ba'dehû 1231'de sânîyen Edirne Bostancı-başıcısı olub 1233 tarihli cemaât, müteferrikân-ı dergâh-ı âlî defterinde ***"Hasan Merzifon Ser-bostan Bağçe-i Edirne"***diye yazılı görüldü. 1234'de bâ-rütbe-i mîr-i mîrânî Kayseriyye mutasarrıfı oldu.

1236 senesi cümâd el-âhiresinde vezâretle İnebolu muhâfızı ve şa'bânında İzmir vâlisi olub sonra **/508/** İyne Adası muhâfızı oldu. Fakat muhafazada muvaffak olamadığından 1238'de Edirne civârındaki çiftliğinde ikâmete me'mûr olub 1242 senesi şa'bânında vefât itdi. Müdebbir, gayûr bir vezir ise de sonunda muvaffakiyet gösteremedi. Külliyetli deyni kaldı.

Hasan Efendi (Ziyâreli el-Hâcc)

Amasya'nın Ziyâre mahallesinden Mahmud'un oğludur. Allâme Ürgüblü el-Hâcc Ahmed Efendi'nin tilmîzi olan Mar'aşlı el-Hâcc Mahmud Efendi'den ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm oldu.

Diğer ders-i 'âmm ve Ayşe Hâtûn vâkfı mütevellîsi İne-pazarlı es-Seyyid Hasan Efendi bin el-Hâcc Ömer bin Resûl 1244'de yek-digerini müte'âkıb vefât itdi. es-Seyyid Hasan Efendi'nin mahdûmu es-Seyyid el-Hâcc İsma'il Hakkı Efendi'nin tercemesi yukarda yazıldı.

Hasan Aga (Hâcıoğlu es-Seyyid el-Hâcc)

Amasya eşrâfından Hâcı Efendi-zâde es-Seyyid el-Hâcc Mustafa Ağa'nın mahdûmudur. Yeniçeri, alemdâr, mükerreren Amasya yeniçerilerine serdâr olub Rus harbinde turnacı-başı oldu. 1238'de beşinci def'a serdâr olub 1239 **/509/** vak'asında Mihaliç'e ve avdetinden sonra 1241 zi-l-ka'desinde ocağın ilgâsında Ankara'ya nefy idildi. 1244'de orada vefât itdi.

Hasan Aga (Deli Tatar)

Kırımlı'dır. Bağçesarây halkından Mustafa'nın oğludur. Küçük yaşında pederiyle beraber Merzifon'a gelüb tavattun itdi. Cür'et ve cesâretiyle temâyüz idüb Merzifon voyvadası Abdullah Aga'ya intisâb iderek kethüdâsı oldu.

1224'de Rus muhârebesinde yararlıkları görüldüğünden dergâh-ı âlî gedüklülerinden oldu. Ba'dehû Yergögü muhafızı Hâfız Ali Paşa ma'iyyetine me'mûr olub Merzifon gönüllü baş-bûğu olub 1228'de oraya gitdi. Yararlıklarına binâ'en avdetinde Merzifon voyvadası oldu.

1242'de ma'iyyet-i mevcûdesiyle Rumili harbine me'mûren İstanbul'a gidüb resm-i geçit icrâsında Sultân Mahmud-ı sânînin mazhar-ı takdîri oldu. Dergâh-ı âlî kapucı-başılığı rütbesiyle taltîf idildi. Avdetinde husemâ-yı ikbâli hâssaten Nezir Ağa tarafından hânesi muhâsara idilüb 1244'de **/510/** ifnâ idildi.

İdâre-i umûra vâkıf, dindâr, bahâdır, şedîd, cüret-kâr idi. Oğulları el-Hâcc Abdullah, Halil, Kâsım Beglerdir. Hâcı Abdullah Beg-zâde Süleyman, Salih Begler Merzifon eşrâfından idiler. Süleyman Beg-zâde Mehmed Ağa ve Salih Beg-zâde Ali, Hüseyin Efendilerle erkân-ı harb mîr-âlâylarından esbâk Nâfi'a vekili Ömer Feyzi Beg'dir.

Hâcı Halil Beg'in oğulları Mehmed, Ebubekir, Feyzullah Ağalar olub Feyzullah Ağa'nın oğulları İbrahim, Ali, Osman, Hasan ve İbrahim Ağa'nın oğulları 'ulemâdan merhûm Hâfız Abdurrahman Efendi ile zâbıtân-ı askerîyeden Mustafa Beg'dir. Bunlar Merzifon'da büyük bir â'iledir.

Hasan Efendi (Müderris)

Mustafa oğludur. Amasya 'ulemâsından ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm ve yıllarca tedrîs-i 'ulûm iderek 1243'de Hakâle'de kâ'in Muhyiddin Çelebi medresesi müderrisi oldu. Sultân Bâyezid câmi'-i şerîfinde tedrîs ve tezkîr ile meşgûl iken 1250'de vefât itdi.

Sulehâ-yı 'ulemâdan idi. Mahdûmu **/511/** Mehmed Efendi'ye müderrislik virildiyse de nâ-ehl olduğundan 1251'de ref' idülüb kibâr-ı 'ulemâdan Kayseriyyeli Mehmed Akil Efendiye tevcîh idildi. Mehmed Efendi de köylerde imâmet iderek 1271 sâline doğru vefât itdi.

Hasan Vehbi Efendi (Hâcı Hâfız Şeyhü'l-Kurrâ)

Nevşehirli'dir. Ahmed oğludur. Amasya'da şeyhü'l-kurrâ Sarı Ahmed-zâde el-Hâcc Hâfız Mehmed Efendi'nin halka-i tedrîsinde vücûh-ı kırâ'ati, 'ulûm-ı arabîyye ve şer'iyyeyi ahz ve tahsîl idüb ders-i 'âmm oldu. Sultân Bâyezid câmi'-i şerîfinde tâ'lim-i vücûh ve tedrîs-i 'ulûm ile iştigâl iderek 1253 senesi evâ'ilinde vefât itdi.

'Âlim, sâlih, mukarrî, müceddid bir şeyhü'l-kurrâ idi. Pek çok hâfız yetiştirdi. Bunlardan biri Canikli-zâde el-Hâcc Hâfız Mehmed Hilmi Efendi'dir.

Hasan Aga (Ak Hasan-zâde Hâfız el-Hâcc)

Amasya a'yânından ve Eski Kethüdâ mahallesi eşrâfından el-Hâcc Hüseyin Ağa bin el-Hâcc Mehmed Ağa bin Ak Hasan Ağa mahdûmudur. Pederinin irtihâlinde nüfûz ve servetine vâris olub hâciyân ve a'yân meclislerine a'zâ oldu. **/512/**

Bir müddet Hazînedâr-zâde Osman Paşa'nın kethüdâlığında bulundu. 1239'da yeniçeri-talebe vak'asında ve 1241'de yençeri ocağının ilgâsında hıdmetler itdiğinden dergâh-ı âlî kapucı-başılığı rütbesiyle taltîf idildi.

1244'de ihtisâb ağası olub şehir ve esnâfın inzibâtında hüsn-i idâresi görüldü. 1246 senesi gurre-i muharreminde Hazînedâr-zâde Osman Paşa

tarafından Amasya sancâğı mütesellimi oldu. İki buçuk yıl kadar livâyı güzel idâre itdi.

1248 senesi cümâd el-âhiresinde azl idildiyse de zi-l-ka'desinde ikinci defa Amasya mütesellimi oldu. 1249 senesi saferinin yirmisinde yine azl idilüb 1251 senesi muharreminde üçüncü defa Amasya mütesellimi oldu. Zi-l-ka'desinde ma'zûl olub 1252'de sânîyen ihtisâb ağası oldu.

1256'da meclis-i idârenin ilk teşekkülünde a'zâ olub 1258'de müddetini ikmâl itdiğinden kûşe-i inzivâyı ihtiyâr ve 1264'de irtihâl itdi. Kerîm, halûk idâre-i umûra vâkıf, müdebbir, dindâr bir hânedân idi. **/513/**

Emîr İmâm Abdüllatîf Efendi'nin kütübhanesi ittisâlinde bir tekye yapturub meşîhatını kendisinin şeyhi bulunan es-Seyyid İbrahim Hakkı Efendi'ye tevcîh itdirdi. Kendisi ve şeyhi tekyesinin bağçesinde medfûndur. Bu tekye Gürci el-Hâcc Osman Efendi'nin zaman-ı iftâsında fetvâ-hâne olmuşdu.

Hasan Efendi (Mörekli Hâfız)

Amasya'nın Mörek karyesi halkından Mehmed'in oğludur. Şeyhü'l-kurrâ el-Hâcc Hâfız Hasan Vehbi Efendi'nin halka-i tedrîsinde hıfz-ı Kur'an idüb vücûh-ı kırâ'ati, 'ulûm-ı Arabîye ve şer'iyyeyi ahz iderek ders-i 'âmm oldu.

1237'de es-Seyyid Feyzullah Efendi'nin kasr-ı yediyle Pervâne Beg câmi'i kürsi şeyhi olub orada ta'lîm-i kırâ'at, halka va'z ü nasihat iderek 1269'da vefât itdi. 'Âlim, mukarrî, yüksek sesli, tenû-mend bir şeyhü'l-kurrâ idi.

Mahdûmu Ahmed Efendi ***"Ber-Beşurum"*** dimekle meşhûr delice, dibâ bir adamdı. Bunun oğulları Abdullah, Hasan Efendiler'e ***"Berbeşurumoğulları"*** dindi. Sâ'atçi Abdullah Efendi'nin oğulları Gedikli zâbıtân-ı bahrîyeden Mehmed Rıf'at, **/514/** Ahmed Ziya Efendilerdir. Bunların hepsi de kısa boylu, tıknaz adamlardır.

Hasan Beg (Çû çû-zâde)

Amasya eşrâfından ve Eski Kethüdâ mahallesi a'yânından Çûçû Mustafa Paşa-zâde el-Hâcc Halil Beg'in mahdûmudur. Zu'amâdan olub 1241'de Amasya alaybegisi oldu. Asâkîr-i muntazamanın teşkîlinden sonra

süvârî fırkası teşkîl idildikde 1247'de tekâ'üd idilüb sonra meclis-i idâre a'zâsı olduğu halde 1272'de vefât itdi.

Mahdûmu Halil Beg de eşrâf-ı beldeden olub 1308'de vefât itdi. Mahdûmları Mehmed Tâhir, İbrahim Ethem, İsma'il Hakkı Beglerdir. Bunlar, mû'ma-ileyh Ethem Beg'in terceme-i hâlinde yazıldı.

Yeğen-zâde es-Seyyid Hasan Beg bin es-Seyyid el-Hâcc Ahmed İzzet Beg bin Ömer Paşa da Eski Kethüdâ mahallesi eşrâfından olub 1273'de vefât itdi. Salkî Salih-zâde el-Hâcc Hasan Efendi bin el-Hâcc Mehmed Ağa da 1244 tarihinden i'tibâren meclis-i a'yân ve idâre a'zâsından oldu. **/515/** Bu esnâlarda vefât itdi.

Hasan Efendi (Kürd el-Hâcc)

Malatyalı'dır. Abdullah oğlu olub Amasya'da şeyhü'l-'ulemâ Sipâhi Hâfız Ömer Efendi'nin halka-i tedrîsinde ikmâl-i tahsîl itdi. Yıllarca tedrîs-i 'ulûm iderek ders-i 'âmm olub Kabartalı el-Hâcc Mehmed Efendi'nin zaman-ı iftâsında müsevvid ve 1264'de meclis de'âvi a'zâsı olduğu halde 1272'senesi evâhirinde vefât itdi. 'Âlim, fakîh, müte'abbîd bir zât idi.

Hasan Aga (Türidi-zâde el-Hâcc)

Amasya'nın Sade Helkıs mahallesi eşrâfından olub 1221'de vefât iden dergâh-ı âlî kapucı-başılarından el-Hâcc Süleman Ağa bin el-Hâcc Ali Ağa'nın mahdûmudur. Pederinin vefâtında nüfûz ve servetine vâris olduğundan hâciyân ve a'yân meclislerine a'zâ oldu.

1248'de Tanzimât-ı harbiyye i'ânâtından meblağ-ı azîme bezl ve takdîm iderek devletin ve halkın teveccühâtını kazandı. 1256'da meclis-i idâre a'zâsı olub mükerrreen intihâb **/516/** idilerek 1278'de vefât itdi. Gâyet zî-servet, sahî, hânedân idi.

Mahdûmu Mehmed Sâdık Efendi kendisine mirâs kalan o servet-i azîmeyi, çiftlikât ve akarâtı sefâhet uğrunda ifnâ iderek mahallemizde bir kirâ-hânede kemâl-i zillet içinde cân virdi. Cenâzesi i'âne ile kaldırıldı. Oğulları Yâverân-ı kitâbetden askerî kâ'im-makâmı olan Mehmed Adil Beg Bağdad'da ve şehr emâneti me'mûrlarından Ahmed Rasim Efendi İstanbul'da vefât itdi.

Hasan Efendi (Mörekli el-Hâcc)

Amasya'nın Mörek karyesi halkından Ahmed'in mahdûmudur. 1212'de doğdu. Amasya'da Canikli el-Hâcc Mehmed, Muhaddis Zileli el-Hâcc Ali Şükrü, Kabartalı el-Hâcc Mehmed ve İstanbul'da Harputî Abdurrahman Efendiler'den ahz-ı 'ulûm iderek her birinden tevârih-i muhtelîfede icâzet-nâme aldı.

Ba'dehû Amasya'da ders-i 'âmm olub 1243'de Uzun Müfti-zâde es-Seyyid Salih Efendi bin es-Seyyid Ali Efendi'nin mahlûlünden Mehmed Paşa medresesi müderrisi oldu. Yıllarca tedrîs-i 'ulûm **/517/** idüb talebesine icâzet virdikden sonra 1257'de Zünnun-âbâd ve ba'dehû Havza kazâlarına nâ'ib oldu.

Ba'dehû 1267'de müfti olan Canikli-zâde Hâfız el-Hâcc Hilmi Efendi'ye müsevvid ve emînü'l fetvâ olarak tedrîse avdet idüb tefsîr ve hadîs ıkrâsına başladı. Mehmed Hilmi Efendi'nin zaman-ı 'uzletinde meclis-i de'âvî ve meclis idâre a'zâsı olduğu halde 1279 senesi zi-l-ka'desinde dâr-ı bekâya irtihâl itdi.

'Âlim, fâzıl, usûl-i fıkıh ve kelâmda mâhir, natûk, vakûr, müteşerri' bir zât idi. Mahdûmu İsma'il Efendi irsen Mehmed Paşa müderrisi olduğu halde 1316'da vefât itdi. 'Ulemâ-yı resmîyeden idi. Bunun oğullarından Hâfız Ahmed Efendi isbât-ı liyâkatle medrese-i mezbûreye müderris ve ders-i 'âmm sonra mu'allim oldu.

Fâzıl-ı müşârün-ileyhin sülâle-i ilmiyesi Amasya'daki üstâzesinin terâcim-i ahvâlinde yazılıdır. Abdurrahman Harputî Efendi'den sülâle-i ilmîyesi görülen icâzet-nâmesinde şöyledir: Harputî Abdurrahman Efendi, Çankırılı Abdullah Efendi, Mar'aşlı Mahmud Efendi **/518/** Ürgüblü Hâcı Ahmed Efendi.

Diğer koldan Harputî Abdurrahman Efendi Muğlavî Abdurrahim Efendi, birâderi Palabıyık Yusuf Efendi, Güzelhisarî Mehmed Efendi, Nisârî-zâde Mehmed Efendi, Akşehrî Abdurrahman Efendi, Kayseriyyeli Ali Nisârî Efendi, ***"Molla Çelebi"*** dimekle meşhûr Amedî Receb Efendi ve Karamânî İbrahim Efendi, Şirvânî Süleyman Efendi, Yahya-yı Tebrizî Mirza Can Şirâzî.

Diğer koldan Harputî Abdurrahman Efendi, Erzincanî Mehmed Sadık Efendi, Antakî Mehmed Münib Efendi, Konevî İsma'il Efendi, Konevî Abdülkerim Efendi, Amasyalı Yusuf Efendi-zâde Abdullah Efendi, Divriğili

Osman Efendi, Kayseriyyeli Nisârî Ali Efendi. Bunlar da Seyyid-i Şerif-i Cürcânî'ye müntehîdir.

Hasan Efendi (İbikli el-Hâcc)

Amasya'nın İbik karyesinden Mehmed bin Ahmed mahdûmudur. Amasya'da mukaddemât-ı 'ulûmu Abdullah Vecîh Efendi telâmizesinden Mecdî Mustafa Efendi'den görüb müşârün-ileyhin 1244'de irtihâli üzerine Çorum'a gitdi.

Çorum müftisi el-Hâcc Osman Efendi'den ikmâl-i tahsîl idüb **/519/** avdetle Amasya'da ders-i 'âmm oldu. Hâcı İlyâs mahallesinde ikâmet ve Sultân Bâyezid câmi'-i şerîfinde tedrîse muvâzabet ve pazartesi ile perşembe günlerinde ikindi namâzından sonra câmi'i mezkûrda va'z ü nasihat itdi.

Talebesine bir def'a icâzet virüb ikinci def'a tedrîse devam itdi. Bu esnâda Abdullah Dihlevî Hazretleri'nin hulefâsından Mehmed Can Efendi'nin halîfesi Malatyalı Sûfî Mehmed Efendi'den inâbe idüb tarîkat-ı Nakşibendiye'den fevka'l-âde istifaza itdi.

Aşk-ı Resulullah Sallallahu Aleyhü vesellem ile bî-karar olub 1281'de talebesine ikinci defa icâzet virerek Hicâz'a gitdi. Seney-i mezbûre zi-l-hiccesinin on üçüncü günü Mekke-i Mükerreme'de dâr-ı na'ime irtihâl itdi. Cennetü'l-Mu'allâda medfûndur. 'Âlim, fâzıl, 'ulûm-ı akliyye ve nakliyede mâhir, usûl ve fürû'a vâkıf, vâ'iz, bekâsı gâlib, gâyet muttakî zâhid bir zât-ı sütûde-simât idi. Âlûsi-zâde Bedreddin Mahmud Efendi İstanbul'a giderken Amasya'ya gelüb va'zını dinleyerek beğendiğini ve Kıtmîr-zâde dindiğini **Kitâbü'r-Rahle**sinde **/520/** yazıyor.

Sülâle-i ilmîyesi Hâcı Osman Efendi'den şöyle gidiyor: Çorumlu Hâcı Osman Efendi, Kayseriyyeli Hâcı Hâfız Kâsım Efendi, Akşehirli Hâcı Osman Efendi ve Harputî Hâcı Ömer Efendi ve ustalarıyla Allâme Ebu Sa'id Mehmed Hadîmî'ye müntehî olur. Tilâmizesi çokdur. Bunlardan Fâzıl Hâce-zâde İbrahim Efendi pek meşhûrdur.

Mahdûmları Sultân Bâyezid câmi'-i şerîfi imâmı Hâfız Mehmed Efendi, bakkal esnâfından Ahmed Hamdi Efendi'dir. Hâfız Mehmed Efendi, müceddid, sadâsı güzel, meczûb, münşî, oldukca 'âlim, sâlih bir kimseydi. 1334'de vefât itdi.

Hasan Efendi (Marıncalı)

Merzifon civârında Marınca karyesinden olub Amasya'da Halfet Gâzi müderrisi Malatyalı Sûfî Mehmed Efendi'nin halka-i tedrîs ve feyzinde ikmâl-i tahsîl ve iktisâb-ı hüsn-i hâl idüb ders-i 'âmm, 1281'de, Torumtay müderrisi oldu oldu. Tedris ve tezkîr, halka müdâvemet üzre iken mücerred bir halde 1288 recebinin sekizinde **/521/** vefât itdi. 'Âlim, vâ'iz, sâlih idi.

Hasan Efendi (Köprülü)

Amasya'nın Köprü kazâsından Mehmed oğludur. Mukaddemât-ı 'ulûmu Köprü ve Amasya'da tahsîl itdikten sonra İstanbul'a gidüb südûr-ı 'ulemâdan İmâm-zâde Ahmed Es'ad Efendi'den ikmâl-i tahsîl iderek ders-i 'âmm ve müderris oldu.

Sultân Fatih câmi'-i şerîfinde tedrîs-i 'ulûm itdiği esnâda medâris-i mu'tâdeyi devr iderek talebesine icâzet virdi. Sahn-ı Semâniye raddesinden Dârü'l-Hadis-i Süleymaniye müderrisliğine kadar terakkî itdiği halde 1295'de vefât itdi. 'Âlim, kâmil, fâzıl olub, meşâhir-i 'ulemâ ve kibâr-ı müderrisînden idi.

Hasan Beg (Hâcı Es'ad Aga-zâde)

Amasyalı'dır. Esbâk Amasya mütesellimi olub dergâh-ı âlî kapucı-başılarından Köprülü el-Hâcc Es'ad Ağa'nın mahdûmudur. Yeğen-zâde es-Seyyid Hasan Beg'in kerîme-zâdesi olub Amasya'da doğdu. Pederinin irtihâlinde nüfûz ve i'tibârına vâris olarak Amasya nüfûs nâzırı, tahrirât müdürü ba'dehû **/522/** meclis idâre a'zâsı oldu. 1296 senesi evâhirinde vefât itdi.

Amasya erkânından nâfizü'l-kelim, zî-servet bir zât idi. Mahdûmları Mehmed Hamdi, İbrahim Cemal, Ahmed Nâfiz, Abdulkadir Kadri Beglerdir. Mehmed Hamdi Beg, Üsküdar mutasarrıfı ve rütbe-i bâlâ ricâlinden iken 1327'de İbrahim Cemal Beg Polis meclisi a'zâsından olub az sonra vefât itdi. Ahmed Nâfız ve Hâcı Kadri Begler de 1336 ve 1341'de vefât itmişlerdir. Bunların evlâdı vardır.

Hasan Paşa (Hicâz Kumândânı el-Hâcc)

Amasya'nın Karasenir mahallesinden Murad oğlu Murad bin Hasan bin Murad'ın mahdûmudur. 1242'de asker olub Rus ve ba'dehû Nizib muhârebelerinde ibrâz-ı şecâ'at iderek mülâzım-ı evvel oldu.

Bir müddet Şam'da bulunub Cebel-i Lübnan isyânında yararlıkları görüldüğünden yüzbaşı, ba'dehû kolağası olarak 1265'de binbaşılıkla Hicâz fırkasına me'mûr olub Mekke-i **/523/** Mükerreme'de oturdu. 1271'de Mekke Emîri Şerif Abdüllatîf Efendi Taif'de muhalefet bayrağı kaldırdı.

Şerif-i müşârün-ileyhin ahz ü girifti hakkında sâdır olan Sultân Abdülmecid Hân'ın irâdesini kemâl-i besâletle infâz iderek Taif'deki konağını ma'iyyetindeki dört büyük fedâkârân ile muhâsara ve hayyen derdest idüb 1272'de Cidde'den İstanbul'a i'zâm itdikde def'aten mîr-âlây oldu.

1273'de mîr-livâ olarak Hicâz fırkası kumândânı oldu. Yirmi yıldan ziyâde şürefâ-yı Mekke'nin ahvâl ve harekâtına nâzır olarak ifâ-yı hidmet itdiğinden 1294'de ferîk olub kadr-ı a'lâ ve makâmında temkîn idildi. 1298'de dâr-ı bekâya irtihâl itdi.

Gâyet müdebbir, şecî', zâbit, umûr-ı idâreye vâkıf, sahî, ümmî idi. Otuz sekiz yıl kadar Mekke-i Mükerreme'ye hıdmedi sebk iderek Harem-i Şerif ve Ka'be'nin muhâfızı olmuşdu. Karasenir'deki câmi'-i şerîfi imâr ve Ser-Çoban Dede'nin üzerine bir türbe inşâ itdirdi. Amasya ve hâssaten Karasenir hâcılarına ri'âyet eylerdi. **/524/**

Hasan Efendi (Kürd)

Malatyalı'dır. Malatya havâlisinde meskûn kürdlerden Mehmed bin Ebubekir bin Ömer bin Yusuf oğludur. 1254'de doğdu. 1271'de Amasya'ya gelüb Hâce-zâde İbrahim Efendi'nin halka-i tedrîsinde ikmâl-i tahsîl iderek mücâz ve ders-i 'âmm oldu.

Bir müddet ders okutdu. Talebesine icâzet virdikden sonra kûşe-i inzivâyı ihtiyâr iderek mütâla'a ve ibâdetle iştigâl itdiği halde 1308 senesi rebiül-evvelinin yirmi beşinde vefât itdi. Sulehâ-yı ümmetden 'âlim, beşûş, sâkin bir zât idi.

Hasan Efendi (Zeynel-zâde es-Seyyid el-Hâcc)

Amasyalı'dır. Esbâk nakîbü'l-eşrâf kâ'im-makâmı Çorumlu es-Seyyid Zeynel Abidin Ağa'nın evlâdından es-Seyyid el-Hâcc Süleyman Efendi bin es-Seyyid Ali Efendi'nin mahdûmudur.

Pederi Köprü'de me'mûr olduğu esnâda oranın 'ulemâsından İkinci-zâde Mustafa Tevfik ve Mehmed Raşit Efendilerden ve sonra Köprü müftisi Çelebi-zâde es-Seyyid Ahmed Es'ad Efendi'den ikmâl-i **/525/** tahsîl itdi.

Bir müddet Amasya'da ders-i 'âmm olub sonra Fîruz Ağa müderrisi olarak Havza'da ikâmet ve tedrîs-i 'ulûma mülâzemet itdi. Orada mahkeme teşkilâtında mahkeme-i bidâyet a'zâsı ve müstantik olub 1303'de Havza müftisi oldu.

1306'da Sivas vâlisi Memduh Paşa'nın Havza'da binâ itdirdiği hamâmın hakkında mu'ârız olduğundan azl idildiyse de 1307'de Havza meclis idâresinin ricâsı üzerine taraf-ı meşîhatden sânîyen Havza müftiliğine ta'yîn idildi.

Bundan sonra bir yıl daha makâm-ı fetvâ olub 1308 senesi gurre-i recebinin gecesinde vefât itdi. 'Âlim, fakîh, usûl ve fürû'a vâkıf, zî-servet idi. Bir kerîmesini Havzalı Ömer Necati Efendi'ye tezvîc idüb yerine Havza müftisi oldu.

Hasan Beg (Yeğen-zâde)

Amasyalı'dır. Eski Kethüdâ mahallesi eşrâfından ve erkân-ı livâdan Yeğen-zâde el-Hâcc Ali Beg bin es-Seyyid el-Hâcc Hasan Beg bin es-Seyyid el-Hâcc Ahmed İzzet Beg bin Ömer Paşa'nın mahdûmudur. Amasya **/526/** evkâf idâresi baş-kâtibi iken 1299'da evkâf müdiri oldu. Dört yıl kadar Amasya evkâfını idâre idüb 1303'de zimmet ve sefâhetinden dolayı azl idildi.

Ba'dehû İstanbul'a gidüb 1307'de Canik ve 1309'da Aydın sancâkları evkâf müdiri oldu. Aydın'da dört yıl kadar ifâ-yı me'mûriyet idüb 1313'de vefât itdi. Asîl, vecîh ise de gâyet müsrîf, sefîh idi. Âbâ ü ecdâdından mevrûs olan serveti ifnâ idüb oğulları Mehmed Nuri, Ahmed Mükerrem Beglere yalnız bir konak bırakdı.

Hasan Efendi (Civân-zâde)

Köprülü'dür. Orada tahsîl-i 'ulûm idüb ders-i 'âmm ve Aişe Hânım câmi'i kürsi şeyhi oldu. Ba'dehû mahkeme a'zâsı olub müstantik iken adliye usûlüne muhâlif ba'zı harekâtından dolayı taht-ı muhâkemeye alındı. Buna fevk-i merâk itdiğinden şu'ûru muhtell olduğu halde 1318'de vefât itdi. 'Âlim, fakîh ve ferâ'ize âşinâ idi. Oğulları Mustafa Asım, Mehmed Şemseddin Efendilerdir. **/527/**

Hasan Hilmi Efendi (Misgibi)

Köprülü'dür. Tülümenoğlu İbrahim bin Abdullah'ın mahdûmudur. ***"Tülümen-zâde"*** dinirdi. 1252'de doğdu. Amasya'da mukaddemât-ı 'ulûmu görüb İstanbul'a gitdi. Orada ***"lem yebekû"*** dimekle meşhûr Hâdimî Mehmed

Hulûsî Efendi'nin halka-i tedrîsinde ikmâl-i tahsîl iderek ders-i 'âmm ve bi'l-imtihân müderris ve Nur-ı Osmâniye kütüb-hânesi ser-hâfız-ı kütübü oldu.

Irgat pazarındaki Sinan Paşa medresesinde ikâmet ve Sultân Bâyezid câmi'-i şerîfinde tedrîs-i 'ulûma muvâzabet iderek beş-on talebesine icâzet virdikden sonra kûşe-i inzivâyı ihtiyâr ve 1321 senesi rebiül-evvelinin on dördünde irtihâl itdi. 'Âlim, sukûtî-meşreb, dekâyık-ı 'ilmîyede râcil idi. Ders okuturken talebesine ***"Misgibi"*** tâbirini çok kullandığından kendisine lakâb oldu.

Hasan Efendi (Mîr)

Şirvânlı'dır. Karabağ eyâleti dâhilinde Ber-Güşâd kasabası 'ulemâsından Mîr Yusuf Efendi bin Mîr Mehmed Rıza Efendi bin Mîr Haydar Karabâğî mahdûmu ve Hâcı Hamza Nigârî Efendi'nin amuca-zâdesidir. **/528/** 1245'de Ber-Güşâd kasabasında doğdu. İbtidâ pederinden ba'dehû Abdullah Karabâğî, Zîmek Mehmed Karamânî ve Ber-Güşâdî Hâcı Hasan Efendi gibi fuzalâdan ikmâl-i tahsîl iderek 1281'de Hâcı Hamza Efendi ile beraber Amasya'ya hicret itdi.

Ancak âdet-i 'ulemâya ri'âyeten Hâcı Hamza Efendi'den bir yıl kadar **Kadı Mîr** kitâbını okuyub bir icâzet aldı. Bundan dolayı sülâle-i 'ilmîyesi müşârün-ileyh Hâcı Hamza Efendi'den i'tibâr idildi. Asl sülâlesi aşağıda Şirvânî Siraceddin Efendi'nin tercemesinde görüldüğü üzre Şerif Mehmed Samûnî Efendi'den mu'teberdi.

'Ulûm-ı akliyyede vâsıl olduğu rütbe-i fazl ü kemâli tedrîs-i 'ulûm iderek ma'lûm-ı enâm olduğundan Şirvânî-zâde Mehmed Rüşdi Paşa'nın evâ'ili sadâretinde 200 guruş ma'aş tahsîs idildi. Tullâb-ı 'ulûm rıhle-i tedrîsine mülazemet itdiğinden Hâcı Hamza Efendi'nin Amasya'da ihdâs eylediği alevîyyet mes'elesinde i'tidâl demini muhâfaza iderek şöhret-i fazlı her tarafa şâyî' oldu.

1302'de Hâcı Hamza Efendi'nin Harput'a i'zâmında beraber **529/** gidüb 1304 muharreminde cesediyle beraber geldi. Tekrar Amasya'da Hâcı Hamza Efendi'nin türbesi ittisâlinde tedrîs-i 'ulûma ibtidâr ve şiddetle takiyye izhâr iderek Ali-Mu'âviye mes'elesi hakkında ketm-i hissiyât itdi.

Bundan dolayı ba'zı 'ulemâ ve fuzalâ tedrîsâtından fevka'l-âde istifâde idüb icâzet-nâmeler aldılar. Ancak mürîdân arasında Hâcı Hamza Efendi'nin sağlığında hilâfet-nâme virdiği ba'zı zevâtı kendilerine şeyh nasb iderek Hâcı

Hamza Efendi'nin üzerine yapılacak türbe ve ittisâlinde câmi'-i şerif inşâsına emîn olması fikri kuvvetleniyordu.

Bu esnâda Hâcı Hamza Efendi'yi rü'yâda görüb kendisine hilâfet virdiğini iddi'â iderek müşârün-ileyhin halîfesi ve Hamzâvîyye şeyhi olduğunu i'lân itmekle mes'ele-i emânet hall idildi. Şirvân'dan gelen mebâliğ-i 'azîme kendine tevdi' idilerek türbe ve câmi'i inşâsına mübâşeret itdi.

1312'de türbe ve câmi'in hitâm-ı inşâsında akâ'id-i Hamzaviyyeyi mübîn **Tevellî ve Teberrî Risâlesi**'ni yazıb hâfiyen Şirvân'a gönderdiği duyuldu. 1314 recebinde Amasya mutasarrıfı **/530/** olub gelen İstanbulî Mehmed Kemal Beg erbâb-ı tarîkatdan ve âl-i âbâ muhibbânından olub kendisini ilm ü fazlını takdîr ve tebcîl itdiği münâsebetle mevki' yükseldi.

Fakat Amasya müftisi Gürci Hâcı Osman Efendi, **Tevelli ve Teberrî Risâlesi**ni bir takım fedâkârlık ihtiyâriyle bulub reddiyesi hakkında güzel bir şerh ve edille-i şer'iyesiyle risâle münderecâtını red ve tezyîf iderek bir nüshasını sâhib-i tercemeye gönderdi ve cevâb istedi. Cevâb yerine 1317 senesi saferinin yirmi birinci günü müfti-i müşârün-ileyhe Mutasarrıf Kemal Beg tarafından fetvâdan azli tebliğ idildi.

Fakat risâle münderecâtı beyne'l-'ulemâ fenâ bir te'sir uyandırdığından risâleden adını kaldırmağa mecbûr oldu. Azl-i müfti, nüfûz ve i'tibârını 'ulemâ ve erkân arasında i'lâ itdiğinden dersânesi merci-i enâm olacak derecede ehemmiyet kazandı. Kendisini ziyâret itmek oldukça düçâr-ı su'ûbet oldu.

1321 senesi recebinin onaltıncı günü Amasya mutasarrıfı Kemal Beg'in azl ü nefyine binâ'en mevki'i bir derece sarsıldı. Aylarca hastalandı. Sonra oldukça iyileşdi. Nihayet **/531/** 1323 senesi recebinin gurresi olan leyle-i Regâ'ibde akşam nâmazından sonra Hâcı Hamza Efendi'nin türbesi başında murâkabe hâlinde iken fecâ'eten vefât itdi.

Ertesi Cum'a günü namâzı Hâcı Hamza Efendi'nin türbesi önünde ba'de'l-edâ mezkûr türbede şeyhinin yanına def'ini murâd iden yeğeni Haşim Efendi ile sâ'ir ihvânı Mahmud Efendi-zâde Veysi, Mehmed, Ahmed Efendiler fuzûlî mu'âraza itdiklerinden iki taraf arasında oldukça hareketli münâkaşa oldu.

Amasya mutasarrıfı Ahmed Cevdet Beg'in müdâhalesi bu münâkaşayı haklı bir sûretde hall iderek cesedi türbede Hâcı Hamza Efendi'nin mahdûmu Siraceddin Efendi'nin yanına def nidilerek üçüncü oldu.

İki tilmiz-i fâzılı olan Amasya müftileri Mehdi-zâde Hâfız Abdurrahman Kamil ve Hâcı Hâfız Mustafa Tevfik Efendiler derlerdi ki, merhûm müşârün-ileyh ‘ulûm-ı akliyyede cidden fâzıl, muhakkık, usûl-ı fıkıh ve kelâmda felsefe ve hikmet-i atîkede mâhir, zekî, hazır-cevâb, seriü’l-intikal bir üstâz-ı kâmil, tefsîr ve hadîse vâkıf idi. **/532/**

İstanbul fuzalâsından üstâzımız Ödemişli Mustafa Efendi Amasya’ya gelüb mîr-î müşârün-ileyh ile görüşdü. Yek-digerini ziyâret iderek nisbet, imkân, kıyâs gibi mübâhas-ı mühimmede te’âtî-i efkâr ve münâzara itmişlerdi. Muhakkık-ı müşârün-ileyhden Hazret-i mîrin derece-i ‘ilmîyesini sordum. Şu cevabı virdi: Mîr Hasan Efendi fâzl ü irfânıyla temâyüz itmiş bir simâ-yı mübarekdir. ‘Ulûm-ı akliyyede de mertebesi pek yüksekdir. Zekâsı her türlü ‘ulûmu ihâtaya müsâ’itdir. Nakliyyede ma’lûmâtı vasîdir.

Kendisinin mu’ârızı olan Müfti Hâcı Osman Efendi ve emsâli olan ‘ulemâ dirlerdi ki Mîr Hasan Efendi, cidden fâzıl, muhakkık tanınmış bir zâtdır. Lâkin **Tevellî ve Teberrî Risâlesi**’nin münderecâtı kendisinin usûl-ı şer’iyyede kavâ’id-i Arabîyede hâssaten ‘ilm-i sır ve tevârihde râcil olduğunu göstermekdedir.

Hazreti Mîr Hasan Efendi, uzun boylu, subû yüzlü, esmer benizli, hafîf ve uzunca sakallı, oldukça tenû-mend, gâyet vakûr, mültefet, natûk, aklı ‘ilmine, vak’ârı hilmine gâlib, dindâr, müteşerri’, sahî-meşreb, ‘ulûm-ı akliyye **/533/** ve nakliyyenin kâffesinde fâzıl ve irfânı müsellem, üstâzü’l-kelim bir allâme idi.

Celâlin hudûs bahsine ve irâde-i cüz’iyeye dâ’ir iki risâle-i müfîdesi vardır. Akâ’id-i Hamzâviyye hakkında yazdığı **Tevellî ve Teberrî Risâlesi**’ni Şirvân ‘ulemâsından ba’zılarının ricâsı ve takdîm idilen mükâfât-ı nakdiye mukâbilinde onların efkârını gösterir bir tarzda bi’l-iltizâm yazmış olduğu anlaşılır.

Şu risâle; ihvân-ı Hamzâviyye arasında gâyet mahfî olarak intişâr itmekde olduğu esnâda bir sûretini elde itdim. Bi’l-mütâla’a Hazreti Mîr’in şöhreti, fazl ü kemâline mübâyin gördüm. Bir türlü inanamadım. İsim yeri de açıkdı.

Nihayet mahdûmu Mehmed Sa’id Efendi birâderimize mürâca’at idüb bu risâleyi hakikaten pederinin te’lîf idüb itmediğini sordum. ***“Evet muhabbet-i Aliye binâ’en pederim te’lîf itdi.”*** cevabını virdi. İsim yerinin neden açık bırakıldığını sordum. Tebessüm itdi.

İki tilmiz-i fâzılı olan Hâfız Abdurrahman Kâmil ve Hâcı Hâfız Mustafa Tevfik Efendilere aynı su’âli irâd itdim. **/534/** Bunlar da şu cevâbı

virdiler. Bize kendisinin yazdığı bu risâleyi okudu. Muvâfık görmedik. ***"Şirvân 'ulemâsından ba'zılarının ricâsı ve efkârı üzerine yazdım."***, cevâbını virdi.

Tevellî ve Teberrî Risâlesi şudur:

El-hamdu li'llahi'llezi ce'ale't-tevelli miftaha'z-ziya'i ve teberri miftaha'd-dücâ ve's-salatu ve's-selamü ala-Habîbihi'llezi hubbuhu miracu'l-fenâ ve miyâru'l-bakâ ve ala-alihi'n-nücebâ ve eshabihi'n-nukaba ve ala-men ahabbehu mine's-sadâ ve gadabu'llahi ala-men ebgada'l-âle ve's-sahabe ve'l-hulafâ'e ve's-selefe ve's-sülâhâ'e ve ala-men halefe mezhebe ehli sünneti ve vâfaka ehle'r-refti ve'l-bidâti.

Sümme eşkuru'llahe teala ala-ma-ca'aena min-ehli's-süneti li-ennehu la-mezide fi'l-âlemi ala-hacihi'n-ni'meti emma ba'd fe-yekulu'l-hakiru zü'l-isyani[48] kad ihtelefe ehlü'l-ilmi fi-hakki Mu'aviye bin Ebi Mu'aviyete'bni ebi Süfyân fe-baduhum keşefe'l gıtâe ve baduhum setere'n-nikâ'e ve baduhum ezhere'l-velâe ve't-tesâhube eclâ ve emma'l-kâşifune fe-fi-bihari'l-mehabbeti mustagrikune fe-şâhedu enne'l-hubbe eslü'l-usuli ve sebebü'l-vusuli ve alimû enne hubbe ayni'l-a'yâni e'nî Habîbe Habîbi'r-rahmani ve hubbe ehli'l-beyti ve sa'ire'l-hullani aynü'l-imani ve eykanû enne buğze a'dâ'ihim min-alâimin-izâni ve min-levâzimi'l-imani ve kemali'l-irfani ve'l-îkân ve arifû ennehu külle /535/ mâ-zâde'l-bu'du ani'l-aduvvî zade'l-gurbu ile'l-Habîbi fe hasal el-vûsulû ile'l-mevla inde'l-lebibi li-ennehum tenevveru bi'l-envari'l-kudsiyyeti ve teşevveku bi'l-işraki's-samediyyeti ve telezzezû bi'l-ezvaki'l-muhammediyyeti hatta tenefferu an-a'dâî hayri'l-beriyyeti ve emme's-satirune fe-li-meslahati'l-vakti râune veli-gayrihi mine'l-eshâbi vâkune.

Ve emme'l-mütesâhibune fe-fi-lezâizi'l-muhabbeti le-gâfilune ve ani'l-mearifi'r-ruhenniyeti le-nâkibune ve fi-evdiyeti'd-delâleti ye-mehune summun bukmun umyun fe-hum lâ-yerciune fe-innehum li-a'dai'llahi yuhibbune ve'l-habise ani't-tayyibi lâ-yûferrikune ve bi'd-delâili lâ-ya'tebirune ve ila-ahvali'l-afaki lâ-yenzurune ve fî-enfü'sihim lâ-yetefekkerune alâ innehum fi-kûllî vadin yehimûne efe-la-yeravne enne

[48] Burası aslında açık bırakılmışdır.Merhûm Hâcı Efendi dirdi ki bu ibâre ibtidâ ***"Amma ba'de fikavlü'l-aabdü'l-fakîrü'l-hakânî Hasan bin Yusuf eş-Şirvânî"*** idi. Sonra bu ibâre hayrhâhâne ihtâr üzerine kaldırılmış, bu şekl üzre yazılub isim yeri açık bırakılmışdır.

iblise istehakka'l-la'ne bi-terki's-sucüdi li-nebiyyin mine'l-embiyâi fe-mâ bâl min garsi şecerati'l-adâveti li-ehli beyti fahri'l-enbiyâi ve essese bünyâne'z-zülmi li-sülâleti hayri'l-vera ve rassese mebne'l-bagyî ve'l-anâi fi-hakki âli'l-Mustafa ve heyye'e esbâbe'l-fitneti'lleti hiye eşeddü mine'l-katli fi-hakki senedi'l-esfiyâi ve kataa silsilete'l-meveddeti an-reisi'l-evliyâî ve saâ fi-istîsâli şeceretî siyâdeti'l-aliyyi ve cedde cidden beligan fî-i'damil-murtaza ve kâne sebeben fi-katli kurretey ayneyi'l-Mustafa ve semeratey fuadi'z-Zehrâ e'nî bi-himâ el-müctebâ ve'l-mübtelâ fe-lem yecib li-mesulin men-lehü'ş-şefâatü'l-kübrâ sâhibe kabe kavseyni ev ednâ bi-hubbi zi'l-kurbâ fi-kavli'l-mevla celle ve alâ **/536/** ***kul lâ-eselûkûm aleyhi ecren ille'l-meveddete fi'l-kurba kalû yâ rasulla'llah el-akribeu ellezine yecibu aleynâ mehabbetuhum men hum kâle rasulu'llahi salla'llahu aleyhi ve selleme Fatimetu ve Aliyyun ve Hasenun ve Huseynun kezâ fi'l-kâdi'l-Beydâvi ve-lem yu'min bi'n-nasi Rabbinâ'l-e'lâ yüridu'llahu li-yezhebe an-kümü'r-ricse ehle'l-beyti ve yutahhirekûm tathiran ve üthime tâhiru'l-mutahhar bi-katli Osman zi'n-nureyn ma'deni'l-hayaî fe-kene kâfirân ve mükeffiran fe-saddaka eleyhi men mâte buğza âli Muhammed fe-kad mate kâfiran kezâ fi-Ruhi'l-Beyân ve senne sünneten seyyieten fe-lehû vizruhâ ve vizru men amelebi-ha fe-beğâ 'ale'l-imâmi'l-hakki fa-gava bi-mütebaati'l-hevâ fe-sadeka aleyhi fe-ema men tagâ ve âsera'l-hayate'd-dünya fe-inne'l-cahime hiye'l-me'vâ ve iştemele aleyhi fe-katilû elleti tebgî hatta tefie ilâ-emri'llahi el-aye li-kevnihi mine'l-eşkıyai fe'ttahaze habîba'llahe aduvven ve aduvvuhu halilen fe-kâne min-men yekûlü yâ-leytenî ittahazetü maa'r-rasuli sebilen yâ veyleti leytenî lem-ettahiz fûlanen halilâ lekad edalleni ani'z-zikri ba'de iz câenî ve kâne'ş-şeytanu li'l-insanî hazûlen velem-yassedik kelâme rabbi'l-alemin li-kavlihi lâ-yen'elû ahdî'z-zâlimin ve ceale reise'ş-şeyatine e'nibbihi ibne'l-lain aleyhi la'netu'l-lâ'inîn mine'l-cinneti ve'n-nâsî ecmain ve lî ahdün li-ümmeti eşrefi'l-enbiyaî ve'l-mûrselin ve lem-yûbâlî bi-teslim emânetîllahi'l-kerim ilâ-ekbehi'l-haînin maa, ennehû me'mur fi-hakkiha bi't-tevkir ve't-ta'zim ve't-te'min velem-yûrâî'ş-şeri'ati'l-Mustafaviyehi'l-*** **/537/** ***garrâi li-tefvizîhâ li-ezlami'z-zâlimîn maa enne hetke hurmetiha min-kûfri'l-kâfirin ve silki mesleki'l-mücrimin velem-yettebi' sebile'l-mü'minin ve hâlefe icmâe hayri'l-ûmemî fe-kâna eşnea min şerri'l-ümemi fe-karne bi'l-vesvasi'l-hannâsî felem-yûbâyi' li-men hüve hayrü'n-nâsî men yenfeu'n-nâsi fe-harece an-umumi küntûm***

hayra ümmetin ühricet li'n-nâs ve dahale tahte mevâidi'l-mevlâ'l-celil bi-kavlihi'l-cemil ve men-yûşakikî'llâhe ve'r-rasûle min ba'di ma-tebeyyene lehû'l-hüdâ ve yettebi' gayra sebili'l-mü'minin nüvelihi mâ tevellâ ve nuslihi cehennem ve sâ'et masirâ. Ve istehakka li-gazabi's-sultânî ve terakka min-haddi'l-fiskî ilâ-haddi'l-kûfran li-enne meşekkata'llahî ve rasûlihi hasalet lehu bi'l-buğzi ve'l-udvân li-men hüve hayru'l-hûllanî ve mahbubu Habîbi'r-rahmân ve ma-hazaillâ muhalefetü'l-meliki'l-mennân ve ittebaun gayri sebili'l-mü'minin e'ni icmâe't-tayyibine't-tâhirin ala-hilâfeti emiri'l-mü'minin min-âlî taha ve yasin cealehû karinen ile'ş-şeytan ve vâliye ila-dalaleti ve't-tugyân ve lâikan li'l-hirmani ve sâliyen ile'n-niran li-enne'l-mirâ min-sebili'l-mü'minin icmai'l-mü'minin bi'l-ittifaki'l-usuliyyin ve'l-müfessirin.

Velem-ye'temir bi-emri'l-cebbari fe-sâra mazharan li-ismihi'l-kahhar igtiraran bi-ismihi'l-gaffar velem-yetteli'i'llâhe ve'r-resûle ve uli'l-emri li-ennehu lem- yerda bi'l-hakki velem-yerda bi'l-hakki la-yûtiu bi'l-hakki velem-yestenkif min-kevnihi musaddikan /538/ li-kavli'l-meliki'l-allame hitaben bi'l-hayri'l-enâm lâ-tecidu kavmen yu'minûna bi'llahi ve'l-yevmi'l-âhiri yûvâddûne men hâdda'llâhe ve'r-rasule velev-kânû âbâehum ev ebnaehum el-âyetü li-ennehü hüve müvaddün li-ibnihi'l-muhad ve men yuvâdde bi-hi fe-kad hâdde felâ-yûsafu bi'l-vidadi fe-la-yu'min bi'llahi ve'l-yevmi'l-ahiri velem-yemteni'a bi'l-irtidâ' ve velem-yertedi' bi'l-imtinaî velem-yezheri'l-âbâu amma-nehâ'l-kerim bi-kavlihi'l-kadim lâ-tettahizû aduvvi ve aduvvekum evliyâe fe't-tahaza aduva'llahi azze ve celle e'ni neslehu'l-belîd ve ibnehu Yezid ahmaku'l-eşyâi ve ekbehu e'dâi min-düni'l-lahî evliyâi velem-yahfe min ve Yahfa min Na'idihi'l-hadid bi-kavlihi zî't-tehdide ve men-lem-yaf'al zâlike fe-leyse mina'llahi fi-şeyin bel feale mevedde aduvvi'llahî fe-lem-yekûn men mûvâlâti'llahi fi-şeyin felem-yecib davete seyyidina'l-muhterem velem-yekbel teklife nebiyyine'l-mükerrem bi-kavlihi'l-muazzam fe'ttebiûni yuhbibku'mu'llâh li-enne'l-mutlaka munsarifun ila'l-kamâli fe'l-murâdi el-itdibâu'ş-şâmil bi'l-mutâbaati't-tâmme ve'l-mübâlağati'l-âmme li-men hüve metbu'un ve li-men yuhibbuhu'l-metbu'î fe'l-ma'nâ fe-in-lem-tettebî'unî bi-hazi'l-mutâbaati'l-kâmileti yebguzu kumûllahu felem-yettebi' festehakka bugzen mina'llahi li-enne'l-mutâbaate gavliyyeten ve fi'liyyeten necîbetün bi-enn yuhibbe li-men yuhibbu'r-rasule aleyhi's-selâm ve fakde ahadihima yucibu ademe

kemâli'l-mütabaati li-enne ademe'l-cûz'i yestelzimû ademe'l-kûlli ve fıkdânu'l-külli yucibu temame'l-muhalefeti

Ve ahsenü li-men verese'l-fitene fe-kâne fi-bahri'l-seyyieti mine'l-geriki /539/ fe-adde mine'l-lezine fetenü'l-mü'minin ve'l-mü'minâti sümme lem-yetûbû fe-lehum azâbu cehenneme ve lehûm azabul-harik velem-yerdâ bi'l-hakki's-sarih ve raziye bi'l-küfri'l-kabih âlâ-enne'rrîdâi bi'l-küfri küfrün e'ni hetke hürmeti'ş-şer'i ve azmûn alâ-katlî âli'n-nebiyyi'l-latîf fe-lem-yergabi'l-hidâyeti'l-mevûdeti bel-ragabe'd-dalelete'l-merhubete bi va'di men lehu'l-hidâyete fe-bekâ bi-kahri zi'l-celâl tahte'd-dâlelî ve mâzâ ba'de'l-hakki illâ'd-dalâl.

Velem-yenzur ilâ-kavli zi'l-halki'l-azimî velem-yera mâ hüve'l-hasen inda'llahî husnen bi-ihbârî'n-nebiyyi'l-fahim ve hüve kavluhu aleyhi's-selâm mâ-raâhû'l-mü'minüne husnen fe-hûve inda'llahi husnen fe'stehakka'l-cahim ve men hârabe evlâde'r-resûl fe-kene hârebe'llâh ve'r-rasul ve men azâhûm fe-kad ezâ'r-rasule vemen ehâne bi-him fe-kad ehâne'r-rasule ve men-ezâ'r-rasûle fe'kad istehakka'l-la'ne ve hebite ani'l-kabul

Ve hâza bi'n-nususî'l-kuraniyyeti ve'l-ahkâmi'l-furkaniyye ke-kavlihi teâlâ inne'llezine yü'zune'llahe ve'r-rasule el-âyeti ve hâzâ aduvvu'ş-şer'i vucûduhu'd-darr lem-yüssaddik bi-kavli hayri'l-beşer inne Aliyyen maa'l-hakki velâ-yûfârikuhu'l-hakki hatta yulâkiyeni velem yüvalî men vâlâhu bi-kavlîhi haza ala-men küntü mevlâhu fe-Aliyyûn mevlahu men asâhu fe-kad asânî Şifaü Şerif felem-ye't-tebi'l-hüda velem yû'min bi't-tevelli ve't-teberri fe'steadde li-gada bi'l-Mevlâ ve hârabe /540/ mea men kâle fi-hakkihi'n-nebiyyi'l-a'lâ lahmuke lahmî ve cismuke cismî yâ murtefâ kezâ fi'ş-Şifâî ve ezâ 'i-ma'deni'l cûdi ve's-sehâ ve cefâ li-menba'i's-sıdkı ve's-safâ ve bağâ ale'l-mevsufi bi'l-ihâi e'ni ahi'l-Mustafa aleyhi's-selamu li-ennehu kâle lehu ente ehi yâze'l-vefai fe-kane hârebe'l-mevlâ festevcebe'l-hizyi fi'l-ahireti ve'l-ûlâ.

Ve sadera an-hu mâ-lem-yesdur an-iblis ve kâne sebeben ve dâiyen ilâ-fesâdi lem-yenkati ve ilâ adâveti lem-tenkariz ve sâre sebeben li'l-ihtilâfâti'l-vakıati beyne'l-ümemi ve'l-iftirâkâti'l-hâdiseti beyne'l-akvâm fe-kane şerru'n-nasi men yedurru'n-nâs fe-eyyu zulmin ezlemu min evlâdi'l-enbiyâi ve eyyu küfrin ekbahu mine'l-ihaneti li-âli fahri'l-asfiyâî ve eyyu zenbin e'zamu min-hetki hurmeti'ş-şerîfeti'l-garrâ ve eyyu fiskin

ekberu ve eyyu gadru eşeddu min idhâli hayri'l-ümemi tahte siyaseti ezlami'z-zulemâ ve riyaseti ekbahi'l-eşkiyâi maa enne ta'zime'd-din ve siyanete ehlihi min ehemmi'l-muhimmatî ve esâsi'l-meşruâtî

Ve'l-buğzu li-hazâ'ş-şerîr aduvvi'l-meliki'l-kadîr mîn-kuvveti'l-îmân ve kemâli'l-ikân li-ihrâkihi kulûbe ehli'l-iz'ân ve siyâreti şerrihi li-eksere'l-a'yân ve'l-hubbu lehu ve'r-rızâu li-fi'lihi mine'l-küfrân li-enne er-rızâ bi'l-küfri küfrün ve hızlânun ve't-tesâhubu lehu hırmânun ve hüve aslu'l-habâ'is ve /541/ ümmü'r-rezâil lâ-bûdde minhu'l-firâr ke-şeceretin habîsetini'etüsset min-fevki'l-arzi mâ-leha min-karâr ve'l-lâiku li-men vâlâhu en-yûlkâ dâre'l-bevâr ba'de'l-haşri maa'l-küffâr li-enne'l-muhibbe li'l-aduvvi ba'îdün âle'l-habîb ve hûve zâhirun inde'l-lebib fe-keyfe'n-nebil en-yeşterike maa'z-zelîl fi-bağyi mevlâ'l-halîl li-enne'l-bâğî mine'z-zâlimin ve kâle Rabbu'l-âlemin elâ la'netu'llahi ale'z-zâlimîn.

Fe-keyfe yeddai'l-mahabbete'l-müşterekete maa enne'l-mahabbete lâ-takbilu'ş-şirkete ve hüve aynu'l-hamâkati fe-lâ-yerdâ'ı-âlimu en-yuhşara maa'z-zâlim li-enne'l-muhibbe yahşuru maa'l-mahbûb ve men kâle ennehu ehta'a fi-ictihâdihi fe-kad-ahta'a hatâen kabiren ve cehile cehlen azimen lyerdâhu'l-kalbu's-selim ve't-tabu'l-müstakim. Li-enne mahalle'l-ictihâdi imâ'l-hilâfetü ve'l-hilâfetü yaktazî'd-dirâyete ve'd-diyânete ve tükâbülu'l-ictihâdi bi'l-icmâ'i illâ mine'l-cehâleti li-enne tekâbule'z-zannîyi bi'l-yakinîyi nâşin mine'l-hamâkati maa ilmihi ennehu radiya'llahu anhu efdalu ehli zamânihi min-cemi'i'l-cihât ve câmiun li'ş-şurût ve ahakku bi'l-hilâfeti ve hazâ min-kabili'l-hatâ'i bel min-bâbi'ş-şakâveti.

Ve imma şübhetu ademi'l-iktisasi min-kâtili Osmân radiya'llahu anhu fe-hazihi'ş-şübhe vâhiyetün min-ademi'l- imânî nâsietün lî-ademi tasdikihi bi'n-nasusî'l-katıati vel-edilleti's-sabikati bel hudâ'un ve hiletün li-iğvâi /542/ erbâbi'l-ârâi'l-fâsideti vel-efkari'l-kâsideti ve emme'llezine fi-kulubihim zeygun fe-yettebiûne ma-teşâbehe minhu'btigâe'l-fitnete maa ennehu lem-yura bi-hukuki'l-karâbeti ve şerâiti sılati'r-rahmi fi-hakki emiri'l-mü'minin Osmân aleyhi rahmetu'r-ridvân bel katea rahme fi-hakkihi bi'l-külliyeti heysû istemedde ve istiâne minhu bekâehe fi-mûhasarati'l-eşkiyaî ve izâ talebe'l-kısâse yenbegi en yetlube min-nefsihi ve yektessa minhu haysu zalame fi-hakkîhi li-ennehu kâne kadiran âlâ-def'i'z-zulmi anhu velem-yedfehu maa kudretihi fe-ke-ennemâ ketelehu hüve

nefsuhu ve maa ennehu lem-yetebeyyen velem-yeteayyen katlehu alâ-ahadin tâktessû minhu

Velev süllime fe-talebu'l-kısâsi imma hakku'l-valî e'ni Eban bin Osmân radiye anhu'r-rahmân ve imma hakku'l-imâm zi'l-burhân lâ-hakku ehli'l-begyi ve't-tuğyân ve haza min bâbîl-imhâl la'l-ihmâl kezâ fi Ramazân ve iza talebe'l-kısase ibnu ebi Süfyan yenbegi en-yü'hize Mervâne li-enne eksera sebebi katlihi neşe'e min haze'ş-şeytân ve iza terake haza alime ennehû leyse illâ mine'l-hezelân

Ve men kâle ennehu taibun fe-kad rekabe metne amyai ve habeta habten aşvâi li-enne lem-yüferrik et-tâibe mine'l-hâibi velem-ya'rif enne temâme't-tevbete bi'ş-şuruti meşrutun ve bi'l-umûri merbutun ve i'tibâruhâ bi'ş-şer'i menut ve hazâ li-hiffeti aklihi ve inhirafi kılleti zihnihi ve sui fehmihi kad fehime kemâle /543/ tevbetihi min ısrârihi alâ-mâ faale ve min-ademi'n-nedemi âlâ-mâ amale ve bi-ademi'l-afvi ammen zalame ve bi-ademi reddi'l-mezâlim ve min-ca'li ibni'd-darri vucude'ş-şerrî veliyi ahdin ve re'isen âlâ-âli hayri'l-beşer li-ademi havfihi min yevmi'l-mahşerife'd-dallu alaş'ş-şerri ke-fâilihi

Ve hûve men elbese li-ibnihi'l-kamise'l-mahluti bi-demi Osman erâeten li-ehli'z-zâddi ve't-tugyân li-talebi'l-heyfi ve'l-intikami min-âli'l-imami'l-hümâm melcei'l-enâm sâhabi zi'l-fikari madeni'l-irfân ve'l-vekar ve'l-i'tibar bi-hakikati müsemmâ ismi's-sahâbi lâ'l-ismi ve's-sureti li-enne'l-hakka yenzur ile'l-hekâiki ve'l-i'tibari bi'l-hevatim lâ'l-evâil ve'n-nezâri ile'l-kaydi'l-ahir inde ehli'd-dekâiki yenzur ile'l-hekâiki ve'l-i'tibari bi'l-hevâtim lâ'l-evâil ve'n-nezar ile'l-kaydi'l-ahir inde ehli'd-dekâiki li-enne's-sâhâbi men re'â'n-nebiyye salla'llahu aleyhi ve sellem mu'minen bih ve mâte ale'l-imân ve'l-evvelu sâdıkun ale'l-ağyâr ve'l-ahîr ale'l-ahyâr ve kable'l-mevt kâbilun li'l-azl ve'l-karâr ve gayra me'muni'l-hâtimeti ve illa lemmâ bakiye farku beynehu ve beyne nubuvveti ve'r-risâleti maa ennehû leyse mine's-sehâbeti hakikaten bel resmen ve sureten li-enne min cümleti müellefeti kulubihim kemâ enne iblise kâne mine'l-melâiketi suraten ve mine'l-cinni hakikaten.

Li-enne'l-ashâb münkasemetün ala-isnâ aşera firkaten ve hüve mine'l-firkati'l-müellefete'l-kulubû kad inhemeke ale'l-lezzâti'l-cismâniyyeti ve tevvagale fi'ş-şehevâti'n-nefsâniyyeti ve isteğreka fi'l-huzûzi ve'l-ağrâzi'd-dünyeviyyeti ve ittesafa /544/ bi'z-zemâim mine'l-ahlâk fe-

mâlehû fi'l-ahirati min-halâk ve ibkâuhu fi-silki's-sahâbeti ke-hukmi bekâi iblis silki'l-melâiketi.

Ve men kâyese Aişete ve Talhati ve Zübeyyir radiyâllahu anhûm ecmain ala-İbn Ebi Süfyân fe-kad ehtee fi'l-kıyas kema ehtee iblisü fi'l-kıyas kema kiyle evvelü men kâse iblis evvelü men ehtee iblis. Emma Aişete fe-innehâ mine'l-ezvâci'l-mutahharat ve ümmehati'l-mü'minin ve kad nezalet fi-berâetihâ el-âyâtül-beyyinât ikrâmen lehâ bi'l-kerâmâti'l-bâhire ve ta'allakât bi-iffetihâ el-inâyetü'l-ilâhiyyeti ve'l-bedâyeti'l-ezliyeti ve's-seadeti's-sermediyyeti ve li-haza vefe-kat bi'l-kurbeti ve'l-inâbeti ve teşerrefet bi-husni'l-hatimeti.

Ve amma Talhatu ve'z-Zubeyr li-kevnihimâ mine'l-haşerati'l-mübeşşerati vefkan bi't-tevbeti ve'l-istigfârî ve'n-nedamatî rizkan bi'l-menfaati ve'l-icâbeti ve mâtâ ale's-selâhî ve'l-felâhi ve lâhikan li-men ihtedâ ve amma ennehu lem-yu'teber bi-kavli şemsi'd-duhâ fi-hakki necmi'l-ulâ bedri'd-dûcâ ente minni bi-menzileti Harune min Musa fe-hâlefe emrehu ve asâ ve ittebea'l-hûda fe-tağâ fahreyni'l-enbiyâî kafirün bi'l-icmâi'l-fukahâ fe-nzur yâze'l-inâyeti bi-nazari'l-basirati bi-ennehu lâ-ferka ale'l-hakikati beyne'l-ihâneti li-men lehu menziletün bi'z-zâti ve bi'l-vasiteti ve reccaha hubbu'l-veledi ala-hubbi Muhammed ve âlî Muhammed fe-kâne fi'n-nârî muhalleden li-ennehu lem-yestemi' li-kavli zi'l-celâl fi-medhi zi'l-kemâli en-nebiyyi evlâi bi'l-mü'minine min-enfüsihim /545/ fe-kânu mine'l-lezine zelemû enfüseküm fe-inne evveliyete'l-enfüsi muş'iretün hubbe âlihi ala-hubbi âli'l-enfûsi ve bakiyyetu mesâlibihi âla-zalike fe-kis.

Velem-yakbel li-vasiyyeti'n-nibiyyi aleyhi's-selam bi-enne neslûke yü'zi nesli fe-caalehu âmiran ve reîsen ala-âli'n-nebî fe-alime mâ-yefalu fi-hakkihim haza'l-ğabî fe-aykaza'l-fitnete ve hiye nâimetün ve iştemele aleyhi laana'llahu li-men eykazahâ fe-kâne mimmen âsâre fi'l-ardi gubâreha ve neşera alâ-aktâri'l-âlem evzâreha fe-kâne beyne'n-nâsi bi-mâ lem-yenzil min-rabbi'l-âlemin fe-dehale fi-silki ve men lem-yahkum bi-mâ enzele'l-lahu fe-ulaike hümü'z-zalimun.

Fe-zalame nefsehu ve ehle beyti men hüve rahmetun li'l-alemin ve'l-habbu li-misli haza'l-la'in buğzun li-rabbi'l-alemin ve adâvetün li-rasuli's-sakaleyn ve men-lehu mehabbete miskale zerrati li'n-nebiyyi ev mikdaru hubbetin fi-hakki âli'n-nebiyyi lâ-yerdâ fi'le haza'ş-şakî ve'lâ-yetesâhibu li-misli haza'z-zayri ve illa fe-yahrimu an-şefaati'n-nebiyyi ve men kâle li-

misli haza'l-vikâyeti li-metbulhi'r-riâye fe-haza mine'l-gabâveti li-enne'l-adavete naşin min-mahabbeti metbuihi a'ni Resûle'llahi aleyhi's-selâm fe-innehu lem-yurâ li-metbuihi a'ni metbu'a men azâhu li-ecli'ş-şekâveti fe-leyse lehu mütebeatiün li-metbuihi felâ-yestahikku'r-riâyete inde-sahibi'd-dirâyeti fe-men kâne munsıfen fe'l-yetecenneb ani'l-münazeati ve't-tesâhubi ve'l-muârazati.

Ve min mesâlibihi ennehu lem-yûrâ li-hakki'l-mabûd fi-ikâmeti'l-hududi li-ibnihi'l-merdûd /546/ *ve li-ennehu alime fıskehu'l-madûd ve reâ şârbehu'l-meşhur ve şâhede fucurehu'l-gayri'l-mahdûd velem-yu'min bi-ennehu lâ-ra' fete fi-dini'l-lahî'l-vedud li-kavli'l-meliki'l-mahmud velâ te'huzukum bi-himâ ra'fetun fi-dini'llahi fe'stehakka'n-nâra zâte'l-vekud li-ademi havfihi min-yevmi'l-mev'ûd velem-yu'min bi-kavli'l-alimi'l-hakim fi-hakki eshâbi'l-kehfi ve'r-rakim lev ittela'te aleyhim le-velleyte min-hûm firâran ve le-müli'te minhûm ru'ben li-ennehûm kânû min-âyâti'llahî aceben ve emere'n-nâse li-en-yekşifû an-kehfihim es-sedde ve'l-hucubi fe-lem-yesma li-kavli İbn Abbas li-ennehu kâle leh İbn Abbas kad münia hayru'l-beşar an-ıttılaihim fe-keyfe lâ-tümneu ve ente evlâ bi-en-tümnea fe-lem-yekbel bi-kavli İbn Abbas velem-yûrâi'l-edeb ve asarra ala-zâlik hattâ kâne li-ihterakihim sebeben*

Ve minhâ ennehu lem-yattali'l-kelamel-hakka fe-katele'l-âle ve'l-ashabe bi-gayrî'l-hakkî vakte meharebetihi maa'l-imami'l-hakki velem-yectenib ammâ nehâhu'l-hakku bi-kavlihi velâ-tektülü'n-nefse elleti harrema'llahu illâ bi'l-hakki ve tâ bea'n-nefse ve hâlefe'n-nesse fe-kabele şehadete'l-vehdi maa'l-yemin fe-gayyere'l-hukme zi'l-kuvveti'l-metin hitâben li-Resuli'llâhi'l-emîn fi'l- kurâni'l-mübin a'ni fe-teşhidû şehideynî ilâ-ma kâle Rabbüna'l-mu'în ke-ma kâle sâhibu't-tavzih evvelu bidatin ibtedaahâ haza'l-la'in İbn Ebi Süfyan ve ışterâ'd-dine semenen kalilen

Ve minhâ ennehu emera bi-kal'i minberi Rasuli'llah fe-kalaû inkesefeti'ş-Şemsü /547/ *ve hasifeti'l-kamer ve mine'l-acaibi enne ba'ze'l-ulamai yahkumu bi-kûfri Yezid li-emrihi bi-katli Hüseyn ve-lem-yahkum bi-küfri Ebi Yezid maa ennehu emere bi-katli Aliyyin ve Hasan fe'l-emru bi-katli ehli'l-beyt ihânetün li-sâhibi'l-beyt ve minhâ ennehu kâle Resulu'llah salla'llahu aleyhi ve sellem li-Hüseyin tektuluke'l-fi'etu'l-bâğiyetu ve kâle li-Ammâr İbn Yasir hakeza sümme kâle lanetu'llahi ala-hâulâi'l-kavmi*

Fe-kâle li-Muaviye la-tekûn mine'l-fietil-bâgiyeti fe-lem-yectenib ammâ nehâ rasulu'llah fe-kâne mine'l-fieti'l-bâgiyeti yâ men-tuhibbu li-misli hazâ'l-merid leyse hubbuke lehu illâ li-kevnike aduvvun anid elem-tesma' bi-ennehü ceale sinne'l-Haseyni şehiden ve ekelet ümmühü li-ammihi kebiden fe-müliet hikden ve hasden ve caale ibnuhu li-sıbtihi şehiden fe-kâtele ebuhu'l-Mustafâ ve harebe nefsühü maa'l-murtaza ve kalile bi-emrihi Huseynü'l-müctebâ ve kutile İbnuhu'l-Hüseynü'l-mübtelâ ve âdâ hüve ve teâdâ men yuhibbu li-ibneyi'z-Zehra ila'l-kıymeti'l-kübrâ evvelühüm cebbâr ve cerâr ve müellefetü'l-kulubi ve evsatuhum tararun ve ahiruhum gaddarun laanehumu'llahü'l-meliku'l-Kadir ve evsalehüm ila-dari'l-bevâr

Ve min-mesâlibihi enne Rasula'llahi aleyhis's-selam evsâ lehu seb'a merratin bi-enne Aliyyen muktedakum men-ehabbehu fe-kad-ehabbeni ve men-asâhu fe-kad-asânî fe-lem-yestemi' li-vasiyyeti Rasuli'llahi ve amale bi-hilâfihi fe-sâra mimen yuhâdi'llahe ve **/548/** *rasûlehu ve vedda mevzia külli sünnetin seniyyetin bidaten sayyieten ve minhâ ennehû tallaka zevcetehu selâsen sümme cealeha fi-habli nikâhihi min-en yenkiha zevcen gayrahu muhalifen li-ku'rân fe-lâ-yahillu lehu hattâ tenkihe zevcen gayrahu*

Ve min-mesâlibihi ennehü hâlefe li-nassi'l-Kur'ân bi-kavli'l-meliki'il-mennâni vela-tüti' men eğfelnâ kalbehû an-zikrinâ fettebea hevâhu el-ayetü fettebea'l-Mervân ve ehabbehu maa ennehü hallafun mehinun ve gâfilûn kalbuhu an-zikrî Rabbi'l-alemin ve merdudu Rasulin emîn velem-yenzur ila-kavli zi'l-güfrân fe'lâ-tut'i külle hallâfin mehinin hemmazin meşşain bi-nemimin mennain li'l-hayri mu'tedin esim utillin ba'de zalike zenim el-hakku'z-zenim men nefâ nefsehu hüve Ziyâd bin Sümeyye kezâ fi'l-Kazi'l-Beydavî velem-yahaf min-gazabi'd-deyyân velem-yûhibb ahadun mine'l-hilân bel ehabbe li-ehli'd-divani ve gafele an-kavli ba'zi'l-hibbani mine'l-arabi'l-urbâi ve efsahi'l-fusahâi ve e'deli'l-ukalâi

Beyt:
Tüveddü adüvvi sümme tez'umu ennenî
Sadikuke leyse'n-nûku anke bi-âzib

***Ve min-mesâlibihi enne'n-nebiyye aleyhi's-selâm nesebe ukbete bin Mu'ti an-Kureyş ve maa-hazâ elhakahu nesebehu ve zevcehu emraeten min-Kureyş min-akribâihi ve minhâ ennehu kâle li-Resûli'r-Rabbi'l-âlemin lâ-farka beyni ve beyneke ve mesâlibuhu ekseru min-en-yuhsa, intehâ"*/549/**

Hamzavîler arasında kemâl-i i'tinâ ile gizli, gizli neşr ve ta'mîm idilen şu risâleyi maddî fedâkârlık ihtiyârıyla elde iderek kemâl-i i'tinâ ile aslına mutâbık olarak yazub mukâbele de itdim. Binâ'en-aleyh bu risâlede görülen lafzî ve ma'nevî pek açık yanlışlıklar bana değil, doğrudan bu risâleyi te'lîf buyuran Mîr Hasan Efendi'ye â'id olduğunu arz itmeğe mecbûrum.

Mü'ellif Mîr müşârün-ileyh ile her gün temâs iden Hâcı Hamza Efendi câmi'i imâmı Divân Efendisi-zâde Hâfız Mehmed Nuri Efendi'den bu risâlenin sebeb-i te'lîfini sordum. Merhûm dimişdir ki: Mîr Hasan Efendi'nin kendisinden işitdiğim üzre hulefâ-yı Hamzavîyeden Şirvân'da mukîm Veysî-zâde eş-Şeyh Mahmud Efendi, kendisinden 'akâ'id-i Hamzavîye hakkında bir risâle yazub göndermesini ricâ itmiş, o da bu risâleyi te'lîf idüb göndermişdir.

Bu risâlenin mü'ellifini bilmeyen her hangi bir fâzıl, bunu okudukdan sonra mutlaka bu risâle her şey'e câhil, pek mübtedî bir 'acem âhû-nedeyynin kaleminden çıkma bir eserdir dimege **/550/** mecbûr olur. Çünkü bu risâlenin hamdelesinden müntehâsına kadar her cümlesi lisân-ı hâl ile **(bâ'nın isyânı nâkûs-ı istiğfâr-mâ)** dimekdedir. Her halde bu risâle sâhib-i tercemenin kalemine yakışmıyor.

Gerek Mîr Hasan Efendi ve gerek şeyh ve üstâzı olan Hâcı Hamza Efendi, tarîkat-ı Nakşibendiye ricâlinden bir muhterem zevât idiler. Tarîkat-ı Nakşibendiyenin esâsında Ali-Mu'âviye meselesi yokdur. Muhabbet-i Ali yerine muhabbet-i Resulullah ihtiyâr idilse idi halk daha iyi bir yolda irşâd idilir, Ümmet-i Muhammed arasında şiddetle muhtâç olduğumuz üns ü ülfet hâsıl olurdu.

Evlâd-ı Ali'den olduğunu bildirmek için, mutlaka sağı, solu ale'l-amyâ tekfîr ve te'lin itmek, halkı birbirine düşürmek doğru mudur? Evlâd-ı Ali de yaptıkları her türlü seyyi'âtdan me'sûl ve mu'âtib değil midir? ***"La yes'el ama yef'al vehüm yes'ulün"*** ayet-i kerîmesinin umûmunda bütün beşer dâhildir. Bunların evlâd-ı Ali'den olduklarına dâ'ir tedkikât ve tahkikât, sâhib-i tercemenin 'amm-zâdesi olan eş-Şeyh el-Hâcc Mîr Hamza Nigârî Efendi'nin tercemesi zeylinde gelir. **/551/**

Hasan Fehmi Efendi (Kal'a Köylü)

Amasya'nın cenûb tarafında kâ'in Kal'a köyünden Hatiboğlu Abdullah bin Halil bin Mustafa'nın mahdûmudur. 1275'de doğdu. Gençliğinde Amasya'ya gelüb Kavaklı Osman Efendi'nin halka-i tedrîsine devam itdi.

1298'de mû'mâ-ileyhin vefâtı üzerine İmâm-zâde Seyyid Mehmed Şükrü Efendi'nin halka-i tedrîsinde ikmâl-i tahsîl iderek mücâz oldu. Aralıkda Acaralı Osman, Muvakkit Mehmed Hilmi, Müsevvid-i esbâk Hâcı Ahmed Şükrü Efendilerden fıkıh, ferâ'iz, 'ulûm-ı şer'iyye ahz idüb 1305'de ders-i 'âmm oldu.

Esnâ-yı tedrîsinde kendisine bir cihet-i ma'işet olarak Sultân Bâyezid medresesi mu'idliği 1312'de ve Bâyezid Paşa câmi'i kürsi şeyhliği 1313'de uhdesine tevcîh idülüb ikdâr idildi. On beş yıl tedrîs-i 'ulûmdan sonra 1320'de talebesine icâzet virüb mûciz ders-i 'âmmlardan oldu.

Mû'mâ-ileyh âlim, 'ulûm-ı 'arabîyye ve fıkıh ve kelâmda mâhir, **/552/** hüsn-i takrîr ve beyâna mâlik, müteşerrî', tefsîr ve hadîse vâkıf, halîm, beşûş, pâk-itikâd bir efendidir. Ömrullah bunun hüsn-i hâli mâ-fevkinin şöhret-i 'ilmîyesinden pek âlîdir.

Hüsni Paşa (Şah Hâtûn)

Amasya'da Şamîce mahallesinde medfûn olub tercemesi yukarıda yazılan Melik İsma'il Beg bin Bayram Beg'in kerîmesi ve Hâcı Osman Paşa'nın kerîmesi Sitti Paşa Hâtûn'un kızıdır. Kaya Paşa-zâde Durmuş Beg'in zevcesi olub 850 sâlinden sonra vefât itdi. Amasya ve Ladikde çeşmeleri vesâ'ir âsâr-ı hayrîyesi vardır. Vakfiyesi hemşîresi İhsan Paşa Hâtûn'un tercemesi zeylinde yazılıdır. Mahdûmu İsma'il Beg'dir.

Hüsni İbrahim Efendi (Gökçek-zâde)

Amasyalı'dır. Çeri-başı mahallesi eşrâfından Gökçek-zâde Ahmed Çelebi bin Abdülkerim Çelebi mahdûmudur. Kadı-zâde Mehmed İlmî Efendi'nin halka-i tedrîsinde ikmâl-i tahsîl idüb ders-i 'âmm, müderris, ba'dehû kadı olub 1074'de vefât itdi. 'Âlim, şâ'ir, edîb olub kuzât-ı sütûde simâtdan idi. **/553/**

Hüsni Hüseyin Efendi (Nâ'ib-zâde)

Amasyalı'dır. Eski Kethüdâ mahallesi eşrâfından esbâk Amasya nâ'ibi el-Hâcc Mehmed Efendi'nin mahdûmudur. Tahsîl-i ma'ârifden sonra İstanbul'a gidüb bâb-ı âlîde kethüdâ kalemine girdi. Hatîb-zâde Yahya Paşa'nın sadâret kethüdâlığında dâ'iresine girüb vezâretinde kâtib-i divânı oldu.

Müşârün-ileyhin ma'iyyetinde devr-i bilâd idüb 1168'de vefâtı üzerine İstanbul'a gelüb 1171'de kethüdâ kâtibi ba'dehû mektubî-i sadr-ı âlî oldu. 1182'de Ruslar'a ilân-ı harb idildiğini müte'âkıb Bender ordusu defterdârı olarak orduya gitdi. Orada vefât itdi. Şâ'ir, edîb, hoş-lehçe bir zât olub erbâb-ı ma'ârifden idi.

Hüsni Mehmed Efendi (Hızır Paşalı Hâfız)

Amasyalı'dır. Hızır Paşa mahallesi halkından Mehmed bin Hızır'ın mahdûmudur. Hutût-ı mütenevvi'a-yı hattât-ı meşhûr Katib-zâde Hâfız es-Seyyid Kamil Ahmed, Ma'denüzcü-zâde el-Hâcc Hâfız Halil Zühdü Efendilerden ahz ü temeşşuk idüb **/554/** Sultân Bâyezid câmi'i havâlîsindeki hattât-hânede bir müddet şâkirdâna yazı öğretdi.

Ba'dehû Hızır Paşa câmi'i imâmı ve mektebi mu'allimi olub Hızır Paşa mahallesine çekildi. Orada İmâmet, ta'lîm-i sıbyân iderek kendisine mürâca'at iden erbâb-ı merâka ta'lîm-i hatt itdi. Bu hâl üzre imrâr-ı evkât idüb 1257'de merhûm oldu. Zî-ilm ü amel bir hattât-ı meşhûr idi. Tilmîzi Hâfız Mustafa Efendi de hattât idi.

Hüsni Mustafa Beg (Yeğen-zâde es-Seyyid)

Amasya'nın erkânından ve istabl-ı âmire pâyelülerinden Yeğen-zâde es-Seyyid el-Hâcc İbrahim Asım Beg'in mahdûmu ve Benderli-zâde İbrahim Paşa'nın kerîmesi Adile Hânım'ın oğludur. Eski Kethüdâ mahallesinde doğdu.

Pederinin Şûrâ-yı Devlet a'zâlığı içün İstanbul'a celb idildiği esnâda Bâb-ı âlî dâhiliye kalemine girdi. Orada tefeyyüz iderek hâcegân-ı divân-ı hümâyûn i'dâdına dâhil olub sonra sancağa çıkdı. Birkaç livâ kâ'im-makâmı **/555/** oldu. Ba'dehû ma'zûlen Amasya'ya gelüb 1285'de vefât itdi. Aşağı Pirler mezarlığında Kemal Paşa türbesi yanında medfûndur. Mükellef seng-i mezârı vardır.

Diğer Yeğen-zâde Hüsni Mustafa Beg bin Ahmed Beg bin es-Seyyid el-Hâcc İbrahim Asım Beg'in mahdûmu ve Hazînedâr-zâde Abdullah Paşa'nın kerîmesi Zübeyde Hânım'ın dâmâdıdır. Eski Kethüdâ mahallesi eşrâfından olub 1303'de vefât itdi. Asîl, kerîm ise de müsrîf idi. Mahdûmu Ahmed Beg'dir.

Hüsni Yusuf Efendi (Erzurumî-zâde)

Amasyalı'dır. Meşâhir-i 'ulemâdan üstâd-ı ferâ'îz Erzurumî Hâce Ömer Efendi'nin ortanca mahdûmudur. Üçler mahallesinde Saka Sokağı'nda 1283'de doğdu. Sultân Bâyezid Mektebi'nde hıfz-ı Kur'an itdikden sonra Rüşdiye mektebine girdi. Orada fünûn-ı lâzimeyi tahsîl idüb 1301'de mektebden birincilikle çıkdı.

Ba'dehû İstanbul'a gidüb asker oldu. Mu'allim Naci Begle mücâdele-i kalemiyye ve edebiyyede bulunarak oldukça **/556/** kendisine bir şöhret-i edebiyye te'min itdi. Hayfâ ki müsrîfâne hareket itdiğinden hastalandı. 1307'de Amasya'ya avdet iderken Ulvi'ye vusûlunda vefât itdi. Orada medfûndur.

Gâyet zekî, seriü'l-intikal, uzun boylu edebiyata müntesîb, şâ'ir, hoş-gû bir zât idi. Mensûb olduğu 'ilmîye mesleğinde tahsîlini ikmâl itse idi, fâzıl, cidden edîb bir zât olurdu. Divân-ı e'şârı vardı. Küçük birâderi Emin Ali Efendi'den ricâ ve ısrârıma rağmen bir gazelini bile alamadım.

es-Seyyid Hasîb Mehmed Efendi

Amasyalı'dır. Tahsil-i ilm ü edeb idüb 1208 zi-l-hiccesinde Kürd mahallesinde Çolak Hâcı Hüseyin Aga'nın binâ itdirdigi mescid-i şerîfe mü'ezzin ve çerâğ-dâr oldu. 1225 sâline doğru vefât itdi. Şu'arâdan bir zât idi. Sesi güzeldi.

Hasîb Mehmed Efendi (Hâcı Abdullah Aga-zâde)

Amasyalı'dır. Ulufecîyân-ı yemîn ağası olan Amasyalı el-Hâcc Abdullah Ağa'nın mahdûmudur. Pederinin sâye-i ikbâlinde bâb-ı âlîye girüb kethüdâ kaleminde tefeyyüz iderek hâcegân-ı divân-ı hümâyûndan oldu.

Amasyalı-zâde Hâcı İbrahim Reşid Efendi'nin himmetiyle bir müddet kethüdâ kâtibi, ba'dehû tezkîre-i sânî olub devri menâsıb iderek 1222'de rûz-

nâmçe-i evvel vekili oldu. Sultân Mahmud-ı sânînin cülûsunda azl **/557/** idülüb 1225'de vefât itdi.

Birâderi Mustafa Ağa olub ahfâdından ve meşâhir-i 'ulemâdan Hâcı Abdullah oğlu Mustafa Efendi 1291'de vefât itdi. Hâcı Abdullah oğulları Amasya'nın Acem Ali mahallesinde ikâmet itmekde idiler.

8. cild burada bitdi.

7 Ramazânü'l-mübârek 1350 yevmü'l Cum'a